

**WPŁYW SPECJALNYCH
STREF EKONOMICZNYCH
NA KSZTAŁTOWANIE SIĘ
BAZY EKONOMICZNEJ MIAST**

Katarzyna Przybyła

**WPŁYW SPECJALNYCH
STREF EKONOMICZNYCH
NA KSZTAŁTOWANIE SIĘ
BAZY EKONOMICZNEJ MIAST**

Opiniodawca
prof. dr hab. Krystian Heffner

Redaktor merytoryczny
dr hab. inż. Krzysztof Pulikowski, prof. nadzw.

Opracowanie redakcyjne
mgr Elżbieta Winiarska-Grabosz

Korekta
mgr Anna Piskor

Łamanie
Teresa Alicja Chmura

Projekt okładki
Halina Sebzda

Monografie CIII

© Copyright by Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Wrocław 2010

ISSN 1898–1151
ISBN 978–83–7717–029–8

WYDAWNICTWO UNIwersYTETU PRZYRODNICZEGO WE WROCLAWIU
Redaktor Naczelny – prof. dr hab. Andrzej Kotecki
ul. Sopocka 23, 50–344 Wrocław, tel. 71 328–12–77
e-mail: wyd@up.wroc.pl

Nakład 100 + 16 egz. Ark. wyd. 15,7. Ark. druk. 18,5
Druk i oprawa: F.P.H. „ELMA”

WSTĘP	7
1. FUNKCJE I BAZA EKONOMICZNA MIASTA	10
1.1. Miasto i jego definicje.....	10
1.2. Powiązania miasta z jego otoczeniem.....	14
1.3. Planowanie miasta.....	16
1.4. Urbanizacja i jej fazy	23
1.5. Funkcje miasta. Teoria bazy ekonomicznej i typologia funkcjonalna miast	32
1.6. Bezpośrednie i pośrednie metody pomiaru bazy ekonomicznej miasta	46
2. SPECJALNA STREFA EKONOMICZNA JAKO CZYNNIK AKTYWIZACJI MIASTA.....	51
2.1. Samorządowe instrumenty stymulowania rozwoju lokalnego	51
2.2. Makroekonomiczne instrumenty oddziaływania na rozwój lokalny.....	59
2.3. Istota specjalnej strefy ekonomicznej	65
2.4. Specjalne strefy ekonomiczne w Polsce i na Dolnym Śląsku	73
3. Diagnoza społeczno-ekonomicznego rozwoju miast dolnośląskich – lokalizacji w specjalnych strefach ekonomicznych	91
3.1. Kryteria doboru miast.....	91
3.2. Charakterystyka społeczno-gospodarcza miast	93
3.2.1. Miasta – lokalizacje Kamiennogórskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Małej Przedsiębiorczości	93
3.2.2. Miasta – lokalizacje Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Invest Park	105
3.2.3. Miasta – lokalizacje Legnickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej.....	121
3.3. Wybrane relacje społeczno-ekonomiczne w badanych miastach	134
3.3.1. Sytuacja demograficzna, bezrobocie	134
3.3.2. Dochody budżetowe badanych miast	139
3.3.3. Infrastruktura komunalna badanych miast.....	144
4. PROCES PRZEKSZTAŁCEN W STRUKTURZE FUNKCJONALNEJ BADANYCH MIAST	164
4.1. Zastosowana procedura identyfikacji i pomiaru funkcji miast	164
4.2. Przesłanki procesu przekształceń strukturalnych	165
4.2.1. Bezpośrednie oddziaływanie specjalnej strefy ekonomicznej na skalę i strukturę zatrudnienia w mieście	165
4.2.2. Pośrednie oddziaływanie specjalnej strefy ekonomicznej na gospodarkę miasta	173
4.3. Identyfikacja funkcji endogenicznych i egzogenicznych oraz dynamika zmian w bazie ekonomicznej badanych miast	174

4.4. Typy funkcjonalne badanych miast.....	191
4.5. Typ funkcjonalny a dynamika rozwoju miasta.....	205
4.6. Typ funkcjonalny a poziom dochodów budżetu.....	211
4.7. Typ funkcjonalny a poziom zagospodarowania infrastrukturalnego.....	221
4.8. Typ funkcjonalny a poziom warunków życia w mieście.....	231
4.9. Ocena wpływu specjalnych stref ekonomicznych na dynamikę rozwoju oraz strukturę bazy ekonomicznej badanych miast.....	246
5. PODSUMOWANIE	253
PIŚMIENNICTWO	256
ANEKS Konstrukcja miar rozwoju badanych miast.....	269

WSTĘP

Znaczenie Specjalnych Stref Ekonomicznych (SSE), niezależnie od zamkniętego okresu na jaki zostały powołane, nie budzi większych wątpliwości. Zwolnienia z podatku dochodowego przyznawane przedsiębiorstwom, które zainwestowały w SSE, stanowią tzw. *regionalną pomoc publiczną*; służy ona intensyfikacji rozwoju najsłabiej rozwiniętych regionów w drodze wspierania nowych inwestycji oraz tworzenia nowych miejsc pracy związanych z tymi inwestycjami. Zgodnie z przepisami Unii Europejskiej stosowanie pomocy regionalnej musi być ograniczone w czasie oraz poparte przesłankami natury społeczno-ekonomicznej; wysokość tej pomocy nie może przekraczać dopuszczalnych wielkości.

Pierwsza SSE – w Mielcu – powstała w 1995 r., najmłodszą zaś jest strefa krakowska, która rozpoczęła działalność w 1998 r. Specjalne Strefy Ekonomiczne, zgodnie z normującymi je przepisami prawa, znikną z krajobrazu gospodarczego Polski najpóźniej do końca 2020 r.

SSE są makroekonomicznym instrumentem polityki interregionalnej. W praktyce tworzenia stref przyjęto, że inicjatorami działań zmierzających do powstania i działania SSE są władze regionalne i lokalne. Przepisy prawa mówią, że władze samorządowe (rada gminy) muszą wyrazić zgodę na powstanie strefy, przedstawiciele gminy mogą zasiadać w zarządzie strefy. Na podkreślenie zasługuje szczególna rola, jaka przypada władzom lokalnym w procesie pozyskiwania inwestorów. Poprzez działania marketingowe i tworzenie dobrego klimatu dla inwestycji władze samorządowe mogą znacząco przyczynić się do sukcesu przedsięwzięcia, jakim jest utworzenie i sprawne działanie SSE.

Rola stref jest więc dostrzegalna na poziomach makroekonomicznym, regionalnym i lokalnym. Dodać tutaj można, że realne odczucia społeczne wiążą istnienie strefy ze zjawiskami rozwoju społeczno-gospodarczego, w tym z przekształceniami strukturalnymi zachodzącymi głównie w skali lokalnej. Do takich przekształceń zaliczyć można zmiany w strukturze funkcjonalnej miasta. W szczególności dotyczy to funkcji egzogenicznych, określanych w literaturze przedmiotu jako „baza ekonomiczna miasta”. Warto zauważyć, że w literaturze polskiej nie przeprowadzono kompleksowych badań nad wpływem SSE na bazę ekonomiczną miasta. Proponowana monografia ma w pewnym stopniu tę lukę wypełnić.

W literaturze przedmiotu* formułowany jest pogląd, że Specjalne Strefy Ekonomiczne wprowadzają zagrożenie ograniczenia wolnej konkurencji pomiędzy podmiotami działającymi w strefach i poza nimi. Z pewnym ryzykiem wiąże się też fakt, że po likwidacji SSE – a co za tym idzie, utracie przywilejów podatkowych lub też w przypadku wcześniejszego uzyskania przez inwestujące na terenie strefy firmy lepszych warunków poza granicami Polski – część podmiotów gospodarczych zrezygnuje z prowadzenia działalności w dotychczasowej lokalizacji. Jest to tym bardziej realne, iż nowoczesne linie technologiczne można przemieszczać stosunkowo łatwo. Konieczne jest więc przedsięwzięcie działań, które uchronią gospodarki lokalne przed negatywnymi skutkami opisanych sytuacji.

Przedmiot badań swym zasięgiem przestrzennym obejmuje dolnośląskie miasta, na terenie których, w sposób ciągły, w latach 2001–2006 zlokalizowane były SSE: Kamienną Górę, Jawor i Lubań Śląski – objęte obszarem Kamiennogórskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Małej Przedsiębiorczości; Dzierżoniów, Kłodzko, Nową Rudę, Wałbrzych – objęte obszarem Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „INVEST-PARK” oraz Legnicę, Lubin i Złotoryję – w których ulokowała się Legnicka Specjalna Strefa Ekonomiczna. Przedział czasowy pracy obejmuje lata 2000–2006, przy czym okres ten dzieli się na dwie zasadnicze części: od 2000 do 2003 r. i od 2003 do 2006 r.

Celem głównym monografii jest ocena wpływu Specjalnych Stref Ekonomicznych na przekształcenia zachodzące w bazie ekonomicznej miast, w których SSE są umiejscowione.

Wyróżniono następujące cele szczegółowe:

- Cele poznawcze
  - wyjaśnienie istoty oraz podstaw prawnych tworzenia SSE w Polsce,
  - charakterystyka kategorii bazy ekonomicznej miasta,
  - diagnoza społeczno-ekonomicznego rozwoju dolnośląskich miast, na terenie których umiejscowione są SSE,
  - charakterystyka badanych miast pod kątem przekształceń w ich strukturze funkcjonalnej.
- Cel aplikacyjny
  - zastosowanie wyników badania do celów planowania rozwoju miast.

W pracy zweryfikowane zostaną następujące hipotezy badawcze:

1. Utworzenie SSE na terenie miasta prowadzi do przekształceń w jego strukturze funkcjonalnej.
2. Utworzenie SSE na terenie miasta prowadzi do rozszerzenia się tych działalności zlokalizowanych w mieście, które powstają i istnieją głównie w celu zaspokojenia potrzeb rynków zewnętrznych, tj. funkcji egzogenicznych stanowiących bazę ekonomiczną miasta.
3. Utworzenie SSE na terenie miasta jest czynnikiem wpływającym na poprawę „walorów użytkowych miasta”, decydujących o jakości życia w mieście.

---

* m.in. Czerwińska E., 2000: Problem specjalnych stref ekonomicznych w Polsce, Biuro Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu, Wydział Analiz Ekonomicznych i Społecznych, informacja nr 751, Warszawa, s. 5–6; Bazydło A., Smętkowski M., 2000: Specjalne strefy ekonomiczne – światowe różnicowanie instrumentu, [w:] Kryńska E. (red.), Polskie Specjalne Strefy Ekonomiczne, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa, s. 34.

Zakres poruszanej problematyki uzasadnia zastosowanie następujących metod badawczych: metoda analityczno-opisowa, metoda analizy porównawczej, metoda wielowymiarowej analizy porównawczej, metody heurystyczne bazujące na doświadczeniach badaczy i opiniach ekspertów.

W realizacji zamierzenia badawczego korzystano z polskiej i zagranicznej literatury przedmiotu oraz danych statystycznych GUS. Istotne informacje zaczerpnięte zostały z dostępnej dokumentacji poszczególnych SSE oraz ich oficjalnych stron internetowych. Oparto się również na aktach prawnych i materiałach różnych podmiotów, w szczególności Ministerstwa Gospodarki oraz Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych.

Głównym problemem ograniczającym możliwości badawcze był brak kompletnych i porównywalnych, szczególnie w ujęciu dynamicznym, danych statystycznych, ważnych dla opisywanej tematyki. Zmuszał on do przyjęcia pewnych uproszczeń czy też rezygnacji z analizy wybranych problemów.

1. FUNKCJE I BAZA EKONOMICZNA MIASTA

1.1. Miasto i jego definicje

Encyklopedia Powszechna PWN¹ podaje następującą definicję miasta: „miasto to osiedle wyróżniające się znacznym skupieniem ludności o zróżnicowanej strukturze zawodowej, podlegające odrębnej administracji”.

W słowniku pojęć geograficznych² można znaleźć definicję: „miasto to jednostka osadnicza o dużym skupieniu domów, osiedle przekraczające 1000 mieszkańców, przy czym rolnictwem zajmuje się nie więcej niż 25% mieszkańców. Statut prawny to kryterium wyróżniające wśród osiedli – prawa miejskie”.

Sieć osadnicza Polski ukształtowała się w wyniku rozwoju historycznego. Proces ten zachodził w warunkach licznych zmian w zakresie suwerenności państwa, zmian w wielkości i w położeniu terytorium państwowego. Sieć osadnicza kraju, pomimo tego że kształtowała się w skomplikowanych warunkach, tworzy obecnie jeden spójny układ funkcjonalno-przestrzenny³. Składa się ona z ponad 43 tys. miejscowości różnego typu, powiązanych ze sobą i tworzących zintegrowany system hierarchiczny, z wyraźnie ukształtowanymi ośrodkami i układami ciężarów. Należy jednak dodać, iż stopień zintegrowania omawianego systemu, ze względu na przebieg procesów historycznych, stan infrastruktury oraz nierównomiernie postępujące procesy koncentracji działalności gospodarczej i ludności w poszczególnych miejscowościach, jest jeszcze zbyt niski⁴.

Początków współczesnej sieci osadniczej należy poszukiwać na przełomie XVIII i XIX w.; wtedy właśnie, w związku z pierwszą rewolucją przemysłową, zaczęły rozwijać się miasta o bogatych układach wewnętrznych, silnie wbudowane w strukturę społeczno-gospodarczą regionów. Rewolucja techniczna znalazła odbicie m.in. w transporcie masowym, jego rozwój umożliwił zaopatrywanie w żywność znacznych skupisk ludzkich, zakładów przemysłowych w energię i materiały niezbędne do produkcji, jak i również

---

¹ Encyklopedia Powszechna PWN, [tu:] Miasto, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1975, s. 311.

² Słownik pojęć geograficznych, [tu:] Miasto, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1972, s. 287.

³ Rajman J., 1989: Osadnictwo, [w:] Domański R. (red.), Geografia ekonomiczna Polski, Polskie Wyd. Ekonomiczne, Warszawa, s. 80.

⁴ Kuciński K., 1994: Osadnictwo, [w:] Fierla I. (red.), Geografia gospodarcza Polski, Polskie Wyd. Ekonomiczne, Warszawa, s. 50.

umożliwił dystrybucję hurtowych ilości wytworzonych produktów nawet w odległych zakątkach świata⁵. Istotnym czynnikiem pobudzającym rozwój sieci osadniczej było także środowisko geograficzne, a zwłaszcza położenie złóż zasobów naturalnych, które obok tradycyjnych czynników decydujących o lokacji miast dawało ekonomiczne podstawy rozwoju, głównie ze względu na możliwość i opłacalność tworzenia zakładów przemysłu wydobywczego i przetwórczego. Należy również nadmienić, iż sieć osadnicza Polski stanowi część składową osadnictwa europejskiego⁶.

Istotnym elementem omawianej sieci jest osadnictwo miejskie. W miastach koncentruje się działalność człowieka we wszystkich sferach życia ludzkiego, począwszy od życia rodzinnego, poprzez kulturę, rozrywki, aż do uczestnictwa w życiu gospodarczym. To właśnie koncentracja i połączone z nią zróżnicowanie społeczno-gospodarcze pozwalają stworzyć nowy styl życia, zwiększyć aktywność mieszkańców oraz stojące przed nimi możliwości wyboru, poprawić warunki życiowe. Wypadkową tych wszystkich zjawisk i towarzyszących im napięć jest zazwyczaj rozwój miasta.

Czynniki, które w zasadniczej mierze wpływają na ukształtowanie miasta, Czarnecki dzieli na podstawowe i wtórne. Do pierwszej grupy zalicza warunki przyrodnicze, gospodarcze i społeczne (np. szerokość i długość geograficzna, klimat, bogactwa naturalne, stosunki własnościowe) oraz komunikację (miasta są tradycyjnie położone na skrzyżowaniu szlaków, ze względu na dogodny transport i możliwość handlu). Do czynników wtórnych wymieniony uczony zalicza: warunki obyczajowo-prawne (ustrój polityczny, prawodawstwo, religia, zwyczaje), obronność, warunki zdrowotności (wpływ otoczenia na organizm człowieka), kompozycję urbanistyczną (interwencja projektantów) i czynnik historii⁷.

Słowa „miasto” używamy często w potocznym języku i z pewnością każdy z nas intuicyjnie wie, co się za nim kryje⁸. Można stwierdzić, że każdy człowiek żyjący we współczesnej cywilizacji ma swoje wyobrażenie miasta. Jak pisze Jałowiecki, tworzą je takie elementy składowe „jak np. skupienia wysokiej zabudowy, intensywny – głównie samochodowy – ruch uliczny na szerokich arteriach, „morze” kolorowych świateł, szyldy i reklamy oferujące najprzeróżniejsze możliwości”, ale również „malownicze uliczki starych miast, zabytkowe budowle w cieniu ogromnych wieżowców, rozległe obszary zabudowy spontanicznej, szczególnie w miastach Trzeciego Świata”⁹.

Ścisłe sformułowanie definicji miasta jest trudne, głównie ze względu na różnorodność charakteryzujących je cech. Bról, na podstawie literatury przedmiotu, wymienia następujące właściwości osiedli o charakterze miasta:

⁵ Olszewski T., 1994: Procesy urbanizacyjne, [w:] Dobosiewicz Z., Olszewski T. (red.), Geografia ekonomiczna świata, Polskie Wyd. Ekonomiczne, Warszawa, s. 105.

⁶ Harańczyk A., 1998: Miasta Polski w procesie globalizacji gospodarki, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, s. 12.

⁷ Czarnecki W., 1985: Podstawy urbanistyki i architektury, Wyd. Politechniki Białostockiej, Białystok, s. 15–17.

⁸ Stasiak A., 1978: Wybrane problemy planowania miast, [w:] Gospodarka miejska. Wybrane zagadnienia. Część II, SGPiS, Warszawa, s. 9.

⁹ Jałowiecki B., 1980: Człowiek w przestrzeni miasta, Wyd. Śląskiego Instytutu Naukowego, Katowice, s. 209.

- odpowiednia liczba ludności (kryterium demograficzne),
- zróżnicowana struktura funkcji, z przewagą funkcji pozarolniczych (kryterium funkcjonalne),
- odpowiadająca strukturze funkcji i liczbie mieszkańców forma i struktura zagospodarowania, wyróżniające się odpowiednią zawartością (kryterium przestrzenne),
- specyficzny tryb życia mieszkańców (kryterium socjologiczne)¹⁰.

W większości państw europejskich nadawanie praw miejskich należy do kompetencji władz ustawodawczych, ma charakter decyzji administracyjno-prawnej. W Polsce decyzję, na wniosek zainteresowanej gminy, podejmuje Rada Ministrów. Podstawowym warunkiem, który decyduje o przyznaniu statusu miasta, jest kryterium demograficzne. Należy jednak zaznaczyć, że poszczególne kraje, ze względu na lokalną specyfikę, indywidualnie określają dolną granicę liczebności osiedla, która pozwala na zaliczenie go do grona miast. W naszym kraju brakuje ustawowo określonego kryterium demograficznego, prowadzi to do podejmowania subiektywnych decyzji w zakresie kreowania nowych miast i odbierania praw miejskich tym już istniejącym. Warunki dodatkowe, wynikające z kryteriów: funkcjonalnego, przestrzennego i socjologicznego, są trudne do jednoznacznego ustalenia i w związku z tym odgrywają uzupełniającą, drugoplanową rolę. W świetle przytaczanych definicji należy uznać to za poważny mankament¹¹. Dodać też można, że procedura nadawania praw miejskich jest w Polsce stosunkowo skomplikowana, a przy tym silnie sformalizowana i zbiurokratyzowana, dodatkowo wiedza na jej temat na poziomie lokalnym jest znikoma¹².

Tak więc Kielczewska-Zaleska podkreśla znaczenie charakteru gospodarczego miasta, cechującego się dużą różnorodnością, pisze również o specyficznym dla miasta charakterze funkcjonalnym i fizjonomicznym. Jej zdaniem należy zwrócić uwagę na strukturę zawodową ludności miejskiej, tę bowiem charakteryzuje duża różnorodność wykonywanych zawodów. Kolejną ważną cechą miasta wg wymienionej autorki jest rozbudowana sieć dróg, które umożliwiają koncentrację życia miejskiego, ale również łączą miasto z obszarami zewnętrznymi, często będącymi szeroko rozumianym zapleczem miasta. Kielczewska-Zaleska zwraca uwagę na jeszcze dwie istotne cechy – zróżnicowaną strukturę przestrzeni zabudowanej i odmienny od wiejskiego tryb życia ludności, tzn. „życie miejskie”¹³.

M. Rogers stwierdza, że miasto powinno mieć następujące cechy:

- wielkość nieprzekraczającą zasięgu obsługi przez jeden ośrodek centralny,
- jedność wyrażającą się podporządkowaniem gospodarki miast jednej władzy administracyjnej,

¹⁰ Brol R., 2001: Definicje miasta, [w:] Brol R. (red.), *Ekonomika i zarządzanie miastem*, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 15.

¹¹ Brol R., Maj M., Strahl D., 1990: *Metody typologii miast*, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 10–11.

¹² Drobek W., 2002: *Polskie nowe miasta (1977–2001)*, [w:] Słodezyk J. (red.), *Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast*, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 72–73.

¹³ Kielczewska-Zaleska M., 1972: *Geografia osadnictwa*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, s. 107.

- jednorodność struktury przestrzennej powstałej w wyniku konsekwentnego rozwoju organicznie uzależnionego od ośrodka centralnego¹⁴.

Można stwierdzić, że stworzenie pełnej, jednolitej definicji miasta ze względu na różnorodność cech i różną wagę przykładaną do nich przez poszczególnych badaczy jest trudne, stąd też w literaturze spotyka się dużą ich liczbę.

Pierwsze niekoczownicze osiedla były siedzibami rolników. Dopiero potem, wraz z pogłębianiem się procesu społecznego podziału pracy, pojawiły się skupiska ludności wyspecjalizowane w wykonywaniu określonych rodzajów czynności – zawodów. Były one wykonywane nie tylko na rzecz określonego skupiska, ale również dla ludności rolniczej oraz zamieszkującej inne osady. Wynikająca z ekonomicznej racjonalności specjalizacja i pojawienie się ponadlokalnych funkcji stanowiły pierwotną przyczynę powstania współczesnego miasta¹⁵. Miasto jest więc swoistym wytworem cywilizacji, stanowi określoną formę skupienia ludności, uwarunkowaną historycznym procesem pogłębiania się społecznego podziału pracy¹⁶. W tym samym kierunku biegają rozważania Sombarta. Traktował on miasto jako przestrzenną jednostkę ekonomiczną, wybitnie wyspecjalizowaną, której istnienie zależy od powiązań ze światem zewnętrznym, z jego otoczeniem¹⁷.

Za klasyczną, a jednocześnie istotną z punktu widzenia nauki polskiej należy uznać definicję stworzoną przez Dziewońskiego. Według tego autora miasto to historycznie ukształtowany typ osiedla, wyznaczony istnieniem konkretnej społeczności częściowej, skoncentrowanej na pewnym obszarze, o odrębnej organizacji uznanej i określonej prawnie oraz wytwarzającej w ramach swej działalności zespół trwałych urządzeń materialnych o specyficznej fizjonomii, którą można uznać za odrębny typ krajobrazu¹⁸.

Ciekawy przegląd definicji miasta można znaleźć w „Geografii osadnictwa” Kielczewskiej-Zaleskiej. Tak więc według Sorre miasto jest to skupienie zwarte, stałe, znacznie i gęsto zaludnione, którego egzystencja przeważnie jest niezależna od terenu, na którym się rozciąga, a którego istota polega na powiązaniach z szerokimi obszarami i na wyższym stopniu organizacji życia zbiorowego¹⁹. Ratzel definiuje miasto jako znaczne skupienie ludzi i ich mieszkań na niedużej powierzchni, położone w miejscu skrzyżowania dróg²⁰. Z kolei Brunhes stwierdza – osada jest miastem wówczas, gdy większość jej mieszkańców jest zatrudniona w ciągu przeważającej części swego czasu wewnątrz osady²¹. Chabot natomiast stwierdza, że za miasto należy uznać te osady, których ludność uważa się za mieszkańców miast i posiada uczucie odrębności w stosunku do otaczają-

¹⁴ Broniewski S., 1966: Ekonomiczne podstawy planowania wielkości miast, Wyd. Arkady, Warszawa, s. 23–26.

¹⁵ Brol R., Maj M., Strahl D., *op.cit.*, s. 7–8.

¹⁶ Ginsbert-Gebert A., 1984: Polityka komunalna, Polskie Wyd. Ekonomiczne, Warszawa; por. Brol R., Maj M., Strahl D., 1990: Metody typologii miast, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 8.

¹⁷ Dziewoński K., 1971: Studium rozwoju pojęć, metod i ich zastosowań, [w:] Baza ekonomiczna i struktura funkcjonalna miast, Prace Geograficzne IG PAN nr 87, Warszawa, s. 14.

¹⁸ Dziewoński K., 1967: Baza ekonomiczna i struktura funkcjonalna miast, Prace Geograficzne IG PAN nr 63, Warszawa, s. 32.

¹⁹ Kielczewska-Zaleska M., *op.cit.*, s. 108.

²⁰ Ibidem, s. 108.

²¹ Ibidem, s. 108.

cych je innych osiedli²². Drobek podaje formalną definicję miasta, właściwą dla warunków istniejących w Polsce – miastem jest miejscowość mająca administracyjnie nadane prawa miejskie, bez względu na rzeczywisty standard wielkościowo-funkcjonalny²³.

Jak widać, cytowani autorzy pisząc o mieście, odmiennie rozmieszczają akcenty – ważne dla nich są różne cechy badanego zjawiska. Należy też zwrócić uwagę na to, iż samo „zjawisko” ulega wraz z wpływem czasu, postępem technicznym i społecznym zmianom i przekształceniom.

Problematyką definicji miast zajmował się również Broniewski. Według niego miasto to taka jednostka osadnicza, której budynki i urządzenia intensywnie uzupełniająca teren nie są, poza nielicznymi wyjątkami, nastawione na bezpośrednie słuźenie produkcji rolnej i której ludność, uzupełniana lub nie uzupełniana ludnością przybywającą spoza jednostki, trudni się różnymi zajęciami w obrębie tej jednostki bądź poza nią lub wreszcie częściowo w jednostce, a częściowo poza nią. Zajęcia te, oprócz nielicznych wyjątków, nie są pracą przy produkcji rolnej²⁴. Z powyższej cytowanej definicji wynika, iż jej autor szczególną wagę przywiązywał do struktury zawodowej ludności miejskiej.

Broniewski przedstawił również definicje miasta wielu autorów – zarówno krajowych, jak i zagranicznych. Tak więc przykładowo Losch stwierdza, że „miasto to aglomeracja w formie punktowej lokalizacji o charakterze nierolniczym”.

Na zakończenie niech przytoczona zostanie definicja Markowskiego, według którego miasto to organizacja rozumiana jako układ wzajemnie powiązanych elementów, uporządkowany i dający się wyodrębnić z otoczenia. Konstrukcję tej organizacji tworzą cele, struktura, ludzie i procedury, jakimi się posługuje, istotne znaczenie mają systemy informacyjne stanowiące łączność pomiędzy częściami i warunkujące powodzenie działania całej organizacji²⁵.

1.2. Powiązania miasta z jego otoczeniem

Miasto jest systemem, który działa w warunkach kształtowanych przez cechy systemów krajowych i regionalnych, stanowiących jego otoczenie. Jednocześnie należy stwierdzić, że miasto równocześnie jest elementem składowym wymienionych systemów. Otoczenie miasta, wpływające na jego funkcjonowanie i rozwój, obejmuje nie tylko elementy fizyczne, ale również systemy gospodarcze, społeczne, prawne, środowiska przyrodniczego oraz inne. Systemy te oddziałują na miasto przez kanały nazywane wejściami²⁶ (rys. 1).

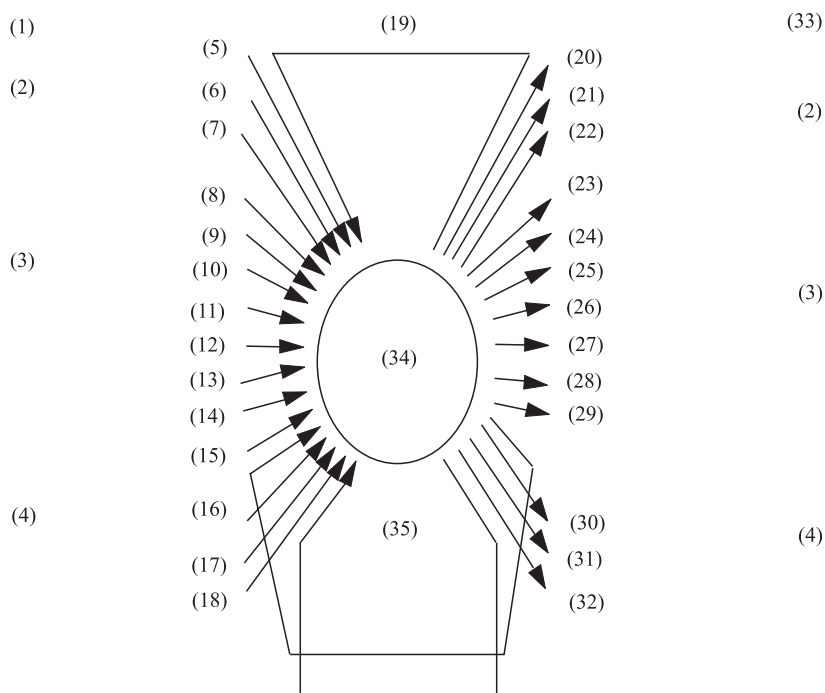
²² Ibidem, s. 109.

²³ Drobek W., *op.cit.*, s. 71.

²⁴ Broniewski S., *op.cit.*, s. 32.

²⁵ Markowski T., 1999: Zarządzanie rozwojem miast, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, s. 13.

²⁶ Regulski J., 1982: *Ekonomika miasta*, Polskie Wyd. Ekonomiczne, Warszawa, s. 42.

Rys. 1. Powiązania miasta z jego otoczeniem:

1) wejścia, 2) ludzie, 3) zasilenia, 4) informacje, 5) imigracja, 6) codzienne dojazdy, 7) uczniowie do szkół, 8) żywność, 9) surowce, 10) półfabrykaty, 11) wyroby gotowe, 12) energia „zorganizowana”, 13) energia „naturalna”, 14) woda, 15) powietrze, 16) tele-komunikacja, 17) gazety, książki, 18) informacje przywożone przez ludzi, 19) przyrost naturalny, 20) emigracja, 21) codzienne wyjazdy, 22) absolwenci, 23) wyroby gotowe, 24) półfabrykaty, 25) odpadki, 26) energia użyteczna, 27) energia bezużyteczna, 28) ścieki, 29) powietrze i zanieczyszczenia, 30) telekomunikacja, 31) gazety, książki, 32) informacje wywożone przez ludzi, 33) wyjścia, 34) miasto, 35) wyjścia – wejścia wewnętrzne: zasileniowe, informacyjne

Fig. 1. The connection between the town and its surrounding:

1) entrances, 2) people, 3) supplying, 4) informations, 5) immigration, 6) everyday commuting, 7) students to schools, 8) food, 9) raw materials, 10) half manufacture, 11) ready assortment, 12) organized energy, 13) natural energy, 14) water, 15) air, 16) telecommunications, 17) newspapers, books, 18) informations delivered by people, 19) the rate of births, 20) emigration, 21) everyday departures, 22) graduates, 23) ready assortment, 24) half manufacture, 25) waste, 26) useful energy, 27) unused energy, 28) sewage, 29) air and pollution, 30) telecommunications, 31) newspapers, books, 32) informations carried away by people, 33) exits, 34) town, 35) entrances – exits internal: supplying, informational

Źródło: Bury P., Markowski T., Regulski J., 1993: Podstawy ekonomiki miasta, Wyd. Fundacji Rozwoju Przedsiębiorczości, Łódź, s. 24.

Source: Bury P., Markowski J., 1993: The Basics of Town Economy, Printing House of The Foundation of Entrepreneurialship Development, Łódź, page 24.

Miasto może wpływać na swe otoczenie, wykorzystując kanały wyjścia. Te podzielić można na kanały wyjścia powiązane z czynnikiem ludzkim (emigracja ludzi, codzienne wyjazdy do pracy, wyjazdy absolwentów szkół), wyjściowe kanały zasilania (np. wywóz wyrobów i odpadów produkcyjnych, eksport energii, odpływ ścieków, odpływ zanieczyszczonego powietrza) i wyjściowe kanały informacyjne (wszelkiego typu informacje wydostające się z miasta). Należy przy tym zwrócić uwagę na to, iż szereg powiązań ma charakter sprzężeń zwrotnych, wyjście systemu stanowi jednocześnie jego wejście. Przykładem może tu być produkcja wyrobów konsumowanych przez ludność analizowanego miasta²⁷.

Jak już wspomniano, miasto działa w warunkach tworzonych przez systemy krajowe i regionalne, stanowiące jego otoczenie. Jednocześnie samo wpływa na nie, kształtuje je, kreując jednocześnie w pewnej mierze swą przyszłość. Dokonuje tego poprzez działania o charakterze zarówno celowym, jak i przypadkowym. Przykładem działań o charakterze celowym mogą być działania miejscowych władz, które mają przyciągnąć inwestorów z zewnątrz (np. poprzez ulgi podatkowe, poprawienie stanu infrastruktury). Duże znaczenie ma promocja miasta, pozwalająca, poprzez przykładowo reklamy w środkach przekazu, na uwypuklenie szeroko rozumianych walorów miasta.

1.3. Planowanie miasta

Podstawowym zadaniem planowania przestrzennego jest właściwe rozmieszczenie funkcji na obszarze miasta, przez określenie zadań, na jakie dany teren może być przeznaczony oraz sposobu, w jaki może być zagospodarowany. Powstaje w ten sposób struktura przestrzenna miasta, której cechy powinny umożliwiać realizację (określonych) celów²⁸.

Teoria planowania miast powstaje i rozwija się wraz z pojawianiem się nowych problemów, celów (również politycznych) czy w związku ze zmianą istniejących warunkowań.

Można zauważyć, że w Polsce po 1989 r. w wyniku postępującego procesu decentralizacji podejmowania decyzji zdecydowanie wzrosła rola władz lokalnych w sprawach związanych z polityką rozwoju miasta, w tym z planowaniem struktury przestrzennej, planowaniem instytucjonalnym i finansowym.

Przedstawione poniżej modele struktur przestrzennych miast zawierają pewne wskazówki umożliwiające znalezienie poszukiwanych rozwiązań, jednak należy pamiętać, że każde miasto ma indywidualne problemy i je właśnie – jego plan musi uwzględniać.

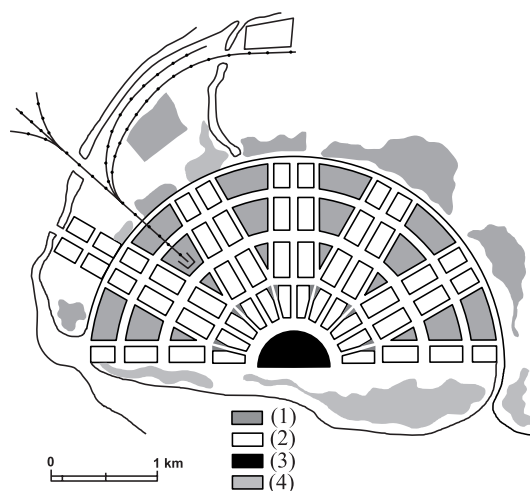
Wśród modeli teoretycznych za znaczące uznaje się modele: Fritscha, Howarda, Le Corbusiera i Wrighta.

Model Fritscha zakłada rozluźnienie zwartej zabudowy miasta poprzez wprowadzenie terenów zielonych w formie klinów rozmieszczonych od peryferii ku śródmieściu (rys. 2).

²⁷ Bury P., Markowski T., Regulski J., 1993: Podstawy ekonomiki miasta, Wyd. Fundacji Rozwoju Przedsiębiorczości, Łódź, s. 24–25.

²⁸ Regulski J., 1986: Planowanie miast, Państwowe Wyd. Ekonomiczne, Warszawa, s. 210–211.

Rys. 2. Model Fritscha z 1896 r.:
 tereny: 1) przemysłowe, 2) mieszkaniowe, 3) usług, 4) zieleni
 W schemacie tym najistotniejsze jest wprowadzenie klinów terenów zieleni, przenikających od peryferii ku centrum miasta. Jest to pierwszy krok w dążeniu do rozluźnienia układów osadniczych.

Fig. 2. Fritsch's Model from the year 1896:
 1) industrial areas, 2) residential areas, 3) areas of services, 4) areas of green
 In this scheme the most important is the introduction of wedges of areas of green penetrating from suburban areas into the centre of a town. It is the first step into the more relaxed treatment of colonization areas.

Źródło: Reiner T.A., za: Malisz B., 1981: Zarys teorii kształtowania układów osadniczych, Wyd. Arkady, Warszawa.

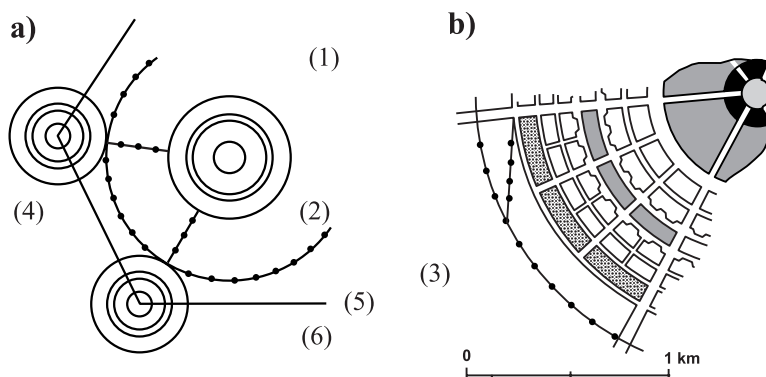
Source: Reiner T.A., quoted from: Malisz B., 1981: The scheme of the teorii of developing the colonization areas, Printing House Arkady, Warsaw.

W modelu Howarda widoczne jest dążenie do rozbicia narastających układów koncentrycznych, m.in. poprzez skierowanie migracji do satelitarnych miast ogrodów. Miasto kształtowane według tego modelu ma łączyć najlepsze cechy wsi i miasta (rys. 3).

Model Le Corbusiera również zakłada występowanie miast satelitarnych, mających za zadanie odciążać miasto centralne. Jednak za najważniejszą innowację wpływającą z tego modelu należy uznać wprowadzenie do planowania trzeciego wymiaru (wysokości). Miasto centralne ma być przebudowane tak, by zrealizowane zostały postulaty o rozluźnieniu centrum przy uwzględnieniu konieczności intensywnego zagospodarowania, wynikającego z cen gruntów w śródmieściu (rys. 4).

Model Wrighta należy do grupy modeli dywanowych, poza śródmieściem przestrzeń miejską tworzą rozległe obszary o niskiej, rozproszonej jednorodzinnej zabudowie, z luźno rozmieszczonymi obiektami usługowymi (rys. 5)²⁹.

²⁹ Domański R., 2002: Gospodarka przestrzenna, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, s. 98–102.

Rys. 3. Model Howarda: „Miasto – ogród” z 1898 r.

1) miasto centralne – zaludnienie 58 000, 2) otwarte tereny (rolnicze), 3) kolej podmiejska, 4) otwarte tereny (rolnicze), 5) główna droga, 6) miasto – ogród zaludnienie 32 000

a – zasada prawidłowego rozwoju miasta – powstawanie miast – ogrodów wokół miasta centralnego, przedzielonych obszarami o użytkowaniu rolniczym; b – wycinek miasta ogrodu, jednostka mieszkaniowa (5 000 mieszkańców) z usługami wzdłuż obwodowej alei i przemysłem lekkim na obrzeżu, w centrum budynki użyteczności publicznej, otoczone parkiem o promieniu 450 m.

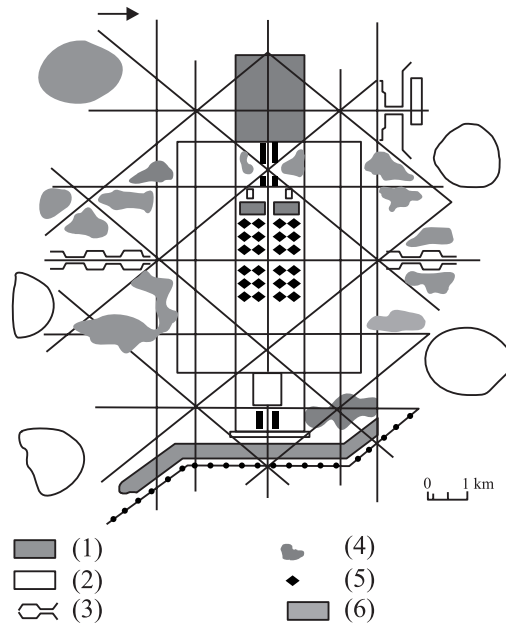
Fig. 3. Howard's Model: "The Town – the garden" from the year 1898:

1) the central town – population 58 000, 2) opened spaces (agricultural), 3) local passenger train, 4) opened spaces (agricultural), 5) main road, 6) town – garden population 32 000

a – the rule of the right development of the town – development of towns-gardens around the central town, divided into areas used in agriculture; b – the cutting of town-garden, the residential unit (5 000 inhabitants) with services along the surrounding alley and the light industry on the verge, in the central part building for common use, surrounded by park with a radius of 450 metres.

Źródło: Reiner T.A., za: Malisz B., 1981: Zarys teorii kształtowania układów osadniczych, Wyd. Arkady, Warszawa.

Source: Reiner T. A., quoted from Malisz B., from 1981: The scheme of the theorii of developing the colonization areas, Printing House Arkady, Warsaw.

Rys. 4. Model Le Corbusiera: "Une Ville Contemporaine":

1) tereny przemysłowe, 2) tereny mieszkaniowe 3) tereny komunikacyjne, 4) obiekty usługowe, 5) budynki wysokościowe, 6) tereny zielone

Istotny wkład Corbusiera w modele teoretyczne miast polega na wprowadzeniu trzeciego wymiaru. Budynki wieżowe pozwalają na dużą gęstość zaludnienia, przy jednoczesnym uwolnieniu powierzchni terenu na cele usług, zieleni, rekreacji.

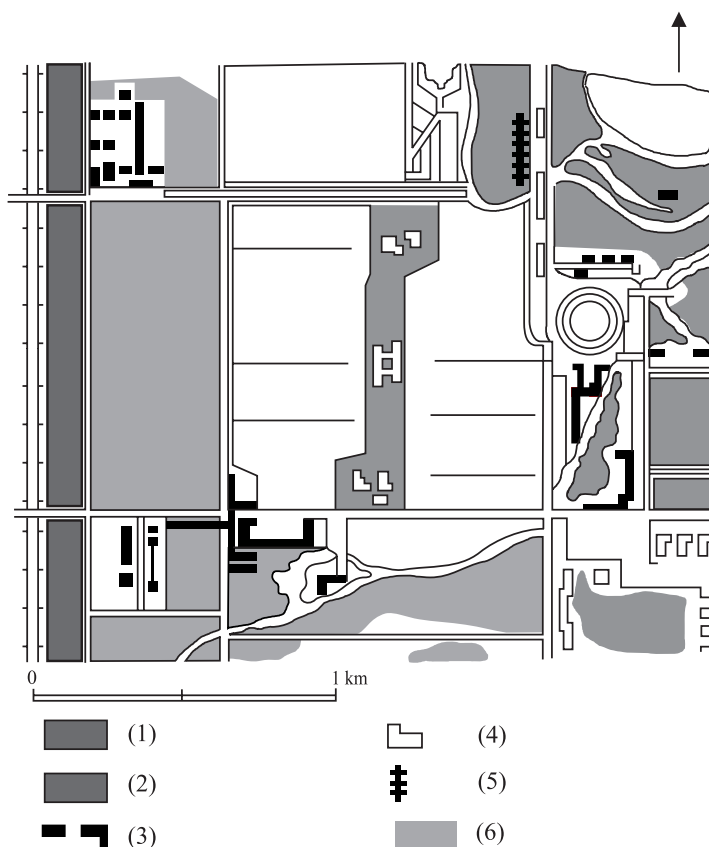
Fig. 4. Le Corbusier's Model "Une Ville Contemporaine":

1) industrial areas, 2) residential areas, 3) communication areas, 4) workshops, 5) highbuildings, 6) green areas

The significant input of Corusiere's into the theoretical models of the towns was his intoruction of the third dimension. Th skyscrapers allow high density of population and at the same time give a lot of free place for services, areas of green and recreation.

Źródło: Reiner T.A., za: Malisz B., 1981: Zarys teorii kształtowania układów osadniczych, Wyd. Arkady, Warszawa.

Source: Reiner T. A., quoted from Malisz B., from 1981: The scheme of the theorii of developing the colonization areas, Printing House Arkady, Warsaw.

Rys. 5. Model Wrighta: "Broadacre City":

1) tereny przemysłowe, 2) tereny mieszkaniowe, 3) ośrodki usługowe, 4) obiekty usługowe, 5) obiekty hydrotechniczne, 6) tereny zielone

Model w układzie dywanowym – jest on skrajną postacią rozproszenia zabudowy mieszkaniowej i usług. Koncepcja autora, zmierzająca do połączenia cech wsi i miasta, jest odpowiedzią na specyficzne warunki miasta amerykańskiego (zabudowa jednorodzinna i samochód).

Fig. 5. Wright's Model: "Broadacre Town":

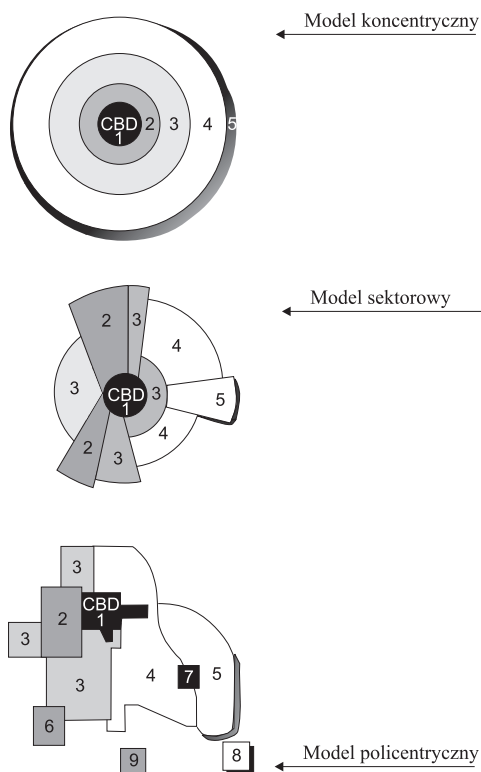
1) industrial areas, 2) residential areas, 3) the centrum of services, 4) services, 5) the hydrotechnical objects, 6) the areas of green

The model in the carpet layout; it is the extreme model of a spreading the residential and services area. The author conception aiming at connecting the features of both a village and a town, is the answer for specific condition of an American town (the semi-detached houses and a car).

Źródło: Reiner T.A., za: Malisz B., 1981: Zarys teorii kształtowania układów osadniczych, Wyd. Arkady, Warszawa.

Source: Reiner T. A., quoted from Malisz B., from 1981: The scheme of the teorii of developing the colonization areas, Printing House Arkady, Warsaw.

Wśród modeli empirycznych będących uproszczonymi schematami miast, powstającymi w drodze obserwacji istniejących struktur przestrzennych, wymienić można m.in. modele: koncentryczny Burgessa, sektorowy Hoyta i wielośrodkowy HARRISA i ULLMANA (rys. 6).

Rys. 6. Modele empiryczne: koncentryczny, sektorowy, wielośrodkowy:
 1) CBD – centralny ośrodek handlowo-usługowy, 2) hurtownie, przemysł lekki, 3) obszar mieszkaniowy o niskim standardzie (ludność uboga), 4) obszar mieszkaniowy klasy średniej (średni standard), 5) obszar mieszkaniowy ludności zamożnej (wysoki standard), 6) przemysł ciężki, 7) peryferyjny ośrodek handlowo-usługowy 8) podmiejskie tereny mieszkaniowe, 9) podmiejskie tereny przemysłowe

Fig. 6. Empirical models: concentric, sector, multicentric:
 1) CBD the centre of trade and services, 2) the centre of wholesale, light industry, 3) the residential area of low standard (poor people), 4) the residential area of middle class (middle standard), 5) the residential area of affluent people (high standard), 6) heavy industry, 7) periphery centre of trade and services, 8) suburban residential areas, 9) suburban industrial areas

Źródło: Harris Ch.D., Ullman E.L., za: Domański R., 1993: Gospodarka przestrzenna, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.

Source: Harris Ch. D., Ullman E. L., quoted from Domański R., 1993: The spatial economy, The Science Printing House PWN, Warsaw.

W modelu koncentrycznym obszar miejski obejmuje pięć stref koncentrycznych w formie pierścieni, są to: centrum handlowo-usługowe, strefa przejściowa obejmująca zaniedbaną, najczęściej starą zabudowę przemysłową i mieszkaniową, przeznaczoną do wyburzenia w przypadku braku miejsca w ścisłym centrum, strefa domów robotniczych, strefa zabudowy mieszkaniowej o podwyższonym standardzie, strefa dojazdów do pracy. Model ma charakter dynamiczny – w wyniku procesów rozwojowych strefy mogą ulec przesunięciu³⁰.

W modelu sektorowym na pierwszy plan wysuwają się arterie transportowe, wzdłuż których rozwijają się sektory miasta. Poszczególne strefy funkcjonalne, początkowo skoncentrowane w centrum, rozwijają się wzdłuż arterii transportowych. Ciągi komunikacyjne i towarzysząca im zabudowa przecinają układ pierścieni wyróżnionych przez Burgessa, tworząc strefy ciągnące się od centrum miasta w kierunku zewnętrznym³¹. Z sektorami przemysłowymi, ukształtowanym wzdłuż określonych ciągów komunikacyjnych, sąsiadują najczęściej obszary mieszkaniowe o niskim standardzie, po stronie przeciwnej w stosunku do sektorów przemysłowych lokują się sektory wysokochodowego mieszkalnictwa, z którym z kolei sąsiadują obszary mieszkaniowe o średnim standardzie. Wraz z oddaleniem od centrum maleje intensywność użytkowania ziemi w ramach poszczególnych sektorów³².

W modelu wieloośrodkowym (policentrycznym) miasto prezentuje się jako układ mozaikowy. W wyniku procesów rozwoju zachodzących w mieście nastąpiło jego rozprzestrzenienie wyrażające się powstaniem nowych, oddzielnych, często wyspecjalizowanych ośrodków. Wymienić można następujące przyczyny tego zjawiska:

- różne typy działalności gospodarczej wymagają odmiennych walorów użytkowych (por. podrozdział 1.5.);
- niektóre rodzaje działalności gospodarczej korzystnie kooperują, sprzyja temu bliska lokalizacja;
- pomiędzy niektórymi typami funkcji zlokalizowanymi w mieście może istnieć konflikt interesów;
- w zależności od lokalizacji ceny ziemi w mieście zdecydowanie się różnią; nie wszystkie rodzaje działalności są dostatecznie rentowne, by funkcjonować na obszarach, gdzie ceny przyjmują najwyższe wartości³³.

Podstawowym elementem każdego z modeli z rysunku 6 jest CBD – Central Business District – centralny ośrodek handlowo-usługowy, czyli podstawowy obszar działalności gospodarczej. Modele prezentują różne ścieżki rozwoju i możliwości kształtowania się przestrzennej struktury miasta.

³⁰ Ibidem, s. 100–102.

³¹ Słodczyk J., 2001: *Przestrzeń miasta i jej przeobrażenia*, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 272.

³² Ibidem, s. 272.

³³ Domański R., *op. cit.*, s. 100–102.

1.4. Urbanizacja i jej fazy

Terminem urbanizacja nauka posługuje się szeroko – używają go zarówno przedstawiciele nauk społecznych, jak i przestrzennych. Ogólnie rozumiana jako długofalowy, historyczny proces koncentracji ludności w miastach jest jednak zjawiskiem złożonym, które można rozpatrywać na płaszczyźnie zmian społecznych, demograficznych i ekonomicznych oraz jako zjawisko przestrzenne. Pierwotną przyczyną inicjacji procesów urbanizacji było wspomniane już zjawisko społecznego podziału pracy i powiązana z nim specjalizacja zawodowa. Korzyścią osiąganą przez określoną społeczność w wyniku urbanizacji był wzrost efektywności ekonomicznej, rozwój gospodarczy, a co za tym idzie – poprawa warunków życiowych i wzrost dobrobytu. Należy dodać, że to właśnie relatywnie lepsze warunki życiowe przyciągały i nadal przyciągają do miasta ludzi zamieszkujących wcześniej tereny wiejskie. Dopiero występujący współcześnie proces urbanizacji wsi zwolnił to zjawisko, choć go nie zatrzymał.

W „Geografii ekonomicznej świata” Kuciński stwierdza, że urbanizacja jest jednym z najbardziej charakterystycznych procesów demograficznych współczesnego świata. Píše o niej w następujący sposób: „...Jest ona (urbanizacja) zarazem procesem przekształceń ilościowych, jak i jakościowych zasobów ludzkich. Polega ona na wzroście odsetka ludności żyjącej w miastach i po miejsku. Wzrasta liczba jednostek osadniczych, które ze względu na swoją wielkość, zabudowę, źródła utrzymania ludności i sposób życia mieszkańców są uznawane za miasta, a zarazem postępuje koncentracja ludności w największych miastach”³⁴.

Brol zauważa, że ze względu na zahamowanie tempa urbanizacji mierzonej odsetkiem ludności zamieszkującej miasta, szczególnie w krajach wysoko rozwiniętych, urbanizacja rozumiana jako proces koncentracji ludności w miastach może być w coraz mniejszym stopniu traktowana jako użyteczna miara w charakterystyce współczesnych procesów przekształceń sieci osadniczej. Jakościowe przekształcenia wyrażające się zmianą sposobu i poprawą warunków życia czy rozwinięciem „związków funkcjonalnych pomiędzy poszczególnymi jednostkami, grupami ludzi, instytucjami, jednostkami osadniczymi i regionami” lepiej charakteryzują przebieg współczesnych procesów urbanizacyjnych. Szerokie ujęcie urbanizacji, pojmowanej jako „postępujący wzrost skali społecznej” umożliwi obecnie szerszą i, jak się wydaje, poprawniejszą jej analizę³⁵.

Wymieniony autor podaje kilka klasycznych definicji urbanizacji, przy czym każda z nich uwypukla te jej aspekty, które istotne są dla przedstawicieli poszczególnych dyscyplin naukowych. Tak więc urbanizacja demograficzna to „określony proces, kiedy to coraz większa część ludności kraju zamieszkuje relatywnie duże i gęsto zaludnione obszary, które można uważać za miasta. (...) Jej przejawem jest postępujący wzrost liczebności ludności miejskiej i jej udziału w ogólnej liczbie ludności danego obszaru”³⁶. Przynotować tutaj można również definicję Holzera, który definiuje urbanizację jako

³⁴ Kuciński K., 2003: Urbanizacja, [w:] Fierla I. (red.), Geografia gospodarcza świata, Polskie Wyd. Ekonomiczne, Warszawa, s. 191.

³⁵ Brol R., 1996: Procesy urbanizacji wsi polskiej, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 20.

³⁶ Brol R., 2001: Urbanizacja – kontrowersje wokół definicji, [w:] Brol R. (red.), Ekonomia i zarządzanie miastem, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 9.

„proces społeczno-ekonomicznej integracji ludności w miastach i rozprzestrzeniania się miejskiego stylu życia”³⁷.

Społeczne podejście do omawianego problemu prezentuje socjologiczna definicja urbanizacji. Zgodnie z nią proces urbanizacji polega na przekształceniu tradycyjnego, wiejskiego stylu życia w inny i jakościowo różny styl miejski³⁸. Ten właśnie miejski tryb życia Jałowiecki określa jako „praktykę miejską”. Jest ona współtworzona przez takie czynności jak: praca, przemieszczanie się, zamieszkiwanie w określonym miejscu i warunkach, ale również spacer, zabawa czy szeroko rozumiany odpoczynek. Określone ukształtowanie przestrzeni miejskiej umożliwia lub ułatwia określony sposób zachowania³⁹. Można powiedzieć, że odmienne warunki życia w mieście wymuszają inny niż na terenach wiejskich sposób zachowania.

Kolejnym omawianym przez Broła zagadnieniem jest urbanizacja przestrzenna, określana również jako fizjonomiczna czy krajobrazowa. Każdy z nas potrafi stwierdzić, czy dany teren zagospodarowany jest „po miejsku”. „Obszar taki charakteryzuje się dużą gęstością zabudowy, koncentrycznym jej układem, wyrazem architektonicznym itd. Formalnymi miarami tak rozumianej urbanizacji są wskaźnik gęstości zaludnienia oraz wskaźnik udziału obszaru zainwestowania miejskiego w obszarze kraju”⁴⁰. Można zauważyć, że w ciągu ostatnich dziesięcioleci przestrzenny aspekt urbanizacji występował znacznie wyraźniej niż we wcześniejszych fazach urbanizacji⁴¹.

Ostatnim omawianym przez wspomnianego autora aspektem urbanizacji jest urbanizacja ekonomiczna, określana również jako zawodowa lub funkcjonalna. Ma ona miejsce wtedy, gdy na danym obszarze coraz większa grupa ludności pracuje poza rolnictwem; miernikiem tak rozumianej urbanizacji może być przykładowo stopień urozmaicenia lokalnego rynku pracy⁴². Można stwierdzić, iż urbanizacja ekonomiczna ma miejsce wtedy, gdy następuje przekształcenie struktury ludności według źródeł jej utrzymania.

Interesujące spostrzeżenia na temat urbanizacji czyni Szymańska. Twierdzi ona, że szerokie zjawisko, jakim jest urbanizacja, należy analizować zarówno w układzie poziomym, jak i pionowym, gdyż rozwija się ona zarówno „wszerz” (układ poziomy), jak i „w głąb” (układ pionowy). Na urbanizację poziomą składają się jej ekstensywne procesy, mające określone granice, tzn. te procesy, które zatrzymują się po osiągnięciu określonego pułapu. Natomiast urbanizacja pionowa „to intensywne procesy, które ciągle narastają: koncentracja, dyferencjacja i intensyfikacja rodzajów działalności – funkcji, formowanie nowych struktur przestrzennych osadnictwa miejskiego, rozprzestrzenianie się miejskiego stylu życia na całą sieć jednostek osadniczych”⁴³.

³⁷ Holzer J.Z., 1999: Demografia, Polskie Wyd. Ekonomiczne, Warszawa, s. 130.

³⁸ Broł R., Urbanizacja – kontrowersje wokół definicji, [w:] *op.cit.*, s. 10.

³⁹ Jałowiecki B., *op.cit.*, s. 215.

⁴⁰ Broł R.: Urbanizacja – kontrowersje wokół definicji, [w:] *op.cit.*, s. 10.

⁴¹ Słodczyk J., 2002: Wielkość miast i ich struktura przestrzenna w świetle kryteriów rozwoju zrównoważonego, [w:] Słodczyk J. (red.), Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 324.

⁴² Broł R.: Urbanizacja – kontrowersje wokół definicji, [w:] *op.cit.*, s. 10.

⁴³ Szymańska D., 2002: Niektóre zagadnienia urbanizacji w Polsce w drugiej połowie XX wieku, [w:] Słodczyk J. (red.), Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 53–54.

Czaja wraz z Fiedorem wskazują, że współczesne miasta są jedną z ostatnich faz procesu urbanizacji (tab. 1). W Europie na przestrzeni wieków dokonała się ewolucja form osadniczych. Wymienieni uczeni opisują przebieg tych procesów. Tak więc początkowo tworzone były małe, śródlądowe osady, ściśle wpisane w otaczające je środowisko przyrodnicze. Z czasem przekształciły się one w prymitywną wieś, a ta z kolei w wieś nowoczesną, w której uzależnienie człowieka od sił i zasobów przyrody uległo pomniejszeniu – przestały dominować zbieractwo i myślistwo. Kolejną formą osadniczą było niewielkie miasto (miasteczko), w którym istniał pewien stan równowagi pomiędzy procesami produkcji uzależnionymi od sił przyrody i procesami uzależnionymi od dopływu zasobów zewnętrznych, np. informacji i materiałów. W wyniku rewolucji przemysłowej miasteczka miały szansę przekształcić się w miasta średnie, o charakterze przemysłowym. W omawianej formie osadniczej dominowało już zatrudnienie poza rolnictwem, w przekształconych formach działalności gospodarczej. Można stwierdzić, że w tym momencie rozpoczął się proces nowoczesnej urbanizacji, w efekcie którego powstały wielkie miasta, aglomeracje czy konurbacje, funkcjonujące w bardzo przekształconym środowisku przyrodniczym⁴⁴.

Tak więc koncentracja ludności na stosunkowo niewielkim obszarze zaowocowała koncentracją kapitału intelektualnego, ten z kolei przyczynił się do przyspieszenia szeroko rozumianego rozwoju gospodarczego, przejawiającego się zarówno wzrostem gospodarczym, jak i stopniową przemianą stosunków społecznych. Wraz z upływem czasu powstał rynek pracy – określany zarówno popytem, jak i podażą pracy – jego powstanie zaowocowało dalszymi przemianami społeczno-gospodarczymi. Należy wspomnieć o jeszcze jednej, istotnej korzyści wynikającej z koncentracji ludności – na danym obszarze powstaje duży, łatwo dostępny, trwały rynek zbytu, będący kolejnym bodźcem do przyspieszonego wzrostu gospodarczego.

Można stwierdzić, że przemiany społeczne i gospodarcze, wspólnie popychające procesy urbanizacji naprzód, wynikają ze zjawisk (procesów) zachodzących w dziedzinach ekonomii, kultury, polityki, technologii i demografii (rys. 7). Wynikiem, rezultatem urbanizacji jest rozwój miast tworzących systemy hierarchiczne, a współcześnie coraz częściej systemy sieciowe. Zachodzą również zmiany w zakresie użytkowania ziemi, w krajobrazie miejskim, stylu życia i strukturach ekologicznych⁴⁵.

Kuciński wymienił w swej pracy czynniki, od których w dużej mierze zależy tempo urbanizacji. Są to:

- stopień nasilenia procesów industrializacyjnych,
- stopień rozwoju sektora usług,
- tempo wzrostu gospodarczego,
- stopień centralizacji wymiany handlowej,
- ogólny poziom rozwoju gospodarczego.

⁴⁴ Czaja S., Fiedor B., 2002: Miasto jako problemowy system ekologiczno-społeczny. Wybrane zagadnienia zurbanizowanej polityki ekologicznej, [w:] Słodezyk J., Jakubczyk Z. (red.), Zarządzanie gospodarką miejską i prawne podstawy funkcjonowania miasta, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 17–19.

⁴⁵ Zborowski A., 2002: Współczesne procesy urbanizacyjne w Małopolsce, [w:] Słodezyk J. (red.), Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 85.

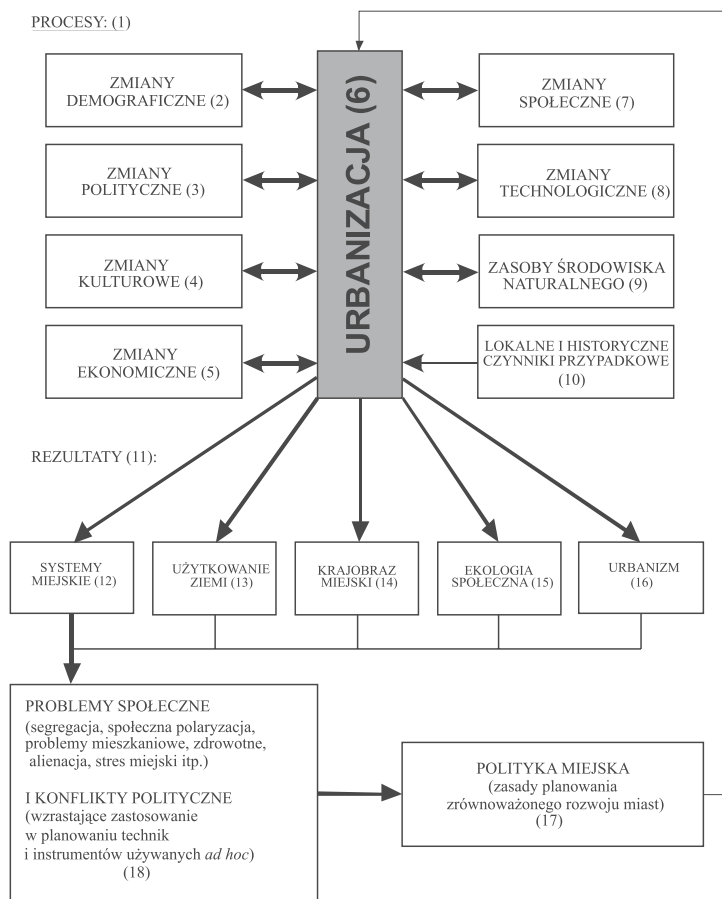
Tabela 1
Table 1

Przekształcanie się form osadniczych i stopień związku ich mieszkańców ze środowiskiem przyrodniczym
The transformations of colonisation forms and the degree of dependance between their inhabitants and their natural surrounding

Forma osadnicza The form of colonization	Przykłady i rodzaje związków ze środowiskiem przyrodniczym Examples and kinds of dependence on the environment
Osada śródpolna The middlemeadows settlement	bardzo silne uzależnienie od sił i zasobów przyrody (zbieractwo, myślistwo) a very strong dependence on power and resources of environment (hunting, gathering)
Wieś prymitywna The primitive village	silne uzależnienie od sił i zasobów przyrody (prymitywna hodowla i uprawa) a strong dependence on power and resources of environment (the primitive raising and cultivation of soil)
Wieś nowoczesna The modern village	dość znaczne uzależnienie od środowiska przyrodniczego (dominacja rolnictwa) quite a strong dependence on environment (the predominance of agriculture)
Miasteczka The towns	równowaga pomiędzy procesami naturalnymi a antropogenicznymi the balance between the natural and antropogenical processes
Miasta średnie – przemysłowe The middle towns – industrial	dominacja procesów antropogenicznych nad naturalnymi the domination of antropogenical and natural processes
Miasta wielkie The cities	daleko idące przekształcenia środowiska przyrodniczego i społecznego big transformation of both social and natural environment
Aglomeracje Agglomeration	bardzo przekształcone środowisko (urbicenoza) a very transformed environment
Konurbacje Conurbation	bardzo przekształcone środowisko (urbicenoza) a very transformed environment

Źródło: Czaja S., Fiedor B., 2002: Miasto jako problemowy system ekologiczno-społeczny. Wybrane zagadnienia zurbanizowanej polityki ekologicznej, [w:] Słodczyk J., Jakubczyk Z. (red.), Zarządzanie gospodarką miejską i prawne podstawy funkcjonowania miasta, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 18.

Source: Czaja S., Fiedor B., 2002: The town as a problematic socio-ecological system. Chosen issues of urbanised policy of ecology, [in:] Słodczyk J., Jakubczyk Z. (ed.), The management of town economy and the legal regulations of the town functioning, The Printing House of The University in Opole, page 18.

Rys. 7. Urbanizacja: procesy i rezultaty

Fig. 7. Urbanisation: processes and results:

1) the processes, 2) the demographical changes, 3) the political changes, 4) the cultural changes, 5) the economical changes, 6) urbanization, 7) the social changes, 8) the technological changes, 9) the environmental resources, 10) the local and historical incidental factors, 11) the results, 12) the urban systems, 13) the utilization of the soil, 14) the urban scenery, 15) the social ecology, 16) urbanism, 17) the urban policy (the rules of planning balanced development of cities), 18) the social problems and political conflicts

Źródło: Zborowski A., 2002: Współczesne procesy urbanizacyjne w Małopolsce, [w:] Słodczyk J. (red.), Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 87 (Knox 1994).

Source: Zborowski A., 2002: The modern urbanisation processes in Małopolska, [in:] Słodczyk J. (editor), Transformation of economical base and the spatial structure of the towns, The Printing House of University in Opole, page 87.

Wspomniany autor wyciąga wniosek, że im lepiej rozwinięte dane państwo, tym wyższy jest poziom jego zurbanizowania, tym więcej ludzi zamieszkuje w dużych miastach, tym relatywnie więcej jest dużych miast⁴⁶.

Podkreślając znaczenie industrializacji dla przebiegu procesów urbanizacyjnych, nie wolno jednak zapominać, że główną rolę odgrywała ona przede wszystkim we wczesnym etapie urbanizacji.

Można wymienić trzy zasadnicze fazy urbanizacji: przedindustrialną, industrialną oraz postindustrialną. Dynamika procesów urbanizacyjnych zachodzących w fazie przedindustrialnej była niewielka – głównie ze względu na utrudnienia w transporcie. Faza industrialna, której początek wyznacza rozpoczęcie rewolucji przemysłowej i związane z tym wynalezienie maszyny parowej, istotnie była determinowana w zasadniczej mierze postępującą industrializacją. Jednak w fazie postindustrialnej, charakterystycznej dla krajów wysoko rozwiniętych, inne czynniki – natury politycznej, społecznej, kulturowej (komunikacja, administracja, turystyka, lecznictwo uzdrowiskowe, nauka i kultura, inne funkcje usługowe) oddziałują z dużą siłą na przebieg procesu urbanizacji. Należy podkreślić, że w fazie postindustrialnej urbanizację zaczynają charakteryzować nowe zjawiska, nie spotykane we wcześniejszych jej etapach; przykładem może tu być częściowe odwrócenie kierunków migracji – obecnie ludność przemieszcza się nie tylko z obszarów mniej zurbanizowanych ku bardziej zurbanizowanym, ale i odwrotnie, rośnie również zróżnicowanie rynków pracy w miastach i na wsiach, głównie poprzez rozszerzenie sektora usług. Kolejnym charakterystycznym dla fazy postindustrialnej procesem jest powstawanie nowego typu struktur osiedleńczych, np. stref podmiejskich czy konurbacji⁴⁷.

Jeśli za kryterium przyjmiemy tempo wzrostu lub spadku liczby ludności na obszarze miast oraz przeobrażenia w ich strukturze wewnętrznej, to możemy wyróżnić cztery stadia urbanizacji, będące jednocześnie podstawowymi fazami rozwoju miasta. Są to: urbanizacja, suburbanizacja, dezurbanizacja i reurbanizacja (rys. 8). Nadmienić można, że fazy te nazywane są też fazami cyklu rozwoju regionów miejskich.

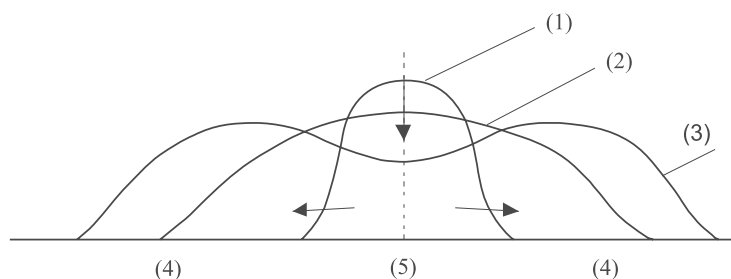
Przed szczegółowym omówieniem poszczególnych stadiów urbanizacji należy wspomnieć, że podstawowymi elementami stanowiącymi przestrzeń miejską są: centrum, dzielnice funkcjonalne oraz strefa podmiejska. Jak pisze Słodczyk, centrum charakteryzuje się najwyższą na terenie miasta aktywnością gospodarczą i kulturalną oraz największą liczbą użytkowników w ciągu doby. Centrum to obszar najczęściej odwiedzany przez mieszkańców i jednocześnie dobrze znany przyjezdnym. Dzielnice funkcjonalne to dzielnice wyspecjalizowane w zakresie określonej funkcji, przykładowo mogą to być dzielnice mieszkaniowe, przemysłowe czy związane z dominacją funkcji komunikacyjnej⁴⁸. Strefa podmiejska, zwana też obszarem peryferyjnym, czy zapleczem miasta, to „obszar położony w bezpośrednim sąsiedztwie miasta, na wiele sposobów z miastem powiązany i w wyniku tych powiązań systematycznie przekształcany”⁴⁹.

⁴⁶ Kuciński K.: Urbanizacja, [w:] *op.cit.*, s. 192.

⁴⁷ Broł R.: Urbanizacja – kontrowersje wokół definicji, [w:] *op.cit.*, s. 12.

⁴⁸ Słodczyk J.: *Przestrzeń...*, *op.cit.*, s. 111, 141.

⁴⁹ Liszewski S., 1985: Użytkowanie ziemi jako kryterium strefy podmiejskiej, [w:] „Acta Universitatis Lodziensis”, *Folia Geographica* 5, Pojęcia i metody badań strefy podmiejskiej, s. 75; por. Słodczyk J., 2001: *Przestrzeń miasta i jej przeobrażenia*, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 183.

Rys. 8. Rozmieszczenie ludności na obszarze miasta w kolejnych stadiach urbanizacji:
1) urbanizacja, 2) suburbanizacja, 3) dezurbanizacja, 4) obszary zewnętrzne, 5) centrum miasta

Fig. 8. The arrangement of people on the area of a town in a successive urbanisation phases:
1) urbanization, 2) suburbanization, 3) desurbanisation, 4) the external areas, 5) the centre of the city

Źródło: Słodczyk J., 2001: *Przestrzeń miasta i jej przeobrażenia*, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 39.
Source: Słodczyk J., 2001: *The space in a town and its transformation*, The Printing House of University in Opole, page 39.

1. Urbanizacja – to etap, w którym w wyniku rewolucji przemysłowej następował dynamiczny przyrost liczby ludności w mieście, przy czym wzrastało głównie zaludnienie obszarów centralnych. Bardzo ważną rolę w tych przeobrażeniach odgrywał rozwój transportu, chodzi tu głównie o powstanie sieci kolejowej, która umożliwiła szybką i stosunkowo tanią dystrybucję surowców, materiałów i wyprodukowanych towarów. Początkowo koncentracja następowała w celu ograniczenia kosztów produkcji – przedsiębiorcy starali się lokować swoje zakłady możliwie blisko węzłów transportowych. Ludność koncentrowała się w centrum oraz otaczających go dzielnicach ze względu na długie godziny pracy, słabo rozwiniętą komunikację publiczną i niskie wynagrodzenia. Dzielnice mieszkalne były położone w najbliższej okolicy dzielnic przemysłowych czy konkretnych zakładów przemysłowych. W tych warunkach obszary leżące blisko centrum wyznaczonego przez węzeł transportowy były bardzo cenne, co z jednej strony doprowadziło do powstania gęstej zabudowy oraz budynków wielokondygnacyjnych, ale równocześnie zaowocowało przeludnieniem w dzielnicach mieszkalnych i negatywnymi zjawiskami społecznymi⁵⁰.

2. Suburbanizacja – ma ona miejsce wtedy, gdy obszary zewnętrzne miast zyskują nowych mieszkańców, przy jednoczesnym zmniejszeniu zagęszczenia ludności w ścisłym centrum. Równocześnie z wewnętrzną dekoncentracją układów miejskich następuje przestrzenny rozwój miasta, a całe miasto ciągle się powiększa. Słodczyk wymienia w swojej pracy w punkcie „Przestrzeń miasta i jej przeobrażenia” czynniki prowadzące do dekoncentracji działalności produkcyjnej w mieście oraz do dekoncentracji miejsc zamieszkania ludności miasta. Czynnikiem o podstawowym znaczeniu w przypadku dekoncentracji działalności gospodarczej było osłabienie znaczenia głównego węzła trans-

⁵⁰ Słodczyk J.: *Przestrzeń ...*, *op.cit.*, s. 38–41.

portowego jako podstawowego czynnika lokalizacji produkcji. Po 1910 r. producenci zaczęli używać w transporcie wewnątrzmijskim samochodów ciężarowych – taniego i wygodnego środka lokomocji. Umożliwiło to ekonomicznie uzasadnione lokalizowanie zakładów wytwórczych poza centrum. Dalszym etapem, powiązaniem z rozwojem sieci dróg, było zastosowanie transportu samochodowego do przewozu towaru na większe odległości. Nasiliło to wcześniej obserwowaną tendencję, jednocześnie wzrosła atrakcyjność tych działek, których lokalizacja powiązana była z łatwym dostępem do sieci dróg, nawet gdy działki te zlokalizowane były na obrzeżach miasta.

Drugim czynnikiem, którego znaczenie wspomniany autor podkreśla, było przejście od tradycyjnych, kilkukondygnacyjnych budynków fabrycznych do produkcji w jednym poziomie. Było to powiązane z zastosowaniem nowych technologii i nową organizacją linii produkcyjnych. Doprowadziło to do wzrostu zapotrzebowania na tereny budowlane, a duże i niedrogie działki zlokalizowane były poza ścisłym centrum.

Czynnikami prowadzącymi do dekoncentracji miejsc zamieszkania ludności miast według wspomnianego uczonego były: wzrost realnych dochodów ludności, powiązany z dążeniem do poprawienia warunków życiowych, zmniejszenie kosztów dojazdów do pracy, wywołane powstaniem nowych form transportu oraz niekorzystne zjawiska w centralnych częściach miast – stara, dekapitalizowana, ciasna zabudowa, negatywne, związane z niskimi dochodami pewnych grup zjawiska społeczne. Kolejny czynnik prowadzący do dekoncentracji stanowiły migracje pracowników za pracodawcami, którzy z wymienionych wcześniej powodów zaczęli opuszczać tereny dotychczas stanowiące centrum. W niektórych przypadkach również zarządzenia władz, stosujących odpowiednią politykę podatkową, prowadziły do migracji ludności z centrum na obszary zewnętrzne⁵¹. Należy zaznaczyć, że ucieczka z centrum ludności lepiej zarabiającej, często lepiej wykształconej i łatwiej adaptującej się do zachodzących zmian, przyczyniała się czasami do dalszej degradacji obszarów centralnych.

3. Dezurbanizacja – ma miejsce wtedy, gdy dalszemu spadkowi liczby mieszkańców obszarów centralnych towarzyszy spadek zaludnienia i upadek najbliższej mu strefy podmiejskiej. Zjawisko to jest tak daleko posunięte, że zmniejsza się ogólna liczba ludności całego organizmu miejskiego. W początkowej fazie dezurbanizacji następuje szybkie zmniejszanie się zaludnienia w centrum, którego nie może zrównoważyć pewien wzrost liczby ludności na obszarach zewnętrznych. Ludność przemieszcza się jednak nie tylko na obszary zewnętrzne, ale również osiedla się w niewielkich miastach położonych poza strefami podmiejskimi wielkich aglomeracji. Na ten proces nakłada się zjawisko zmniejszania się wielkości średniej rodziny miejskiej. Procesy dezurbanizacji obserwowano po raz pierwszy w latach 70. XX w. w Stanach Zjednoczonych, towarzyszyło im powstawanie i rozwój wielośrodkowych regionów metropolitalnych – formy rozciągającej się na duży region i składającej się z wielu osobnych centrów mających zdolność przyciągania mieszkańców, pracowników i klientów⁵².

Bury, Markowski i Regulski w podręczniku pt. „Podstawy ekonomiki miasta” analizują łańcuch zjawisk prowadzący do przemieszczeń ludności w fazie dezurbanizacji.

---

⁵¹ Ibidem, s. 42–45.

⁵² Ibidem, s. 47–48.

Dla mieszkańców miasta – gospodarstw domowych – istotne są możliwości stwarzane im przez fakt zamieszkiwania w danym miejscu (mieście); należą do nich: walory zamieszkania, pracy i obsługi. Właściciele jednostek gospodarczych, przy lokalizowaniu swych zakładów, również biorą pod uwagę określone walory użytkowe, pozwalające im na realizację wyznaczonych celów. Istotne jest znalezienie lokalizacji, która umożliwi fizyczne rozmieszczenie potrzebnych maszyn i urządzeń, daje możliwość uzyskania niezbędnych środków produkcji oraz możliwości zbytu wytworzonych towarów – są to innymi słowy walory zasobów i popytu. Zmianą inicjującą łańcuch wydarzeń jest, według wspomnianych uczonych, spadek walorów zamieszkania w obszarach centralnych, przy jednoczesnym wzroście tych walorów na obszarach zewnętrznych. Zmiana ta wywołuje migrację ludności, głównie tej zamożniejszej i bardziej przedsiębiorczej, na obszary o większych walorach. Nie jest to bez znaczenia dla firm, dla których wiąże się to ze zmianami w walorach zasobów i przede wszystkim – w walorach popytu. Istotne, z punktu widzenia analizowanego problemu, są inwestycje w budownictwo mieszkaniowe, zlokalizowane na obszarach zewnętrznych. Ich wzrost, wynikający z oczekiwań i dążeń migrującej ludności, prowadzi do powstania nowych miejsc pracy na obszarach zewnętrznych – przy czym są to miejsca pracy nie tylko w firmach budowlanych, ale również w szeroko rozumianej sferze usług (np. hurtownie materiałów budowlanych, biura architektów i inżynierów budownictwa, sklepy spożywcze). W efekcie, w centrum następuje dalsze obniżenie walorów obsługi oraz pracy dla ludności, a zasobów i popytu dla firm. Dalszy przepływ ludności na tereny zewnętrzne powoduje, że wykwalifikowana siła robocza jest łatwiej dostępna poza miastem centralnym. Na to nakładają się ograniczenia terenów, środowiskowe oraz narastające trudności w transporcie w centrum – z punktu widzenia przedsiębiorstw walory użytkowe większe są na terenach zewnętrznych. Pociąga to za sobą dalszy odpływ jednostek gospodarczych, co owocuje dalszym spadkiem walorów użytkowych centrum dla ludności miasta⁵³.

4. Reurbanizacja – to stadium, w którym pojawiają się działania władz mające na celu ponowne ożywienie i odbudowę obszarów położonych w centrum miasta. Odpływ ludności, następujący wskutek opisanych wyżej procesów, jest przez władze miasta postrzegany jako szkodliwy – wywołuje kurczenie się wpływów podatkowych i dalszy spadek atrakcyjności centrum. Wdrażane są więc programy przebudowy, których zadaniem jest podnieść atrakcyjność objętych nimi terenów, co doprowadzić ma do powrotu do często dekapitalizowanego centrum zamożniejszej ludności. Pomocne dla działań władz są w pewnej mierze przekształcenia w strukturze społecznej oraz zmieniająca się struktura miejsc pracy w śródmieściu⁵⁴.

Bardzo ciekawie o problemach związanych z rewitalizacją obszarów wewnętrznych miast pisze Pęski w pracy pt. „Zarządzanie zrównoważonym rozwojem miast”. Wymieniony autor uważa, iż różne formy konserwacji, renowacji, modernizacji układu przestrzennego zaniedbywanych, wewnętrznych części miasta napotykają na dwa podstawowe problemy. Pierwszym z nich jest pozyskanie funduszy na kosztowne procesy rewitalizacji – potrzebni są inwestorzy, którzy są w stanie sfinansować podejmowane

⁵³ Bury P., Markowski T., Regulski J., *op.cit.*, s. 39, 100–101.

⁵⁴ Słodczyk J.: *Przestrzeń...*, *op.cit.*, s. 52–53.

działania. Należy tu zaznaczyć, że próba rewitalizacji centrum jest ryzykowna i nie zawsze przynosi oczekiwane efekty. W związku z tym niezbędne jest współdziałanie inwestorów prywatnych i publicznych, co wiąże się z finansowaniem zarówno ze źródeł prywatnych, jak i publicznych (fundusze miejskie i dotacje rządu centralnego).

Druga trudność polega na właściwym organizowaniu przekształceń pod względem przestrzennym. Pęski zauważa, że układ przestrzenny śródmieścia musi być kształtowany zgodnie z funkcjami kulturotwórczymi, zasadami kompozycji urbanistycznej i założeniami zrównoważonego rozwoju. Istotnym zagadnieniem jest właściwe połączenie zabudowy historycznej z nowoczesnymi, nowo powstającymi budowlami. Zmian należy dokonywać rozważnie, biorąc pod uwagę sytuację mieszkańców i wpływ inwestycji na ukształtowanie centrum⁵⁵.

Markowski zauważa jednak, iż w ostatnich latach obserwować można było przekształcenia i zmiany w dużych miastach przemysłowych, będące symptomem niedocenianego na razie zjawiska. Ich analiza pozwala stwierdzić, że po dokonanej i pozornie udanej reurbanizacji następuje wtórna fala upadku, wyrażająca się dalszym szybkim spadkiem liczby mieszkańców. Jednocześnie następują dalsza rozbudowa i intensyfikacja rozwoju śródmiejskiego centrum biznesu. Przyczyny tych zjawisk nie są jeszcze do końca rozpoznane, jedna z tez głosi, że zmiany strukturalne w gospodarce i instytucjach niektórych miast zostały niedokończone, wyhamowane „na tyle, że ich zasoby siły roboczej przestały stanowić rzeczywisty walor dla rozwoju usług i działalności, co narzuca globalizacja oraz postprzemysłowy i informatyczny charakter rozwoju cywilizacyjnego”⁵⁶.

1.5. Funkcje miasta. Teoria bazy ekonomicznej i typologia funkcjonalna miast

Miasto jest tworem historycznym, powstającym, rozwijającym i zmieniającym się wraz z upływem czasu. Na jego egzystencję składają się różnorodne działy życia gospodarczego i społecznego, dostarczające ludności zamieszkałej w mieście pracy i innych zajęć związanych z codzienną aktywnością, to właśnie na ich podstawie określić można funkcje miasta.

Tak więc funkcje miasta to główne dziedziny działalności jego mieszkańców, od których zależą życie i rozwój miasta⁵⁷.

Jak piszą Bury, Markowski i Regulski, w języku praktyki planistycznej funkcjami nazywa się działalności poszczególnych ludzi czy organizacji pogrupowane w pewne kategorie o zbliżonych cechach. Należy zauważyć, że pomiędzy poszczególnymi rodzajami funkcji i innymi elementami miasta istnieje wiele związków czy też sprzężeń zwrotnych⁵⁷. Z kolei Słodczyk podaje, iż tradycyjnym terminem funkcje miasta określa się rolę, jaką dany ośrodek pełni w życiu społecznym i gospodarczym. Wspomniany autor cytuje również definicję Suliborskiego, zgodnie z którą jako funkcje miasta traktować

⁵⁵ Pęski W., 1999: Zarządzanie zrównoważonym rozwojem miast, Wyd. Arkady, Warszawa, s. 197.

⁵⁶ Markowski T., *op.cit.*, s. 119–120.

⁵⁷ Bury P., Markowski T., Regulski J., *op.cit.*, s. 17.

można każdą działalność społeczno-gospodarczą wykonywaną w mieście, niezależnie od jej rangi ekonomicznej i przestrzennej, rozpatrywaną zarówno z punktu widzenia tego miasta, jak i systemu osadniczego, w skład którego wchodzi miasto⁵⁸. W tym samym kierunku bieżą rozważania na ten temat Czai i Fiedora, uważają oni, że pojęcie funkcji jest nierozdzielnie połączone z rolą, jaką miasto odgrywa w przestrzeni ekonomicznej i społecznej, oraz z tym że jest to każda działalność realizowana w mieście⁵⁹.

Kielczewska-Zaleska wyróżnia następujące funkcje miasta:

- 1) administracyjno-polityczne,
- 2) obronne,
- 3) handlowe,
- 4) usługowe,
- 5) produkcyjne – rzemiosło i przemysł⁶⁰.

Maik dokonuje podziału funkcji miasta ze względu na strukturę miejsc pracy na dwie grupy:

- 1) produkcyjne – związane z przemysłem i rzemiosłem,
- 2) usługowe – związane z administracją i polityką, handlem, kulturą i oświatą, usługami miejskimi, turystyką itp.⁶¹.

Słodczyk oprócz funkcji produkcyjnych, usługowych, administracyjno-politycznych i handlowych wymienia też funkcje komunikacyjne, kulturalno-oświatowe i turystyczne⁶².

Odmienny nieco podział odnaleźć można u Czai i Fiedora, którzy na podstawie literatury przedmiotu, wymieniają następujące funkcje miasta:

1. Produkcyjno-przemysłowa – polega na „przetwarzaniu materii i energii na dobra użytkowe oraz na świadczeniu usług produkcyjnych i jest traktowana jako ważny czynnik miastotwórczy (...) jest ona traktowana jako jedna z najistotniejszych funkcji miasta”;
2. Militarno-obronna – „odgrywała istotną rolę w okresie, kiedy technika woj-skowa nie pozwalała na redukcję znaczenia umocnień”;
3. Polityczno-administracyjna – „scala podstawy życia miejskiego, (...) decyduje o randze miasta w sieci osadniczej regionu lub kraju, (...) wpływa na warunki życia mieszkańców w granicach miasta”;
4. Handlowo-usługowa – funkcja ta od samego początku była bardzo istotna, handel stanowił „atrybut miast”, „internacjonalizacja gospodarki i proces globalizacji nie zmniejszyły roli funkcji handlowej miast”;
5. Komunikacyjna – „współczesne miasta stanowią ważne centra komunikacyjne i najczęściej są ważnymi węzłami w sieciach komunikacyjnych w skali regionalnej, krajowej i międzynarodowej”;

⁵⁸ Suliborski A., 1983: Niektóre problemy badań funkcji miast w świetle podstawowych założeń koncepcji systemowej, [w:] „Acta Universitatis Lodzianensis”, Folia Geographica 2; por. Słodczyk J., 2001: Przestrzeń miasta i jej przeobrażenia, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 55.

⁵⁹ Czaja S., Fiedor B., *op.cit.*, s. 16.

⁶⁰ Kielczewska-Zaleska M., *op.cit.*, s. 111–120.

⁶¹ Maik W., 1997: Podstawy geografii miast, Wyd. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 32.

⁶² Słodczyk J., *Przestrzeń...*, *op.cit.*, s. 58–62.

6. Turystyczno-wypoczynkowa – funkcja ta jest bezpośrednio powiązana z funkcjami handlowo-usługowymi⁶³.

Z kolei Luchter wyróżnia funkcje:

1. Polityczne – te właśnie wymieniony autor uważa za pierwotne, przyczyniły się one, jego zdaniem, do powstania i rozwoju głównych ośrodków miejskich;
2. Handlowe i handlowo-komunikacyjne – te funkcje, obok politycznych, odgrywały pierwszoplanową rolę w rozwoju miast, tłumaczą powstanie i rozwój wielu miast europejskich;
3. Przemysłowe – z biegiem czasu, a szczególnie w XIX w., funkcje przemysłowe stały się podstawą powstawania nowych miast i rozwoju istniejących;
4. Usługowe – są to m.in. funkcje turystyczne, uzdrowiskowe, kultu religijnego, funkcje związane z nauką, oświatą, ochroną zdrowia czy rzemiosłem; miasta, w których dominuje jedna z funkcji usługowych są zazwyczaj stosunkowo nieduże;
5. Obronne – aktualnie ich znaczenie zdecydowanie spadło, głównie ze względu na gwałtownie rozwijającą i zmieniającą się technikę wojskową⁶⁴.

Problemem funkcji miast i ich klasyfikacji zajmuje się również Broszkiewicz. Uważa on, że przy ustalaniu typologii funkcji miast istotne są kryteria klasyfikacji. Na podstawie literatury przedmiotu wspomniany uczony wymienia następujące kryteria:

- społeczno-demograficzne,
- obsługi mieszkańców,
- techniczno-ekonomiczne (produkcja i usługi produkcyjne),
- związane z obsługą miasta (zainwestowanie infrastrukturalne)⁶⁵.

Tabela 2 pomaga uporządkować kryteria klasyfikacji funkcji i typologii miast.

Wymieniane w powyższych podziałach funkcje odgrywały lub odgrywają bardzo istotną rolę w procesie rozwoju i zmian zachodzących w organizmach miejskich. W poszczególnych miastach występują one z różnym nasileniem, mogą być mniej lub bardziej rozwinięte. W niewielkich miastach dominuje dosyć często jedna funkcja, struktura funkcjonalna większych miast jest zazwyczaj bardziej złożona⁶⁶. Jak można zauważyć, te jednostki osadnicze, które na swym obszarze skupiają kilka lub wszystkie typy funkcji, posiadają większe szanse przetrwania i szybkiego rozwoju⁶⁷.

Funkcją dominującą nazwiemy tę funkcję, która ma największe znaczenie dla gospodarki danego miasta, której waga w strukturze gospodarczej miasta jest największa. To wokół tej funkcji koncentruje się życie miasta wraz z pozostałymi jego funkcjami⁶⁸.

⁶³ Czaja S., Fiedor B., *op.cit.*, s. 16–17.

⁶⁴ Luchter B., 2001: Osadnictwo, [w:] Wrona J., Rek J. (red.), *Podstawy geografii ekonomicznej*, Polskie Wyd. Ekonomiczne, Warszawa, s. 134–136.

⁶⁵ Broszkiewicz R., 1997: *Podstawy gospodarki miejskiej*, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 20.

⁶⁶ Leszczycki S., Domański R., 1992: *Geografia społeczno-ekonomiczna Polski*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, s. 54.

⁶⁷ Dziewoński K., Iwanicka-Lyrowa E. (red.), 1977: *Rozmieszczenie i migracje ludności a system osadniczy Polski Ludowej*, Prace Geograficzne IG PAN nr 117, Wrocław, s. 268.

⁶⁸ Bról R., Maj M., Strahl D., *op.cit.*, s. 67–68.

Tabela 2
Table 2

Funkcje miast i kryteria klasyfikacji
The town functions and the criteria of their clasification

Kryteria – Criteria		
Spoleczno-demograficzne Social-demographical	Produkcji i usług Manufacture and services	Obsługi Service
1. Struktura zatrudnienia The structure of employment	1. Przemysłowe – Industrial	1. Turystyczne – Touristic
2. Źródło utrzymania The source of income	2. Przemysłowo-rolnicze Industrial and agricultural	2. Portowe – Harbour
3. Poziom wykształcenia The level of education	3. Górnicze – Mining	3. Wystawowe – Exhibitions
	4. Hutnicze – Metallurgical	4. Muzealne – Museums
	5. Chemiczne – Chemical	5. Lecznicze – Medicinal
	6. Komunikacyjne Communicational	6. Administracyjne Administrational
	7. Energetyczne	7. Historyczne – Historical
	8. Energetics	8. Nauki – Studies
		9. Stołeczne – Capital

Źródło: Broszkiewicz R., 1997: Podstawy gospodarki miejskiej, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 21.
Source: Broszkiewicz R., 1997: The Basics of Urban Economy, The Printing House of Academy of Economy in Wrocław, page 21.

Wraz z upływem czasu i biegiem historii miasta dochodzić może do zmian w charakterze i typie funkcji dominującej. Jedna funkcja zdecydowała o powstaniu i początkowym rozwoju miasta, inna, w zmieniających się warunkach, pozwoliła ten rozwój kontynuować. Proces zmieniania się funkcji dominującej miasta na przestrzeni dziejów określa się jako sukcesję funkcji⁶⁹. Zjawisko to obserwować można na przykładzie Koszalina. Był on miastem wojewódzkim przez ponad 180 lat, w tym okresie trwał i rozwijał się głównie dzięki funkcjom administracyjnym, a w niektórych okresach również funkcjom militarnym. Zachodzące w ostatnich dziesięcioleciach przemiany społeczno-gospodarcze, jak również reforma administracyjna, doprowadziły do upadku dominujących funkcji, ich miejsce zajęły rozwijające się funkcje usługowo-handlowe z mocnym uwzględnieniem funkcji centrum akademickiego oraz intensywnie rozwijającej się funkcji turystycznej⁷⁰.

Innym przykładem miasta, w którego historii zachodziły liczne, często istotne zmiany struktury funkcjonalnej jest Jelenia Góra. W okresie powojennym, na przestrzeni lat 1950–1980 doszło do znacznego ograniczenia znaczenia przemysłu i budownictwa oraz częściowo usług materialnych. Następował natomiast względny wzrost znaczenia rolnictwa i usług niematerialnych, przy czym należy podkreślić ciągle rosnące w tym okresie znaczenie usług turystyczno-uzdrowiskowych⁷¹. Mimo zachodzących zmian

⁶⁹ Bról R., 1976: Typologia funkcjonalna małych miast regionu wrocławskiego, praca doktorska, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 16.

⁷⁰ Szwichenberg A., 2002: Transformacje funkcjonalne i przestrzenne Koszalina w gospodarce rynkowej, [w:] Ślódzyk J. (red.), Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 193.

⁷¹ Obrębalski M., 1983: Przemiany struktury funkcjonalno-przestrzennej Jeleniej Góry, [w:] Struktury funkcjonalno-przestrzenne, Prace KTN nr 33, Jelenia Góra.

dominującą rolę w tym okresie odgrywała ciągle funkcja przemysłowa, rosło jednocześnie, w wyniku reformy administracyjnej z 1975 r. i powiązanego z nią otrzymania przez miejscowość statusu miasta wojewódzkiego, znaczenie funkcji administracyjnej. Do roku 2002, w pewnej mierze, utrzymały się wyżej wymienione tendencje – dominujące znaczenie w strukturze gospodarczej miasta utrzymał przemysł, przy spadającym jednak znaczeniu tego działu. Dużą wagę dla gospodarki miasta zachowała administracja publiczna, znaczenie miały też działy: handel i naprawy, edukacja oraz ochrona zdrowia i opieka społeczna oraz sekcja pośrednictwo finansowe⁷².

Broszkiewicz wylicza czynniki powodujące zmianę dotychczasowej rangi danej funkcji miasta:

- a) koniunktura lub dekonunktura w gospodarce krajowej, regionalnej, lokalnej;
- b) wzmożone procesy migracji lub imigracji ludności;
- c) przyrost naturalny, zmiany w strukturze wieku i zatrudnienia;
- d) uaktywnienie lokalnych czynników rozwoju miasta lub też miast sąsiednich;
- e) działalność organów samorządowych miasta zachęcająca inwestorów do lokaty kapitałów, polegająca na oferowaniu korzystnych cen nieruchomości mienia komunalnego, ulg i zwolnień od opłat i podatków lokalnych;
- f) czynniki losowe, czasem nawet katastroficzne, powodujące zasadnicze zmiany dotychczasowych funkcji⁷³.

Wspomniany autor dodaje, iż wymieniony zbiór czynników nie jest pełny, w konkretnych sytuacjach występować mogą czynniki szczególne, właściwe tylko dla konkretnego przypadku. Wydaje się, że w zarówno w Koszalinie, jak i w Jeleniej Górze zbiegło się działanie kilku wymienionych (a, d, e) oraz niewymienionych czynników.

„Podstawowym narzędziem analizy każdej zbiorowości jest jej klasyfikacja. (...) Typologia miast to ich klasyfikacja według wyodrębnionych typów miast. Typy miast zaś to zidentyfikowane według przyjętego kryterium zbiory miast”⁷⁴.

Podstawą typologii miast najczęściej są następujące kryteria:

- 1) demograficzne,
- 2) funkcjonalne,
- 3) centralności miasta w regionie,
- 4) zagospodarowania,
- 5) „stopnia aglomeracji”,
- 6) geograficzne,
- 7) fizjonomiczne,
- 8) historyczne,
- 9) struktury społecznej⁷⁵.

Podstawą do przeprowadzenia typologii funkcjonalnej miast jest złożoność charakteru struktury gospodarczej miasta. Przez typologię funkcjonalną miasta należy rozu-

⁷² Przybyła K., 2005: Przemiany w strukturze funkcjonalnej Jeleniej Góry w latach 1999–2002, [w:] Broł R. (red.), *Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i w praktyce*, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 414–420.

⁷³ Broszkiewicz R., *op.cit.*, s. 20.

⁷⁴ Broł R., Maj M., Strahl D., *op.cit.*, s. 20.

⁷⁵ *Ibidem*, s. 20.

mieć klasyfikację miast według ich typów określonych na podstawie kryterium funkcjonalnego.

Zagadnienie typologii funkcjonalnej miast było wielokrotnie poruszane przez licznych autorów. Podsumowania w tej kwestii dokonał, w pewnej mierze, Dziewoński. Stwierdził on, że typologia funkcjonalna miast powinna być oparta z jednej strony na klasyfikacji funkcji miasta *sensu stricto*, tj. na analizie ich charakteru i struktury ustalającej otwarcie życia i gospodarki regionu ekonomicznego (miasta), a z drugiej – na klasyfikacji działalności lokalnej, tj. na analizie domkniętej części życia i gospodarki miejskiej. Cytowany autor uważa, że za podstawę typologii należy przyjąć analizę zróżnicowań w zakresie następujących zagadnień:

- przeważającej techniki i dominującej formacji społecznej, które łącznie wyznaczają etap rozwoju społeczności, której część stanowi analizowane miasto;
- struktury obecnych funkcji miasta, wyrażającej bieżące, obecne dostosowanie gospodarki miasta do ogólnych potrzeb społeczeństwa oraz możliwości środowiska geograficznego;
- wielkości i podstawowej struktury przestrzennej miasta, mierzonych liczbą ludności oraz podstawową organizacją jej rozmieszczenia;
- osiągniętego poziomu warunków bytowania ludności;
- własnego etapu rozwojowego badanego miasta, określonego dynamiką wzrostu miasta w przekroju czasu, dla którego przeprowadzamy analizę oraz w okresach poprzedzających⁷⁶.

W praktyce, ustalenia funkcjonalnych typów miast dokonuje się najczęściej na podstawie analizy zatrudnienia ludności. Metody badania struktury funkcjonalnej miast bazują przeważnie na analizie tego właśnie obszaru. Analiza taka umożliwiła z jednej strony określenie roli, jaką odgrywa dane miasto w gospodarce narodowej w sensie produkcyjnym, z drugiej zaś, dzięki temu, że analiza ta naświetla zagadnienie poprzez zatrudnienie, a więc ludność funkcjonalnie związaną z danym działem gospodarowania, wyniki jej mają ogólniejszy, społeczno-ekonomiczny charakter⁷⁷.

Dziewoński jako jeden z przykładów typologii funkcjonalnej podaje klasyfikację autorstwa Harissa. Analizując stan zatrudnienia oraz strukturę zawodową ludności, autor ten wymienił osiem podstawowych typów miast:

- 1) miasta przemysłowe z podtypami, w których:
  - zatrudnienie w przemyśle stanowi powyżej 74% zatrudnionych łącznie w przemyśle i handlu oraz powyżej 45% ogółu zatrudnionych;
  - zatrudnienie w przemyśle stanowi powyżej 60–74% zatrudnionych łącznie w przemyśle i handlu oraz 30–45% ogółu zatrudnionych;
- 2) ośrodki handlu detalicznego
  - zatrudnienie w handlu detalicznym stanowi powyżej 50% łącznego zatrudnienia w przemyśle i handlu i jest 2,2 razy większe niż w handlu hurtowym;
- 3) miasta o funkcjach zróżnicowanych

⁷⁶ Dziewoński K., Studium rozwoju pojęć, metod i ich zastosowań, [w:] *op.cit.*, s. 87.

⁷⁷ Brol R., 1976: Funkcje małych miast regionu wrocławskiego, [w:] *Gospodarka miejska*, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 63.

- zatrudnienie w przemyśle poniżej 60%, w handlu detalicznym poniżej 50% i w handlu hurtowym poniżej 20% łącznego zatrudnienia w przemyśle i handlu, ponadto zatrudnienie w przemyśle w granicach 25–35% ogółu zatrudnionych;
- 4) ośrodki handlu hurtowego
  - zatrudnienie w handlu hurtowym powyżej 20% łącznego zatrudnienia w przemyśle i handlu, powyżej 45% zatrudnionych w handlu detalicznym;
- 5) ośrodki transportowe
  - zatrudnienie w transporcie stanowi powyżej 1% ogółu zatrudnionych, powyżej 1/3 zatrudnionych w przemyśle oraz powyżej 2/3 zatrudnionych w handlu;
- 6) miasteczka górnicze
  - zatrudnienie w górnictwie stanowi powyżej 15% ogółu zatrudnionych;
- 7) miasteczka uniwersyteckie
  - studenci stanowią powyżej 25% ogółu ludności;
- 8) miasteczka uzdrowiskowe i emerytów⁷⁸.

Inną klasyfikacją, przytoczoną przez Dziewońskiego, a opartą na strukturze zatrudnienia (kryterium ilościowe), jest klasyfikacja autorstwa Williama-Olssona, który wymienił następujące typy funkcjonalne jednostek osadniczych:

- 1) osiedla wiejskie (50% zatrudnionych – rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo);
- 2) miasteczka rolnicze (25–30% zatrudnionych – rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo);
- 3) miasta usługowe (ponad 50% ogółu zatrudnionych pracuje w usługach, a poniżej 50% w przemyśle);
- 4) miasta przemysłowe silnie wyspecjalizowane w jednej gałęzi przemysłu (ponad 50% ogółu zatrudnionych pracuje w przemyśle, ponad 50% zatrudnionych w przemyśle pracuje w określonej branży, np. w górnictwie);
- 5) miasta przemysłowe wyspecjalizowane w dwóch gałęziach przemysłu (ponad 50% ogółu zatrudnionych pracuje w przemyśle, ponad 2/3 zatrudnionych w przemyśle to pracownicy dwóch gałęzi);
- 6) miasta przemysłowe o wielobranżowej strukturze gałęziowej (ponad 50% ogółu zatrudnionych pracuje w przemyśle, nie ma dominacji określonej gałęzi)⁷⁹.

Jerczyński wyróżnił dziesięć rodzajów miast. Zaliczył do nich: miasta rolnicze, rolniczo-przemysłowe, rolniczo-usługowe, przemysłowe, przemysłowo-rolnicze, przemysłowo-usługowe, usługowe, usługowo-rolnicze, usługowo-przemysłowe i miasta, w których brak funkcji dominującej⁸⁰ (tab. 3).

⁷⁸ Dziewoński K., Studium rozwoju pojęć, metod i ich zastosowań, [w:] *op.cit.*, s. 41–42.

⁷⁹ Dziewoński K., 1967: Baza ekonomiczna i struktura funkcjonalna miast, Prace Geograficzne IG PAN nr 63, Warszawa.

⁸⁰ Jerczyński M., 1977: Funkcje i typy funkcjonalne miast, [w:] Statystyczna charakterystyka miast. Funkcje dominujące., Statystyka Polski, GUS, Warszawa, por. Słodczyk J., 2001: Przestrzeń miasta i jej przeobrażenia, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 64.

Przedstawione typologie funkcjonalne miast opierają się na analizie funkcji dominujących w mieście. Analizy tej dokonuje się, badając wielkość zatrudnienia w poszczególnych gałęziach gospodarki, biorąc pod uwagę jego znaczenie i udział w strukturze gospodarczej miasta. Niektóre klasyfikacje uwzględniają również inne kryteria o charakterze ilościowym. Pod uwagę nie bierze się natomiast tego, czy zakłady poszczególnych branż produkują tylko na potrzeby miasta, czy również jego szeroko pojętego otoczenia.

Tabela 3
Table 3

Typy funkcjonalne miast na podstawie struktury zatrudnienia wg sektorów gospodarki
The functional types of towns based on the structure of employment according to the market sectors

Typ miasta The type of a town	Zatrudnienie w %: – The employment in percentages in %:		
	rolnictwie i leśnictwie agriculture and forestry	przemysłe i budownictwie industry and architecture	usługach service trade
Rolnicze Agricultural	100,00–50,0	40,0–0,0	40,0–0,0
Rolniczo-przemysłowe Agricultural-industrial	60,0–37,5	50,0–25,0	25,0–0,0
Rolniczo-usługowe Agricultural-service trade	60,0–37,5	25,0–0,0	50,0–25,0
Przemysłowe Industrial	40,0–0,0	100,0–50,0	40,0–0,0
Przemysłowo rolnicze Industrial agricultural	50,0–25,0	60,0–37,5	25,0–0,0
Przemysłowo-usługowe Industrial-service trade	25,0–0,0	60,0–37,5	50,0–25,0
Usługowe Service trade	40,0–0,0	40,0–0,0	100,0–50,0
Usługowo-rolnicze Service trade-agricultural	50,0–25,0	25,0–0,0	60,0–37,5
Usługowo-przemysłowe Service trade-industrial	25,0–0,0	50,0–25,0	60,0–37,5
Brak funkcji dominującej The lack of dominant function	50,0–25,0	50,0–25,0	50,0–25,0

Źródło: Jerczyński M., 1977: Funkcje i typy funkcjonalne miast, [w:] Statystyczna charakterystyka miast. Funkcje dominujące, Statystyka Polski, GUS, Warszawa.
Source: Jerczyński M. 1977: The functions and the functional types of towns, [in:] Statistical town characteristic. Dominant functions, The statistics in Poland, GUS, Warsaw.

Klasyfikacje, które uwzględniają ten istotny przeciwcz czynnik, mogą być przeprowadzone na gruncie teorii bazy ekonomicznej miasta. Zgodnie z tą teorią osoby pracujące w danym mieście podzielić można na dwie grupy: pierwszą tworzą osoby, które pracują na potrzeby samego miasta i jego mieszkańców – jest to grupa o charakterze endogenicznym. Druga grupa (o charakterze egzogenicznym) to pracownicy, którzy pracują ponieważ „na eksport”, czyli zaspokajają potrzeby mieszkańców innych obszarów⁸¹.

Taki podział zatrudnionych w mieście pozwala na wyodrębnienie dwóch podstawowych grup funkcji miasta:

- **Funkcje egzogeniczne** (nazywane również funkcjami miastotwórczymi czy wyspecjalizowanymi) – spełniają je te działalności (działy gospodarki) zlokalizowane w mieście, które powstają i istnieją głównie w celu zaspokojenia potrzeb rynków zewnętrznych⁸². Działy te stanowią bazę ekonomiczną miasta, decydują o napływie pieniądza do miasta, ich rozwój prowadzi do szybkiego przyrostu działalności o charakterze endogenicznym, a w efekcie – do rozwoju miasta⁸³. Funkcje egzogeniczne są wyrazem otwarcia, powiązania miasta ze światem zewnętrznym, przy czym „stopień otwarcia pozostaje w silnym związku z wielkością obszaru i społeczności miejskiej”⁸⁴. Dodać można, że z punktu widzenia inwestorów – a to oni w dużej mierze decydują przeciwcz o rozbudowie bazy ekonomicznej i dalszym rozwoju miasta – istotne są „walory użytkowe miasta”. Do sprawnego funkcjonowania przedsiębiorstwo potrzebuje następujących czynników:
  - właściwie zagospodarowanego miejsca w przestrzeni,
  - niezbędnych środków produkcji do prowadzenia konkretnej działalności,
  - możliwości zbytu wytworzonych produktów,
  - zasobów pracy.

Jakość tych czynników, kształtujących walory użytkowe, cechuje się dużą zmiennością, jest odmienna dla różnych obszarów⁸⁵.

Walory użytkowe podzielić można na dwie podstawowe kategorie: walory popytu – lokalizacja przedsiębiorstwa w danym miejscu będzie atrakcyjna wtedy, gdy blisko będzie istniał atrakcyjny rynek umożliwiający zbyć wyprodukowanych towarów lub kanały łączności, dzięki którym możliwe jest dostarczenie tych towarów; również ważne są walory zasobów, związane z warunkami, na jakich przedsiębiorca uzyska w danym miejscu wszystkie czynniki niezbędne do prowadzenia działalności gospodarczej. Istotne przy tym jest to, że każdy nowo zlokalizowany zakład, stwarzając nowy popyt i nowe możliwości zaopatrzenia dla innych firm, przyczynia się do wzrostu walorów, a tym samym do dalszego rozwoju miasta⁸⁶. Władze lokalne powinny

⁸¹ Słodczyk J.: *Przestrzeń...*, *op.cit.*, s. 64.

⁸² Baczarow M., Suliborski A., 2003: *Kompendium wiedzy o geografii politycznej i geopolityce – terminologia*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, s. 35.

⁸³ Słodczyk J.: *Przestrzeń...*, *op.cit.*, s. 65; określenie funkcje endo- i egzogeniczne jako pierwszy w literaturze polskiej wprowadził K. Dziewoński.

⁸⁴ Domański R., 2004: *Geografia ekonomiczna – ujęcie dynamiczne*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, s. 25.

⁸⁵ Budner W., 2003: *Lokalizacja przedsiębiorstw*, Wyd. AE w Poznaniu, Poznań, s. 26.

⁸⁶ Bury P., Markowski T., Regulski J., *op.cit.*, s. 39–40.

więc dążyć (np. poprzez szeroko rozumiany interwencjonizm samorządowy) do zapewnienia jak najwyższego poziomu walorów użytkowych miasta dla podmiotów gospodarczych.

Wśród tzw. czynników lokalizacji (wymagania, potrzeby inwestora zestawione z walorami użytkowymi danego miejsca) wyróżnić możemy czynniki twarde i miękkie (rys. 9). Czynniki twarde, szczególnie ważne dla przedsiębiorców, są łatwe w pomiarze i w bezpośredni sposób wpływają na proces produkcji. Czynniki miękkie są słabiej mierzalne i nie w tak bezpośredni sposób wpływają na proces produkcji. Granica pomiędzy dwoma typami czynników lokalizacji jest płynna.

Jak już wspomniano, władze samorządowe powinny dążyć do zapewnienia jak najwyższego poziomu walorów użytkowych miasta dla podmiotów gospodarczych. Rysunek 10 przedstawia możliwość wpływu władz lokalnych na czynniki lokalizacji w zestawieniu z ich istotnością dla inwestorów.

Można zauważyć, że władze samorządowe tylko w ograniczonym zakresie mogą wywierać wpływ na czynniki decydujące o lokalizacji przedsiębiorstw. W piśmiennictwie można spotkać się nawet z poglądem, że ich wpływ na przedstawione czynniki jest w większości przypadków ograniczony lub nawet żaden⁸⁷. Szerzej samorządowe instrumenty stymulowania rozwoju lokalnego zostaną przedstawione w rozdziale drugim.

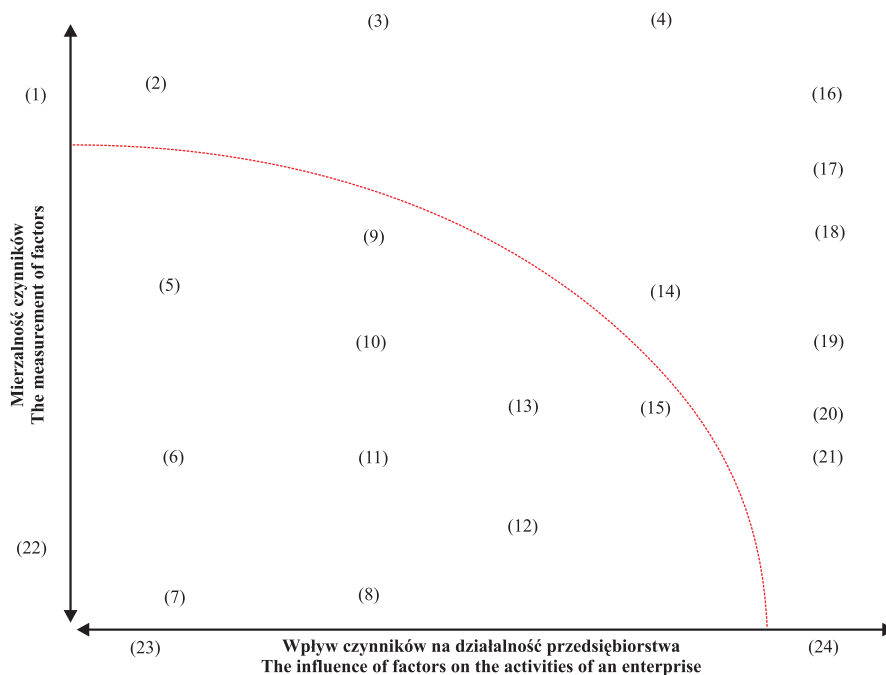
- **Funkcje endogeniczne** (nazywane również funkcjami obsługi, uzupełniającymi czy też lokalnymi) – spełniają je te działy gospodarki miasta, które służą wyłącznie ludności miejscowej; zakres realizacji tych funkcji, poziom ich rozwoju wprost decyduje o poziomie życia mieszkańców danego miasta. Dla mieszkańców miasta – gospodarstw domowych – istotne są możliwości stwarzane im przez fakt zamieszkiwania w danym miejscu (mieście), należą do nich: walory zamieszkania, walory pracy i walory obsługi. Podmioty te korzystają z obiektów tworzących zagospodarowanie miasta, przykładowo z budynków mieszkalnych oraz terenów i urządzeń je otaczających, lokali sklepowych, przychodni i szpitali czy w końcu boisk, bibliotek, basenów i budynków szkolnych. Dodać można, iż istotnym parametrem jakości życia jest również szeroko rozumiane bezpieczeństwo osobiste mieszkańców, w wymiarze społecznym definiowane jako bezpieczeństwo publiczne⁸⁸. Tak więc do działów gospodarki miasta o charakterze endogenicznym zaliczyć można m.in. transport miejski, oświatę, ochronę zdrowia i opiekę społeczną, gospodarkę mieszkaniową i komunalną, a w pewnej mierze również administrację czy budownictwo⁸⁹.

---

⁸⁷ Por. Dziemianowicz W., Jałowiecki B., 2004: Polityka miejska a inwestycje zagraniczne w polskich metropoliach, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa, s. 28–30.

⁸⁸ Czarnecki B., Siemiński W., 2004: Kształtowanie bezpiecznej przestrzeni publicznej, Wyd. Difin, Warszawa, s. 9.

⁸⁹ Bury P., Markowski T., Regulski J., *op.cit.*, s. 19, 28, 100.

Rys. 9. Twarde i miękkie czynniki lokalizacji:

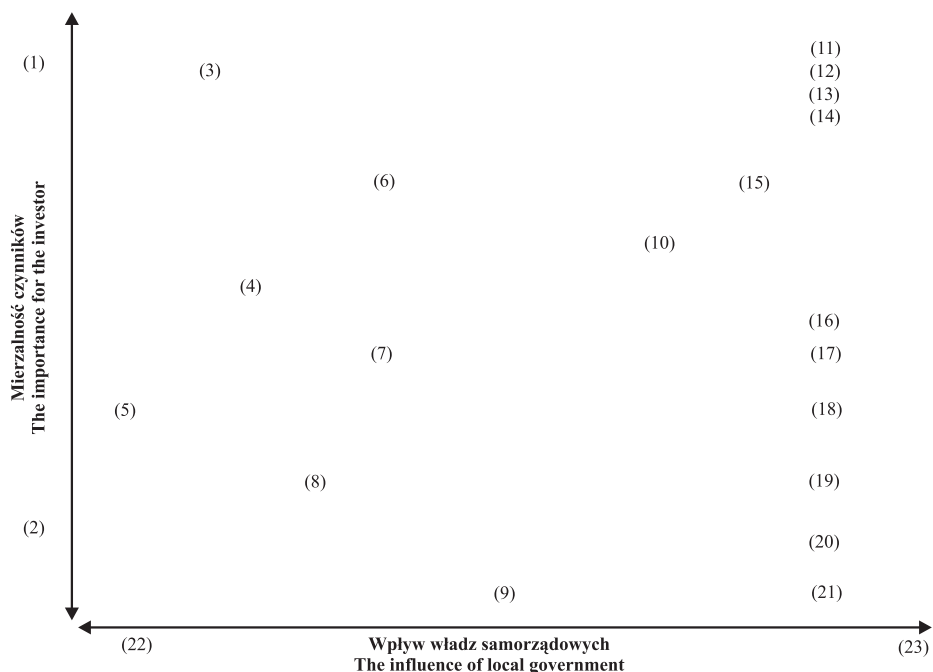
1) słabo mierzalne, 2) przychylnie nastawienie władz samorządowych do inwestora, 3) gospodarczy wizerunek miejsca lokalizacji, 4) mentalność ludności, 5) połączenia komunikacyjne, 6) podatki, zachęty, subwencje, 7) podaż powierzchni produkcyjnych, biurowych itp., 8) bliskość dostawców i kooperantów, 9) administracja (szybkość działania, elastyczność), 10) podaż wykwalifikowanej siły roboczej, 11) rynek zbytu w regionie, 12) instytuty badawcze, możliwości kooperacji, 13) twarde, 14) miękkie, 15) ośrodki szkolenia zawodowego, 16) klimat społeczny, 17) możliwość spędzenia wolnego czasu, 18) atrakcyjność miasta, 19) korzyści mieszkaniowe, 20) oferta kulturalna, 21) szkoły, 22) dobrze mierzalne, 23) bezpośredni, 24) pośredni

Fig. 9. Hard and soft factors of localisation:

1) which can not be measured precisely, 2) attitude of local authorities, 3) the economic image of the place of localization, 4) the mentality of humans, 5) the communication connection, 6) taxes, encouragement, grants, 7) supply of manufacture and office surface, 8) the proximity of suppliers and cooperants, 9) administration (the speed of action, flexibility), 10) supply of qualified workforce, 11) the outlets in the region, 12) the research institutes, the opportunities of cooperation, 13) hard, 14) soft, 15) the centres of vocational training, 16) the social climate, 17) the opportunities of spending free time, 18) the attractiveness of a town, 19) the housing benefits, 20) the cultural offer, 21) schools, 22) those which can be measured clearly and precisely, 23) direct, 24) indirect

Źródło: Grabow B., Henckel D., Hollbach-Grömig B., 1995, za: Budner W., 2003: Lokalizacja przedsiębiorstw, Wyd. AE w Poznaniu, Poznań, s. 229.

Source: Grabow B., Henckel D., Hollbach-Gromig B., 1995, from: Budner W., 2003: The localisation of companies, The Printing House of Academy of Economy, Poznań, page 229.

Rys. 10. Czynniki lokalizacji a możliwości władz samorządowych:

1) duża, 2) mała, 3) infrastruktura techniczna, 4) jakość obsługi w urzędzie, 5) niechęć władz lokalnych, 6) łączność, telekomunikacja, 7) zachęty podatkowe, 8) nastawienie ludności do kapitału zagranicznego, 9) doświadczenie innych spółek, 10) obiekty produkcyjne i biurowe, 11) korzystne położenie, 12) podaż siły roboczej, 13) połączenia komunikacyjne, 14) siła nabywcza ludności, 15) fachowa siła robocza, 16) wcześniejsze kontakty inwestora, 17) bliskość granic, 18) duży rynek zbytu w regionie, 19) mała konkurencja ze strony firm lokalnych, 20) podaż i dostęp do surowców, 21) ceny surowców, 22) duży, 23) mały

Fig. 10. The localisation factors and the abilities of local government:

1) big, 2) small, 3) the technical infrastructure, 4) the quality of service in an office, 5) the antipathy of local government, 6) inter communication, 7) the tax encouragement, 8) the attitude of inhabitants towards the foreign capital, 9) the experience of other companies, 10) the manufactural objects and offices, 11) the profitable localization, 12) the supply of workforce, 13) the communication network, 14) the purchasing power of inhabitants, 15) the specialized workforce, 16) the previous contacts of investor, 17) the proximity of the borders, 18) the big outlet in the region, 19) small competition from the local companies, 20) supply and the access to the raw materials, 21) the prices of the raw materials, 22) big, 23) small

Źródło: Dziemianowicz W., 1998, za: Budner W., 2003: Lokalizacja przedsiębiorstw, Wyd. AE w Poznaniu, Poznań, s. 230.

Source: Dziemianowicz W., 1998, from: Budner W., 2003: The localisation of companies, The Printing House of Academy of Economy, Poznań, page 230.

Relacje pomiędzy funkcjami miastotwórczymi i uzupełniającymi nie są stałe, związane są z poziomem, etapem rozwoju samego miasta, regionu i kraju. Rozwój działalności o charakterze endogenicznym powinien podążać za rozwojem funkcji egzogenicznych – one bowiem są podstawą gospodarki miejskiej. Dodać można, że zazwyczaj wzrost wielkości miasta powoduje więcej niż proporcjonalny przyrost zatrudnienia w działalności o charakterze endogenicznym. „Im większe jest miasto, tym bardziej rozbudowane są jego funkcje endogeniczne i większy jest udział zatrudnienia endogenicznego w stosunku do grupy egzogenicznej”⁹⁰.

Dziwowski w cytowanej już pracy pt. Baza ekonomiczna i struktura funkcjonalna miast przedstawił rozwój omawianej koncepcji, rozpoczynający się od niemieckich ekonomistów Sombarta i Webera; dał również szeroki przegląd klasyfikacji funkcjonalnych, opierających się na teorii bazy ekonomicznej miasta.

Przykładem typologii funkcjonalnej, wywodzącej się z koncepcji bazy ekonomicznej miasta, jest zaproponowany przez Alexanderssona podział działalności gospodarczej prowadzonej w mieście na działalność powszechną i sporadyczną. Działalność powszechna obejmuje te dziedziny życia i rodzaje działalności gospodarczej, które występują we wszystkich miastach. Do działalności sporadycznej zaliczymy z kolei te dziedziny aktywności, które są charakterystyczne dla danego miasta, mają charakter sporadyczny, rzadki. Wspomniany uczony, przeprowadzając klasyfikację miast, starał się uchwycić stopień zmieszania tych dwóch grup, w tym celu wprowadził, szerzej omówione w dalszej części pracy, pojęcie najmniejszego zapotrzebowania, tj. najmniejszego zatrudnienia, koniecznego do zaspokojenia potrzeb samego tylko miasta⁹¹.

Na podstawie analizy struktury funkcji egzogenicznych można określić typy ogólne, a w ich ramach typy szczegółowe miast. Wśród typów ogólnych wyróżnić możemy miasta polifunkcyjne, w których występuje wiele, często równoważnych funkcji oraz miasta wyspecjalizowane – te, w których występuje niewiele lub tylko jedna funkcja o charakterze egzogenicznym.

Przewaga poszczególnych rodzajów funkcji w danym mieście pomaga ustalić szczegółowy typ miasta. Miasta wyspecjalizowane dzielą się, przykładowo, na:

- ośrodki przemysłowe,
- ośrodki turystyczno-wypoczynkowe,
- węzły komunikacyjne.

Miasta o charakterze polifunkcyjnym, będące też najczęściej „ośrodkami centralnymi”, w zależności od zakresu przestrzennego sprawowanych funkcji, dzielą się na ośrodki:

- lokalne,
- ponadlokalne,
- regionalne,
- ponadregionalne,
- stołeczne⁹².

⁹⁰ Słodczyk J., *Przestrzeń...*, *op.cit.*, s. 66.

⁹¹ Kielczewska-Zaleska M., *op.cit.*, s. 124.

⁹² Brol R., Maj M., Strahl D., *op.cit.*, s. 83.

Inny podział miast o funkcjach złożonych proponuje Kroszel. Ze względu na strukturę zatrudnienia w grupie egzogenicznej wspomniany autor wyróżnia miasta z dominantą:

- przemysłu,
- przemysłu i komunikacji,
- funkcji przemysłowych i mieszkaniowych,
- funkcji administracyjno-usługowych,

oraz miasta bez określonej dominanty⁹³.

Dodać należy, że „wysokość wskaźników zatrudnienia decydująca o wydzieleniu miast o funkcjach złożonych i różnego typu miast wyspecjalizowanych jest zmienna”⁹⁴ i uzależniona od wielu zarówno obiektywnych, jak i subiektywnych czynników.

Przykładowo, Jerczyński zaproponował następującą klasyfikację:

- Miasta – ośrodki usługowe – ponad 50% zatrudnionych o charakterze egzogenicznym, w działalnościach pozarolniczych, stanowią pracownicy sfery usług.
- Miasta – ośrodki przemysłowe – ponad 50% zatrudnionych o charakterze egzogenicznym, w działalnościach pozarolniczych, stanowią pracownicy przemysłu i budownictwa, przy czym:
  - jeśli pracowników zatrudnionych w samym przemyśle traktujemy jako 100%, to w ramach miast – ośrodków przemysłowych wyróżnić można:
    - ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (ponad 50% pracowników przemysłowych grupy egzogenicznej zatrudnionych jest w jednej działalności);
    - ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w dwóch rodzajach działalności (ponad 66,7% pracowników przemysłowych grupy egzogenicznej zatrudnionych jest w dwóch działalnościach);
    - ośrodki przemysłowe o zróżnicowanej strukturze gałęziowej przemysłu (zatrudnienie w jednej działalności nie przekracza 50%, a w dwóch działalnościach 66,7% ogółu pracowników przemysłowych grupy egzogenicznej)⁹⁵.

Klasyfikacja zaproponowana przez Jerczyńskiego, po niewielkich przekształceniach, stała się podstawą typologii funkcjonalnej stosowanej w praktycznej części opracowania.

⁹³ Kroszel J., 1971: Struktura funkcjonalna miast w województwie opolskim, [w:] Golachowski S. (red.), *Struktury i procesy osadnicze*, Wyd. Instytutu Śląskiego, Opole, s. 188.

⁹⁴ Kielczewska-Zaleska M., *op.cit.*, s. 125.

⁹⁵ Jerczyński M., 1973: Zagadnienia specjalizacji bazy ekonomicznej większych miast w Polsce, [w:] Dziewoński K. (red.), *Studia nad strukturą funkcjonalną miast*, Prace Geograficzne IG PAN, nr 97; por. Słodczyk J.: *Przestrzeń...*, *op.cit.*, s. 71.

1.6. Bezpośrednie i pośrednie metody pomiaru bazy ekonomicznej miasta

Bezpośrednie metody pomiaru stosuje się zazwyczaj przy ustalaniu wielkości bazy ekonomicznej pojedynczych miast. Polegają one na bezpośrednim (w terenie) zbieraniu materiału statystycznego dotyczącego poszczególnych rodzajów działalności zlokalizowanych w mieście. Badanie powinno obejmować wszystkie jednostki gospodarcze i instytucje zlokalizowane w mieście. Sposób ustalenia wielkości grup endo- i egzogenicznych uzależniony jest od założeń przyjętych przez badacza, przykładowo wielkość produkcji wyważanej na rynek lokalny i rynki zewnętrzne proporcjonalnie przenieść można na liczbę zatrudnionych. Jeśli zsumujemy wyniki otrzymane dla wszystkich jednostek, to otrzymamy wielkości obu grup w danej jednostce osadniczej. Innym sposobem jest kwalifikowanie poszczególnych przedsiębiorstw do grup endogenicznej i egzogenicznej, co następnie jest podstawą do zsumowania zatrudnionych tam pracowników i ustalenia wielkości obu grup.

Należy dodać, że w niektórych przypadkach, w drodze bezpośredniej obserwacji, trudno jest podjąć decyzję o zaliczeniu konkretnej jednostki do określonej grupy. Można więc powiedzieć, że badania przeprowadzane metodami bezpośrednimi są obciążone w pewnej mierze subiektywizmem, a co za tym idzie, wyniki uzyskiwane za pomocą tych metod w różnych miastach, przez różne zespoły badaczy, nie mogą być ze sobą porównywane. Ograniczenia w zastosowaniu metod bezpośrednich wpływają również z ich pracochłonności, co wiąże się z koniecznością angażowania całych grup badaczy, a to z kolei jest powiązane ze znacznym wzrostem kosztów badania.

Ze względu na niedoskonałość metod bezpośrednich powstały metody pośrednie, mniej od nich precyzyjne, ale jednocześnie zdecydowanie mniej pracochłonne i kosztowne, a tym samym dużo bardziej przydatne przy analizie większego zbioru jednostek. Wyniki uzyskane przy użyciu tych metod mają też tę zaletę, że są porównywalne. W przeciwieństwie do metod bezpośrednich – obliczenia w metodach pośrednich wykonuje się na bazie dostępnego (już istniejącego) materiału statystycznego. Ogólnie mówiąc, pośrednie metody pomiaru bazy ekonomicznej polegają na porównywaniu aktualnej struktury zatrudnienia poszczególnych miast ze strukturą zatrudnienia uznaną za wzorzec⁹⁶.

Pośrednie metody pomiaru wielkości bazy ekonomicznej podzielić można na dwie grupy:

- A. Metody opierające się na wskaźniku lokalizacyjnym, zaliczyć do nich możemy:
  - 1) metodę wskaźnika nadwyżki pracowników (metoda reszt),
  - 2) metodę współczynnika lokalizacji (metoda współczynnika Florence'a).
- B. Metody najmniejszych zapotrzebowań, bazujące na stałej, najmniejszej wielkości grupy endogenicznej, zaliczyć do nich możemy:
  - 3) metodę najmniejszych zapotrzebowań opartą na wielkościach bezwzględnych minimalnych,
  - 4) metodę najmniejszych zapotrzebowań opartą na wielkości „K”.

⁹⁶ Jerczyński M., 1973: Zagadnienia specjalizacji bazy ekonomicznej większych miast w Polsce, [w:] Dziewoński K. (red.), Studia nad strukturą funkcjonalną miast, Prace Geograficzne IG PAN, nr 97, s. 38.

A. 1. Metoda wskaźnika nadwyżki pracowników (metoda reszt)

Autorem tej metody jest Hoyt. Podobnie jak metoda współczynnika specjalizacji Florence'a metoda reszt opiera się na prostym współczynniku lokalizacji. Współczynnik lokalizacji jest jednak miarą mało dokładną, a forma wyników utrudnia dokonywanie porównań między poszczególnymi obiektami⁹⁷.

Za pomocą metody wskaźnika nadwyżki pracowników wyznaczyć można wielkość zatrudnienia w grupie egzogenicznej. Dokonuje się tego poprzez porównywanie rzeczywistej struktury zatrudnienia w mieście ze strukturą przyjętą za podstawę odniesienia, może nią być np. struktura zatrudnienia w kraju, województwie, regionie⁹⁸.

Wskaźnik nadwyżki pracowników obliczamy wg następującego wzoru:

wskaźnik nadwyżki pracowników

$$Z_{egiM} = Z_iM - \left(ZM \cdot \frac{Z_iK}{ZK} \right) \quad (1.1)$$

gdzie:

- Z_{egiM} – wielkość zatrudnienia w działalności skierowanej na zewnątrz miasta (grupy egzogenicznej) w danym (i) dziale gospodarki miasta,
- Z_iM – zatrudnienie w danym (i) dziale gospodarki miasta,
- ZM – zatrudnienie w mieście ogółem,
- Z_iK – zatrudnienie w danym (i) dziale gospodarki w kraju,
- ZK – zatrudnienie w kraju ogółem.

Element składowy prawej strony równania, tj. iloczyn $ZM \cdot Z_iK/ZK$ określa rozmiar zatrudnienia o charakterze endogenicznym w danym dziale gospodarki miasta. Jeśli obliczymy tę wielkość, a następnie odejmiemy ją od wielkości całkowitego, aktualnego zatrudnienia w badanym dziale, to otrzymamy nadwyżkę zatrudnionych, która odpowiadać będzie wielkości zatrudnienia w działalności skierowanej na zewnątrz miasta.

Tak więc, jeśli:

- wielkość zatrudnienia w działalności i w danym mieście (Z_iM) jest większa od drugiej części powyższego równania, oznacza to, że dana działalność ma charakter egzogeniczny;
- wielkość zatrudnienia w działalności i w danym mieście (Z_iM) jest mniejsza od iloczynu $ZM \cdot Z_iK/ZK$ (ujemna wartość wskaźnika), to występują niedobory w zakresie danej dziedziny, muszą być one pokryte importem produktów z innych miast⁹⁹.

Podkreślić należy, że wyniki mają charakter wielkości bezwzględnych i jako takie, bez dalszych przekształceń, nie nadają się do porównań dokonywanych dla różnych jednostek osadniczych. Możliwe jest jednak proste sprowadzenie wyniku do porównywalnej formy względnej.

⁹⁷ Jerczyński M.: Zagadnienia ..., [w:] Dziewoński K. (red.), *op.cit.*, s. 49, 54.

⁹⁸ Brol R., Maj M., Strahl D., *op.cit.*, s. 75.

⁹⁹ Słodczyk J.: *Przestrzeń...*, *op.cit.*, s. 70.

Tak więc, wskaźnik nadwyżki pracowników pozwala zmierzyć wielkość zatrudnienia o charakterze egzogenicznym w poszczególnych typach działalności, co z kolei umożliwia dokonanie klasyfikacji funkcjonalnej miasta.

A. 2. Metoda współczynnika lokalizacji (metoda współczynnika specjalizacji Florence'a)

Współczynnik ten pozwala na identyfikację funkcji wyspecjalizowanych, egzogenicznych decydujących o znaczeniu miasta w kraju. Współczynnik pozwala nam ustalić, czy miasto wytwarza dobra i usługi tylko na rynek lokalny, czy też „wysyła” je również na zewnątrz, czyli pełni w danej dziedzinie funkcje egzogeniczne.

współczynnik specjalizacji Florence'a

$$W = \frac{(Z_iM)/(ZM)}{(Z_iK)/(ZK)} \quad (1.2)$$

gdzie:

Z_iM – zatrudnienie w danym (i) dziale gospodarki miasta,
 ZM – zatrudnienie w mieście ogółem,
 Z_iK – zatrudnienie w danym (i) dziale gospodarki w kraju,
 ZK – zatrudnienie w kraju ogółem.

Poziom specjalizacji badanego miasta określa się, przyjmując następujące założenia:

- $W > 1$ – znaczenie i -tej funkcji w mieście jest większe od jej znaczenia krajowego; i -ta dziedzina jest funkcją wyspecjalizowaną, o ponadmiejskim charakterze;
- $W \leq 1$ – niższe lub równe znaczenie i -tej funkcji w mieście w stosunku do jej krajowego znaczenia; i -ta dziedzina jest funkcją endogeniczną, o wewnątrzmijskim znaczeniu¹⁰⁰.

Możliwe jest również przyjęcie bardziej szczegółowego podziału, umożliwiającego dokładniejszą interpretację wyników:

- $W \leq 1$ – miasto nie specjalizuje się w i -tym dziale, ta dziedzina działalności ma charakter endogeniczny,
- $1 < W \leq 1,5$ – miasto wykazuje niski poziom specjalizacji w i -tym dziale,
- $1,5 < W \leq 2$ – miasto wykazuje średni poziom specjalizacji w i -tym dziale,
- $W > 2$ – miasto wykazuje wysoki poziom specjalizacji w i -tym dziale¹⁰¹.

¹⁰⁰ Założenia zostały przyjęte za: Obrębalski M., 1989: Pomiar i identyfikacja wyspecjalizowanych funkcji usługowych regionu jeleniogórskiego, [w:] Usługi w strukturze gospodarczej regionu, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 472, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 27.

¹⁰¹ Założenia zostały przyjęte za: Obrębalski M., 2002: Przemiany funkcjonalne subregionu jeleniogórskiego w końcu XIX i w XX wieku, [w:] Śląski Przegląd Statystyczny nr 1(7), Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 110.

B. Metody najmniejszych zapotrzebowań

Istotną rolę przy tworzeniu metod z tej grupy odegrał Alexandersson. Wprowadził on założenie, że dla poszczególnych rodzajów działalności istnieją pewne minimalne wielkości zatrudnienia, niezbędne do tego, by ludność danego miasta zaopatrzyć w produkty poszczególnych branż. W metodach najmniejszych zapotrzebowań ustalamy początkowo minimum niezbędne do zaspokojenia potrzeb własnych ludności miasta. Różnica pomiędzy metodą najmniejszych zapotrzebowań opartą na *wielkościach bezwzględnych minimalnych* i metodą najmniejszych zapotrzebowań opartą na *wielkości „K”* sprowadza się do odmiennego sposobu wyznaczenia tego minimum.

Dodać należy, że metody najmniejszych zapotrzebowań dają zawyżone, w stosunku do wcześniej opisanych sposobów pomiaru, wielkości zatrudnienia egzogenicznego; prowadzić to może do zniekształcenia proporcji pomiędzy grupą endo- i egzogeniczną¹⁰².

B. 1. Metoda najmniejszych zapotrzebowań oparta na wielkościach bezwzględnych minimalnych

Wielkością graniczną wyznaczającą grupę zatrudnienia endogenicznego w określonym dziale gospodarki dla całego zbioru badanych miast jest wskaźnik udziału zatrudnienia danego działu w całości zatrudnienia w mieście, w którym ma on najniższą wartość. Każda nadwyżka zatrudnionych w danym dziale powyżej ustalonego minimum zaliczana jest do grupy egzogenicznej¹⁰³. Można stwierdzić, że w przypadku tej metody punkt graniczny jest maksymalnie wysunięty na lewy skraj krzywej zatrudnienia (graficznie przedstawione wielkości odsetków uporządkowane w kolejności od najniższych do najwyższych). Metoda ta jest prostsza, szybsza w obliczaniu od metody najmniejszych zapotrzebowań opartej na wielkości „K”¹⁰⁴.

B. 2. Metoda najmniejszych zapotrzebowań oparta na wielkości „K”

Wielkość graniczna, nazywana w tej metodzie wielkością „K”, jest wyznaczana przez piąty centyl dla odsetków zatrudnienia w danym dziale w zbiorze badanych miast.

N-Centyl (percentyl) to taka wartość zmiennej, poniżej której znajduje się N% wszystkich wyników, zaokrąglona do najbliższej liczby całkowitej. Tak więc użycie wartości wynikającej z obliczonego 5. centyla jako zakładanego minimum, niezbędnego do zaspokojenia potrzeb własnych ludności miasta, każe odrzucić wyniki otrzymane przez 5% badanych miast – tych, w których wskaźniki udziału zatrudnienia osiągnęły najniższą wartość.

¹⁰² Brol R., Maj M., Strahl D., *op.cit.*, s. 76.

¹⁰³ Ibidem, s. 77.

¹⁰⁴ Jerczyński M., 1971: Metody pośrednie identyfikacji i pomiaru, [w:] Baza ekonomiczna i struktura funkcjonalna miast, Prace Geograficzne IG PAN nr 87, Warszawa, s. 116.

Można powiedzieć, że wprowadzenie wielkości „K” służy wykluczeniu wielkości charakteryzujących miasta o nietypowej strukturze zatrudnienia¹⁰⁵. Na krzywej zatrudnienia punkt graniczny jest przesunięty w prawo w stosunku do punktu granicznego wynikającego z metody najmniejszych zapotrzebowań opartej na wielkościach bezwzględnych minimalnych.

---

¹⁰⁵ Ibidem, s. 115.

2. SPECJALNA STREFA EKONOMICZNA JAKO CZYNNIK AKTYWIZACJI MIASTA

2.1. Samorządowe instrumenty stymulowania rozwoju lokalnego

Jedną z podstawowych instytucji ustrojowo-prawnych współczesnego państwa, normowaną w aktach prawnych, łącznie z konstytucją, jest samorząd terytorialny. Definiować go można jako wyodrębniony w strukturze państwa, powstały z mocy prawa, związek lokalnego społeczeństwa powoływany do samodzielnego wykonywania administracji państwowej, wyposażony w materialne środki umożliwiające realizację nałożonych nań zadań¹⁰⁶.

W Polsce, od 1 stycznia 1999 r. obowiązuje trójszczeblowa struktura samorządu terytorialnego. Samorządowymi jednostkami podziału terytorialnego w państwie są gmina, powiat i województwo. Gmina jest prawnie zorganizowanym terytorialnym związkiem mieszkańców określonym w ustawie jako wspólnota samorządowa i wyodrębnionym od państwa poprzez posiadanie osobowości prawnej¹⁰⁷. W tym punkcie omówione zostaną gminne instrumenty stymulowania rozwoju lokalnego. Nadmienić tutaj można, że decentralizacja administracyjna i wzmocnienie interwencjonizmu samorządowego, przejawiające się m.in. tym, że państwo stało się jednym z partnerów obok samorządów terytorialnych wszystkich szczebli i podmiotów gospodarczych, jest jedną z bardziej charakterystycznych zmian które dokonały się w polskiej gospodarce w wyniku jej transformacji rozpoczętej w 1989 r.¹⁰⁸.

Powszechnie używane w naukach ekonomicznych pojęcia wzrostu i rozwoju gospodarczego nie są równoznaczne. Pojęcie rozwoju jest zdecydowanie szersze, oznacza nie tylko ilościową poprawę, ale i jakościową zmianę stanu gospodarki, w tym uznane

---

¹⁰⁶ Chmaj M. (red.), 1999: Leksykon samorządu terytorialnego, [tu:] Samorząd terytorialny, Wyd. Graf – Punkt, Warszawa, s. 246, 248.

¹⁰⁷ Korzeniowska A., 2004: Struktura samorządu terytorialnego w Polsce, [w:] Korzeniowska A. (red.), ABC samorządu terytorialnego, Wyd. Branta, Bydgoszcz – Łódź, s. 37.

¹⁰⁸ Ładysz J., 2007: Rola państwa w zmianach strukturalnych w gospodarce rynkowej, [w:] Sokołowski J., Przybyła Z. (red.), Współczesne problemy polityki ekonomicznej, Wyd. AE we Wrocławiu, Jelenia Góra, s. 233.

za korzystne zmiany w strukturze społecznej czy pozytywne zmiany w strukturze tejże gospodarki¹⁰⁹.

Ze względu na wysoki stopień złożoności problemu pojęcie rozwoju lokalnego nie jest ściśle zdefiniowane. Każda jednostka terytorialna jest bowiem – niepowtarzalną kombinacją czynników ludzkich, ekonomicznych, przyrodniczych i zagospodarowania przestrzennego¹¹⁰. Należy również podkreślić, że rozwój lokalny ma służyć osiągnięciu pewnych celów – z tym że w poszczególnych jednostkach terytorialnych są one często różne.

Uczeni – w zależności od reprezentowanej specjalizacji – akcentują różne elementy w definicjach rozwoju lokalnego. Tak więc Kot uważa, że rozwój lokalny, przejawiający się wzrostem ilościowym i jakościowym, w sferze gospodarczej powinien manifestować się we wzroście produktu brutto na jednego mieszkańca, przyrostem miejsc pracy, pozytywnymi zmianami w strukturze gospodarki danego regionu. W sferze społecznej natomiast rozwój przejawiać się winien demokratyzacją procesu podejmowania decyzji¹¹¹. Wymieniony autor przytacza szereg definicji rozwoju lokalnego, m.in. definicję Blakely’ a, dla którego rozwój lokalny to proces, w którym władze lokalne oraz organizacje sąsiedzkie angażują się w celu stymulowania lub przynajmniej utrzymania działalności gospodarczej i poziomu zatrudnienia na istniejącym poziomie¹¹². W podobnym duchu wypowiada się Brol, według niego o rozwoju lokalnym mówimy wtedy, gdy zharmonizowane i systematyczne działanie społeczności lokalnej, władzy lokalnej oraz pozostałych podmiotów funkcjonujących w gminie zmierza do kreowania nowych i poprawy istniejących walorów użytkowych gminy, tworzenia korzystnych warunków dla lokalnej gospodarki oraz zapewnienia ładu przestrzennego i ekologicznego¹¹³. Cytowana już Dobrodziej uważa, iż rozwój lokalny występuje wtedy, gdy lokalna społeczność, w toku pewnego procesu, uświadamia sobie swe miejsce w szerszej społeczności, dochodzi do tego poprzez poznanie słabych i mocnych stron gminy (powiatu) przez jej mieszkańców¹¹⁴. Wspomniana autorka podkreśla więc społeczny aspekt rozwoju lokalnego. Dwie uzupełniające się definicje proponuje Stańczyszyn. W pierwszej z nich rozwój lokalny określa jako dodatni, perspektywiczny bilans ważonych, społecznych ocen zmian składu, cech oraz związków podmiotów i przedmiotów obszaru posiadającego własność lokalności (gminy). Takie spojrzenie na rozwój autor nazywa subiektywnym. W drugiej definicji, zobiektywizowanej, przy założeniu, że podmiot dokonujący oceny dysponuje pełnią wiedzy na badany temat, Stańczyszyn podaje, iż rozwój lokalny to dodatni, z punktu widzenia zaspokojenia potrzeb społecznych, bilans wyników zmian składu,

¹⁰⁹ Szerzej na ten temat: Balicki L., 2001: Pojęcie wzrostu i rozwoju gospodarczego, [w:] Pająkiewicz J. (red.), Makroekonomia, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 71–74.

¹¹⁰ Dobrodziej J., 2002: Rola władz lokalnych w stymulowaniu rozwoju – aspekt teoretyczny, [w:] Gospodarka lokalna w teorii i w praktyce, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 939, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 68.

¹¹¹ Kot J., 2003: Zarządzanie rozwojem gmin a praktyka planowania strategicznego, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 14.

¹¹² Ibidem, s. 14

¹¹³ Brol R., 1998: Zarządzanie rozwojem lokalnym – definicje, cele, zasady i procedury, [w:] Brol R. (red.): Zarządzanie rozwojem lokalnym, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 9.

¹¹⁴ Dobrodziej J., *op.cit.*, s. 69.

cech oraz związków podmiotów i przedmiotów obszaru posiadającego własność lokalności (gminy)¹¹⁵.

Dwa ujęcia rozwoju lokalnego (i regionalnego) podaje również Ziółkowski. W ujęciu szczegółowym rozwój lokalny pojmowany jest jako tworzenie nowych miejsc pracy w danej jednostce terytorialnej, w ujęciu ogólnym zaś – jako kompleksowe kształtowanie, przy danych uwarunkowaniach (zewnętrznych i wewnętrznych), optymalnych warunków życia społeczności zamieszkującej określone terytorium, jako doskonalenie organizacji, struktury i funkcjonowania danej jednostki terytorialnej za pomocą jak najlepszego wykorzystania miejscowych zasobów rozwoju w postaci pracy, mienia komunalnego, przestrzeni, środowiska przyrodniczego i zasobów finansowych¹¹⁶. Specyficzne podejście do kategorii rozwoju prezentuje Kosiedowski. Podobnie jak Ziółkowski uznaje on rozwój lokalny za tożsamy z rozwojem regionalnym. Zaznaczając, że różnica pomiędzy tymi kategoriami wynika jedynie z wielkości objętych nim jednostek terytorialnych, podaje, że rozwój regionalny jest procesem wszelkich zmian (pozytywnych i negatywnych) zachodzących w regionie. Gdy dominują zmiany pozytywne, możemy mówić o rozwoju progresywnym, natomiast przy przewadze zmian negatywnych – o rozwoju regresywnym. Uczony uzupełnia swe rozważania stwierdzeniem, że w aktualnych warunkach w Polsce najważniejszym zagadnieniem jest analiza rozwoju lokalnego pod kątem zmian zachodzących w gospodarce, czyli w kontekście ekonomicznym. Zatem: rozwój regionalny (progresywny) jest zdeterminowany wzrostem gospodarczym regionu, czyli zwiększeniem produkcji dóbr i usług wskutek zwiększenia wykorzystywanych czynników produkcji oraz poprawy ich efektywności. Ilościowym zmianom produkcji powinny towarzyszyć zmiany jakościowe i strukturalne. Zmiany zachodzące w sposobie, poziomie i jakości życia mieszkańców regionu są pochodną wzrostu gospodarczego¹¹⁷.

Dla Wojtasiewicz rozwój lokalny to kompleks przeobrażeń jakościowych dotyczących danego obszaru w zakresie poziomu życia ludzi tu mieszkających i warunków funkcjonowania podmiotów gospodarczych tu zlokalizowanych¹¹⁸. Wymieniona autorka podkreśla, iż każdy obszar (układ lokalny) posiada swoją specyfikę, z nią powiązane są określone potrzeby, preferencje czy nawet hierarchie wartości – zachodzące w procesie rozwoju lokalnego zmiany muszą tę specyfikę uwzględnić. Również Broszkiewicz na problematykę rozwoju lokalnego patrzy przez pryzmat zmian jakościowych, które w formie dynamicznych procesów zachodzą w układach strukturalnych podmiotowych i przedmiotowych w subsystemach gospodarki lokalnej¹¹⁹. Klasik zauważa, że rozwój

¹¹⁵ Stańczyszyn E., 2003: Układ i rozwój lokalny, [w:] *Gospodarka lokalna w teorii i w praktyce*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 979, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 134–135.

¹¹⁶ Ziółkowski M., 2005: Istota rozwoju lokalnego i regionalnego, [w:] Zalewski A. (red.), *Nowe zarządzanie publiczne w polskim samorządzie terytorialnym*, Wyd. SGH w Warszawie, Warszawa, s. 88.

¹¹⁷ Kosiedowski W., 2005: Wprowadzenie do teorii i praktyki rozwoju regionalnego i lokalnego, [w:] Kosiedowski W. (red.), *Samorząd terytorialny w procesie rozwoju regionalnego i lokalnego*, Wyd. Dom Organizatora, Toruń, s. 20–21.

¹¹⁸ Wojtasiewicz L., 1996: Czynniki i bariery rozwoju lokalnego w aktualnej polityce gospodarczej Polski, [w:] *Gospodarka lokalna w teorii i w praktyce*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 734, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 14.

¹¹⁹ Broszkiewicz R., 1997: Bariery ograniczające rozwój gospodarki lokalnej, [w:] *Gospodarka lokalna w teorii i w praktyce*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 755, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 30.

lokalny posiadający, obok wymiaru gospodarczego, wymiar społeczno-kulturalny, ekologiczny czy przestrzenny, powinien być rozwojem integralnym. W wymiarze gospodarczym rozwój ten przejawia się tworzeniem nowych wartości, którymi są nowe firmy i miejsca pracy oraz nowe dobra i usługi, zaspokajające popyt lokalny i ponadlokalny¹²⁰. Innymi wartościami, jakie można kreować w procesie rozwoju, są rozwój technologiczny, przyrost kapitału ludzkiego i infrastruktury intelektualnej¹²¹.

Czynniki rozwoju lokalnego, zwane też determinantami czy wyznacznikami rozwoju lokalnego, to elementy oddziałujące na poziom i tempo rozwoju. Podzielić je możemy na dwie grupy – pierwsza obejmuje wewnętrzne (miejscowe możliwości i miejscowe potrzeby) czynniki rozwoju, powiązane z posiadanymi przez jednostkę terytorialną zasobami (ludzie, majątek trwały, surowce). Do czynników o charakterze wewnętrznym zaliczyć też można specjalizację w określonej dziedzinie gospodarki, ukształtowaną wymianę międzyregionalną, położenie czy w końcu dążenie do zapewnienia ludności określonego, wzrastającego poziomu życia. Do drugiej grupy – zewnętrznych (pozamiejscowych) determinantów rozwoju lokalnego – zaliczyć możemy politykę gospodarczą państwa wraz z systemem zarządzania i prawnym, politykę przestrzenną, regionalną, lokalną i społeczną¹²².

Ciekawe zestawienie czynników rozwoju lokalnego prezentuje Kot. Do uniwersalnych czynników rozwoju zalicza:

- potrzeby mieszkańców,
- potrzeby jednostek gospodarczych,
- zasoby i walory lokalnego środowiska naturalnego,
- zagospodarowanie infrastrukturalne,
- potencjał gospodarczy, techniczny, kadrowy, naukowy,
- poziom edukacji społeczeństwa,
- tradycje kulturowe i produkcyjne,
- aktywność społeczeństwa,
- sprzyjające inicjatywom i rozwojowi lokalnemu przepisy prawa oraz nastawienie władz lokalnych do podejmowania inicjatyw,
- zasoby instytucjonalne, w tym instytucje otoczenia rynkowego¹²³.

Czynniki rozwoju lokalnego tworzące jednocześnie otoczenie gminy mogą wpływać na jej podmioty i przedmioty wielokierunkowo, tzn. pozytywnie, tworząc określone szanse lub negatywnie, wywołując zagrożenia. Czynniki sprzyjające rozwojowi nazywać można stymulantami rozwoju lokalnego, zaś te czynniki, które szkodzą rozwojowi – destymulantami rozwoju lokalnego¹²⁴. Szansą można nazwać taką „kombinację” róż-

¹²⁰ Klasik A., 1996: Lokalny rozwój gospodarczy i metody jego budowania, [w:] *Gospodarka lokalna w teorii i w praktyce*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 734, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 23

¹²¹ Klasik A., 2001: Strategia konkurencyjna regionu, [w:] Klasik A, Kuźnik F.(red.), *Zarządzanie strategiczne rozwojem lokalnym i regionalnym*, Wyd. AE w Katowicach, Katowice, s. 40.

¹²² Wojtasiewicz L., *op.cit.*, s. 15–16.

¹²³ Kot J., *op.cit.*, s. 25–28.

¹²⁴ Stańczyszyn E., 2004: Endo- i egzogeniczne czynniki i formy rozwoju lokalnego, [w:] *Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i w praktyce*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 1023, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 242.

nych okoliczności, zjawisk i procesów występujących w otoczeniu gminy w określonych miejscu i czasie, które mają korzystny (pozytywny) wpływ na jej funkcjonowanie i rozwój. Przez zagrożenie należy rozumieć uzasadnione zjawisko, zdarzenie lub proces występujące w otoczeniu gminy w określonych miejscu i czasie, które mają niekorzystny (negatywny) wpływ na jej funkcjonowanie i rozwój (zagrożenia mogą się stać barierami rozwoju gminy)¹²⁵.

Z przyjętych założeń z zakresu samorządności wynika, iż podstawę budżetu samorządu stanowić powinny dochody własne, a nie subwencje z budżetu państwa. Dlatego też władze lokalne, szukając nowych źródeł dochodów (dążąc do zwiększenia udziału dochodów własnych w całości dochodów), powinny przywiązywać dużą wagę do uaktywnienia i wspierania rozwoju lokalnego na swym terenie, poprzez:

- działania bezpośrednie, tworzące warunki do podejmowania określonego typu działalności gospodarczej w gminie, poprzez stosowanie różnego rodzaju ułatwień dla inwestorów, w połączeniu z realizacją bieżących potrzeb miejscowej społeczności;
- działania pośrednie, wykorzystujące instrumenty ekonomiczne (m.in. ulgi podatkowe, różnicowanie opłat) celem wywierania pośredniego wpływu na działania i zachowanie podmiotów gospodarczych¹²⁶.

Polityka gospodarcza rządu z natury rzeczy nastawiona jest głównie na kształtowanie relacji makroekonomicznych w gospodarce narodowej. Rząd nie jest w stanie rozwiązywać specyficznych problemów gospodarki lokalnej. Władze lokalne, będąc częstokroć znaczącymi inwestorami w gminie, mają znaczący wpływ na miejscową gospodarkę, za pomocą szerokiego wachlarza instrumentów mogą stymulować jej rozwój¹²⁷.

Definicję samorządowego interwencjonizmu lokalnego można znaleźć w pracy Sztando – jest to kompleks oddziaływań władz gminy realizowanych za pomocą określonej palety instrumentów determinujących lub wpływających na decyzje wewnętrznych (lokalnych) i zewnętrznych (zlokalizowanych poza obszarem gminy) podmiotów gospodarczych oraz innych jednostek i osób związanych z działalnością gospodarczą, zmierzających do wprowadzenia i utrzymania gminy na długookresowej ścieżce rozwoju lokalnego. Składowym elementem interwencjonizmu lokalnego są również niektóre bezpośrednie decyzje alokacyjne¹²⁸.

Sztando podaje również definicję gminnych instrumentów rozwoju lokalnego – instrumentem stymulowania rozwoju lokalnych podmiotów gospodarczych są każde informacja, działanie lub zaniechanie działania władzy lokalnej, wywierające wpływ

¹²⁵ Ziółkowski M., 2000: Proces formułowania strategii rozwoju gminy, [w:] Majchrzak M., Zalewski A. (red.), Samorząd terytorialny a rozwój lokalny, Monografie i Opracowania nr 483, Wyd. SGH w Warszawie, Warszawa, s. 45.

¹²⁶ Pakulska T., 2001: Główne ognia polskiej przestrzeni przemysłowej a atrakcyjność regionów, [w:] Fierla I. (red.), Regionalne uwarunkowania lokalizacji przedsiębiorstw w Polsce, Monografie i Opracowania nr 480, Wyd. SGH w Warszawie, Warszawa, s. 39–40.

¹²⁷ Zalewski A., 2000: Ekonomia rozwoju lokalnego, [w:] Majchrzak M., Zalewski A. (red.), Samorząd terytorialny a rozwój lokalny, Monografie i Opracowania nr 483, Wyd. SGH w Warszawie, Warszawa, s. 31.

¹²⁸ Sztando A., 2001: Kryteria gminnego stymulowania rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, [w:] Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i w praktyce, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 905, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 320.

na rozwój lokalnych podmiotów gospodarczych lub na działania instytucji, organów, obiektów materialnych i niematerialnych, a także osób oddziaływających na te podmioty. Instrumentami są również działania i informacje niezbędne do konstrukcji, wdrażania i weryfikacji prawidłowości stosowania określonych wyżej instrumentów¹²⁹.

Wymieniony autor proponuje klasyfikację instrumentów ze względu na kryterium, jakim jest forma oddziaływania. Klasyfikacja taka, nieposiadająca rozłącznego charakteru, pozwala na wyodrębnienie dziesięciu podstawowych grup instrumentów:

- Instrumenty przymusu administracyjnego – przyjmują formę nakazów, zakazów, zezwoleń, przepisów gminnych. Ze względu na ewentualne sankcje, wynikające z niedostosowania się podmiotu do władczych postanowień organów gminy, są bardzo efektywną formą wywoływania pożądanych zachowań określonych podmiotów. W tej grupie instrumentów lokują się m.in. decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu wydawane przez organy gminy na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego uchwalany jest przez radę gminy i ma charakter prawa miejscowego. Dodać można, że podstawą prawną poszczególnych instrumentów przymusu administracyjnego są odpowiednie akty prawne, m.in. ustawa o samorządzie gminnym, ustawa o ochronie i kształtowaniu środowiska, ustawa o ochronie przyrody, ustawa prawo wodne, ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym, ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, ustawa o utrzymaniu czystości i porządku w gminach czy dekret o targach i targowiskach.
- Instrumenty poznawcze – na tę grupę narzędzi oddziaływania składają się zarówno działania kontrolne władz lokalnych, jak i ich działania o charakterze wyłącznie diagnostycznym. Instrumenty kontrolne pozwalają na sprawdzenie zgodności postępowania firm z przepisami prawa, władczymi uchwałami i decyzjami organów gminy oraz z postanowieniami zawartymi w umowach dwustronnych. Czynności rozpoznawcze, prowadzone przez władzę lokalną w celu budowy zaplecza informacyjnego, nieskutkujące sankcjami, można zaliczyć do podgrupy narzędzi o charakterze diagnostycznym.
- Instrumenty oddziaływania ekonomiczno-rynkowego – instrumenty z tej bardzo istotnej grupy podzielić można na cztery podgrupy, tj. narzędzia polityki pieniężnej, narzędzia polityki dochodowej, narzędzia polityki gospodarki mieniem gminy i narzędzia polityki usług komunalnych. Narzędzia z pierwszej grupy dostępne są dla władz lokalnych po nabyciu przez gminę instytucji świadczącej usługi bankowe. Za jej pośrednictwem gmina może wprowadzić korzystne dla działających na jej terenie podmiotów gospodarczych rozwiązania, np. oprocentowanie kredytów, odpowiednia hierarchia udzielania kredytów, okresy karencji w spłacie kredytu czy inne preferencje stosowane przez

---

¹²⁹ Sztando A., 1999: Gminne instrumenty kształtowania rozwoju lokalnych podmiotów gospodarczych, [w:] Samorząd terytorialny, nr 7–8; całość zagadnień dotyczących poniższej klasyfikacji instrumentów opracowano na podstawie ww. artykułu oraz pracy doktorskiej: Sztando A., 2000: Obszary i narzędzia oddziaływania samorządu lokalnego na podmioty gospodarcze, AE w Jeleniej Górze, s. 65–102.

podmioty bankowe. Narzędzia polityki dochodowej obejmują działania władzy lokalnej związane z dochodami budżetu gminy. Ich istotą jest poszukiwanie kompromisu pomiędzy tymi dochodami a finansową efektywnością prowadzenia działalności gospodarczej przez podmioty zlokalizowane na terenie gminy. Przykładem może być ustalenie stawki podatku od nieruchomości czy podatku od środków transportu (pewną elastyczność w tej mierze daje władzom lokalnym ustawa o podatkach i opłatach lokalnych, minister finansów w drodze rozporządzenia określa maksymalną stawkę tych podatków, władze lokalne mogą podatki w pewnych granicach obniżyć), umorzenie w całości lub w części zaległości podatkowych czy ustalenie stawki opłaty targowej. Narzędzia polityki gospodarki mieniem gminy i narzędzia polityki usług komunalnych są podobne pod względem struktury, mają silny związek z procesem udostępniania podmiotom gospodarczym mienia gminy oraz ze świadczeniem na rzecz tych podmiotów wszelkich usług. Przykładowe instrumenty z tych grup to: opłaty za korzystanie z terenów, obiektów, urządzeń, sprzedaż i zamiana nieruchomości gminy, scalenia i podziały gruntowych nieruchomości przeznaczonych do późniejszej sprzedaży czy należące do grupy czwartej ceny i systemy ustalania cen za świadczone usługi komunalne oraz obowiązujące nabywców zasady korzystania z tych usług.

- Instrumenty oddziaływania bezpośredniego – władza lokalna, w granicach określonych prawem, tworząc jednostki organizacyjne do realizacji swych zadań, może przyjąć rolę przedsiębiorcy i stać się twórcą lokalnego fragmentu przedsiębiorczości. Na podkreślenie zasługuje fakt, że gmina może też przystępować do spółek i poprzez uzyskanie współwłasności wpływać na rozwój lokalny. Tak więc instrumenty oddziaływania bezpośredniego obejmują wszelkie dopuszczone prawem działania uprawnionych organów gminy – właściciela mające na celu kształtowanie szeroko rozumianego rozwoju podmiotów komunalnych. W drodze dwu lub wielostronnej umowy, po przeprowadzeniu wynikającego z ustawy o zamówieniach publicznych przetargu, gmina może powierzyć realizację swych zadań niepowiązanym z nią osobom fizycznym lub jednostkom organizacyjnym. Zlecenie takie, będące często silnym bodźcem rozwojowym, zaliczyć można również do omawianych instrumentów.
- Instrumenty pobudzenia infrastrukturalnego – władza lokalna posiada istotny wpływ na zaspokojenie bardzo ważnych dla przedsiębiorców potrzeb infrastrukturalnych. Kształtując w dużej mierze zaplecze infrastrukturalne, przyczynia się do rozwoju istniejących, ale również do powstania nowych podmiotów gospodarczych.
- Instrumenty informacyjne – wśród narzędzi o charakterze wyłącznie informacyjnym wymienić można przede wszystkim wszelkie instrumenty promocyjne, informujące zazwyczaj o zastosowanych przez gminę instrumentach stymulowania przedsiębiorczości, walorach naturalnych i gospodarczych gminy. Wśród narzędzi pełniących obok funkcji informacyjnej również inne, czasem równie ważne funkcje wymienić można budżet gminy, gminne prognozy gospodarcze, założenia projektu budżetu gminy, studium uwarun-

kowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

- Instrumenty edukacyjne – to instrumenty służące do wspomagania podmiotów oświatowych, naukowych i badawczo-rozwojowych. Władza lokalna, w celu ułatwienia działalności wymienionych podmiotów, na podstawie ustawy o gospodarce nieruchomościami może przykładowo przekazać w formie darowizny nieruchomość komunalną na cel publiczny, którym jest budowa i utrzymywanie państwowych szkół wyższych oraz szkół publicznych. Gmina jest również władna zastosować bonifikatę cenową przy sprzedaży nieruchomości komunalnej ww. podmiotom. Instrumenty edukacyjne obejmują również szeroki zakres działań prowadzonych w sposób bezpośredni, tj. szkolenia, porady prawne, doradztwo ekonomiczne.
- Instrumenty koncepcyjno-organizacyjne – do tej grupy instrumentów zaliczamy pracę tych osób i te rozwiązania organizacyjne, za pomocą których władza lokalna kształtuje rozwój gospodarczy gminy. Wymienić tu można m.in.: strukturę organizacyjną urzędu gminy dostosowaną do zadań związanych z pobudzaniem przedsiębiorczości, właściwie wykwalifikowaną kadrę urzędu gminy, ekspertów zewnętrznych, doradzających w sprawach kontaktów gminy z otoczeniem biznesowym, sprzyjające współpracy i kontaktom biznesowym procedury czy w końcu szkolenia radnych, członków zarządu i pracowników urzędu gminy w zakresie instrumentów stymulowania rozwoju lokalnego.
- Pozostałe instrumenty – do tej grupy należy zaliczyć te instrumenty, które nie posiadają cech wspólnych z dotychczas omawianymi. Wymienić tu można m.in. inicjatywy związane z tworzeniem i funkcjonowaniem parków naukowo-technologicznych czy działania władz lokalnych dążące do ulokowania na terenie gminy specjalnej strefy ekonomicznej. W drugim przypadku decyzję podejmuje Rada Ministrów, władza lokalna może jednak aktywnie lobować za korzystną dla gminy lokalizacją SSE.

Nieco odmienną klasyfikację przytacza Patrzalek. Definiując narzędzia oddziaływania jako „prawnie określone i dostępne władzom publicznym (rządowym, samorządowym) możliwości sterowania procesami, w wyniku których następuje osiągnięcie pożądaných efektów, bądź też wielkości, za pomocą których można wpływać na procesy w celu osiągnięcia pożądaných sytuacji”, instrumenty oddziaływania samorządu na rozwój lokalny (i regionalny) dzieli na narzędzia oddziaływania bezpośredniego i narzędzia oddziaływania pośredniego.

Oddziaływanie bezpośrednie, w założeniu, ma przynieść rezultat w postaci jednoznacznych, oczekiwanych postaw, będących reakcją podmiotów na decyzję organów samorządu. Wśród instrumentów tak rozumianego oddziaływania bezpośredniego wymienić można:

- 1) akty administracyjno-prawne, określające obowiązujące wszystkie jednostki reguły postępowania,
- 2) narzędzia związane z finansowymi zachętami do tworzenia przedsiębiorstw oraz nowych miejsc pracy lub do utrzymania zatrudnienia na dotychczasowym poziomie,

- 3) inkubatory przedsiębiorczości,
- 4) narzędzia związane z zarządzaniem przez samorząd lokalnymi usługami publicznymi (m.in. zarząd publicznoprawny, zarząd prywatnoprawny),
- 5) przedsięwzięcia podejmowane bezpośrednio przez organy samorządu terytorialnego, występującego w roli dysponenta nakładów kapitałowych lub uczestnika inwestycji wspólnych z kapitałem prywatnym – m.in. inwestycje publiczne w dziedzinie infrastruktury technicznej i społecznej,
- 6) roboty publiczne.

Oddziaływanie pośrednie, dominujące w zdecentralizowanej gospodarce rynkowej, ma służyć zachęceniu przedsiębiorców do takich zachowań, które są uznawane za korzystne, ewentualnie zniechęcać ich do podejmowania działalności uznawanej za niepożądaną. Działania pośrednie najczęściej mają formę „parametrów sterowania ekonomicznego procesami zmian strukturalnych w regionie, mieście czy gminie”.

Wśród instrumentów oddziaływania pośredniego wymienić można:

- 1) podatki i opłaty lokalne,
- 2) obligacje lokalne,
- 3) doradztwo w sprawach badań i studiów rynku, wyboru lokalizacji, możliwości i warunków uzyskania pozwoleń i licencji na prowadzenie działalności oraz obsługa informacyjna przedsiębiorców i inwestorów.

Uczony dodaje, że wybór instrumentów oddziaływania powinien być powiązany z zagospodarowaniem przestrzennym obszaru, poziomem jego rozwoju, czy też strukturą społeczno-ekonomiczną¹³⁰.

2.2. Makroekonomiczne instrumenty oddziaływania na rozwój lokalny

Jak wiadomo, właściwy zakres interwencjonizmu państwowego w gospodarce rynkowej stanowi od dłuższego czasu istotny temat dyskusji przedstawicieli różnych szkół ekonomicznych. Dyskusja ta wraz z praktyką polityki gospodarczej doprowadziły do ukształtowania się kilku modeli gospodarki rynkowej, jej dwie podstawowe, skrajne postacie to:

- regulowana gospodarka rynkowa, z aktywnym oddziaływaniem państwa na procesy zachodzące w gospodarce i w społeczeństwie; model ten wywodzi się z nurtu keynesowskiego ekonomii;
- samoregulacyjna gospodarka rynkowa; model ten odrzuca konieczność aktywnego udziału państwa w sterowaniu procesami gospodarczymi, za wystarczający regulator uznane są mechanizm rynkowy i tzw. niewidzialna ręka rynku; model ten wywodzi się z nurtu liberalnego.

Trudno byłoby wskazać wysoko rozwinięty kraj z gospodarką rynkową funkcjonującą według modelu drugiego, nawet w krajach tradycyjnie liberalnych takich jak USA

¹³⁰ Patrzalek L., 1996: Funkcje ekonomiczne samorządu terytorialnego w okresie transformacji systemowej w Polsce, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 62–70.

czy Wielka Brytania interwencjonizm państwowy obecny jest w wielu dziedzinach życia gospodarczego¹³¹.

Zgodnie z treścią raportu Banku Światowego funkcje, jakie realizuje państwo, podzielić można na minimalne, pośrednie i aktywne:

- Funkcje minimalne państwa to zabezpieczenie podstawowych dóbr publicznych:
  - obronność,
  - praworządność,
  - prawo własności,
  - zarządzanie makroekonomiczne,
  - powszechna opieka zdrowotna,
  - ochrona biednych – programy walki z ubóstwem,
  - pomoc w wypadku klęsk żywiołowych.
- Funkcje pośrednie państwa to:
  - edukacja podstawowa (zapewnienie podstawowego wykształcenia),
  - ochrona środowiska naturalnego,
  - uregulowania dotyczące sektora użyteczności publicznej,
  - polityka antymonopolowa,
  - ubezpieczenia (zdrowotne, na życie, renty i emerytury),
  - regulacje finansowe,
  - ochrona konsumenta.

Do funkcji pośrednich należy też zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego w postaci gwarancji wypłat:

- rent i emerytur,
- dodatków rodzinnych,
- zasiłków dla bezrobotnych.
- Funkcje aktywne państwa:
  - koordynacja sektora prywatnego,
  - wspieranie rynków,
  - koncentracja (grupowanie) inicjatyw,
  - redystrybucja środków (majątku)¹³².

W ciągu ostatnich dziesięcioleci pojawiły się nowe zjawiska i procesy takie jak globalizacja i połączone z nią otwarcie gospodarek, nasilenie konkurencji, zwiększenie się tempa zmian, wzrost złożoności procesów gospodarczych i wynikający stąd wzrost niepewności w procesie gospodarowania, wspomnieć można też zachodzące procesy decentralizacyjne, przejawiające się choćby w rosnącej roli samorządu terytorialnego. Dominuje pogląd, że wymienione zjawiska nie oznaczają zmniejszenia się roli państwa, lecz tylko jej *transformację i modyfikację związaną z potrzebą dostosowania do nowych warunków*. Wraz ze zmniejszaniem się udziału państwa w sferze realnej rośnie jego

¹³¹ Mikołajewicz Z., 2004: Rola państwa w gospodarce rynkowej okresu przejściowego, [w:] Klamut M. (red.), Proces globalizacji gospodarki – udział krajów w jej korzyściach i kosztach, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 90, 93.

¹³² The state in a changing world, World Development Report, World Bank, Oxford University Press 1997.

znaczenie w sferze regulacyjnej, silne państwo konieczne jest choćby do egzekwowania prawa wspólnotowego¹³³.

W pracy przyjęto założenie, że instrumenty makroekonomiczne stymulowania rozwoju lokalnego w Polsce to narzędzia ekonomiczne stosowane na szczeblu krajowym, zaś podmiotem decydującym o ich uruchomieniu są instytucje centralne państwa lub pośrednio właściwe instytucje Unii Europejskiej.

Rozwój lokalny rozumiany jest jako element rozwoju gospodarczego całego kraju. Zgodnie z koncepcją przyjętą w Strategii Lizbońskiej rozwój gospodarczy czy związany z nim wzrost konkurencyjności w każdej gminie ma bezpośrednie przełożenie na rozwój gospodarczy lub też wzrost konkurencyjności regionu oraz kraju.

Z szerokiego wachlarza instrumentów makroekonomicznych wybrano te, które odpowiadają następującym kryteriom:

- podmiotem decydującym o zastosowaniu instrumentu jest instytucja centralna (najwyższe władze państwowe oraz centralne organy administracji i polityki gospodarczej państwa) lub pośrednio właściwe instytucje Unii Europejskiej;
- w realnych procesach oddziaływania i stosowania instrumentów biorą udział podmioty szczebla regionalnego i lokalnego;
- wybrano instrumenty bez względu na źródło pochodzenia stosowanych środków finansowych, pod uwagę brane były zarówno te instrumenty, które pozwalają korzystać z krajowych środków finansowych, jak i te związane z wykorzystaniem zagranicznych środków finansowych.

W zakres polityki gospodarczej rządu wchodzi szereg szczegółowych, często bardzo silnie ze sobą powiązanych polityk (tzw. dziedzin polityki gospodarczej). Poszukując makroekonomicznych instrumentów oddziaływania na rozwój lokalny, spełniających przyjęte kryteria, przeanalizowano instrumentarium polityki pieniężnej, budżetowej oraz polityki strukturalnej.

Jak wiadomo, polityka pieniężna polega na użyciu podaży pieniądza jako instrumentu realizacji ogólnych celów polityki gospodarczej¹³⁴, do których należy m.in. rozwój gospodarczy kraju. Politykę pieniężną w Polsce prowadzi NBP, ściśle współpracując z Radą Polityki Pieniężnej.

Jak się wydaje, wpływ polityki monetarnej na rozwój lokalny ma charakter pośredni. Regulowane oddziaływanie instrumentów operacyjnych tej polityki (m.in. stopy dyskontowej, operacji otwartego rynku, stopy rezerw obowiązkowych) na poziom inflacji, kurs walutowy itp. niesie za sobą skutki wpływające na kondycję ekonomiczną podmiotów gospodarczych i ludności gmin. Bank centralny, wpływając na płynność banków komercyjnych, oddziałuje na poziom rynkowej stopy procentowej. Jej zmiany, poprzez wzrost lub spadek popytu na kredyt, wpływają na poziom konsumpcji i inwestycji.

W wyrazistej formie oddziaływanie polityki pieniężnej uwidacznia się w prowadzeniu selektywnej polityki kredytowej. Realizowana jest ona przy użyciu

---

¹³³ Pietrzyk I., 2004: Instytucjonalne uwarunkowania rozwoju gospodarczego, [w:] Klamut M. (red.), Proces globalizacji gospodarki – udział krajów w jej korzyściach i kosztach, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 79–80.

¹³⁴ Friedman M., 1969: Studies in the Quantity Theory of Money, Chicago, s. 277.

specyficznych instrumentów, w drodze modyfikacji zachowań instytucji pożyczkowych; umożliwi osiągnięcie celów uznanych za istotne z punktu widzenia państwa i pozostających w związku z interesem lokalnym. Wśród instrumentów tych szczególną uwagę zwrócić należy na kredyty o preferencyjnej stopie procentowej, ułatwiające wybranym grupom kredytobiorców dostęp do tańszych środków finansowych. Wymienić tu również można zwiększające gotowość kredytową banków komercyjnych gwarancje kredytowe¹³⁵.

Polityka budżetowa jest opartym na doświadczeniach i zgodnym z przyjętymi kryteriami sposobem postępowania związanym z gromadzeniem dochodów i ich wykorzystaniem na cele związane z realizacją poszczególnych zadań państwa¹³⁶. Nasiłowski podaje, że polityka ta obejmuje te działania władzy publicznej w sferze dochodów i wydatków budżetowych, których celem jest kontrola oraz oddziaływanie na ogólny poziom efektywności gospodarczej kraju¹³⁷.

W ramach szerokiego instrumentarium polityki budżetowej państwo realizować może aktywną bądź pasywną politykę fiskalną. Aktywna polityka fiskalna, będąca przejawem interwencjonizmu państwowego, polega na podejmowaniu takich decyzji związanych ze zmianą poziomu dochodów i wydatków budżetowych, które umożliwiają osiągnięcie pożądaných efektów w danej sytuacji gospodarczej. Jako przykład wymienić tu można zmiany w systemie podatkowym bądź w wysokości zasiłków dla bezrobotnych. Ograniczeniem w stosowaniu aktywnej polityki budżetowej jest głównie efekt opóźnień czasowych, wynikający z długości trwania procesu gromadzenia danych czy też przebiegu procesu legislacyjnego.

Pasywna polityka budżetowa wiąże się z wykorzystaniem instrumentów ekonomicznych niejako wbudowanych w system gospodarczy, które samoczynnie reagują na zmianę sytuacji w gospodarce, np. zmianę poziomu dochodu narodowego i nie wymagają podejmowania decyzji dostosowawczych. Mechanizm ten zwany jest automatycznym stabilizatorem gospodarki¹³⁸.

Do automatycznych stabilizatorów gospodarki zalicza się: podatek dochodowy, podatek VAT, zasiłek dla bezrobotnych i inne świadczenia społeczne. Ich zaletą jest to, że szybko reagują na zmianę sytuacji dochodowej podmiotów, zmniejszają podatność gospodarki na wstrząsy, a ponadto nikt nie musi decydować o ich uruchomieniu. Wadą automatycznych stabilizatorów jest to, że ich konstrukcja określona jest przez wcześniej przyjęte regulacje, a te mogą być niewłaściwe wobec częstych i nieprzewidywalnych zmian zachodzących w gospodarce¹³⁹.

---

¹³⁵ Borowiec J., 1999: Polityka pieniężna, [w:] Winiarski B. (red.), Polityka gospodarcza, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, s. 437–438.

¹³⁶ Ejsmont Z., 2004: Polityka budżetowa, [w:] Horodeński R. (red.), Polityka ekonomiczna, Wyd. WSE w Białymstoku, Białystok, s. 164.

¹³⁷ Nasiłowski M., 1992: System rynkowy. Podstawy mikro i makroekonomii, Wyd. KeyTex, Warszawa, s. 136.

¹³⁸ Begg D., Fischer S., Rudiger D., 1998: Ekonomia. Makroekonomia, Polskie Wyd. Ekonomiczne, Warszawa, s. 83, 85.

¹³⁹ Sosnowski M., 2005: Podatkowe instrumenty polityki fiskalnej państwa a rozwój przedsiębiorczości, [w:] Kopycińska D. (red.), Funkcjonowanie gospodarki polskiej w warunkach integracji i globalizacji, Wyd. Katedry Mikroekonomii US, Szczecin, s. 179–180.

Wszystko wskazuje, że niezależnie od podobnego charakteru oddziaływania polityki budżetowej państwa na rozwój lokalny jej specyficzne, istotne znaczenie w tym względzie dotyczy zwłaszcza aktywnej polityki podatkowej. Jest sprawą oczywistą, że racjonalizacja systemu podatkowego w Polsce musi pozytywnie skutkować efektami rozwoju społeczno-gospodarczego, także w płaszczyźnie lokalnej. Dotyczy to zarówno sfery podatków bezpośrednich, jak i pośrednich, a także ich adresatów, tj. konsumentów i przedsiębiorców.

Politykę strukturalną zdefiniować można jako celowe tworzenie oraz kształtowanie racjonalnych struktur ekonomicznych w gospodarce przy wykorzystaniu właściwych narzędzi oraz dzięki rozwiązywaniu przez państwo towarzyszących zmianom strukturalnym problemów ekonomicznych i społecznych. Zasadniczym celem tak rozumianej polityki strukturalnej jest zwiększenie tempa rozwoju społeczno-gospodarczego, w tym wzrost efektywności działalności gospodarczej, co w konsekwencji prowadzi do poprawy konkurencyjności gospodarki¹⁴⁰.

Politykę przekształceń strukturalnych, obejmującą parametry ilościowe i jakościowe, odnosi się najczęściej do gospodarki narodowej jako całości. Możliwe jest jednak rozpatrywanie przekształceń strukturalnych w węższym zakresie, np. w odniesieniu do poszczególnych regionów¹⁴¹ (przekształcenia strukturalne przebiegające w układzie przestrzennym gospodarki). Zmianami zachodzącymi w tym zakresie zajmuje się polityka regionalna – zarówno na szczeblu Unii Europejskiej, krajowym (polityka interregionalna), jak i wewnętrznym (polityka intraregionalna). Dodać tutaj można, że w kolejnym punkcie pracy omawiane są specjalne strefy ekonomiczne, będące makroekonomicznym instrumentem polityki regionalnej.

Jak wiadomo, region stanowi obecnie płaszczyznę styku polityki krajowej i unijnej z działaniami podejmowanymi przez samorząd regionalny i lokalny. Samorząd wojewódzki jest jednym z głównych animatorów kształtowania konkurencyjności, aczkolwiek nie jedynym. Zgodnie z ustawą o zasadach wspierania rozwoju regionalnego¹⁴² jednym z trzech celów tegoż rozwoju jest „tworzenie warunków do podnoszenia konkurencyjności wspólnot samorządowych”¹⁴³. Tym samym do podmiotów kształtujących konkurencyjność regionu zaliczyć należy samorząd lokalny na poziomie gmin i powiatów, którego głównym zadaniem jest zaspokajanie potrzeb zbiorowych mieszkańców. Należy podkreślić, że stopień zaspokojenia tych potrzeb determinuje w istotny sposób także konkurencyjność danego obszaru.

Jak już wspomniano, polityka strukturalna, w tym regionalna, jest płaszczyzną oddziaływania podmiotowo-instytucjonalnego na poziomie Unii Europejskiej, kraju, regionu oraz lokalnego. Sama w sobie jest strukturą silnie złożoną i trudną interpretacyjnie.

¹⁴⁰ Sadowska-Snarska C., 2004: Polityka strukturalna, [w:] Horodeński R. (red.), Polityka ekonomiczna, Wyd. WSE w Białymstoku, Białystok, s. 39-40

¹⁴¹ Kotowicz J., 1992: Interwencjonizm państwa w procesie przekształceń strukturalnych. Polityka przemysłowa, „Gospodarka narodowa”, nr 4, s. 34, za: Klamut M., 1999: Polityka strukturalna, [w:] Winiarski B. (red.), Polityka gospodarcza, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, s. 286

¹⁴² Ustawa z dnia 12 maja 2000 r. o zasadach wspierania rozwoju regionalnego (Dz.U. 2000 Nr 48 poz. 550 z późniejszymi zmianami).

¹⁴³ Dz.U. z 2000 Nr 48 poz. 550, art. 3, ust. 2, punkt 2.

Obejmuje to zarówno sferę planowania i podejmowania decyzji, ich transferu, jak i wykonawstwa. Jednak jej efektem są znamienne przedsięwzięcia w skali konkretnych gmin i powiatów czy nawet całego państwa.

Stwierdzić można, w dużym uproszczeniu, że podstawowymi narzędziami UE w kształtowaniu polityki strukturalnej w latach 2007–2013 są Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego oraz Europejski Fundusz Społeczny (zasięg regionalny), powiązane z oddziaływaniem Funduszu Spójności (zasięg krajowy). Dokumentem określającym kierunki i wysokość wsparcia finansowego w Polsce jest w tym zakresie Narodowa Strategia Spójności (Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia)¹⁴⁴.

Na poziomie planowania makroekonomicznego w Polsce najistotniejszym instrumentem jest Narodowy Plan Rozwoju na lata 2007–2013, gdzie cel poprawienia konkurencyjności objęty jest Programem Operacyjnym: Innowacyjna Gospodarka. Aktualnie funkcję instytucji centralnej koordynującej działanie w tym zakresie pełni Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, powołane 31 X 2005 r. w celu przygotowania i wdrażania strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, uwzględniającej koncepcję przestrzennego zagospodarowania kraju oraz zarządzanie środkami pomocowymi UE. W punkcie szóstym priorytetów działań rola Ministerstwa wiąże się ze „współpracą z samorządem terytorialnym w zakresie rozwoju regionalnego”.

Narodowa Strategia Spójności jest realizowana za pomocą następujących programów:

- 1) Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko – zgodnie z informacją Ministerstwa Rozwoju Regionalnego *„celem programu jest poprawa atrakcyjności inwestycyjnej Polski i jej regionów poprzez rozwój infrastruktury technicznej przy równoczesnej ochronie i poprawie stanu środowiska, zdrowia, zachowaniu tożsamości kulturowej i rozwijaniu spójności terytorialnej”*, łączna wielkość środków finansowych zaangażowanych w realizację Programu Operacyjnego na lata 2007–2013 wyniesie 37,6 mld euro.
- 2) Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka – celem Programu jest rozwój polskiej gospodarki dzięki innowacyjnym przedsiębiorstwom; ponad 90 proc. funduszy (ok. 6,4 mld euro) przeznaczone zostanie na działania w obszarach badania i rozwój, innowacje, technologie informacyjne i komunikacyjne.
- 3) Program Operacyjny Kapitał Ludzki – poprzez działania w sferach takich jak zatrudnienie, edukacja, integracja społeczna, rozwój potencjału adaptacyjnego pracowników i przedsiębiorstw, a także budowę sprawnej i skutecznej administracji publicznej wszystkich szczebli, wdrażanie zasady dobrego rządzenia dąży do efektywnego rozwoju zasobów ludzkich. Całość kwoty, jaką przewidziano na realizację Programu, wynosi ok. 11,5 mld euro.
- 4) Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej – jego podstawowym celem jest: *„przyspieszenie tempa rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju”*. Cel ten realizowany będzie m.in. poprzez pobudzenie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy, poszerzenie dostępu do Internetu, poprawę dostępności

---

¹⁴⁴ Portal Funduszy Strukturalnych, <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl>

i jakości powiązań komunikacyjnych województw wschodnich czy zwiększenie roli turystyki.

- 5) Programy operacyjne Europejskiej Współpracy Terytorialnej, obejmujące programy „współpraca transnarodowa”, „współpraca transgraniczna”, „współpraca międzyregionalna” wspierające, przy obowiązkowym udziale w projekcie co najmniej dwóch partnerów z różnych krajów, m.in. rozwój innowacji, przedsiębiorczości, zwiększenie atrakcyjności i konkurencyjności miast i regionów, zarządzanie środowiskiem naturalnym. Na rozwój współpracy terytorialnej z budżetu Unii Europejskiej przeznaczonych zostanie łącznie 7,75 mld euro. Polska na realizację programów przeznaczy 557,8 mln euro.
- 6) Warto podkreślić też rolę Regionalnych Programów Operacyjnych, których celem jest podnoszenie konkurencyjności regionów, promowanie zrównoważonego rozwoju, poprzez tworzenie warunków do wzrostu inwestycji na poziomie regionalnym i lokalnym; dodać należy jednak, że zarządzane są one przez samorządy poszczególnych województw, minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego odgrywa jedynie rolę Instytucji Koordynującej RPO¹⁴⁵.

Na poziomie regionalnym i lokalnym dokumentami planistycznymi powiązanimi z absorpcją funduszy strukturalnych są regionalne i lokalne strategie rozwoju gospodarczego, lokalne plany budżetowe czy projekty konkretnych przedsięwzięć. Jak już wspomniano, rezultaty oddziaływania mocno sformalizowanej polityki strukturalnej są jednak obiektywne. Wyrażają się one m.in. w korzystnych zmianach infrastruktury technicznej i społecznej miejscowości małych i dużych; zaspokajając istotne potrzeby i aspiracje mieszkańców, decydują o rozwoju lokalnym¹⁴⁶.

2.3. Istota specjalnej strefy ekonomicznej

Na świecie, m.in. na Dalekim Wschodzie, w Europie i w Ameryce istnieje obecnie około 500 specjalnych stref ekonomicznych (SSE). Zasady, na jakich strefy działały, ulegały wielokrotnym zmianom. W początkowym okresie ich istnienia, na terenie (odpowiedników) SSE zabroniona była produkcja, dominującą rolę odgrywał wolny handel. Jak pisze Korenik – za pierwszą strefę można uznać utworzony w 1701 r. wolny port w Gibraltarze; w późniejszym czasie z rozwiązania tego skorzystano również w innych koloniach brytyjskich, tj. w Singapurze i Hongkongu. W Europie pierwsze obszary, na których obowiązywało zwolnienie od cła, powstały m.in. w Niemczech i Skandynawii. W 1937 r. w Nowym Jorku powstała strefa, w której oprócz zwolnienia od cła dopuszczono nieopodatkowaną działalność wytwórczą. Kolejnym etapem na drodze do współczesnych SSE było utworzenie w Shannon w Irlandii wolnej strefy przemysłowej,

¹⁴⁵ Materiały Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, <http://www.mrr.gov.pl>

¹⁴⁶ Por. Przybyła K., 2008: Makroekonomiczne instrumenty oddziaływania na rozwój lokalny, [w:] Korenik S., Przybyła Z. (red.), *Gospodarka przestrzenna XI*, Wyd. Katedra Gospodarki Przestrzennej i Administracji Samorządowej, Wydział Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 259–264.

w której aktywność koncentrować się miała na działalności produkcyjnej, bez zwolnień z cła¹⁴⁷.

Współczesny zbiór SSE na świecie nie jest jednorodny, zaliczyć do niego można zarówno istniejące strefy wolnego handlu, strefy przetwarzania na eksport, jak i wolne obszary przemysłowe czy parki przemysłowe i naukowe. Wspólną cechą tych form są trwające przez określony czas wakacje podatkowe i podwyższony poziom infrastruktury¹⁴⁸.

Specjalne strefy ekonomiczne działają w Polsce na podstawie ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych z 20 października 1994 r. z późniejszymi zmianami¹⁴⁹.

Ze względu na planowane członkostwo Polski w Unii Europejskiej występowała konieczność dostosowania obowiązującego w Polsce prawa, również z zakresu funkcjonowania SSE, do rozwiązań przyjętych w Unii. Można tutaj dodać, że uchwalona w 1994 r. ustawa o SSE była od początku swego istnienia niezgodna z podpisany przez Polskę w 1991 r. Układem Europejskim, ustanawiającym stowarzyszenie pomiędzy RP i Wspólnotami Europejskimi¹⁵⁰. Zgodnie z nim niedopuszczalna jest wszelka pomoc publiczna, która *znieszcza lub grozi znieszczeniem konkurencji*; Unia Europejska przyjęła stanowisko, że pomoc publiczna dla firm działających na terenie stref, przyznawana zgodnie z pierwotną wersją ustawy o SSE, godzi w zasadę równej konkurencji. Nowelizacje ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych dostosowały ją do przepisów ustawy o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej¹⁵¹.

Polityka regionalna Unii Europejskiej, stanowiąca niezmiernie ważny element jej działań, dąży do *zmniejszenia i wyrównywania różnic pomiędzy regionami oraz do wydzwignięcia z zacofania regionów mniej uprzywilejowanych*¹⁵². Krajowa regionalna pomoc inwestycyjna została skonstruowana w taki sposób, aby wspomóc rozwój najmniej uprzywilejowanych regionów poprzez wspieranie inwestycji i tworzenie nowych miejsc pracy. Promuje ona ekspansję i dywersyfikację działalności gospodarczej przedsiębiorstw znajdujących się w tych regionach, zwłaszcza poprzez zachęcanie firm do otwierania

¹⁴⁷ Korenik S., 1998: Uwarunkowania ekonomiczne tworzenia specjalnych stref ekonomicznych, [w:] Gospodarka lokalna w teorii i w praktyce, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 785, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 135.

¹⁴⁸ Ibidem, s. 136.

¹⁴⁹ Dz.U. z 1994 r. Nr 123, poz. 600; Dz.U. z 1996 r. Nr 106, poz. 496; Dz.U. z 1997 r. Nr 121, poz. 770, Dz.U. z 1998 r. Nr 106, poz. 668; Dz.U. z 2000 r. Nr 117, poz. 1228; Dz.U. z 2002 r. Nr 113, poz. 984 i Nr 240, poz. 2055; Dz.U. z 2003 r. Nr 188, poz. 1840; Dz.U. z 2004 r. Nr 123, poz. 1291 i Nr 273, poz. 2703, Dz.U. z 2005 r. Nr 184, poz. 1539, Dz.U. z 2006 r. Nr 141, poz. 997, tekst jednolity ustawy z Dz.U. z 2007 r. Nr 42, poz. 274.

¹⁵⁰ Dz.U. z 1994 r. Nr 11, poz. 38

¹⁵¹ Dz.U. z 2004 r. Nr 123, poz. 1291 z późniejszymi zmianami; ustawa ta stosuje bezpośrednio zapis art. 91 Konstytucji i oparta jest w całości na prawie pomocowym stosowanym w Unii Europejskiej, wynika z niej, że organem nadzorującym udzielaną pomoc publiczną w Polsce jest Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Opiniuje on projekty programów pomocowych oraz pomocy indywidualnej. Prezes Urzędu prowadzi też postępowanie przed Komisją Europejską w zakresie spraw związanych z pomocą publiczną, jest także organem monitorującym i kontrolnym.

¹⁵² Filipiak B., 2005: Polityka regionalna Unii Europejskiej, [w:] Filipiak B., Kogut M., Szewczuk A., Ziolo M., Rozwój lokalny i regionalny – uwarunkowania, finanse procedury, Fundacja na rzecz Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 363.

tam nowych zakładów¹⁵³. Działalność w SSE została uznana, w świetle przepisów Unii Europejskiej, za formę pomocy regionalnej, której celem jest pobudzenie długookresowego rozwoju obszarów o niskim poziomie PKB na mieszkańca¹⁵⁴ (obszary, gdzie PKB wynosi mniej niż 75% średniego poziomu PKB *per capita* Wspólnot Europejskich jako całości; warunek ten spełnia obecnie cały obszar Polski). Stosowanie pomocy regionalnej musi być ograniczone w czasie (jej poziom powinien być stopniowo redukowany) i poparte przesłankami natury społeczno-ekonomicznej. Pomoc regionalna nie może przekraczać dopuszczalnych, maksymalnych wielkości określonych dla kosztów inwestycji lub nowych miejsc pracy oraz musi przewidywać partycypację w niej poszczególnych sektorów gospodarki¹⁵⁵. Dodatkowo, określono odrębne zasady udzielania pomocy publicznej w sektorach uznanych za wrażliwe (sektory motoryzacyjny, stoczniowy, włókien syntetycznych, hutnictwa żelaza i stali). Dopuszczają one ingerencję państwa tylko w przypadkach, gdy *przyspiesza ona niezbędne zmiany lub rozwój określonych sektorów, przywraca długookresowe funkcjonowanie albo łagodzi społeczne lub gospodarcze koszty zmian w tych sektorach*¹⁵⁶.

Specjalną strefą ekonomiczną jest wyodrębniona zgodnie z przepisami ustawy – niezamieszkała część terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, na terenie której może być prowadzona działalność gospodarcza na zasadach określonych ustawą¹⁵⁷.

Mimo iż SSE są makroekonomicznym instrumentem polityki regionalnej w polityce tworzenia stref, przyjęto, że inicjatorami działań zmierzających do powstania i działania SSE są władze regionalne i lokalne. Przepisy prawa mówią, że władze samorządowe (rada gminy) muszą wyrazić zgodę na powstanie strefy, przedstawiciele gminy mogą zasiadać w zarządzie strefy.

Celem ustanowienia SSE jest przyspieszenie rozwoju gospodarczego części terytorium kraju poprzez:

- rozwój określonych dziedzin działalności gospodarczej,
- rozwój nowych rozwiązań technicznych i technologicznych oraz ich wykorzystanie w gospodarce narodowej,
- rozwój eksportu,
- zwiększenie konkurencyjności wytwarzanych wyrobów i świadczonych usług,
- zagospodarowanie istniejącego majątku przemysłowego i infrastruktury gospodarczej,

¹⁵³ Por. wytyczne w sprawie krajowej pomocy regionalnej na lata 2007–2013, (2006/C 54/08), Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej

¹⁵⁴ Kozuń-Cieślak G., 2004: Wspieranie rozwoju lokalnego – specjalne strefy ekonomiczne, [w:] Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 1023, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 225.

¹⁵⁵ Sosnowski M., 2004: Konkurencyjność polskich przedsiębiorstw a pomoc publiczna, [w:] Polityka ekonomiczna państwa w okresie niestabilnego wzrostu gospodarczego, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 1050, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 132

¹⁵⁶ Gibuła R., 2005: Wpływ regulacji prawnych Unii Europejskiej na polskie specjalne strefy ekonomiczne, [w:] Problemy regionalne i globalne we współczesnej gospodarce światowej, tom 2, materiały konferencyjne, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 522

¹⁵⁷ Art. 2. – ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych z dnia 20 października 1994 r. (tekst jednolity).

- tworzenie miejsc pracy,
- zagospodarowanie niewykorzystanych zasobów naturalnych z zachowaniem zasad, równowagi ekologicznej¹⁵⁸.

SSE może być, w drodze rozporządzenia, ustanowiona, połączona z inną, zwiększona lub pomniejszona czy też zlikwidowana na uzgodniony wniosek ministrów gospodarki i ds. rozwoju regionalnego, przez Radę Ministrów. Zmiany wynikające z podejmowanych przez Radę Ministrów w tym zakresie decyzji nie mogą doprowadzić do tego, by łączny obszar wszystkich stref przekroczył ustalony ustawą limit – 20 tys. ha¹⁵⁹.

W celu rozpoczęcia działalności gospodarczej objętej pomocą publiczną, na terenie strefy, przedsiębiorca musi uzyskać zezwolenie. Jest ono wydawane przez ministra do spraw gospodarki, określa przedmiot działalności oraz warunki odnośnie wielkości zatrudnienia i wartości inwestycji.

Wskutek zmian zachodzących w przepisach prawa – na terenie SSE współistnieją kilka grup inwestorów, dla których właściwe są odmienne zasady udzielania pomocy publicznej:

- grupa małych i średnich przedsiębiorstw, posiadająca zezwolenia wydane do końca 2000 r.;
- grupa dużych przedsiębiorców posiadających zezwolenia wydane do końca 1999 r.;
- grupa przedsiębiorców z sektora motoryzacji posiadająca zezwolenia wydane do końca 2000 r.;
- pozostali przedsiębiorcy, którzy działają w ramach prawa wspólnotowego¹⁶⁰.

Inwestorzy, którzy rozpoczęli swoją działalność w SSE od 1 stycznia 2001 r. lub później są objęci nowymi przepisami o warunkach udzielania pomocy publicznej.

Dopuszczalna wysokość pomocy regionalnej, jaką obecnie może uzyskać przedsiębiorca zależy od: lokalizacji inwestycji, wysokości nakładów inwestycyjnych lub kosztów zatrudnienia nowych pracowników, a także od wielkości przedsiębiorstwa ubiegającego się o zwolnienie podatkowe.

Dopuszczalną wysokość pomocy dla każdego regionu Polski określa Mapa pomocy regionalnej (rys. 11). Od 1 stycznia 2007 r., na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 13 października 2006 r., w Polsce obowiązuje nowa Mapa pomocy regionalnej na lata 2007–2013¹⁶¹. Zgodnie z nią – podstawowa maksymalna intensywność regionalnej pomocy publicznej, czyli wyrażony w procentach udział pomocy w kosztach kwalifikujących się do objęcia tą pomocą, wynosi:

- 50 % – na obszarach należących do województw: lubelskiego, podkarpackiego, warmińsko-mazurskiego, podlaskiego, świętokrzyskiego, opolskiego, małopolskiego, lubuskiego, łódzkiego, kujawsko-pomorskiego;

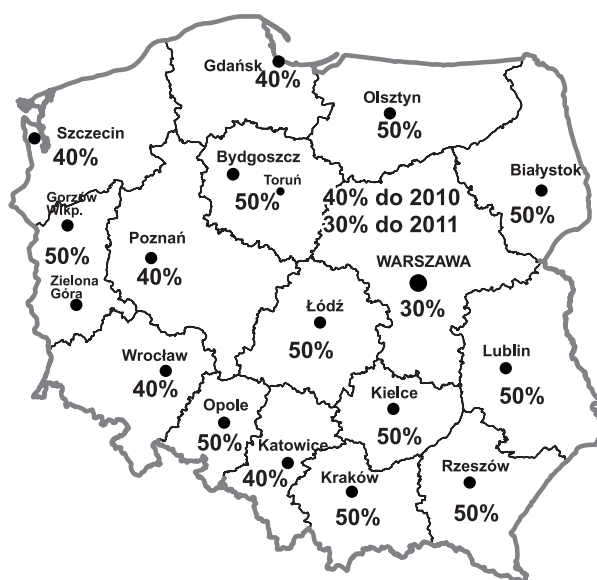
¹⁵⁸ Art. 3. – ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych z dnia 20 października 1994 r. (tekst jednolity).

¹⁵⁹ Por. – art. 5a1. – ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych z dnia 20 października 1994 r. (tekst jednolity).

¹⁶⁰ Raport: Specjalne strefy ekonomiczne, stan na dzień 31 marca 2004 r., Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa, październik 2004, s. 2; por. Gibuła R., Wpływ..., *op.cit.*, s. 516.

¹⁶¹ Dz.U. z 2006 r. Nr 190, poz. 1402.

- 40 % – na obszarach należących do województw: pomorskiego, zachodniopomorskiego, dolnośląskiego, wielkopolskiego, śląskiego, a w okresie od dnia 1 stycznia 2007 r. do dnia 31 grudnia 2010 r. na obszarze należącym do województwa mazowieckiego, z wyłączeniem miasta stołecznego Warszawy;
- 30 % – na obszarze należącym do miasta stołecznego Warszawy oraz w okresie od dnia 1 stycznia 2011 r. do dnia 31 grudnia 2013 r. – na obszarze należącym do województwa mazowieckiego. Dodatkowo Mapa pomocy regionalnej określa rodzaje działalności gospodarczej, dla których udzielanie pomocy nie jest dozwolone oraz rodzaje działalności gospodarczej, dla których maksymalne wielkości pomocy są inne niż maksymalne wielkości pomocy udzielanej na zwykłych zasadach.

Rys. 11. Mapa pomocy regionalnej w Polsce w latach 2007–2013
 Fig. 11. The map of regional help in Poland in the years 2007–2013

Źródło: strona internetowa Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych SA, <http://www.paiz.gov.pl>, stan na 13.09.2007 r.

Source: the Internet page of Polish Academy of information and the Foreign Investments SA, <http://www.paiz.gov.pl>, valid on 13 the September 2007.

Przedsiębiorca działający w ramach udzielonego zezwolenia może korzystać z pomocy regionalnej z dwóch tytułów: poniesionych nakładów inwestycyjnych lub utworzenia i utrzymania nowych miejsc pracy. Możliwe jest także korzystanie z obu powyższych form pomocy jednocześnie, pod warunkiem że łącznie pomoc ta nie przekracza maksymalnej dopuszczalnej wielkości pomocy dla danej inwestycji.

1. Pomoc z tytułu nowej inwestycji¹⁶² – zwolnienie z podatku dochodowego należnego ze względu na dochody uzyskiwane z działalności gospodarczej prowadzonej na terenie SSE w wysokości max. 50% poniesionych nakładów inwestycyjnych (lub odpowiednio max. 70% i 60% w przypadku małych i średnich przedsiębiorstw).

W przypadku korzystania przez inwestora z pomocy publicznej z tytułu kosztów nowej inwestycji – do kosztów zalicza się wydatki będące:

- ceną nabycia gruntów lub prawa ich użytkowania wieczystego;
- ceną nabycia albo kosztem wytworzenia we własnym zakresie środków trwałych, pod warunkiem zaliczenia ich do składników majątku podatnika (w przypadku przedsiębiorcy innego niż mały i średni środki te powinny być nowe);
- kosztem rozbudowy lub modernizacji istniejących środków trwałych;
- ceną nabycia wartości niematerialnych i prawnych związanych z transferem technologii poprzez nabycie praw patentowych, licencji, know – how lub nieopatentowanej wiedzy technicznej, przy czym w przypadku przedsiębiorców innych niż mały i średni koszty te uwzględnia się w kosztach kwalifikujących się do objęcia pomocą w wysokości nieprzekraczającej 50% wartości kosztów kwalifikujących się do objęcia pomocą;
- koszty związane z nabyciem aktywów objętych najmem albo dzierżawą, innych niż grunty, budynki i budowle, uwzględnia się jedynie w przypadku, gdy najem albo dzierżawa mają postać leasingu finansowego oraz obejmują zobowiązanie do nabycia aktywów z chwilą upływu okresu najmu lub dzierżawy.

2. Pomoc z tytułu zatrudnienia (tworzenia nowych miejsc pracy¹⁶³) – zwolnienie z podatku dochodowego należnego ze względu na dochody uzyskiwane z działalności gospodarczej prowadzonej na terenie SSE w wysokości max. 50% (lub max. 70% i 60% w przypadku małych i średnich przedsiębiorstw) dwuletnich kosztów pracy nowo zatrudnionych pracowników. Wielkość pomocy regionalnej na tworzenie nowych miejsc pracy oblicza się, uwzględniając wartość ponoszonych przez przedsiębiorcę dwuletnich kosztów pracy nowo zatrudnianych pracowników, na które składają się koszty płacy brutto pracowników powiększone o wszystkie obowiązkowe płatności związane z ich zatrudnieniem.

Jak zauważono wcześniej, wysokość zwolnień określona jest rozporządzeniem Rady Ministrów, ustanawiającym Mapę pomocy regionalnej. Dodać można, że większość SSE w Polsce została objęta maksymalnym poziomem intensywności pomocy.

---

¹⁶² Przez nową inwestycję należy rozumieć inwestycję w środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne, polegającą na utworzeniu nowego lub rozbudowie istniejącego przedsiębiorstwa, dywersyfikacji produkcji przedsiębiorstwa przez wprowadzenie nowych dodatkowych produktów bądź na zasadniczej zmianie dotyczącej całościowego procesu produkcyjnego istniejącego przedsiębiorstwa. Za nową inwestycję uznaje się również nabycie przedsiębiorstwa, które jest w likwidacji albo zostałoby zlikwidowane, gdyby nie zostało nabyte, przy czym przedsiębiorstwo jest nabywane przez niezależnego inwestora. Nie jest dopuszczalna pomoc przeznaczona na inwestycje odtworzeniowe.

¹⁶³ Utworzenie nowych miejsc pracy oznacza przyrost netto miejsc pracy w danym przedsiębiorstwie w związku z realizacją nowej inwestycji w stosunku do średniego zatrudnienia w okresie 12 miesięcy przed dniem uzyskania zezwolenia; średnioroczne zatrudnienie określa się w przeliczeniu na pełne etaty.

W przypadku pomocy udzielanej małemu lub średniemu przedsiębiorcy¹⁶⁴ maksymalną intensywność pomocy podwyższa się o 20 lub 10 punktów procentowych¹⁶⁵.

Minimalna wysokość nakładów inwestycyjnych uprawniająca do korzystania z pomocy publicznej w SSE wynosi 100 tysięcy euro, udział własny inwestora (rozumiany jako środki, które nie zostały przez niego uzyskane w ramach udzielonej pomocy) musi wynosić minimum 25% wartości inwestycji, wprowadzono obowiązek utrzymania własności składników majątku lub liczby miejsc pracy, z którymi związana jest pomoc przez okres przynajmniej 5 lat (w przypadku małych i średnich przedsiębiorstw przez okres co najmniej 3 lat).

Jak już wspomniano, wybór jednej z dwóch prezentowanych wartości bazowych dokonywany jest wyłącznie przez przedsiębiorcę, zgodnie z jego preferencjami. Przy dążeniu do maksymalizacji zysku korzystniejsze jest wybranie opcji umożliwiającej dokonanie większego pomniejszenia podatku dochodowego. Przy inwestycjach polegających na budowie nowych zakładów produkcyjnych wydatki inwestycyjne są zwykle zdecydowanie wyższe od dwuletnich kosztów pracy, ale już w przypadku centrów usługowych zajmujących się chociażby prowadzeniem księgowości, działalnością badawczo-rozwojową lub usługami z zakresu pomocy prawnej koszty zatrudnienia są istotną pozycją kosztową. W efekcie, coraz liczniejsze w Polsce podmioty z branży BPO (Business Process Offshoring) i SSC (Shared Services Center), zatrudniające po kilkaset osób, wykorzystują właśnie dwuletnie koszty pracy do obliczenia przysługującej im puli pomocy¹⁶⁶.

W SSE, oprócz zwolnienia podatkowego, przedsiębiorca może otrzymać następujące przywileje:

- działkę w pełni przygotowaną pod inwestycje po konkurencyjnej cenie,
- nieodpłatną pomoc przy załatwianiu formalności związanych z inwestycją,
- zwolnienie z podatku od nieruchomości (zgodnie z uchwałami Rad Miast i Gmin, na terenie których zlokalizowane są obszary inwestycyjne strefy)¹⁶⁷.

¹⁶⁴ Szczegółową, obowiązującą obecnie definicję małego i średniego przedsiębiorstwa znaleźć można w Ustawie z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 173, Poz. 1807). Art. 103 – 110; definicja ta zgodna jest z załącznikiem pierwszym do Rozporządzenia Komisji (WE) nr 364/2004 z dnia 25 lutego 2004 r. zmieniającego rozporządzenie (WE) nr 70/2001 i rozszerzającego jego zakres w celu włączenia pomocy dla badań i rozwoju, załącznik pierwszy dotyczy definicji małych i średnich przedsiębiorstw.

¹⁶⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie ustalenia mapy pomocy regionalnej określa również odmienne zasady udzielania pomocy na realizację dużego projektu inwestycyjnego, wielkość takiej pomocy jest ograniczana, oblicza się ją zgodnie ze wzorem: $I = R \times (50 \text{ mln euro} + 0,5 \times B + 0,34 \times C)$, gdzie poszczególne symbole oznaczają:

I – maksymalna wartość pomocy dla dużego projektu inwestycyjnego,

R – intensywność pomocy, o której mowa w § 3 Rozporządzenia – w zależności od obszaru, na którym ma być zlokalizowana inwestycja,

B – wielkość kosztów kwalifikujących się do objęcia pomocą powyżej równowartości 50 000 000 euro – nieprzekraczająca równowartości 100 000 000 euro,

C – wielkość kosztów kwalifikujących się do objęcia pomocą przekraczająca równowartość 100 000 000 euro, w ww. akcie prawnym w § 4.2 znajduje się również definicja dużego projektu inwestycyjnego.

¹⁶⁶ Sztelfko J., 2007: Specjalne strefy ekonomiczne: pułapki działalności, [w:] Portal internetowy eGospodarka.pl, <http://www.podatki.egospodarka.pl>, stan na 13.09.2007 r.

¹⁶⁷ Internetowy serwis informacyjny Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych SA, <http://www.paiz.gov.pl>, stan na 07.12.2005 r.

Dodatkowym ułatwieniem dla przedsiębiorców inwestujących w SSE jest możliwość sprawniejszego otrzymania niektórych decyzji administracyjnych z zakresu prawa budowlanego (m.in. decyzja o pozwoleniu na budowę). Wydaje je zarządzający strefą, pod warunkiem przekazania mu kompetencji w tej dziedzinie przez starostę (za zgodą wojewody). Decyzje w sprawach warunków zabudowy i zagospodarowania terenu również może wydawać zarządzający, jeśli zgodę na to wyrazi rada gminy¹⁶⁸.

Inwestorzy, którzy rozpoczęli swoją działalność w SSE przed 01.01.2001 r., podlegają odmiennym, przejściowym przepisom, pozwalającym im w pewnym stopniu zachować przywileje (prawa), których nabyli, rozpoczynając działalność na terenie SSE. Warunkiem skorzystania z tych przepisów jest zmiana zezwolenia, na podstawie art. 6 ustawy z dnia 2 października 2003 r. o zmianie ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych i niektórych ustaw¹⁶⁹.

Przedsiębiorca, który chce skorzystać z przejściowych przepisów, występuje z wnioskiem do ministra gospodarki o zmianę zezwolenia polegającą na zastosowaniu do tego przedsiębiorcy warunków dotyczących zwolnień podatkowych określonych poniżej, w miejsce przepisów ogólnych. We wniosku tym przedsiębiorca może wносить również o zmianę warunków zezwolenia, w szczególności w zakresie poziomu zatrudnienia i wielkości nakładów inwestycyjnych¹⁷⁰.

Tak więc mali i średni przedsiębiorcy, posiadający zezwolenie wydane przed dniem 1 stycznia 2001 r., zachowują prawo do zwolnień podatkowych na starych zasadach¹⁷¹, zgodnie z wydanymi zezwoleniami:

- 1) w okresie do dnia 31 grudnia 2011 r. – dla małych przedsiębiorców¹⁷²;
- 2) w okresie do dnia 31 grudnia 2010 r. – dla średnich przedsiębiorców¹⁷³.

¹⁶⁸ Por. art. 15.1 i 2 – ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych z dnia 20 października 1994 r. (tekst jednolity).

¹⁶⁹ Dz.U. Nr 188, poz. 1840.

¹⁷⁰ Jest to rozwiązanie bardzo korzystne, w normalnym trybie, wynikającym z ustawy o SSE (art. 19), zmiana zezwolenia jest obwarowana wieloma warunkami, muszą wystąpić „okoliczności niezależne od przedsiębiorcy”, nie jest możliwa zmiana dotycząca wielkości zatrudnienia.

¹⁷¹ Ustawa o SSE z 1994 r., w pierwotnej wersji przyznaje przedsiębiorcom, którzy spełnili wymagane warunki i uzyskali zezwolenie na prowadzenie działalności gospodarczej na terenie strefy, następujące zwolnienia podatkowe:

- przez pierwsze 10 lat działalności zwolnienie do wysokości 100% naliczonego podatku dochodowego,
- przez pozostałe lata istnienia strefy zwolnienie do wysokości 50% naliczonego podatku dochodowego.

¹⁷² Mały przedsiębiorca to przedsiębiorca, który w dniu wejścia w życie Ustawy z dnia 2 października 2003 r. o zmianie ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych i niektórych ustaw (Dz.U. Nr 188, poz. 1840) spełniał następujące warunki: zatrudniał średniorocznie mniej niż 50 pracowników oraz osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 10 milionów euro lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 10 milionów euro (zgodnie z ustawą Prawo działalności gospodarczej Dz.U. z 1999 r., Nr 101, poz. 1178, z późn. zmianami).

¹⁷³ Średni przedsiębiorca to przedsiębiorca, który w dniu wejścia w życie Ustawy z dnia 2 października 2003 r. o zmianie ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych i niektórych ustaw (Dz.U. Nr 188, poz. 1840) spełniał następujące warunki: zatrudniał średniorocznie mniej niż 250 pracowników i osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 50 milionów euro lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 43 milionów euro (zgodnie z ustawą Prawo działalności gospodarczej Dz.U. z 1999 r., Nr 101, poz. 1178, z późn. zmianami).

W przypadku więc firm małych i średnich zmiana dotyczy jedynie długości okresu korzystania z ulg podatkowych, jednak jeśli status firmy ulegnie zmianie, wówczas zaprzestaje się udzielania pomocy publicznej takiej firmie¹⁷⁴.

Uzyskane przez dużego przedsiębiorcę dochody z działalności gospodarczej prowadzonej na terenie strefy na podstawie zezwolenia wydanego przed dniem 1 stycznia 2001 r. mogą być zwolnione z podatku dochodowego w następującym zakresie:

- maksymalna dopuszczalna wielkość pomocy publicznej wynosi:
  - a) 30% kosztów inwestycji poniesionych do dnia 31 grudnia 2006 r. – dla przedsiębiorców prowadzących działalność w sektorze motoryzacyjnym w rozumieniu przepisów o pomocy publicznej;
  - b) 75% kosztów inwestycji poniesionych do dnia 31 grudnia 2006 r. – dla przedsiębiorców prowadzących działalność inną niż określona w lit., a na podstawie zezwolenia wydanego przed dniem 1 stycznia 2000 r.;
  - c) 50% kosztów inwestycji poniesionych do dnia 31 grudnia 2006 r. – dla przedsiębiorców prowadzących działalność inną niż określona w lit., a na podstawie zezwolenia wydanego po dniu 31 grudnia 1999 r.¹⁷⁵

Dodać można, że zgodnie z ustawą z dnia 2 października 2003 r. o zmianie ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych i niektórych ustaw¹⁷⁶:

- przy ustaleniu dopuszczalnej wielkości pomocy publicznej uwzględnia się koszty inwestycji poniesione przez przedsiębiorcę w ramach zezwolenia od dnia uzyskania zezwolenia;
- przy ustaleniu dopuszczalnej wielkości pomocy publicznej uwzględnia się całkowitą wielkość pomocy publicznej, jaką uzyskał przedsiębiorca od dnia 1 stycznia 2001 r., z wyłączeniem pomocy publicznej wynikającej z deklaracji podatkowej złożonej za rok 2000.

2.4. Specjalne strefy ekonomiczne w Polsce i na Dolnym Śląsku

W Polsce funkcjonuje 14 specjalnych stref ekonomicznych, są to: Kamiennogórska SSE Małej Przedsiębiorczości, Katowicka SSE, Kostrzyńsko-Słubicka SSE, Krakowska SSE *Krakowski Park Technologiczny*, SSE Legnica, Łódzka SSE, Mielecka SSE *Euro-Park Mielec*, Pomorska SSE, Słupska SSE, Starachowicka SSE, Suwalska SSE, Tarnobrzaska SSE *Euro-Park Wisłosan*, Wałbrzyska SSE *Invest-Park*, Warmińsko-Mazurska SSE (rys. 12).

¹⁷⁴ Gibuła R., *Wpływ..., op.cit.*, s. 518.

¹⁷⁵ Art. 5, ust. 1 – ustawy z dnia 2 października 2003 r. o zmianie ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych i niektórych ustaw (Dz. U. Nr 188, poz. 1840).

¹⁷⁶ Art. 5, ust. 2 i 3 – ustawy z dnia 2 października 2003 r. o zmianie ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych i niektórych ustaw (Dz. U. Nr 188, poz. 1840).

Rys. 12. Specjalne strefy ekonomiczne w Polsce
 Fig. 12. The Special Economical Spheres in Poland

Źródło: Raport: Regiony, miejsca pracy, innowacje – działania ministra gospodarki 12 miesięcy, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, listopad 2006, s. 39.

Source: The report: the regions, the jobs, innovations – the actions of the Minister of Economy 12 months, The Ministry of Economy, Warsaw, November 2006, page 39.

Ze względu na cel, do realizacji którego zostały powołane, powstałe strefy podzielić można na pięć grup. Tak więc strefy mogą stanowić:

- narzędzia restrukturyzacji starych okręgów przemysłowych – Katowicka SSE i Wałbrzyska SSE, Legnicka SSE, Mielecka SSE, Starachowicka SSE;
- instrument aktywizacji regionów o niskim poziomie wzrostu gospodarczego – Suwalska SSE, Warmińsko-Mazurska SSE, Słupska SSE;
- formę zagospodarowania zaplecza naukowo-badawczego – Krakowski Park Technologiczny;
- narzędzie ograniczenia wysokiej stopy bezrobocia strukturalnego – Kamiennogórska SSE, Pomorska SSE;
- formę wykorzystania przygranicznego położenia – głównie Kostrzyńsko-Słubicka SSE¹⁷⁷.

Każda ze stref realizować może więcej niż jeden z przedstawionych celów.

¹⁷⁷ Bazydło A., Smętkowski M., 2000: Specjalne strefy ekonomiczne – światowe zróżnicowanie instrumentu, [w:] Kryńska E. (red.), Polskie specjalne strefy ekonomiczne, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa, s. 44–45.

Pierwotnie SSE w Polsce zostały powołane do życia na okres 20 lat, przy czym Euro-Park Mielec i Katowicka SSE miały działać do 2015–2016 r., pozostałe zaś SSE do 2017 r. Późniejsze zmiany przepisów przedłużyły czas funkcjonowania stref do 2020 r.

Zauważyć można (tab. 4), że część stref jest w wysokim stopniu rozproszona (14 SSE leży na terenach około 100 miast i 76 gmin). Raport ministerstwa gospodarki i pracy o SSE¹⁷⁸ podaje kilka istotnych przyczyn tego zjawiska – w trakcie negocjacji Komisja Europejska została poinformowana o funkcjonowaniu 14 SSE, co znalazło odzwierciedlenie w Traktacie Akcesyjnym, nowe tereny obejmowane tą formą pomocy regionalnej są włączane zazwyczaj do najbliższej strefy¹⁷⁹; istotną rolę odgrywają też wysokie koszty, jakie wynikałyby z ustanowienia spółki zarządzającej dla nowo powstałej SSE. Zmiany w podziale administracyjnym kraju doprowadziły do tego, że niektóre ze stref, usytuowane pierwotnie na terenie jednego województwa, obecnie obejmują swym zasięgiem nawet kilka województw. Dodać można, że w stosunku do roku 2005 łączna powierzchnia stref wzrosła w 2006 r. o ponad 600 ha., a Rada Ministrów wydała łącznie dwadzieścia rozporządzeń zmieniających granice stref.

W badanym okresie zdecydowanie poprawił się średni poziom zagospodarowania stref (tab. 5). W grudniu 2004 r. zagospodarowane było średnio 52% powierzchni strefy, wielkość ta do końca 2006 r., pomimo powiększenia terenów SSE, wzrosła do niemalże 74%. W roku 2006 zostało wydane 230 zezwoleń na prowadzenie działalności gospodarczej na terenie specjalnych stref ekonomicznych, stanowi to blisko 25% ogółu zezwoleń. Świadczyć to może o trwającym zainteresowaniu inwestorów tą formą pomocy publicznej.

Spośród wszystkich SSE najwyższe nakłady inwestycyjne w odniesieniu do zagospodarowanego terenu miała w 2006 r. Katowicka SSE, tuż za nią ulokowała się Legnicka SSE; pod względem miejsc pracy przypadających na 1 ha zagospodarowanego terenu najlepsza była Mielecka SSE, wyprzedzająca Katowicką SSE (wykr. 1).

Na Dolnym Śląsku zlokalizowane są cztery SSE: Kamiennogórska, Legnicka, Wałbrzyska i Tarnobrzeska. Jedynie województwie mazowieckim SSE są równie licznie reprezentowane. Kamiennogórska SSE i Legnicka SSE obejmują zakresem swego działania wyłącznie woj. dolnośląskie, Wałbrzyska SSE i Tarnobrzeska SSE są w dużym stopniu rozproszone, przy czym WSSE koncentruje swoje działanie w południowo-zachodniej Polsce, natomiast TSSE, najkrócej działająca w woj. dolnośląskim, ulokowała swą działalność głównie w Polsce południowo-wschodniej.

---

¹⁷⁸ Raport: Specjalne strefy ekonomiczne, stan na dzień 31 grudnia 2004 r., Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa, marzec 2005, s. 10.

¹⁷⁹ Zasady ustanawiania, łączenia, powiększania lub pomniejszania i likwidowania SSE opisano w poprzednim podpunkcie niniejszej pracy.

Tabela 4
Table 4

Lokalizacja stref według stanu na koniec grudnia 2006 r. w rozbiciu na miasta i gminy
The localization of spheres valid on the end of December year 2006, towns and communities treated separately

Lp.	Strefa – Sphere Województwo – Voivodship	Obszar strefy [ha] The area [hectares]	Liczba podstref* The number of subspheres	Lokalizacja strefy The localization of a sphere
1	2	3	4	5
1.	Kamiennogórska dolnośląskie	240,72	3	miasta – towns: Jawor, Kamienna Góra, Kowary, Lubań, Piechowice gminy – communities: Janowice Wielkie, Kamienna Góra, Lubawka, Nowogrodzic ¹⁸⁰
2.	Katowicka śląskie	1189,16	4	miasta – towns: Bielsko-Biała, Częstochowa, Dąbrowa Górnicza, Gliwice, Jastrzębie Zdrój, Katowice, Knurów, Myślenice, Rybnik, Siemianowice Śląskie, Sosnowiec, Tychy, Zabrze, Żory gminy – communities: Bieruń, Czechowice Dziedzice, Czerwionka Leszczyzny, Godów, Pawłowice, Siewierz, Sławków
3.	Kostrzyńsko-Słubicka lubuskie, zachodniopomorskie, wielkopolskie	806,86	15	miasta – towns: Gorzów Wielkopolski, Gubin, Kostrzyn nad Odrą, Nowa Sól, Poznań, Zielona Góra gminy – communities: Barlinek, Bytom Odrzański, Chodzież, Czerwieńsk, Goleniów, Gubin, Karlino, Międzyrzecz, Police, Słubice, Swarzędz, Zielona Góra ¹⁸¹

¹⁸⁰ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 września 2007 r. powiększa KSSEMP do powierzchni 338,7 ha – w jej skład dodatkowo wchodzi miasta: Jelenia Góra, Lubawka, Ostrów Wielkopolski, Prusice i Żmigród oraz gminy: Odolanów i Prusice. Gmina Lubawka została wyłączona z obszaru KSSEMP (Dz.U. z 2007 r. Nr 179, poz. 1267) – The Decree of The Council of Ministers dated 9th September 2007 enlarges KSSEMP into the area of 338,7 hectares – they were additionally included both towns: Jelenia Góra, Lubawka, Ostrów Wielkopolski, Prusice and Żmigród, and communities: Odolanów and Prusice. The Lubawka community was excluded from KSSEMP (The Bill of Laws from year 2007 Nr 179, position 1267).

¹⁸¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 grudnia 2006 r. powiększa KSSSE o 3 nowe podstrefy: Lubsko, Sulęcín i Strzelce Krajeńskie oraz rozszerza 2 istniejące: Czerwieńsk i Kostrzyń (Dz.U. 2006 r. nr 236, poz. 1704) – The Decree of The Council of Ministers dated 5th December 2006 added 3 new subspheres : Lubsko, Sulęcín and Strzelce Krajeńskie into KSSSE and enlarges 2 already existed: Czerwieńsk and Kostrzyń (The Bill of Laws 2006, Nr 236, position 1704).

Tabela 4 c.d.
Table 4 cont..

1	2	3	4	5
4.	Krakowska małopolskie	264,48	4	miasta – towns: Kraków, Krosno, Tarnów gminy – communities: Niepołomice, Zabierzów
5.	Legnicka dolnośląskie	416,80	8	miasta – towns: Chojnów, Legnica, Lubin, Polkowice, Środa Śląska, Złotoryja gminy – communities: Gromadka, Legnickie Pole
6.	Łódzka łódzkie, wielkopolskie, mazowieckie	511,64	16	miasta – towns: Bełchatów, Koło, Kutno, Łęczycza, Łódź, Ozorków, Piotrków Trybunalski, Radomsko, Rawa Mazowiecka, Sieradz, Stryków, Tomaszów Mazowiecki, Warszawa, Wieluń, Zduńska Wola, Zgierz gminy – communities: Ksawerów, Nowe Skalmierzyce, Sławno, Tomaszów Mazowiecki, Widawa, Wolbórz, Wróblew
7.	Mielecka podkarpackie, małopolskie	707,12	9	miasta – towns: Dębica, Gorlice, Jarosław, Leżajsk, Mielec, Sanok, Zagórz gminy – communities: Dębica, Laszki
8.	Pomorska pomorskie, kujawsko-pomorskie, zachodniopomorskie	677,02		miasta – towns: Gdańsk, Kwidzyn, Malbork, Starogard Gdański, Tczew, Stargard Szczeciński gminy – communities: Chojnice, Człuchów, Gniewino, Krokowa, Łysomice, Sztum, Tczew ¹⁸²
9.	Słupska zachodniopomorskie i pomorskie	219,12		miasta – towns: Koszalin, Słupsk, Szczecinek gminy – communities: Debrzno, Słupsk
10.	Starachowicka świętokrzyskie, mazowieckie, opolskie, łódzkie	329,74	7	miasta – towns: Iłża, Końskie, Ostrowiec Świętokrzyski, Skarżysko-Kamienna, Starachowice, Suchedniów, Szydłowiec gminy – communities: Mniszków, Morawica, Tułowice

¹⁸² Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 grudnia 2006 r. powiększa PSSE o 142,66 ha (Dz.U. 2006 nr 228 poz. 1667) – The Decree of The Council of Ministers dated 5th December 2006 enlarges PSSE about 142,66 hectares (The Bill of Laws 2006 Nr 228, position 1667).

Tabela 4 c.d.
Table 4 cont.

1	2	3	4	5
11.	Suwalska podlaskie, warmińsko- mazurskie	288,94	4	miasta – towns: Elk, Grajewo, Suwałki gminy – communities: Gołdap, Suwałki
12.	Tarnobrzaska podkarpackie, świętokrzyskie, mazowieckie, lubelskie, dolnośląskie, małopolskie	1 049,19	9	miasta – towns: Jasło, Pionki, Przemyśl, Przeworsk, Radom, Stalowa Wola, Tarnobrzeg gminy – communities: Gorzyce, Jasło, Jedlicze, Kobierzyce, Nisko, Nowa Dęba, Ożarów Mazowiecki, Pilawa, Połaniec, Poniatowa, Rymanów, Staszów, Tuczępy, Wojnicz, Wyszaków
13.	Wałbrzyska dolnośląskie, opolskie, wielkopolskie	939,43	27	miasta – towns: Dzierżoniów, Kłodzko, Kudowa Zdrój, Nowa Ruda, Oława, Świdnica Wałbrzych, Wrocław gminy – communities: Brzeg Dolny, Jelcz Laskowice, Krotoszyn, Nysa, Oława, Skarbimierz, Strzegom, Strzelin, Żarów ¹⁸³
14.	Warmińsko- Mazurska warmińsko-mazurskie i mazowieckie	524,07	13	miasta – towns: Bartoszyce, Elbląg, Pasłęk, Lidzbark Warmiński, Morąg, Mrągowo, Mława, Ostróda, Olsztyn, Nowe Miasto Lubawskie gminy – communities: Bartoszyce, Dobre Miasto, Olecko, Szczytno
	Razem Altogether	8 164,31		* – na podstawie informacji zawartych na stronach internetowych SSE, stan na 20.09.07 – based on the informations included on the internet pages SSE, state on 20 th September 2007.

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu: Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych, stan na 31 grudnia 2006 r., Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, maj 2007.

Source: own study on the base of the report: The information about the execution of a bill about the special economical spheres, valid on 31st December 2006, The Ministry of Economy, Warsaw, May 2007.

¹⁸³ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 grudnia 2006 r. powiększa WSSE, tworząc 11 nowych podstref: Opole, Bolesławiec, Kluczbork, Ząbkowice Śląskie, Syców, Namysłów, Wołów, Szprotawa, Praszka, Wiązów i Śrem oraz rozszerza istniejące podstrefy: Wałbrzych, Dzierżoniów, Żarów, Jelcz Laskowice, Wrocław, Świdnica, Oława, Krotoszyn. W stosunku do stanu wcześniejszego obszar strefy zwiększa się o 485 ha (Dz.U. z 2006 r. nr 236, poz. 1705) – The Council of Ministers dated 5th December 2006 enlarges WSSE and creates 11 new subspheres: Opole, Bolesławiec, Kluczbork, Ząbkowice Śląskie, Syców, Namysłów, Wołów, Szprotawa, Praszka, Wiązów and Śrem and enlarges already existed subspheres: Wałbrzych, Dzierżoniów, Żarów, Jelcz Laskowice, Wrocław, Świdnica, Oława, Krotoszyn. In comparison to the previous state the area of the sphere was enlarged about 485 hectares (The Bill of Laws 2006 Nr 236, position 1705).

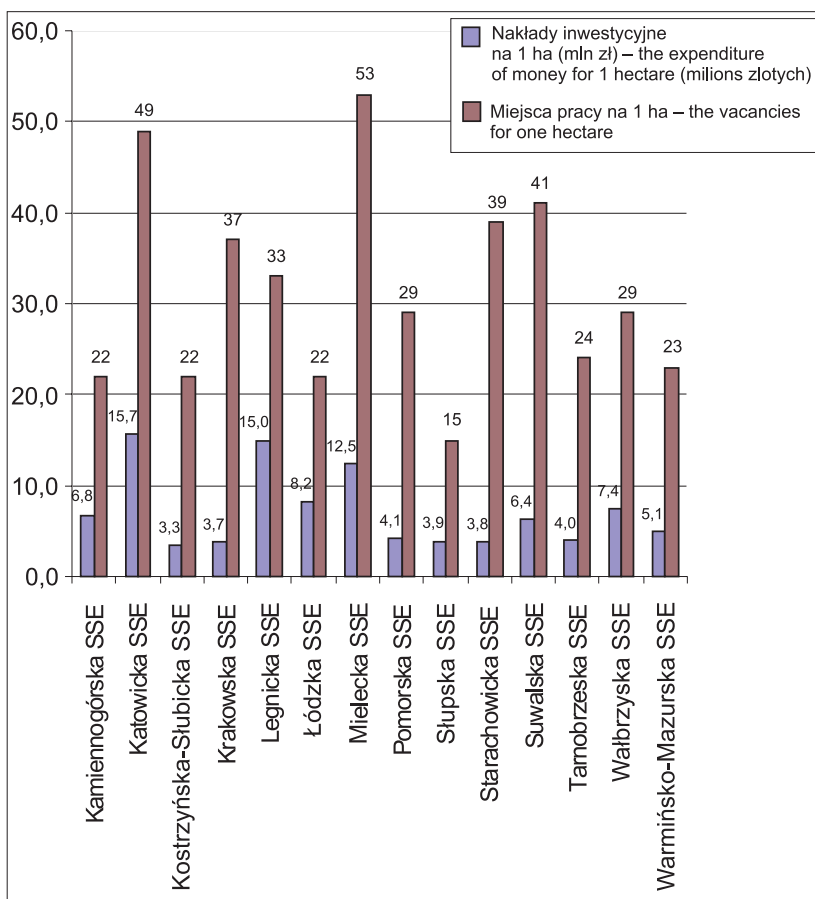
Tabela 5
Table 5

SSE w Polsce – wielkość inwestycji, miejsca pracy, stopień zagospodarowania, zezwolenia.
Stan na 31 grudnia 2006 r.
The Special Economical Spheres in Poland – the size of investment, jobs, the degree of making it productive, permissions. Valid on 31st December 2006

Nazwa strefy The name of a sphere	Wielkość inwestycji [mln zł] The largeness of the investments [mln zlotys]	Miejsca pracy The vacancies	Obszar strefy [ha] The area of a sphere [hectare]	w tym zagospodarowane [%] Area of a productive sphere	Stopień zagospodarowania w grudniu 2004 The degree of productivity of a sphere in December 2004	Liczba ważnych zezwoleń The number of valid permissions
Kamienno-górska SSE	1 000,8	3 302	240,72	61,32	42,6%	39
Katowicka SSE	10 197,2	32 204	1189,16	65,01	57,1%	143
Kostrzyńsko-Słubicka SSE	1 500,2	10 075	806,86	69,24	34,6%	91
Krakowska SSE	481,8	4 711	264,48	82,76	33,2%	30
Legnicka SSE	3 125,6	6 945	416,80	66,97	56,9%	49
Łódzka SSE	3 008,5	8 172	511,64	77,29	60,9%	76
Mielecka SSE	2 804,3	11 983	707,12	77,52	79%	78
Pomorska SSE	1 730,6	12 013	677,02	68,26	71%	51
Słupska SSE	517,3	1 926	219,12	71,81	42,4%	35
Starachowicka SSE	593,9	6 055	329,74	76,06	53,2%	60
Suwalska SSE	630,3	4 090	288,94	68,59	65,2%	58
Tarnobrzeska SSE	2 394,2	14 755	1049,19	85,58	42%	88
Wałbrzyńska SSE	5 872,1	22 980	939,43	84,97	73,6%	79
Warmińsko-Mazurska SSE	1 573,6	7 206	524,07	64,40	17,7%	47
Razem Altogether	35 430,3	146 417	8164,31	Średnio Approximately 73,77	Średnio Approximately 52%	924

Źródło: opracowanie własne, na podstawie raportu: Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych, stan na 31 grudnia 2006 r., Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, maj 2007.

Source: own study based on the report: The information about the execution of bill about the special economical spheres, valid on 31st December 2006, The Ministry of Economy, Warsaw, May 2007.

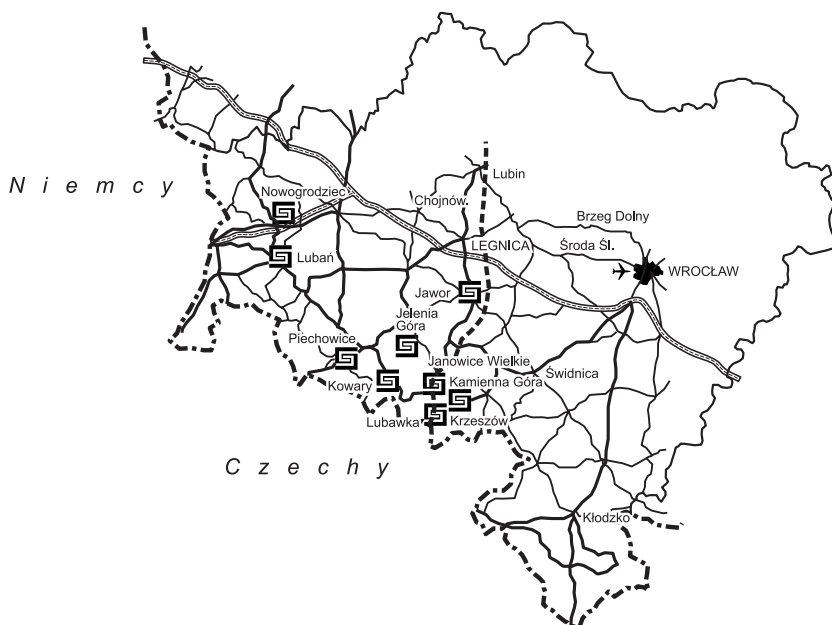
Wykres 1. Efekty działalności stref w przeliczeniu na 1 ha zagospodarowanego terenu
Graph 1. The effects of actions of Special Spheres for 1 hectares of productive ground

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu: Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych, stan na 31 grudnia 2006 r., Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, maj 2007.

Source: own study based on the report: The information about the execution of bill about the special economical spheres, valid on 31st December 2006, The Ministry of Economy, Warsaw, May 2007.

Kamiennogórska SSE Małej Przedsiębiorczości (rys. 13) jest zarządzana przez Specjalną Strefę Ekonomiczną Małej Przedsiębiorczości SA, z siedzibą w Kamiennej Górze. Powstała na mocy Rozporządzenia Rady Ministrów z 9 września 1997 r. w sprawie ustanowienia specjalnej strefy ekonomicznej w Kamiennej Górze (Dz.U. 1997 nr 135 poz. 903) na okres 20 lat.

Rys. 13. Kamiennogórska SSE Małej Przedsiębiorczości

Fig. 13. The Special Economical Sphere of Small Entrepreneurship in Kamienna Góra

Źródło: strona internetowa Kamiennogórskiej SSE: <http://www.ssemp.pl>, stan na 20.09.2007 r.

Source: the internet page of SSE in Kamienna Góra: <http://www.ssemp.pl>, valid on 20th September 2007.

Do celów Kamiennogórskiej SSE zaliczono:

- zmniejszenie bezrobocia w regionie poprzez tworzenie nowych miejsc pracy,
- ukształtowanie nowego ośrodka przemysłowego o zróżnicowanym potencjale produkcyjnym,
- zagospodarowanie obiektów po zlikwidowanych zakładach przemysłowych,
- rozwój małych i średnich przedsiębiorstw wykorzystujących szkolnictwo zawodowe w regionie,
- tworzenie nowej infrastruktury,
- transfer nowych technologii do nowo utworzonych podmiotów gospodarczych¹⁸⁴.

Tereny Kamiennogórskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Małej Przedsiębiorczości zlokalizowane są w miejscowościach: Jawor, Kamienna Góra, Kowary, Lubiąż, Piechowice oraz obejmują gminy: Janowice Wielkie, Kamienna Góra, Lubawka, Nowogrodzice; składają się z 3 podstref, są to podstrefy: Kamienna Góra, Nowogrodzice – Wykroty, Jawor. Strefa obejmuje swoim zasięgiem obszar o powierzchni

¹⁸⁴ Adamczuk F., 2005: Specjalne strefy ekonomiczne na Dolnym Śląsku i ich wpływ na promocję regionu i rynek pracy, [w:] Rozwój regionalny i globalny we współczesnej gospodarce światowej, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 1066, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 14.

240,72 ha – jest to więc najmniejsza ze stref Dolnego Śląska i jedna z mniejszych w Polsce. Zauważyć można, że zagospodarowanie obszaru strefy jest stosunkowo niskie – 147,61 ha, co stanowi 61,32% powierzchni strefy (przy przeciętnym dla SSE poziomie wynoszącym 73,77%). Do końca grudnia 2006 r. wydano 39 ważnych¹⁸⁵ zezwoleń na prowadzenie działalności gospodarczej na terenie strefy, z tego na rok 2006 przypada 14 nowych zezwoleń, przy cofnięciu w tym samym okresie jednego zezwolenia. Na terenie strefy zainwestowali m.in. przedsiębiorcy wymienieni w tabeli 6. Najnowszą inwestycją w Kamiennogórskiej Specjalnej Strefie Ekonomicznej (w Piechowicach) jest zakład produkcyjny firmy Wepa Profesional, który do końca 2010 r. ma zainwestować 27 mln zł (wartość inwestycji już poniesionych przekroczyła 22,5 mln zł). Liczba zatrudnionych pracowników to 280 osób, przedsiębiorstwo produkuje ręczniki papierowe i papier toaletowy. Otwarto też zakład Novoferm Door. W Nowogrodźcu produkowane są drzwi i bramy. Firma należy do japońskiej Sanwa Shutter Group, największego na świecie producenta bram, osiągającego roczny obrót w wysokości 2,1 mld euro.

Suma poniesionych nakładów inwestycyjnych we wszystkich SSE w Polsce, do końca grudnia 2006 r. wyniosła ponad 35 430 mln zł, w Kamiennogórskiej SSE nakłady inwestycyjne przekroczyły 1 mld zł, co stanowi zaledwie 2,8% ogółu nakładów inwestycyjnych – jest to wynik najniższy wśród dolnośląskich SSE. Należy jednak podkreślić dynamiczny, wyższy od przeciętnego, wzrost nakładów inwestycyjnych w Kamiennogórskiej SSE – wyniósł on, zgodnie z Raportem Ministerstwa Gospodarki, w 2005 r., w stosunku do roku poprzedniego 90%, przy średnim poziomie wynoszącym 29%, natomiast w 2006 r., w stosunku do 2005 r. 65% przy średnim dla innych stref poziomie wynoszącym 37,8%. Na jeden hektar zagospodarowanego terenu strefy przypadają wydatki inwestycyjne wynoszące ok. 6,78 mln zł.

Do końca 2006 r. nakłady poniesione przez spółkę zarządzającą KSSE wraz z gminami, gestorami mediów, Generalną Dyрекcją Dróg Krajowych i Autostrad na budowę infrastruktury na terenie strefy wyniosły 10,3 mln zł. Najważniejsze działania inwestycyjne podjęte w 2006 r. to: budowa sieci wodno-kanalizacyjnej i energetycznej w Lubaniu, instalacja systemu hydroforowego w Lubaniu, uruchomienie GPZ-u w Wykrotach, uruchomienie procedur projektowych pod nowe inwestycje infrastrukturalne¹⁸⁶.

---

¹⁸⁵ Zezwolenie może być cofnięte lub ograniczone, jeśli przedsiębiorca: a) zaprzestał na terenie strefy prowadzenia działalności gospodarczej, na którą posiadał zezwolenie; b) rażąco uchybił warunkom określonym w zezwoleniu; c) nie usunął uchybień stwierdzonych w czasie kontroli, w wyznaczonym terminie (por. art. 19, ust. 3 ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych z dnia 20 października 1994 r. (tekst jednolity)). Ponieważ Polsce w procesie negocjacji z UE nie udało się wywalczyć pełnego zachowania praw nabytych, wielu przedsiębiorców nie rozpoczęło inwestycji, co zaowocowało cofaniem zezwoleń, których warunki nie zostały spełnione.

¹⁸⁶ Raport: Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych, stan na 31 grudnia 2006 r., Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, maj 2007, s. 28.

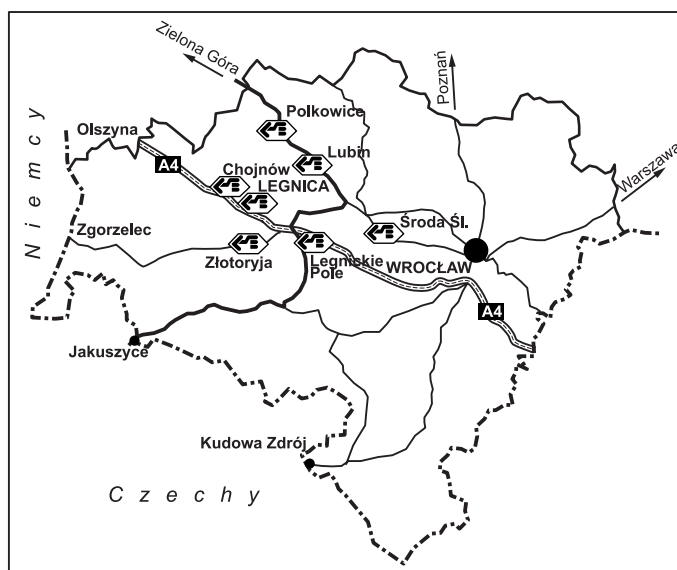
Tabela 6
Table 6

Inwestorzy Kamiennogórskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej
Investors in The Special Economical Sphere in Kamienna Góra

Lp.	Inwestor Investor	Lokalizacja Localization	Pochodzenie kapitału The source of capital	Produkt/Usługa Product/Service
1.	TAKATA PETRI PARTS Sp. z o.o.	Krzyszów	Japonia Japan	pasy bezpieczeństwa the safety seat belts
2.	„SOPP POLSKA” Sp. z o.o.	Kamienna Góra	Niemcy Germany	wyroby dekoracyjne the ornaments
3.	CERAMIKA MARCONI Sp. z o.o. – Włochy	Piechowice	Włochy Italy	ceramika pottery
4.	CM3-POLSKA Sp. z o.o.	Nowogrodzic	Włochy Italy	obróbka metali treatments of metals
5.	ZIOŁOPEX Sp. z o.o.	Nowogrodzic	Polska Poland	przetwórstwo żywności food manufacturing
6.	„CERRYS” s.c.	Nowogrodzic	Polska Poland	farby, lakiery, kosmetyki paints, lacquers, cosmetics
7.	JELINIA-PLAST Sp. z o.o.	Janowice Wielkie	Niemcy Germany	wyroby z tworzyw sztucznych products made from artificial materials
8.	KARKO Sp. z o.o.	Obszar Kamienna Góra	Polska Poland	lampy lamps
9.	BO-WA-DE 2 Sp. z o.o. – Polska-BO-WA-DE LLC	Obszar Kamienna Góra	Polska Poland	meble furniture
10.	„CZYRKO Budowa Maszyn” Sp. z o.o.	Lubań	Polska Poland	obróbka metali the treatment in furniture
11.	BDN Sp. z o.o. Sp. Komandytowa (Grupa Wydawnicza BAUER)	Nowogrodzic	Niemcy Germany	drukarnia printing office
12.	DR.SCHNEIDER AUTOMOTIVE POLSKA Sp. z o.o.	Janowice Wielkie	Niemcy Germany	motoryzacja mechanization

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji zawartych w internetowym serwisie informacyjnym Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych SA: <http://www.paiz.gov.pl>
Source: own study based on the informations from the internet pages of Polish Information and Foreign Investments Agency.

Legnicka Specjalna Strefa Ekonomiczna (rys. 14), o powierzchni 416,8 ha, zagospodarowana jest w 66,97%. Swym zasięgiem obejmuje miasta: Chojnów, Legnica, Lubin, Złotoryja, Polkowice i Środa Śląska oraz gminy: Gromadka i Legnickie Pole. Składa się z 8 podstref, są to podstrefy: Legnica, Legnickie Pole, Polkowice, Krzywa, Złotoryja, Lubin, Środa Śląska i Chojnów. Strefą zarządza spółka akcyjna Legnicka Specjalna Strefa Ekonomiczna SA Legnica została powołana do życia Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 15 kwietnia 1997 r. w sprawie ustanowienia legnickiej specjalnej strefy ekonomicznej (Dz.U. 1997 nr 44 poz. 274) na okres 20 lat.

Rys. 14. Specjalna Strefa Ekonomiczna Legnica
Fig. 14. The Special Economical Sphere in Legnica

Źródło: strona internetowa Legnickiej SSE: <http://www.strefa-legnica.com>, stan na 24.09.2007 r.
Source: the internet page of SSE in Legnica: <http://www.strefa-legnica.com>, valid on 24th September 2007.

Do celów SSE Legnica zaliczono:

- redukcję bezrobocia i tworzenie nowych miejsc pracy,
- stworzenie alternatywy wobec monokultury przemysłu miedziowego,
- efektywne wykorzystanie istniejącej infrastruktury technicznej,
- zagospodarowanie majątku i terenów zdegradowanych przez wojska radzieckie,
- rozwój eksportu,
- wsparcie funkcjonujących w regionie podmiotów gospodarczych, zwłaszcza stworzenie możliwości kooperacyjnych z podmiotami działającymi w strefie¹⁸⁷.

¹⁸⁷ Adamczuk F., Specjalne strefy ekonomiczne..., *op.cit.*, s. 12.

Do końca grudnia 2006 r. wydano 49 ważnych zezwoleń na prowadzenie działalności gospodarczej na terenie strefy, z tego na rok 2006 przypada 15 nowych zezwoleń, przy wygaśnięciu w tym samym okresie siedmiu zezwoleń. Na terenie strefy zainwestowały m.in. firmy wymienione w tabeli 7.

Tabela 7

Table 7

Inwestorzy Legnickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej
Investors in The Special Economical Sphere in SSE in Legnica

Lp.	Investor	Kraj pochodzenia The country of origin	Sektor/Wyrób Sector/Product
1.	Volkswagen Motor Polska Sp. z o.o.	Niemcy Germany	motoryzacyjny mechanization
2.	Sitech Sp. z o.o./Sitech Sitztechnik GmbH	Niemcy Germany	motoryzacyjny mechanization
3.	Viessman Technika Grzewcza Sp. z o.o.	Niemcy Germany	metalowy metal
4.	Gates Polska Sp. z o.o.	USA/Wielka Brytania USA/Great Britain	motoryzacyjny mechanization
5.	TBMeca	Japonia/Francja Japan/ France	motoryzacyjny mechanization
6.	Royal Europa Sp. z o.o.	Kanada Canada	budowlany architectural
7.	Sai Automotive Sp. z o.o.	Francja France	motoryzacyjny mechanization
8.	Brugman Fabryka Grzejników Sp. z o.o.	Niderlandy Netherlands	metalowy metal
9.	C+P Systemy Meblowe Sp. z o.o.	Niemcy Germany	meblowy furniture
10.	Sanden Manufacturing Polska Sp. z o.o.	Japonia Japan	motoryzacyjny mechanization
11.	Voss Automotive Polska Sp. z o.o.	Niemcy Germany	motoryzacyjny mechanization
12.	Wezi-tec Sp. z o.o.	Niemcy Germany	tworzywa sztuczne artificial products
13.	Przedsiębiorstwo Górnictwo-Produkcyjne „BAZALT” S.A.	Polska Poland	kostka brukowa, krawężniki curbs, cobbles
14.	Bornay Polska Sp. z o.o.	Hiszpania Spain	rury stalowe steel pipes

Źródło: internetowy serwis informacyjny Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych SA: <http://www.paiz.gov.pl>, stan 22.09.2007 r.

Source: the internet pages of Polish Information and Foreign Investments Agency SA: <http://www.paiz.gov.pl> valid on 22nd September 2007.

Nakłady inwestycyjne w Legnickiej SSE sięgnęły 3 125,6 mln zł, co stanowi 8,8% ogółu nakładów inwestycyjnych dla wszystkich stref w Polsce (15,01 mln zł/ha zagospodarowanej strefy). W 2006 r. zanotowano napływ inwestycji wynoszący ok. 345 mln zł, co daje 12,4% wzrost nakładów inwestycyjnych w stosunku do roku poprzedniego. Należy dodać, iż nastąpiło zmniejszenie dynamiki przyrostu nakładów inwestycyjnych, w 2005 r. wielkość ta w stosunku do 2004 r. wynosiła 18,5%.

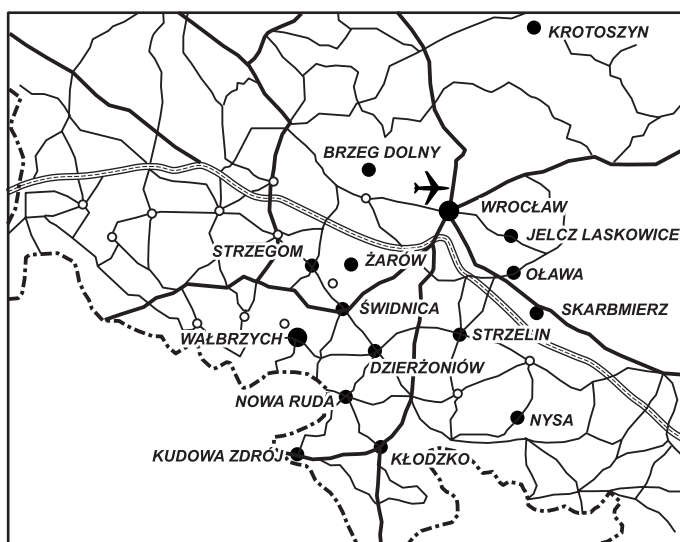
Do końca 2006 r. nakłady poniesione przez spółkę zarządzającą LSSE wraz z gminami, gestorami mediów, Generalną Dyрекcją Dróg Krajowych i Autostrad na budowę infrastruktury na terenie strefy wyniosły 44,3 mln zł. Najważniejsze działania inwestycyjne podjęte w 2006 r. to: budowa tymczasowej drogi na terenie podstrefy Legnickie Pole i remonty sieci wodno-kanalizacyjnej.

Wałbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna Invest-Park (rys. 15) położona jest w południowo-zachodniej Polsce, na terenie województw dolnośląskiego, opolskiego i wielkopolskiego. Została ustanowiona Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 15 kwietnia 1997 r. w sprawie ustanowienia wałbrzyskiej specjalnej strefy ekonomicznej (Dz.U. 1997 nr 46 poz. 290) na okres 20 lat. W 1997 r. WSSE została utworzona na obszarze 256,4 ha, podzielonym na 4 podstrefy: wałbrzyską, dzierzoniowską, kłodzką, noworudzką. Sukces gospodarczy strefy, wraz z wysokim stopniem zagospodarowania jej terenów sprawiły, że racjonalne stało się ustanowienie kolejnych podstref: w Jelczu Laskowicach, Żarowie (2001 r.), Nysie (2002 r.), Kudowie Zdroju (2003 r.), Świdnicy, Wrocławiu, Oławie (2004 r.), Strzelinie, Brzegu Dolnym, Krotoszynie (2005 r.), Strzegomiu i Skarbimierzu (2006 r.). W styczniu 2007 r. do obszaru strefy włączono tereny położone m.in. w Opolu, Namysłowie, Szprotawie i Praszce¹⁸⁸. W efekcie WSSE liczy 27 podstref (stan na 30.06.2007 r.), z których osiemnaście położone jest na terenie województwa dolnośląskiego, tj. na terenie: Wałbrzycha, Nowej Rudy, Kłodzka, Dzierżonowa, Żarowa, Jelcza Laskowic, Kudowy Zdrój, Świdnicy, Wrocławia, Oławy, Strzelina, Strzegomia, Brzegu Dolnego, Bolesławca, Wiązowa, Wołowa, Ząbkowic Śląskich oraz Sycowa. Łączny obszar strefy zwiększył się w stosunku do 2006 r. o 483,33 ha i wynosi 1 422,76 ha.

Pod koniec 2006 r. teren Invest-Parku był zagospodarowany w niemalże 85%, wskutek opisanych wyżej zmian stopień zagospodarowania jego terenu do końca czerwca 2007 r. spadł do 64,31% – jest to bezpośredni efekt zerowego zagospodarowania nowych podstref, m.in. podstref w Ząbkowicach Śląskich, Sycowie, Wołowie i Szprotawie¹⁸⁹. Można powiedzieć, że Invest-Park jest największą z dolnośląskich, a jednocześnie szybko rozwijającą się SSE. Strefą zarządza spółka akcyjna WSSE Invest-Park Sp. z o.o.

¹⁸⁸ Błaszczyn M., 2007: Działalność inwestycyjna Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, [w:] Fiedor B. (red.), Wałbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna Invest – Park, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 109.

¹⁸⁹ Na podstawie danych zamieszczonych na stronie internetowej WSSE Invest – Park: <http://invest-park.com.pl>, stan na 25.09.2007 r.

Rys. 15. Wałbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna
 Fig. 15. The Special Economical Sphere in Wałbrzych

Źródło: strona internetowa Wałbrzyskiej SSE: <http://www.invest-park.com.pl>, stan na 25.09.2007 r.
 Source: the internet page of SSE in Wałbrzych <http://www.invest-park.com.pl>, valid on 25th September 2007.

Do najważniejszych celów WSSE zaliczono:

- zaktywizowanie gospodarcze regionu zgodnie z zakresem zrównoważonego rozwoju,
- złagodzenie społecznych i ekonomicznych skutków restrukturyzacji górnictwa,
- zagospodarowanie infrastruktury technicznej,
- wspieranie przedsiębiorców z okolicznych terenów.

W założeniu realizacja tych celów powinna być osiągnięta poprzez następujące działania:

- promocja strefy w kraju i za granicą,
- rozwój branż wykorzystujących mocne strony regionu, zgodnie ze specjalizacją poszczególnych podstref,
- preferowanie działalności rozwijającej kooperację z przedsiębiorcami działającymi w regionie poza strefą,
- dywersyfikacja działalności gospodarczej na terenie strefy,
- stałe monitorowanie wpływu strefy na środowisko naturalne¹⁹⁰.

¹⁹⁰ Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 2 grudnia 1997 r. w sprawie ustalenia planu rozwoju Specjalnej Strefy Ekonomicznej Invest – Park Sp. z o.o. (Dz.U. 1997 nr 153, poz. 1004 ze zm.); por. Błaszczyn M., 2007: Podstawy prawne Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej oraz jej rozwój na tle innych stref ekonomicznych w Polsce, [w:] Fiedor B. (red.), Wałbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna Invest – Park, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 86.

Do końca grudnia 2006 r. wydano 79 ważnych zezwoleń na prowadzenie działalności gospodarczej w SSE. Na terenie strefy zainwestowały m.in. firmy wymienione w tabeli 8.

Tabela 8
Table 8

Inwestorzy Wałbrzyskiej SSE *Invest-Park*
The investors in SSE *Invest-Park* in Wałbrzych

Lp.	Inwestor Investor	Kraj pochodzenia The country of origin	Sektor/Wyrób Section/Product
1.	Toyota Motor Manufacturing Poland	Japonia Japan	motoryzacyjny mechanization
2.	Toyota Motor Industries Poland	Japonia Japan	motoryzacyjny mechanization
3.	Takata-Petri	Niemcy/Japonia Germany/Japan	motoryzacyjny mechanization
4.	Metzeler Automotive Hose Systems	Niemcy Germany	motoryzacyjny mechanization
5.	Glaverbel Silesia	Czechy Czech Republic	budowlany architectural
6.	Cersanit III S.A./Joint Stock Company	Polska Poland	budowlany architectural
7.	Faurecia Wałbrzych	Francja France	motoryzacyjny mechanization
8.	NSK Steering Systems Europe	Japonia Japan	motoryzacyjny mechanization
9.	General Electric Power Controls	Hiszpania Spain	elektromechaniczny electromechanical
10.	Henkel Ceresit	Niemcy Germany	budowlany architectural
11.	AKS Precision Ball Polska	Japonia Japan	maszynowy mechanical
12.	Elica Group Polska Sp. z o.o./Limited Liability Company	Włochy Italy	artykuły AGD the articles for household
13.	Colgate-Palmolive Manufacturing Poland	USA	chemiczny chemical

Źródło: internetowy serwis informacyjny Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych SA: <http://www.paiz.gov.pl>, stan 22.09.2007 r.

Source: the internet pages of Polish Information and Foreign Investments Agency SA: <http://www.paiz.gov.pl> valid on 22nd September 2007.

Do końca grudnia 2006 r. nakłady inwestycyjne w Wałbrzyskiej SSE sięgnęły 5 872,1 mln zł, co stanowi 16,6% ogółu nakładów inwestycyjnych dla wszystkich stref w Polsce (ok. 7,4 mln zł/ha strefy). W 2006 r. zanotowano napływ inwestycji wynoszący ok. 1 276 mln zł, co daje 27,8% wzrost nakładów inwestycyjnych w stosunku do roku poprzedniego. Należy dodać, że również w przypadku WSSE nastąpiło zmniejszenie dynamiki przyrostu nakładów inwestycyjnych, w 2005 r. wielkość ta w stosunku do 2004 r. wynosiła ponad 40%.

Do końca 2006 r. nakłady poniesione przez spółkę zarządzającą Invest-Parkiem wraz z gminami, gestorami mediów, Generalną Dyрекcją Dróg Krajowych i Autostrad na budowę infrastruktury na terenie strefy wyniosły 190,1 mln zł. Najważniejsze działania inwestycyjne podjęte w 2006 r. to: makroniwelacja 23,5 ha podstrefy Wałbrzych i budowa dróg o łącznej długości ok. 800 m w terenie górzystym.

Tarnobrzeska Specjalna Strefa Ekonomiczna Euro-Park Wisłosan (rys. 16) jest strefą mocno rozproszoną, zlokalizowaną na terenie sześciu województw: podkarpackiego, świętokrzyskiego, mazowieckiego, lubelskiego, małopolskiego i dolnośląskiego. Składa się z 9 podstref: Tarnobrzeg, Stalowa Wola, Nowa Dęba, Jasło, Przemyśl (podkarpackie), Staszów (świętokrzyskie), Radom (mazowieckie) i Radom (lubelskie), Wojnicz (małopolskie), Wrocław-Kobierzyce (dolnośląskie). Strefa powstała na mocy Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 września 1997 r., zarządza nią Agencja Rozwoju Przemysłu SA w Warszawie. Jej całkowity obszar wynosi 1 049,19 ha, z tego na terenie woj. dolnośląskiego, na terenie podstrefy Wrocław Kobierzyce znajduje się 281,96 ha (gmina Kobierzyce).

Rys. 16. Tarnobrzeska Specjalna Strefa Ekonomiczna – podstrefa Wrocław Kobierzyce
Fig. 16. The Special Economical Sphere in Tarnobrzeg – subsphere: Wrocław Kobierzyce

Źródło: strona internetowa Tarnobrzeskiej SSE: <http://www.tsse.pl>, stan na 25.09.2007 r.
Source: the internet page of SSE in Tarnobrzeg <http://www.tsse.pl>, valid on 25th September 2007.

TSSE rozpoczęła swą działalność na terenie Dolnego Śląska stosunkowo niedawno, w 2006 r., wtedy też wydano pierwsze zezwolenia na prowadzenie działalności gospodarczej.

Zatrudnienie w podstrefie Wrocław Kobierzyce na dzień 30.04.2007 wynosiło 3 012 osób. Nakłady poniesione przez inwestorów w tej podstrefie do dnia 30.04.2007 to 1 395 mln zł. Ważne zezwolenia na prowadzenie działalności gospodarczej posiada 13 przedsiębiorców, m.in. LG. Philips LCD Poland Sp. z o.o. – produkcja paneli LCD, LG CHEM Poland Sp. z o.o. – produkcja filtrów PDP, LG Innotek Poland Sp. z o.o. – produkcja elektronicznych podzespołów LSD, LG Electronics Poland Sp. z o.o. – produkcja urządzeń elektronicznych, produkcja sprzętu AGD, POS – PPC Sp. z o.o. – usługi kucia, obróbka metali.

3. DIAGNOZA SPOŁECZNO-EKONOMICZNEGO ROZWOJU MIAST DOLNOŚLĄSKICH – LOKALIZACJI W SPECJALNYCH STREFACH EKONOMICZNYCH

3.1. Kryteria doboru miast

Spośród wielu możliwych kryteriów doboru miast zdecydowano się na wybór trzech. Są to:

1. Kryterium lokalizacji – charakterystyce podlegać będą miasta Dolnego Śląska – gminy miejskie – w których zlokalizowane są SSE.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2006 r. specjalne strefy ekonomiczne zajmowały obszar 8 164,31 ha i były znacznie rozproszone. Strefy znajdowały się na terenie 98 miast i 76 gmin. Tak liczna próba w dużym stopniu skomplikowałaby wykonanie badania, analiza wyników byłaby również utrudniona. Z tych powodów postanowiono ograniczyć badanie do miast dolnośląskich leżących na obszarze zajmowanym przez SSE.

2. Kryterium czasu – charakterystyce podlegać będą miasta, które w długotrwały sposób związały się z SSE. Do grona badanych miast zaliczono te, które w ramach stref funkcjonują w sposób ciągły przynajmniej od końca 2001 r.

Warto przypomnieć, że Kamiennogórska, Legnicka i Wałbrzyska SSE formalnie rozpoczęły swoją działalność w 1997 r., na mocy odpowiednich Rozporządzeń Rady Ministrów. Od tego czasu ich wielkość ulegała wielokrotnym zmianom, do terenów pierwotnie należących do SSE dołączały obszary nowe, tj. gminy miejskie, miejsko-wiejskie i wiejskie, których władze dostrzegały korzyści związane z przynależnością do obszaru, dla którego stosowane są określone preferencje. Władze innych rezygnowały jednak z przynależności do SSE. Uznano, że wpływ wywierany przez SSE na bazę ekonomiczną miasta najlepiej obserwować można na przykładzie tych gmin miejskich, które najdłużej, w sposób ciągły funkcjonują w strukturze SSE.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 września 1997 r. w sprawie ustanowienia specjalnej strefy ekonomicznej w Kamiennej Górze wymienia tylko jedno miasto, którego obszar obejmuje powstająca KSSEMP – jest to Kamienna Góra. Na mocy Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 sierpnia 2001 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie ustanowienia specjalnej strefy ekonomicznej w Kamiennej Górze (Dz.U. 2001 nr 107 poz. 1168) KSSEMP objęła swoim zasięgiem Jawor, Lubań Śląski, Nowogrodzice i Lubawkę, przy czym dwa ostatnie miasta zostały wyłączone z KSSEMP Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 8 października 2002 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie ustanowienia specjalnej strefy ekonomicznej w Kamiennej Górze (Dz.U. 2002 nr 173 poz. 1413). Tak więc Kamiennogórska Specjalna Strefa Ekonomiczna Małej Przedsiębiorczości reprezentowana będzie przez trzy miasta: Kamienną Górę, Jawor i Lubań Śląski.

Wałbrzyska SSE Invest-Park, powołana do życia Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 15 kwietnia 1997 r. w sprawie ustanowienia wałbrzyskiej specjalnej strefy ekonomicznej, od początku swego istnienia obejmowała swoim zasięgiem cztery miasta: Dzierżonów, Kłodzko, Nowa Ruda, Wałbrzych. Sytuacja ta nie zmieniła się do końca 2001 r.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 kwietnia 1997 r. w sprawie ustanowienia legnickiej specjalnej strefy ekonomicznej wymienia dwa miasta wchodzące w jej skład – są to Legnica i Polkowice. W 2000 r. (Dz.U. 2000 nr 66 poz. 788) dołączył Lubin, a w 2001 r. (Dz.U. 2001 nr 107 poz. 1172) również Złotoryja. W 2003 r. (Dz.U. 2003 nr 213 poz. 2082) z uczestnictwa w SSE wyłączono miasto Polkowice¹⁹¹. Tak więc Legnicka Specjalna Strefa Ekonomiczna reprezentowana będzie przez Legnicę, Lubin i Złotoryję.

Dodać tu należy, że Tarnobrzeska SSE na terenie Dolnego Śląska obecna jest dopiero od 2006 r., w gminie Kobierzyce, dlatego też przedwczesne wydaje się wyciąganie wniosków na temat jej wpływu na organizmy miejskie.

3. Kryterium demograficzne – wskazane miasta zostaną pogrupowane wg ich wielkości, wyrażonej liczbą mieszkańców.

W piśmiennictwie można często spotkać się z poglądem, że liczba ludności będąca wyrazem ilościowych zmian w mieście ma przełożenie na zróżnicowanie jakościowe: *im więcej mieszkańców liczy jednostka osadnicza, tym większa jest jej powierzchnia, wyższa wartość zagospodarowania, tym bardziej złożona jest jej struktura funkcjonalna*¹⁹². Przyjęto następującą klasyfikację typologiczną miast wg ich wielkości (tab. 9).

Uwzględnione również cechy: ogólna powierzchnia miasta i poziom zagospodarowania infrastrukturalnego (komunalnego) będą miały charakter pomocniczy.

---

¹⁹¹ Nadmienić tutaj należy, że Polkowice ponownie przyłączone zostały do LSSE w 2006 r. (Dz.U. 2006 nr 191 poz. 1416)

¹⁹² Brol R., Maj M., Strahl D., *op.cit.*, s. 23.

Tabela 9
Table 9

Klasyfikacja typologiczna miast według ich wielkości
The typological classification of the towns according to their size

Typ Type	Podtyp Subtype	Klasa wielkości (liczba mieszkańców) The class of largeness (the number of inhabitants)
miasta małe small towns	typu osiedlowego – areas like block of flats	do 5 000
	bardzo małe – very small	5 000 – 10 000
	małe – small	10 000 – 20 000
miasta średnie medium towns	półśrednie – halfmedium	20 000 – 50 000
	średnie – medium	50 000 – 100 000
miasta wielkie big cities	duże – big	100 000 – 200 000
	bardzo duże – very big	200 000 – 500 000
miasta największe the biggest cities	bardzo wielkie – very big	powyżej 500 000
	miasto stołeczne – capital city	above 500 000

Źródło: Broł R., Maj M., Strahl D., 1990: Metody typologii miast, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 35.
Source: Broł R., Maj M., Strahl D., 1990: The Methods of Towns Typology, The Printing House of Academy of Economy in Wrocław, page 35.

3.2. Charakterystyka społeczno-gospodarcza miast

3.2.1. Miasta – lokalizacje Kamiennogórskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Małej Przedsiębiorczości

Kamienna Góra to miasto leżące w obniżeniu między Górami Kamiennymi i Rudawami Janowickimi, nad rzeką Bóbr, na wysokości 435–460 m n.p.m. Miasto zajmuje obszar 17,97 km² i liczy ok. 21,6 tys. mieszkańców (1 202 mieszk./km²). W latach 1975–1998 administracyjnie należało do województwa jeleniogórskiego, obecnie leży w południowej części woj. dolnośląskiego. Kamienna Góra jest siedzibą gminy, a zarazem powiatu kamiennogórskiego i dla tego obszaru stanowi centrum handlowo-usługowe. Od miasta wojewódzkiego – Wrocławia – Kamienną Górę dzieli 95 km, od Legnicy 55 km, Wałbrzych położony jest w odległości 27 km, a Jelenia Góra 33 km (rys. 13). Miasto leży przy starym szlaku komunikacyjnym, przechodzącym z północnych Czech przez Bramę Lubawską w kierunku na Wrocław. W jego korytarzu planowana jest budowa drogi ekspresowej S3 Szczecin Lubawka¹⁹³. Na południe od miasta w odległości

¹⁹³ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kamienna Góra, Jelenia Góra 2000 r., s. 6.

12 km znajduje się drogowe przejście graniczne w Lubawce – umożliwia ono kontakty z miastami północnych Czech – Trutnovem, Nachodem i Hradcem Kralove. Miasta partnerskie to Ikast (Dania), Trutnov (Czechy), Vierzon (Francja), Wolfenbüttel (Niemcy), Ivangorod (Rosja) i Bitterfeld (Niemcy).

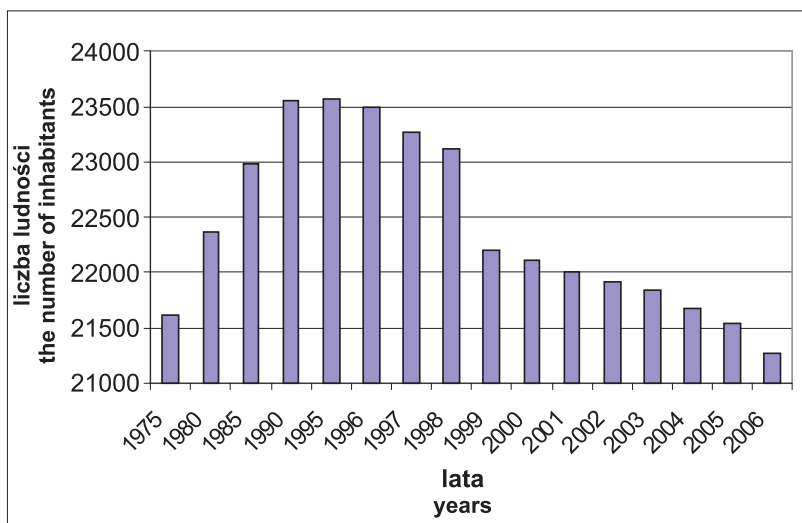
Kamienna Góra to miasto o bogatej wielowiekowej historii, z ciekawymi zabytkami. Po raz pierwszy w dokumentach śląskich miasto pojawia się pod koniec pierwszej połowy XIII w. Najstarszym dokumentem historycznym wymieniającym Kamienną Górę (Landeshütte) jest zapis z 1249 r. księcia Bolesława Rogatki i jego brata Konrada, zezwalający benedyktynom z Kresowego Boru (Krzeszowa) rozbudować na prawie niemieckim osadę targową, położoną w widłach rzek Bóbr i Zadrna. W 1292 r. książę Bolko I Świdnicki nadał Kamiennej Górze prawa miejskie¹⁹⁴. W mieście podziwiać można m.in. zabytki takie jak: kościół parafialny pw. Św. Piotra i Pawła z gotyckim prezbiterium z XIV w., kościół pw. Matki Bożej Różańcowej, wybudowany przez protestantów na mocy układu w Altranstäd w XVIII w. jako jeden z Kościołów Łaski, interesujący jest rynek miejski, otoczony kamieniczkami w stylu barokowym i renesansowym, czy mury miejskie, pochodzące z XV w.

Pod koniec grudnia 1945 r. w Kamiennej Górze mieszkało około 13,5 tys. osób, w tym tylko 2,5 tys. Polaków. Dwa lata później, w 1947 r., na Ziemi Kamiennogórskiej mieszkało już 36 936 Polaków¹⁹⁵. W okresie powojennym, podobnie jak inne miasta regionu czy kraju, Kamienna Góra cechowała się wysokim przyrostem demograficznym. W roku 1975 na terenie miasta żyło 21 623 osób, w pięć lat później, w 1980 r. liczba ta wzrosła do 22 368 osób. Kolejne dziesięciolecie przyniosło dalszy wzrost liczby ludności, w 1990 r. w Kamiennej Górze mieszkały już 23 552 osoby. W latach 1990–1995 liczba ludności miasta utrzymywała się na praktycznie niezmiennym, wysokim poziomie. Po 1995 r. nastąpił powolny spadek liczby ludności, tendencja ta utrzymała się aż do roku 2006 (wykr. 2). Domniemywać można, że jest to opóźniony rezultat transformacji ustrojowej rozpoczętej w 1989 r. W 2006 r. przyrost naturalny na 1 000 ludności wyniósł -0,6, przy średniej dla woj. dolnośląskiej wynoszącej -0,9.

Dominującą grupą pozostaje ludność w wieku produkcyjnym, stanowiąca 63,9% ogółu ludności miasta (średnia dla całego woj. dolnośląskiego to 65,8%), istnieje również pewna przewaga ludności w wieku przedprodukcyjnym (do 17. roku życia) nad ludnością w wieku poprodukcyjnym (18,4% do 17,6%, przy średniej dla woj. 18,4% do 15,7%) (wykr. 3).

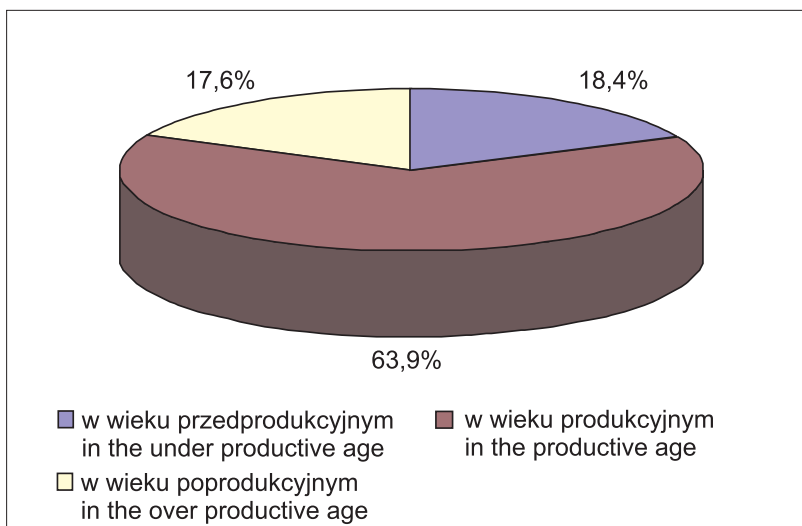
¹⁹⁴ Oficjalny serwis informacyjny miasta Kamienna Góra: <http://www.kamiennagora.pl>

¹⁹⁵ Lubieniecki J., 2005: Z kart historii liceum ogólnokształcącego w Kamiennej Górze 1945–2005, część pierwsza: 1945–1965, Kamienna Góra, s. 10.

Wykres 2. Stan ludności w Kamiennej Górze w latach 1975–2006
 Graph 2. The population in Kamienna Góra in the years 1975–2006

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
 Source: own study based on data from GUS

Wykres 3. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w 2006 r.
 Graph 3. The participation of inhabitants according to economical age groups in percentages in the year 2006

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
 Source: own study based on data from GUS

W Kamiennej Górze, na przestrzeni ostatnich lat następował spadek bezrobocia¹⁹⁶. W 2003 r. stopa bezrobocia dla miasta wynosiła 31,33%, by w 2006 r. osiągnąć poziom 23,05%. Zauważyć jednak można, że pod koniec badanego okresu średni poziom bezrobocia w województwie, po raz pierwszy od 2003 r., był nieznacznie niższy od stopy bezrobocia właściwej dla miasta (wykr. 4). W grudniu 2007 r. stopa bezrobocia dla powiatu kamiennogórskiego wyniosła 15,7%, można więc przypuszczać, że również w mieście wystąpiło znaczne ograniczenie tego zjawiska.

W Kamiennej Górze rozwinięty jest przemysł włókienniczy, odzieżowy, skórzanym, spożywczy i maszynowy. Do większych zakładów na terenie miasta należą: Zakłady Przemysłu Odzieżowego Kamodex SA, Dolnośląska Fabryka Maszyn Włókienniczych Dofama SA, Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska Kamos w Kamiennej Górze, Kowary-Dywan sp. z o.o.– tkalnica dywanów w Kamiennej Górze, Bo-Wa-De 2 sp. z o.o.– producent mebli, Zakłady Przemysłu Lniarskiego Len SA (od 1.04.2006 r. w likwidacji).

Ogółem dochody budżetu miasta przypadające na jednego mieszkańca od 2000 r. przedstawia tabela 10.

Po urealnieniu tych danych o inflację (podstawa 2000 r.) otrzymamy dane zawarte w tabeli 11.

Można stwierdzić, że w badanym okresie wystąpiła tendencja wzrostowa w zakresie dochodów budżetu miasta, niewielki spadek zaobserwować można było w 2001 r. w stosunku do 2000 r. oraz w 2005 r. w stosunku do roku poprzedniego.

Jawor jest położony w południowo-zachodniej Polsce, w środkowej części województwa dolnośląskiego. Zgodnie ze strukturą administracyjną jest gminą miejską, a jednocześnie siedzibą powiatu jaworskiego. Jawor zajmuje powierzchnię 19 km², co stanowi ok. 3,2% obszaru powiatu jaworskiego i 0,16% regionu dolnośląskiego. Miasto położone jest na Nizinie Śląsko-Łużyckiej nad rzeką Nysą Szaloną, prawobrzeżnym dopływem Kaczawy, która przepływa przez równinę Jawora należącą do makroregionu Wycieczny Chojnowskiej. Ogranicza ją od strony południowej Pogórze Kaczawskie, a od

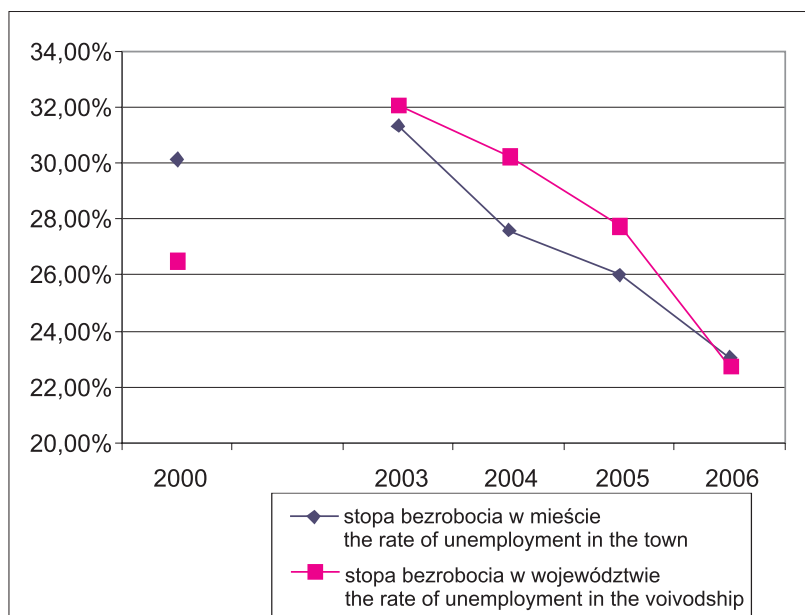
¹⁹⁶ Stopa bezrobocia na terenie badanych miast (ze względu na zakres dostępnych danych) oraz na terenie woj. dolnośląskiego (w celu zachowania porównywalności danych) została obliczona jako stosunek liczby osób bezrobotnych do liczby ludności aktywnej zawodowo, gdzie liczba osób bezrobotnych określana jest przez kategorię „rynek pracy”, grupę „bezrobotnie”, podgrupę „bezrobotni zarejestrowani wg płci ogółem”, zgodnie z danymi GUS, natomiast liczba ludności aktywnej zawodowo została obliczona jako suma liczby osób bezrobotnych (jw.) i pracujących – kategoria „rynek pracy”, grupa „pracujący w głównym miejscu pracy”, podgrupa „pracujący wg płci ogółem”, zgodnie z danymi GUS, stan na 31 XII.

Dane dotyczące powiatów w roku 2007 zostały zaczerpnięte ze strony internetowej GUS, z publikacji: Praca, dochody ludności – bezrobotni oraz stopa bezrobocia wg województw, podregionów i powiatów (stan na 31 XII).

Dodać należy, że dla 2000 r. GUS prezentuje dane w wariantach A, opracowane z wykorzystaniem wyników Powszechnego Spisu Rolnego, przeprowadzonego w 1996 r., dla lat późniejszych (od 2003 r.) w wariantach B, w którym wykorzystano wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań przeprowadzonego w 2002 r. oraz Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 r. Wyniki (m.in. odnośnie do stopy bezrobocia) uzyskane w wariantach A są średnio nieco niższe od wyników liczonych w wariantach B; przykładowo, w przejściowym roku 2003, dla którego dostępne są dane w dwóch wariantach, stopa bezrobocia dla Polski liczona w wariantach A wyniosła 18%, a w wariantach B 20%. Można powiedzieć więc, że dane odnośnie do stopy bezrobocia, w relacji rok 2000 – pozostałe lata nie są w pełni porównywalne (przy czym: można przypuszczać, że dla gmin miejskich, ze względu na niewielkie znaczenie sektora rolniczego, różnice są realnie niewielkie).

południowo-wschodniej Wzgórza Strzegomskie. Najwyższym punktem wysokościowym leżącym 203,7 m n.p.m. jest plac przy kościele św. Marcina, najniższy punkt znajduje się nad Nysą Szaloną w południowo-zachodniej części miasta¹⁹⁷.

Wykres 4. Stopa bezrobocia w Kamiennej Górze i woj. dolnośląskim
Graph 4. The unemployment rate in Kamienna Góra and Lower Silesia

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on data from GUS

Tabela 10
Table 10

Dochody budżetu Kamiennej Góry w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006
The budget income of Kamienna Góra for 1 inhabitant in the years 2000–2006

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
1 008,85	1 010,32	1 124,69	1 275,79	1 545,38	1 567,19	1 770,83

Źródło: dane GUS
Source: GUS data

¹⁹⁷ Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego miasta Jawor, Analiza potencjału rozwoju miasta Jawor, część I, Jawor, wrzesień–październik 2001, s. 8–9.

Tabela 11

Table 11

Dochody budżetu Kamiennej Góry w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006
po uwzględnieniu wskaźnika wzrostu cen
The income of budget of Kamienna Góra for one inhabitant in the years 2000–2006 after the prize
rise was taken into account

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
1 008,85	954,75	1 041,46	1 171,18	1 364,57	1 350,92	1 508,75

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

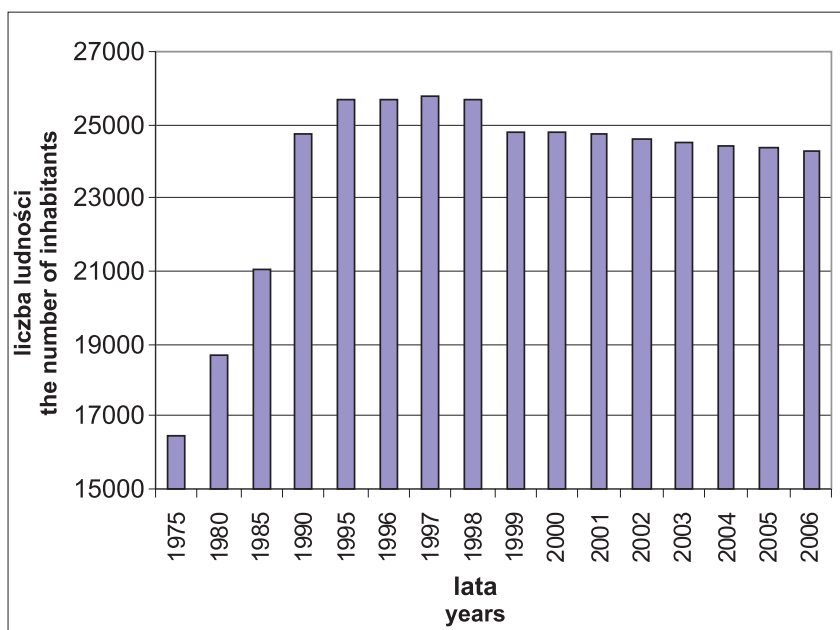
Jawor liczy 24 270 mieszkańców (1 277,4 mieszk./km²), znajduje się w zasięgu oddziaływania społeczno-gospodarczego większego ośrodka miejskiego – Legnicy; od 1975 do 1998 r. miasto administracyjnie należało do woj. legnickiego. Jawor posiada dogodnie położenie komunikacyjne. Odległy jest w linii prostej od Wrocławia o ok. 58 km, Legnicy o 17 km i Jeleniej Góry o 36 km (Warszawa – 370 km, Berlin – 225 km, Praga – 160 km). Najbliższe przejście graniczne, w Lubawce, znajduje się 43 km od Jawora. Miasta partnerskie to Roseto del Abruzzi (Włochy), Turnov (Czechy), Berdyczów (Ukraina), Niesky (Niemcy), Niepołomice (Polska).

Jawor po raz pierwszy wzmiankowany jest w dokumentach historycznych z 1008 r. Brak dokumentu lokacyjnego uniemożliwia dokładne ustalenie daty nadania praw miejskich. Nastąpiło to najprawdopodobniej między 1242 i 1275 rokiem¹⁹⁸. Miasto rozwijało się dzięki położeniu na ważnym szlaku handlowym łączącym Drezno z Wrocławiem. W XV i XVI w. było głównym ośrodkiem tkactwa na Dolnym Śląsku. Poza tkactwem rozwijało się piwowarstwo, piekarnictwo, rzeźnictwo, szewstwo¹⁹⁹. Zabytki warte obejrzenia to m.in. Kościół Pokoju pw. Ducha Świętego zbudowany w latach 1654–1655, kościół Św. Marcina – najstarsza świątynia w mieście wzniesiona w stylu gotyckim na przełomie XIII/XIV w., wymieniony po raz pierwszy w dokumencie tkaczy z 1373 r. ratusz czy kamieniczki w rynku.

W okresie od 1975 do 1997 r. liczba ludności Jawora wykazywała tendencję rosnącą, w 1975 r. w Jaworze żyło 16 470 osób, w 1997 r. o 9 332 osób więcej. Okres względnej stabilizacji nastąpił pomiędzy 1995 a w 1998 r., liczba ludności wynosiła wtedy powyżej 25,5 tys. Jednak już po roku 1997 ludności zaczęło ubywać. Ta niekorzystna sytuacja utrzymała się aż do 2006 r., gdy liczba mieszkańców wyniosła 24 270 osób (wykr. 5). W ostatnim badanym roku przyrost naturalny na 1000 ludności wyniósł -0,4.

¹⁹⁸ Oficjalny serwis informacyjny miasta Jawor: <http://www.jawor.pl>

¹⁹⁹ Popularna Encyklopedia Powszechna, [tu:] Jawor, Wyd. Fogra, Kraków 1999.

Wykres 5. Stan ludności w Jaworze w latach 1975–2006

Graph 5. The population in Jawor in the years 1975–2006

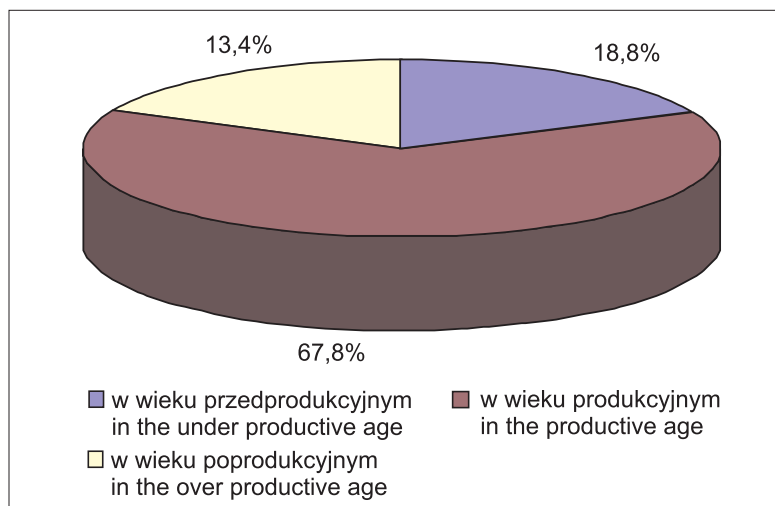
Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS

Source: own study based on GUS data

Dominującą grupą pozostaje ludność w wieku produkcyjnym, stanowiąca 67,8% ogółu ludności miasta; przy średniej dla całego woj. dolnośląskiego wynoszącej 65,8% wynik ten uznać można za dobry. Istnieje również zdecydowana przewaga ludności w wieku przedprodukcyjnym (do 17. roku życia) nad ludnością w wieku poprodukcyjnym (od 18,8 do 13,4%, przy średniej dla woj. od 18,4 do 15,7%) (wykr. 6).

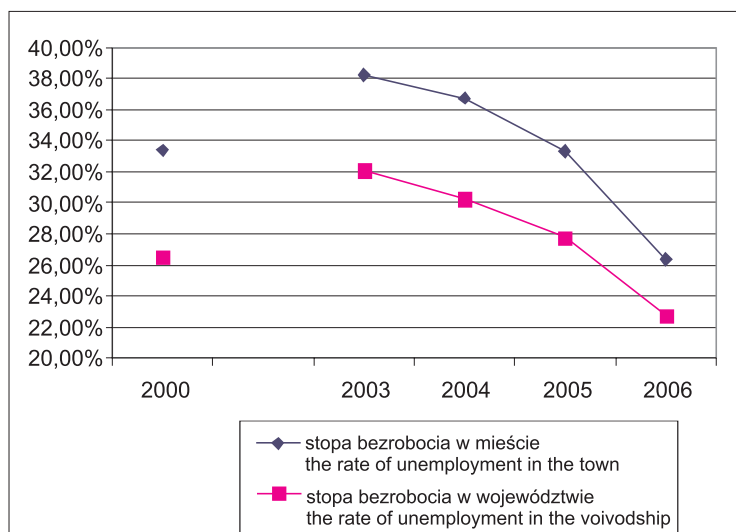
W przeciągu ostatnich lat zaobserwować można było korzystne zmiany zachodzące w poziomie bezrobocia. W 2003 r. stopa bezrobocia była, podobnie jak we wszystkich badanych miastach, wyższa niż w roku 2000, następnie jednak zjawisko to uległo zdecydowanemu pomniejszeniu. Należy jednak zauważyć, że stopa bezrobocia w mieście Jawor utrzymywała się na poziomie wyższym niż przeciętny w województwie (wykr. 7).

Jawor jest znaczącym ośrodkiem przemysłowym. Zlokalizowane w nim są zakłady metalowe, mechaniczne, produkowane są maszyny rolnicze i wyposażenie sklepów. Występuje przemysł przetwórstwa spożywczego i chemii gospodarczej (m.in. Kuźnia Jawor SA, Fabryka Chemii Gospodarczej Global-Pollena SA, Zakład Mechaniczny Agromet Jawor sp. z o.o. czy Agroma sp. z o.o.).

Wykres 6. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w 2006 r.
Graph 6. The participation of inhabitants according to economical age groups in percentages in the year 2006

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Wykres 7. Stopa bezrobocia w Jaworze i woj. dolnośląskim
Graph 7. The rate of unemployment in Jawor and Lower Silesia

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Dochody ogółem budżetu miasta przypadające na jednego mieszkańca od 2000 r. przedstawia tabela 12.

Tabela 12
Table 12

Dochody budżetu Jawora w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006
The income of budget in Jawor for one inhabitant in the years 2000–2006

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
1 186,93	1 267,07	1 247,58	1 318,45	1 396,46	1 721,48	1 868,21

Źródło: dane GUS
Source: GUS data

Po urealnieniu tych danych o inflację (podstawa 2000 r.) otrzymamy wyniki zawarte w tabeli 13.

Tabela 13
Table 13

Dochody budżetu Jawora w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006
po uwzględnieniu wskaźnika wzrostu cen
The income of budget in Jawor for every inhabitants in the years 2000–2006 after the index
of prize rise was taken into account

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
1 186,93	1 197,38	1 155,26	1 210,34	1 233,07	1 483,92	1 591,71

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Na podstawie przytoczonych danych można stwierdzić, że od 2000 r. w Jaworze następowała poprawa sytuacji w zakresie dochodów budżetowych; w 2006 r. dochody budżetu miasta w przeliczeniu na mieszkańca były o ponad 34% większe niż w 2000 r.

Lubań Śląski położony jest w dolinie rzeki Kwisy, na granicy Pogórza Izerskiego w południowo-zachodniej Polsce, ok. 212 m n.p.m. Miasto zajmuje obszar 16 km² i liczy 21 962 mieszkańców (1 362 mieszk./km²). W latach 1975–1998 miasto administracyjnie należało do województwa jeleniogórskiego, obecnie wchodzi w skład woj. dolnośląskiego, jest gminą i miastem powiatowym – siedzibą powiatu lubańskiego. Od miasta wojewódzkiego – Wrocławia dzieli Lubań w linii prostej ok. 119 km, od Jeleniej Góry 40 km, a od Kamiennej Góry 64 km. Lubań leży na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych, które prowadzą ze Zgorzelca do Jeleniej Góry oraz z Miłoszowa i Leśnej do Nowogrodzka i Bolesławca. Przejście graniczne z Niemcami w Jędrzychowicach oddalone jest o ok. 22 km na północny zachód od miasta, przejścia graniczne w Bogatyni (z Czechami) i Sieniawce (z Niemcami) o odpowiednio 30 i 41 km w linii prostej na południowy zachód od Lubania. Na południe od miasta, w odległości 22 km znajduje się

przejście graniczne z Czechami w Czerniawie Zdroju. Miasta partnerskie Lubania to Skjern (Dania), Kolin (Czechy), Löbau (Niemcy), Prienai (Litwa).

Prawa miejskie Lubań uzyskał prawdopodobnie w 1220 r. na prawie magdeburskim. Korzystne położenie miasta, na przecięciu szlaków transportowych, sprzyjało rozwojowi handlu, jak również sukiennictwa, płóciennictwa oraz piwowarstwa.

Podobnie jak inne miejscowości regionu Lubań był wielokrotnie bezpośrednio czy pośrednio (poprzez zarazy, płacenie wysokich kontrybucji) niszczone przez wojny: husyckie (1419–1439), trzydziestoletnią (1618–1648), północną i siedmioletnią (1756–1763).

W okresach pokoju w mieście na dużą skalę rozwijało się płóciennictwo. Szczególne znaczenie dla rozwoju Lubania miała druga połowa XIX w., podobnie jak w całej Europie, w wyniku rewolucji przemysłowej, nastąpiło uprzemysłowienie miasta. Wtedy właśnie powstały zakłady ceramiczne oraz pierwsze tkalnie mechaniczne. Jednocześnie doprowadzono linię kolejową (1865 r.) i wybudowano nowe drogi, co spowodowało dalszą intensyfikację rozwoju. W tym samym okresie założono połączenia telegraficzne i oświetlenie gazowe miasta, wybudowano ujęcie wody ze studni artezyjskich i stację pomp. Po pierwszej wojnie światowej rozwijał się również przemysł tekstylny. W 1895 r. miasto liczyło nieco ponad 12 tys. mieszkańców, a w 1931 r. już 17 tys.

Druga wojna światowa zakończyła się dla Lubania tragicznie, zniszczeniu uległa znaczna część miasta²⁰⁰. Niektóre źródła podają, że zburzone zostało ponad 60% budynków.

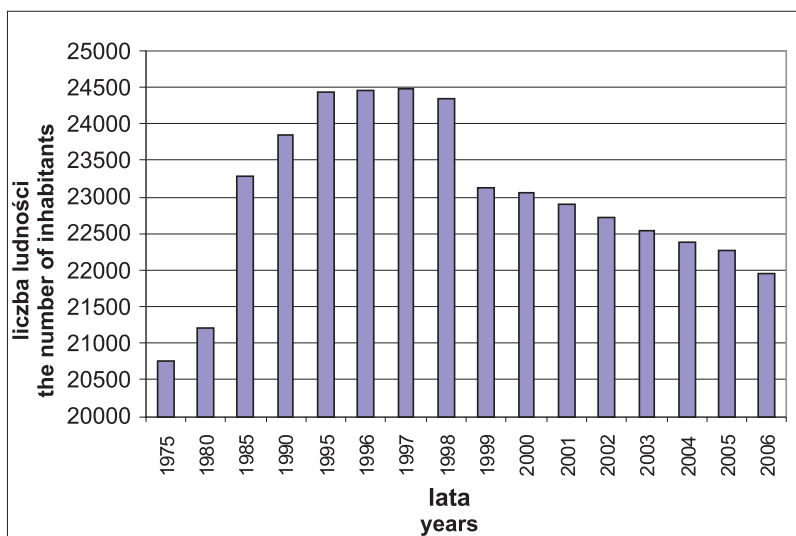
Zabytki warte zobaczenia to renesansowy ratusz miejski (1539–1543, odbudowany po 1953 r.), Baszta Bracka z XIV w. mury obronne z XIV w., kościół pw. Trójcy Świętej budowany w latach 1859–1861, domy i pałace kupieckie (XVII–XIX w.), m.in. dom Pod Okrętem (XVIII w., przebudowany w XIX w.).

Od 1975 do 1997 r., w którym miasto zamieszkiwało najwięcej, bo aż 24 477 osób, liczba ludności Lubania systematycznie rosła. Szczególnie duży przyrost liczby mieszkańców miał miejsce w pięcioleciu 1980–1985. W 1980 r. w Lubaniu Śląskim mieszkało 21 215 osób, pięć lat później 23 281 osób, tak więc liczba mieszkańców wzrosła w tym okresie o ponad 9,7%. Od 1995 do 1998 r. Lubań zamieszkiwało rekordowo dużo, bo ponad 24 tys. osób, niestety po roku 1998 notowano systematyczny spadek liczby ludności. W 2006 r. w mieście mieszkały 21 962 osoby, w stosunku do 1997 r. populacja zmniejszyła się o ponad 10% (wykr. 8). Dodać można, że wartość wskaźnika przyrostu naturalnego na 1 000 osób wyniosła w 2006 r. -3,7, co pokazuje negatywną, na tle Dolnego Śląska, sytuację demograficzną Lubania.

Liczba osób w wieku produkcyjnym stanowi 66,3% ogółu ludności Lubania. Ludność w wieku przedprodukcyjnym jest reprezentowana liczniej niż ludność w wieku poprodukcyjnym (od 17,8 do 15,9%), można więc powiedzieć, że w ogólnym zarysie zachowana jest tendencja właściwa dla regionu (wykr. 9).

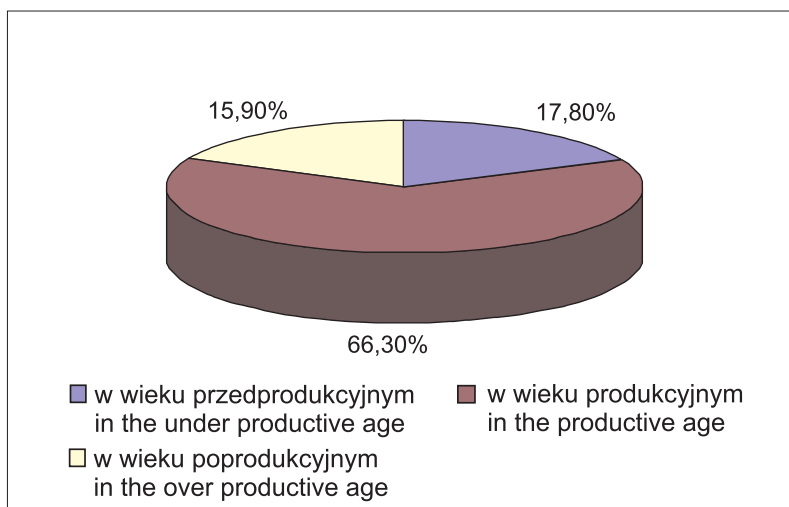
---

²⁰⁰ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Lubań, Jelenia Góra 1998/1999, s. 10–11.

Wykres 8. Stan ludności w Lubaniu Śląskim w latach 1975–2006
 Graph 8. The population in Lubań Śląski in the years 1975–2006

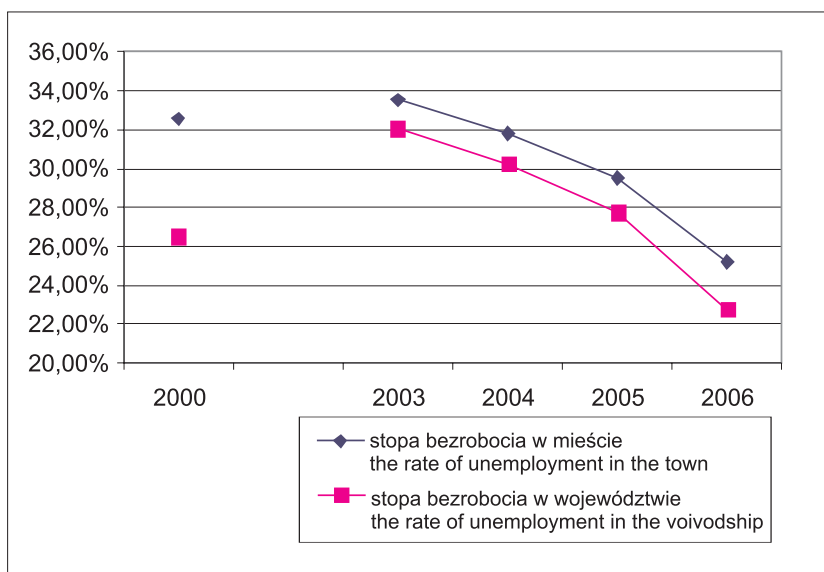
Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
 Source: own study based on GUS data

Wykres 9. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w 2006 r.
 Graph 9. The participation of inhabitants according to economical age groups in percentages in the year 2006

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
 Source: own study based on GUS data

Począwszy od 2003 r. poziom bezrobocia w Lubaniu spadał – w roku tym bez pracy pozostawało 2 338 osób, co stanowiło 33,5% aktywnych zawodowo, natomiast w 2006 r. bez pracy pozostawało 1 581 osób, co stanowiło 25,2% aktywnych zawodowo (wykr. 10). Na terenie działania Powiatowego Urzędu Pracy w Lubaniu również w 2007 r. zanotowano znaczący spadek wielkości tego zjawiska (ponad 3,5 pkt proc.) można więc przypuszczać, że 2007 r. będzie pod tym względem korzystny również dla miasta.

Wykres 10. Stopa bezrobocia w Lubaniu Śląskim i woj. dolnośląskim
Graph 10. The unemployment rate in Lubań Śląski in Lower Silesia

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Na skutek zmian ustrojowych i rynkowych w Lubaniu doszło do upadku przemysłu bawełnianego i istotnych dla gospodarki miasta Zakładów Naprawy Taboru Kolejowego. Lubań ze względu na swoją lokalizację oraz fakt, że na jego terenie znajdują się siedziby urzędów państwowych i samorządowych, pełni dla regionu funkcję ośrodka administracyjnego. Rozwijają się mniejsze firmy przemysłu metalowego, rzemiosła i handlu. Duży nacisk położony jest również na rozwój turystyki. Dodatkowo miasto pełni funkcje obsługi rolnictwa sąsiednich terenów wiejskich²⁰¹.

²⁰¹ Projekt założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla miasta Lubań, Zakład Badawczo-Wdrożeniowy Inżynierii Ochrony Środowiska Politechniki Wrocławskiej w Jeleniej Górze, Jelenia Góra 2006, s. 12, 14.

Dochody ogółem budżetu miasta przypadające na jednego mieszkańca od 2000 r. przedstawia tabela 14.

Tabela 14
Table 14

Dochody budżetu Lubania w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006
The income of budget in Lubań for one inhabitant in the years 2000–2006

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
1 127,81	1 113,49	1 072,53	1 278,46	1 414,63	1 666,15	1 965,39

Źródło: dane GUS
Source: GUS data

Po urealnieniu tych danych o inflację (podstawa 2000 r.) otrzymamy wyniki zawarte w tabeli 15.

Tabela 15
Table 15

Dochody budżetu Lubania w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006 po uwzględnieniu wskaźnika wzrostu cen
The income of budget of Lubań for every inhabitant in the years 2000–2006 after the prize rise was taken into account

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
1 127,81	1 052,25	993,16	1 173,63	1 249,12	1 436,22	1 674,51

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Można stwierdzić, iż na początku obserwowanego czasokresu realne dochody miasta kurczyły się, w 2002 r. były o ok. 12% mniejsze od dochodów w okresie wyjściowym. Jednak w następnych latach nastąpiło zdecydowane zwiększenie dochodów budżetowych przypadających na jednego mieszkańca; w 2006 r. były one o 48% większe niż w 2000 r.

3.2.2. Miasta – lokalizacje Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Invest Park

Dzierżonów znajduje się w południowo-wschodniej części województwa dolnośląskiego, na południowy zachód od Wrocławia, położony jest w Kotlinie Dzierżonowskiej otoczonej z trzech stron górami i wzgórzami, a otwartej w kierunku Świdnicy. Od południowego zachodu znajdują się Góry Sowie, od północy Masyw Ślęży, pomiędzy

nimi od strony wschodniej i południowej Wzgórza Krzyżowe, Gilowskie i Bielańskie²⁰². Miasto zajmuje obszar 20 km² i liczy 34 536 mieszkańców (1 721 mieszk./km²). W latach 1975–1998 miasto administracyjnie należało do województwa wałbrzyskiego, obecnie jest miastem powiatowym, siedzibą powiatu dzierzoniowskiego.

Od miasta wojewódzkiego – Wrocławia – dzieli Dzierżoniów w linii prostej ok. 49 km, od Wałbrzycha – 26 km, Świdnicy – 17 km, a od Strzelina ok. 30 km. Niekorzystne ukształtowanie terenu sprawia, że główne sieci transportowe przebiegają daleko od Dzierżoniowa. Autostrada A4 oddalona jest o ok. 50 km od miasta (węzeł Bielański – Wrocław), najbliższa droga krajowa – ok. 17 km (Wrocław – Kudowa). W odległości 32 km od miasta, w miejscowości Golińsk, znajduje się najbliższe przejście graniczne. Miasta partnerskie Dzierżoniowa to Bischofsheim (Niemcy), Lanškroun (Czechy), Crew and Nantwich (Wielka Brytania), Ałusztá (Ukraina), Serock (Polska).

Pierwsze pisemne wzmianki o Dzierżoniowie pojawiają się na kartach dokumentów z lat 50. XIII w.; dokładna data nadania praw miejskich nie jest znana, Dzierżoniów otrzymał je najprawdopodobniej w połowie XIII w. Do końca tego stulecia miasto urasta do rangi centrum gospodarczo-administracyjnego dla całej okolicy, pełni funkcje jednego z czołowych ośrodków Księstwa Świdnicko-Jaworskiego. Spustoszone w XV w. podczas wojen husyckich, odradza się i rozkwita w wieku XVI, następuje wtedy rozwój handlu i rzemiosła, produkcji płótna i innych tkanin. Druga połowa tegoż stulecia oraz początek wieku XVII nazywane są nawet niekiedy „złotym wiekiem” miasta. Wojna Trzydziestoletnia przerywa ten pozytywny okres. W wieku XIX Dzierżoniów wraz z regionem ponownie staje się centrum śląskiej produkcji włókienniczej, miasto dokonuje wtedy szeregu inwestycji komunalnych, powstaje wiele obiektów użyteczności publicznej i budynków prywatnych. W XX w., po 1945 r., w dziedzinie gospodarki w mieście rozwija się przemysł włókienniczy i elektromechaniczny, m.in. Zakłady Radiowe „Diora”. Przemiany gospodarcze lat 90. powodują upadek dużych przedsiębiorstw²⁰³.

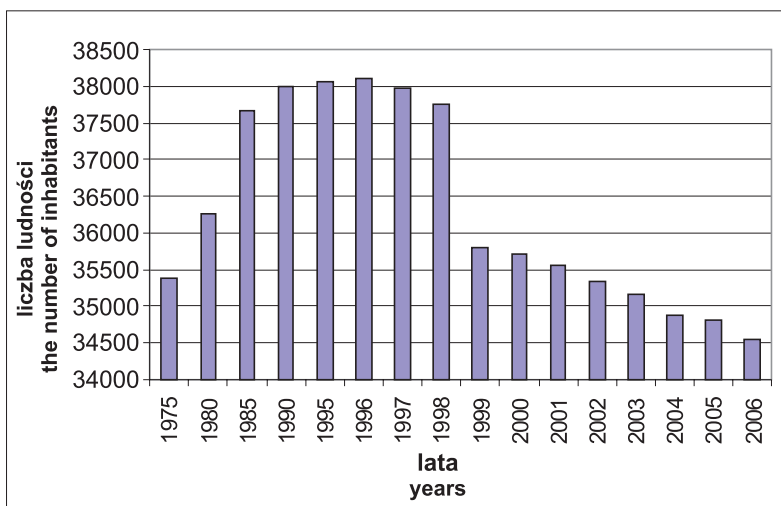
Zabytki warte zwiedzenia to: kościół parafialny Świętego Jerzego wybudowany w XIII w., a przebudowany w XVII w., klasycystyczny, pierwotnie ewangelicki kościół Maryi Matki Kościoła, budowany w latach 1795–1798, fragmenty murów obronnych (XIII–XIV w.) czy ratusz – wzmiankowany na przełomie XIII i XIV w.

W roku 1975 w Dzierżoniowie mieszkały 35 372 osoby; do roku 1996, kiedy to w mieście mieszkały 38 104 osoby, liczba ludności systematycznie się powiększała. Po roku 1996 nastąpił najpierw powolny, a od 1999 r. raptowny spadek liczby mieszkańców. Ta niekorzystna tendencja utrzymała się aż do 2006 r. (wykr. 11), wówczas wartość przyrostu naturalnego na 1 000 osób przyjęła wysoki, negatywny wynik wynoszący -3,9.

Struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku w 2006 r. nie była w Dzierżoniowie korzystna – udział osób w wieku przedprodukcyjnym w ogóle ludności miasta był niższy od udziału osób w wieku poprodukcyjnym (od 16,3 do 19%), wyniki te są zdecydowanie gorsze od średnich dla województwa (od 18,4 do 15,7%) (wykr. 12).

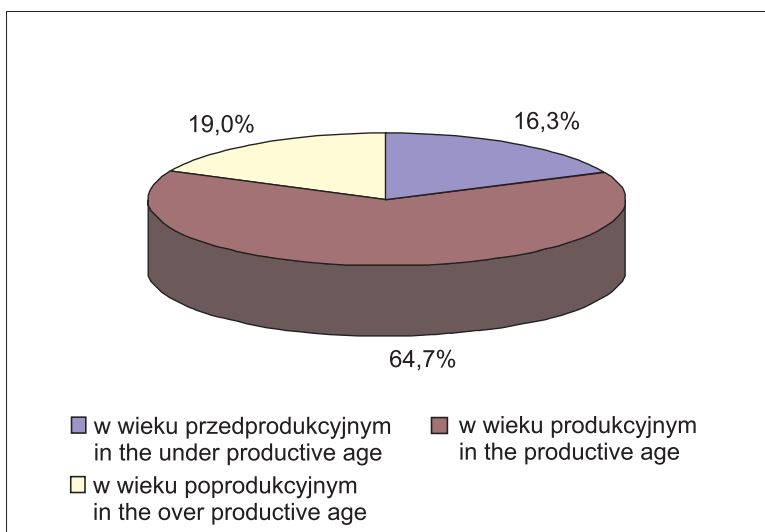
²⁰² Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Dzierżoniowa, Dzierżoniów 2001, s. 10.

²⁰³ Oficjalna strona Urzędu Miasta Dzierżoniów: <http://www.dzierzoniow.pl>

Wykres 11. Stan ludności w Dzierżoniowie w latach 1975–2006
 Graph 11. The population in Dzierżoniów in the years 1975–2006

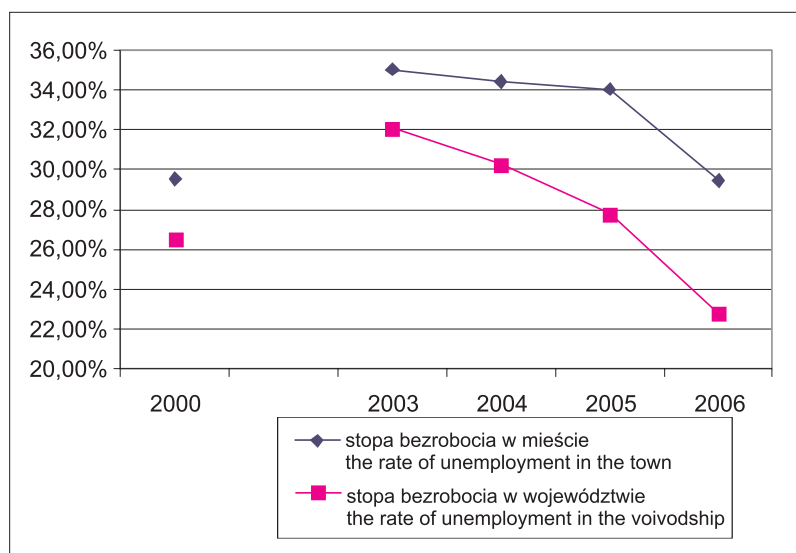
Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
 Source: own study based on GUS data

Wykres 12. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w 2006 r.
 Graph 12. The participation of inhabitants according to economical age group in percentages in the year 2006

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
 Source: own study based on GUS data

W 2003 r. stopa bezrobocia w Dzierżoniowie wyniosła 35%, w tym samym okresie w województwie wskaźnik bezrobocia wynosił nieco ponad 32%; sytuacja w mieście była więc pod tym względem niekorzystna. W latach 2004–2005 bezrobocie w mieście oraz w całym województwie spadło, jednak dynamika tego spadku dla miasta była zdecydowanie niższa (od grudnia 2004 r. do grudnia 2005 r. stopa bezrobocia w Dzierżoniowie spadła o 0,41 pkt. procentowego, dla woj. spadek wyniósł 2 pkt.). W 2006 r. sytuacja w mieście uległa pewnej poprawie, stopa bezrobocia obniżyła się do wielkości 29,44%, co oznaczało pomniejszenie omawianego zjawiska o kolejne 4,6 pkt., przy zbliżonym spadku właściwym dla województwa dolnośląskiego (wykr. 13). W 2007 r. nastąpił dalszy, znaczny spadek stopy bezrobocia dla powiatu dzierżoniowskiego (2006 r. – 29,5%, 2007 r. – 24%), można więc przypuszczać, że również w mieście wystąpiło znaczne ograniczenie tego zjawiska.

Wykres 13. Stopa bezrobocia w Dzierżoniowie i woj. dolnośląskim
Graph 13. The unemployment rate in Dzierżoniów and Lower Silesia

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Dzierżoniów wraz z pobliską Bielawą i Pieszycami tworzą duży ośrodek miejsko-przemysłowy. Podstawę gospodarki stanowi przemysł elektrotechniczny, włókienniczy (bawełniany), metalowy, maszynowy, odzieżowy, przetwórstwa spożywczego²⁰⁴. Na terenie miasta działają m.in. Tailor sp. z o.o., „Technika Szpitalna” sp. z o.o., „Technika Szpitalna – Bis” sp. z o.o. j.v., Dionar sp. z o.o., S.I. „Elektromet”, Diotech sp. z o.o.

²⁰⁴ Popularna Encyklopedia Powszechna, [tu:] Dzierżoniów, Wyd. Fogra, Kraków 1999.

Dochody ogółem budżetu miasta przypadające na jednego mieszkańca od 2000 r. przedstawia tabela 16.

Tabela 16
Table 16

Dochody budżetu Dzierżoniowa w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006
The income of budget in Dzierżoniów for every inhabitant in the years 2000–2006

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
1 039,05	1 044,75	1 072,07	1 186,57	1 398,86	1 608,01	1 780,51

Źródło: dane GUS
Source: GUS data

Po urealnieniu tych danych o inflację (podstawa 2000 r.) otrzymamy wyniki zawarte w tabeli 17.

Tabela 17
Table 17

Dochody budżetu Dzierżoniowa w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006
po uwzględnieniu wskaźnika wzrostu cen
The income of budget of Dzierżoniów for every inhabitant in the years 2000–2006

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
1 039,05	987,29	992,74	1 089,27	1 235,19	1 386,10	1 516,99

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Z zaprezentowanych w tabeli 17 danych wynika, że od 2000 do 2006 r. realne dochody budżetu Dzierżoniowa w przeliczeniu na mieszkańca wzrosły o prawie 46%. Najgorszy przy tym dla analizowanej wielkości był rok 2001, niewielki przyrost dochodów został pochłonięty przez wysoką w tym okresie inflację.

Kłodzko położone jest w południowej części woj. dolnośląskiego, na południowy zachód od Wrocławia, w obrębie Kotliny Kłodzkiej, będącej śródgórskim obniżeniem tektonicznym pomiędzy pasmami górskimi: Górami Bardzkimi i Żłotymi – od północnego-wschodu, Górami Stołowymi – od zachodu, Górami Bialskimi i Masywem Śnieżnika od wschodu. Główną rzeką miasta jest Nysa Kłodzka, dzieląca je na dwie części – wschodnią (mniejszą) i zachodnią (większą)²⁰⁵. Miasto leży na wysokości 280–300 m n.p.m., obejmuje obszar liczący 25 km², a zamieszkuje w nim 28 148 osób (1 133 miesz./km²).

²⁰⁵ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kłodzka, Kłodzko, lipiec 2005 r., s. 14.

W latach 1975–1998 miasto administracyjnie należało do województwa wałbrzyskiego, obecnie jest siedzibą powiatu kłodzkiego, dla którego pełni funkcję ośrodka administracyjno-usługowego w zakresie m.in. edukacji, ochrony zdrowia, komunikacji czy życia kulturalnego.

W linii prostej Kłodzko dzieli od Wrocławia 78 km, a od Wałbrzycha 48 km; w niewielkiej odległości od miasta znajdują się trzy przejścia graniczne z Czechami (Boboszków – 36 km, Kudowa Słone – 34 km, Paczków – 23 km). Miasta partnerskie to Bensheim (Niemcy), Nachod (Czechy), Carvin (Francja), Fleron (Belgia).

Kłodzko to jedna ze starszych miejscowości Dolnego Śląska. Dokument lokacyjny zaginął, prawa miejskie miasto uzyskało najprawdopodobniej pomiędzy 1253 a 1278 r. Strategiczne położenie Kłodzka – na szlaku z Czech do Polski – w znaczący sposób wpłynęło na historię miasta – w wiekach XI–XIII było ono przedmiotem licznych wojen i przetargów polsko-czeskich²⁰⁶. W XIV w. miasto stało się ośrodkiem rzemiosła i handlu; można przypuszczać, że to właśnie w Kłodzku, w końcu XIV w., w klasztorze Kanoników Regularnych powstała pierwsza część jednego z najstarszych zabytków piśmiennictwa polskiego, tzw. „Psałterza Floriańskiego”. Intensywny rozwój Kłodzka z XVI w. zaowocował m.in. pojawieniem się wodociągów i wieży ciśnienia²⁰⁷. Kłodzko obfituje w zabytki, podziwiać tu można m.in. barokowy zespół klasztorny pofranciszkański: kościół Matki Boskiej Różańcowej i klasztor (1628–1631), fragmenty średniowiecznych murów miejskich, most gotycki na Młynówce (odnoga Nysy Kłodzkiej) z 1390 r. z barokowymi figurami świętych czy w końcu kompleks Twierdzy Kłodzkiej będący systemem obronnym z XVII i XVIII w.

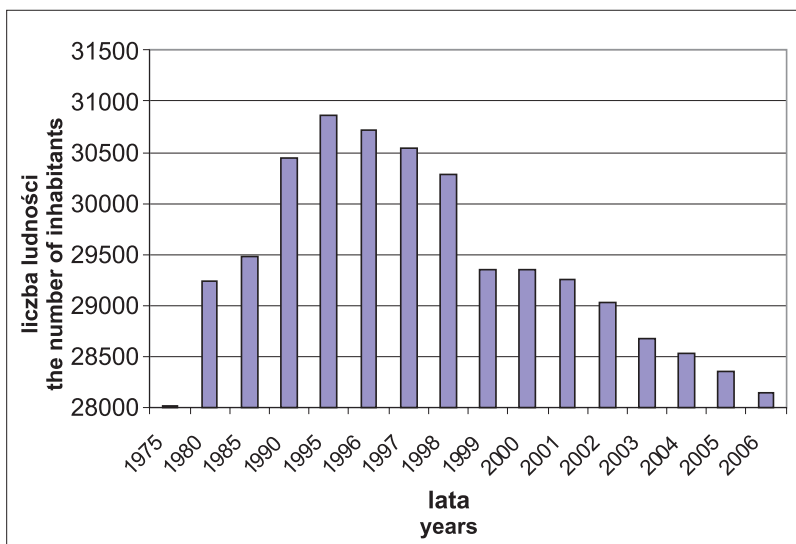
W 1975 r. Kłodzko liczyło 28 020 mieszkańców. Do 1995 r. liczba ludności stale rosła, by sięgnąć 30 863 osób. Po 1995 r. wystąpił trwający aż do 2006 r. trend spadkowy. Szczególnie gwałtowny spadek liczby ludności miał miejsce w 1999 r., w stosunku do roku poprzedniego o ponad 3% (wykr. 14). W 2006 r. Kłodzko zamieszkiwało 28 148 osób, zaledwie o 128 więcej niż w 1975 r. W 2006 r. przyrost naturalny na 1 000 ludności wyniósł -2,4.

Dominującą grupą pozostaje ludność w wieku produkcyjnym, stanowiąca 64,6% ogółu ludności miasta (średnia dla całego woj. dolnośląskiego to 65,8%); zarysowała się pewna przewaga ludności w wieku poprodukcyjnym nad ludnością w wieku przedprodukcyjnym od 18,2 do 17, 2% (wykr. 15).

W Kłodzku, począwszy od 2003 r., stopa bezrobocia systematycznie spadała, utrzymując jednocześnie wartości niższe od właściwych dla całego województwa. Tak więc w 2003 r. stopa bezrobocia w mieście wyniosła 27,9% (32,06% – woj.), by w 2006 r. osiągnąć poziom 21,5% (22,76% – woj.) (wykr. 16). Rok 2007 był dla powiatu kłodzkiego korzystny pod względem badanego zjawiska, można przypuszczać, że tendencja spadkowa w zakresie stopy bezrobocia zostanie zachowana również w mieście.

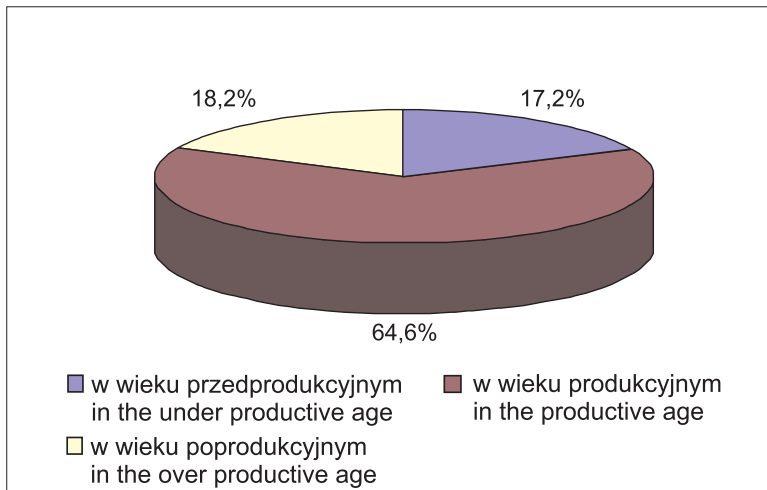
²⁰⁶ Żabski T., Historia Kłodzka, [w:] Serwis internetowy Dawne Kłodzko, <http://www.dawnekloodzko.pl>

²⁰⁷ Gładkiewicz R. (red.), 1998: Monografia Kłodzka – Kłodzko. Dzieje miasta, Kolegium Wydawnicze Muzeum Ziemi Kłodzkiej, Kłodzko.

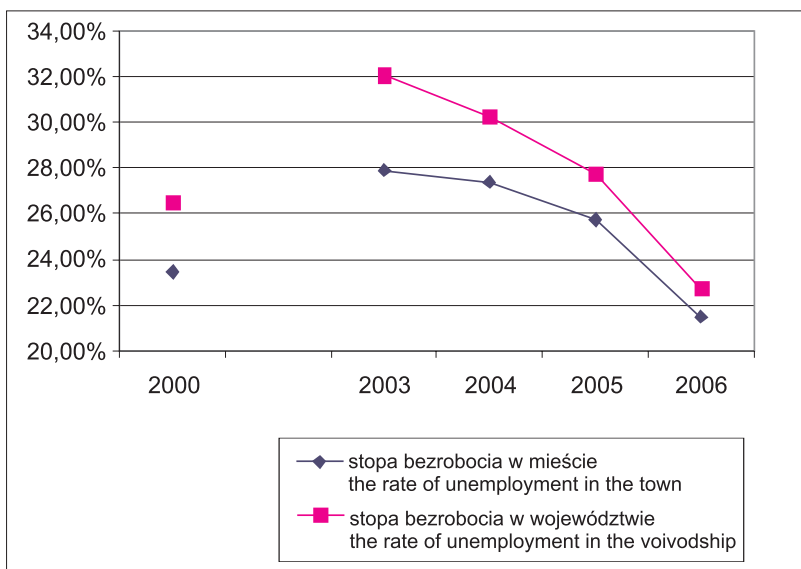
Wykres 14. Stan ludności w Kłodzku w latach 1975–2006
 Graph 14. The population in Kłodzko in the years 1975–2006

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
 Source: own study based on GUS data

Wykres 15. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w 2006 r.
 Graph 15. The participation of inhabitants according to economical age groups in percentages in the year 2006

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
 Source: own study based on GUS data

Wykres 16. Stopa bezrobocia w Kłodzku i woj. dolnośląskim
 Draft 16. The unemployment rate in Kłodzko and Lower Silesia

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
 Source: own study based on GUS data

W Kłodzku rozwija się przemysł drzewny, spożywczy, odzieżowy, metalowy. Działalność prowadzą tu firmy takie jak: „Dammar” S.C., GE Power Controls sp. z o.o., PPH Krozbi Tronik. Kłodzko to również główny ośrodek turystyczny Kotliny Kłodzkiej, posiadający liczne atrakcje turystyczne.

Dochody ogółem budżetu Kłodzka przypadające na jednego mieszkańca od 2000 r. przedstawia tabela 18.

Po urealnieniu tych danych o inflację (podstawa 2000 r.) otrzymamy wyniki zawarte w tabeli 19.

Z prezentowanych w tabeli 19 danych wynika, że od 2000 do 2006 r. dochody budżetu Kłodzka wzrosły o nieco ponad 27%. Jednocześnie można zauważyć, że dopiero w 2005 r. władzom samorządowym udało się przekroczyć poziom dochodów z 2002 r., bardzo korzystny pod tym względem był też rok 2006.

Nowa Ruda leży w południowo-zachodniej części Polski w Sudetach Środkowych, między Górami Sowimi a Wzgórzami Włodzickimi, w dolinie rzeki Włodzicy. Miasto położone jest w południowej części województwa dolnośląskiego i w północno-zachodniej części powiatu kłodzkiego, którego jest częścią. Nowa Ruda wznosi się średnio na wysokości 360–420 m n.p.m., obejmuje obszar liczący 37 km², a zamieszkuje w niej 24 169 osób (652 mieszkańców/km²). W latach 1975–1998 miasto administracyjnie należało do województwa wałbrzyskiego.

Tabela 18
Table 18

Dochody budżetu Kłodzka w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006
The income of Kłodzko budget for every inhabitant in the years 2000–2006

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
1 266,54	1 362,99	1 496,19	1 324,31	1 500,66	1 644,30	1 895,28

Źródło: dane GUS
Source: GUS data

Tabela 19
Table 19

Dochody budżetu Kłodzka w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006
po uwzględnieniu wskaźnika wzrostu cen
The income of Kłodzko budget for every inhabitant in the years 2000–2006 after the index
of prize rise was taken into account

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
1 266,54	1 288,03	1 385,47	1 215,72	1 325,08	1 417,39	1 614,78

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

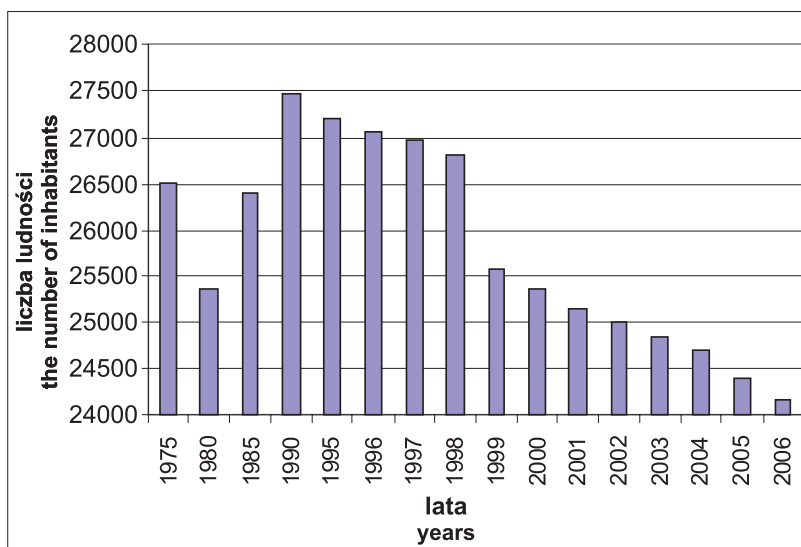
W linii prostej Nową Rudę dzieli od Wrocławia 68 km, a od Wałbrzycha 28 km, Legnica położona jest w odległości 72 km; niedaleko od miasta znajduje się kilka przejść granicznych z Czechami (Kudowa Słone – 27 km, Golińsk – 21 km, Lubawka – 39 km, Tłumaczów – 7 km, Głuszycza Górna – 13 km). Podstawowymi elementami układu komunikacyjnego są drogi wojewódzkie nr 381 i 385, pełniące ważną funkcję w ruchu tranzytowym. Miasta partnerskie to Wallers-Arenberg (Francja), Castrop-Rauxel (Niemcy), Broumov (Czechy).

Pierwsza pisemna wzmianka o Nowej Rudzie pochodzi z 1337 r. Prawa miejskie – przede wszystkim jako osada targowa – Nowa Ruda otrzymała w połowie XIV w. U podstawy rozwoju gospodarczego miasta leżała jednak eksploatacja miejscowych złóż rudy żelaza. Miasto było wielokrotnie niszczone w wyniku wojen, które przetaczały się przez te ziemie – wymienić należy przede wszystkim wojny husyckie (1419–1439), wojnę trzydziestoletnią (1618–1648), wojnę francusko-pruską (1807); mieszkańcy każdorazowo je odbudowywali. W XVI w. nastąpiło wyczerpanie się rud żelaza, a podstawą rozwoju Nowej Rudy stało się taktwo. Ważnym zdarzeniem, a jednocześnie silnym bodźcem do rozwoju stało się wybudowanie na początku lat 40. XIX w. linii kolejowej Wałbrzych – Kłodzko. W XIX w. rozwinął się przemysł włókienniczy, wtedy również nastąpił rozwój górnictwa węglowego, które w okresie późniejszym stało się podstawą gospodarki miasta. Pierwsza i druga wojna światowa oszczędziły miasto, po 1945 r. rozpoczął się proces wymiany ludności niemieckiej na polską. Jednocześnie następował dalszy, dynamiczny rozwój

przemysłu, a szczególnie górnictwa. Drobne rzemiosło oraz usługi – działy gospodarki, które przed wojną odgrywały dużą rolę w bazie ekonomicznej Nowej Rudy – uległy procesom degradacji²⁰⁸.

Na terenie miasta podziwiać można m.in. ratusz z drugiej połowy XIX w., XVI-wieczny zamek Stillfriedów, datowane na przełom XVII i XVIII w., przebudowane z końca XIX w., pierwotnie drewniane domki tkaczy – płócienników czy podziwiany przez miłośników kolei XIX-wieczny wiadukt kolejowy.

Podobnie jak inne miasta regionu, w okresie powojennym Nowa Ruda cechowała się wysokim przyrostem demograficznym – w 1950 r. w miejscowości zamieszkało 16 626 osób, dziesięć lat później już 22 376 osób, w 1970 r. – 25 897 mieszkańców. W 1975 r. miasto liczyło 26 521 obywateli. Kolejne pięciolecie przyniosło niespodziewany spadek liczby ludności – do 1980 r. ubyły łącznie 1 163 osoby. Po roku 1980 liczba ludności znów zaczęła rosnąć, tendencja ta trwała aż do 1990 r., kiedy to w mieście zamieszkiwało najwięcej w powojennej historii miasta, bo aż 27 481 osób. Po roku 1990 zarysował się trend spadkowy w zakresie opisywanego zjawiska, trwał on nieprzerwanie do 2006 r., kiedy to liczba ludności sięgnęła 24 169 osób (wykr. 17), a przyrost naturalny na 1 000 ludności przyjął wysoką, negatywną wartość wynoszącą -3,7.

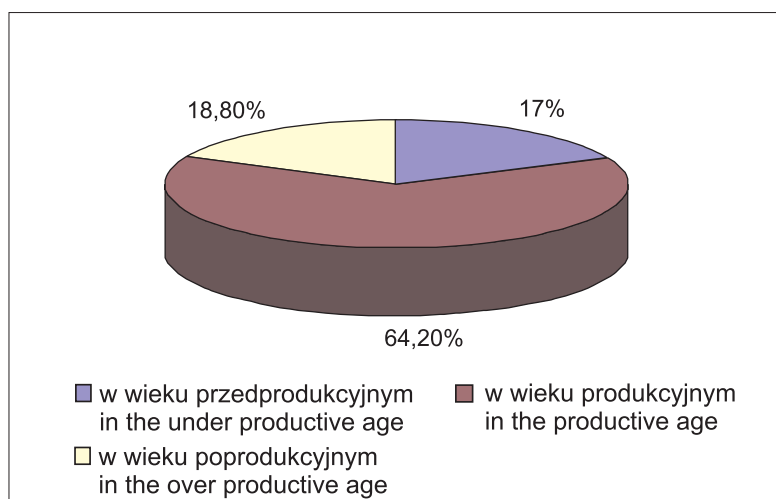

Wykres 17. Stan ludności w Nowej Rudzie w latach 1975–2006
Graph 17. The population in Nowa Ruda in the years 1975–2006

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

²⁰⁸ Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Miejskiej Nowa Ruda, Nowa Ruda, styczeń 2007, s. 44–46.

W roku 2006 udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle ludności miasta był większy od udziału osób w wieku przedprodukcyjnym; na podkreślenie zasługuje fakt, że w całym województwie (średnio) utrzymywała się tendencja odwrotna. Ludność w wieku produkcyjnym stanowiła 64,2% ogółu mieszkańców Nowej Rudy, podczas gdy wynik w tej dziedzinie dla Dolnego Śląska wyniósł 65,8% (wykr. 18).

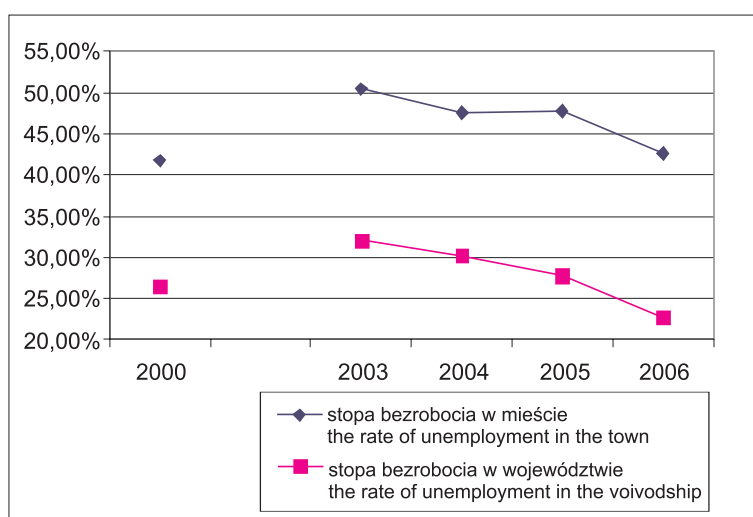
Wykres 18. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w 2006 r.
Graph 18. The participation of inhabitants according to economical age groups in percentages in the year 2006

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Po wzroście, jaki miał miejsce między 2000 i 2003 r. zarówno w Nowej Rudzie, jak i w całym województwie, stopa bezrobocia w mieście w latach 2003–2006 utrzymywała się na bardzo wysokim poziomie, w 2003 r. niemalże 50,5% ludności aktywnej zawodowo pozostawało bez pracy. Rok później sytuacja uległa pewnej poprawie, bez pracy pozostawało 47,56% z tej grupy; niestety, do końca 2005 r. badane zjawisko nieznacznie się powiększyło. Dopiero w 2006 r. stopa bezrobocia spadła do poziomu 42,65% (wykr. 19). Bezrobocie w powiecie kłodzkim, którego Nowa Ruda stanowi część składową, było zdecydowanie niższe, najwyższy jego poziom w całym opisywanym okresie zanotowano w 2003 r. (33,8%), potem stopa bezrobocia na tym obszarze systematycznie zmniejszała się, by w 2007 r. osiągnąć poziom 23%.

Nową Rudę, miasto niegdyś mocno uprzemysłowione, silnie dotknęła transformacja gospodarcza rozpoczęta w 1989 r. Zamknięcie kopalń węgla kamiennego doprowadziło do drastycznego spadku zatrudnienia w branży przemysłowej. Wśród zachowanych zakładów przemysłowych występuje branża włókienniczo-odzieżowa, a ponadto przemysł

elektroniczny, poligraficzny, drzewny oraz produkcja materiałów budowlanych. Przemysł wydobywczy reprezentuje obecnie wyłącznie eksploatacja surowców skalnych: Kopalnie Surowców Skalnych w Bartnicy (Kamieniołom Gabra w Słupcu), „Kamex” sp. z o.o. (eksploatacja i przerób piaskowca). Majątek zamkniętych kopalń węgla kamiennego pozwolił na otwarcie i funkcjonowanie kilku spółek prowadzących różnorodną działalność gospodarczą, m.in. „GranMarCo” produkujące elementy budowlane z granitu i marmuru. Ponadto, wśród większych zakładów działających na terenie Nowej Rudy wymienić można: Zakład Przemysłu Odzieżowego „Nowa Ruda”, Ort-Johan Polen, „Ponefa” Sp. z o.o, Zakład Usług Budowlanych „Budrog” S.C. wytwarzający m.in. masy bitumiczne. W ostatnim okresie intensywniej rozwija się sektor MŚP: małe i średnie zakłady produkcyjne, produkcyjno-usługowe lub usługowe²⁰⁹.

Wykres 19. Stopa bezrobocia w Nowej Rudzie i woj. dolnośląskim
Graph 19. The unemployment rate in Nowa Ruda and Lower Silesia

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Dochody ogółem budżetu Nowej Rudy przypadające na jednego mieszkańca od 2000 r. przedstawia tabela 20.

Po urealnieniu tych danych o inflację (podstawa 2000 r.) otrzymamy wyniki zawarte w tabeli 21.

Zauważyć można, że w Nowej Rudzie do roku 2006 nie udało się przekroczyć realnego poziomu dochodów z 2000 r., wielkość dochodów przypadających na jednego mieszkańca była w 2006 r. w stosunku do okresu wyjściowego o 3% niższa. Szczególnie niekorzystny był rok 2003, kolejne lata przyniosły zdecydowaną poprawę sytuacji – realne dochody w 2006 r. w odniesieniu do 2003 r. wzrosły o 26,5%.

²⁰⁹ Ibidem, s. 68, 71–72.

Tabela 20
Table 20

Dochody budżetu Nowej Rudy w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006
The income of budget of Nowa Ruda for every inhabitant in the years 2000–2006

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
1 333,69	1 203,92	1 233,93	1 112,93	1 245,34	1 367,47	1 516,87

Źródło: dane GUS
Source: GUS data

Tabela 21
Table 21

Dochody budżetu Nowej Rudy w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006
po uwzględnieniu wskaźnika wzrostu cen
The income of Nowa Ruda's budget for every inhabitant in the years 2000–2006

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
1 333,69	1 137,70	1 142,62	1 021,67	1 099,64	1 178,76	1 292,37

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Wałbrzych położony jest w południowo-zachodniej Polsce, w województwie dolnośląskim. Miasto leży w Sudetach Środkowych na wysokości 450–500 m n.p.m., nad rzeką Pełcznicą, w kotlinie otoczonej pasmami Gór Wałbrzyskich. Miasto zajmuje obszar 85 km² i liczy 125 tys. mieszkańców (1 476 mieszk./km²). W latach 1975–1998 Wałbrzych był miastem wojewódzkim, obecnie jest miastem powiatowym. Miasto ma korzystne położenie komunikacyjne, w pobliżu znajduje się skrzyżowanie autostrad – A4 (40 km) i planowanej S3 (29 km). Przez Wałbrzych przebiega prowadząca z Wrocławia droga krajowa nr 35. W linii prostej Wałbrzych od Wrocławia dzieli 62 km, od Kamiennej Góry – 17,5 km, Legnicy – 47 km, Jeleniej Góry – 40 km, a od Świdnicy – 15,5 km. W Golińsku, 17 km na południe od Wałbrzycha, znajduje się przejście graniczne z Czechami. Przejście graniczne w Lubawce oddalone jest o 24 km. Miasta partnerskie to Gzira (Malta), Foggia (Włochy), Vannes (Francja), Hradec Kralove (Czechy), Freiberg (Niemcy), Jastarnia (Polska), Tuła (Rosja), Dniepropietrowsk (Ukraina).

Pierwsza pisana wzmianka o Wałbrzychu pochodzi z 1305 r., prawa miejskie zostały nadane mu pomiędzy 1400 a 1426 r. Początkowo Wałbrzych pełnił funkcję grodu warownego, potem również osady targowej. Sprzyjała temu korzystna lokalizacja przy szlakach handlowych z Wrocławia i ze Świdnicy do Czech.

Podobnie jak inne miejscowości w regionie Wałbrzych był wielokrotnie niszczony: podczas wojen husyckich (1419–1439), wojny trzydziestoletniej (1618–1648) i wojen śląskich (1740–1748).

Gospodarka miasta zaczęła intensywnie rozwijać się w XV w. – dominowało tkactwo, którego istotny udział zaznaczał się aż do XVIII w. Pod koniec XVIII w. w miejsce tkactwa rozwinęło się włókiennictwo. Pierwsze próby wydobywania węgla kamiennego odnotowano już w XVI w., jednak górnictwo dynamicznie zaczęło rozwijać się od połowy XVIII w.²¹⁰ Wiek XIX odznaczył się dalszym, intensywnym uprzemysłowieniem. W 1818 r. w mieście powstała pierwsza na Śląsku mechaniczna przędzalnia, w 1820 r. „Huta Karol”, w 1829 r. powstała fabryka porcelany „Krister”, a w 1845 r. „Tielsch”. W 1868 r. na ówczesnym przedmieściu Piaskowa Góra wybudowano hutę szkła. Z I i II wojny światowej Wałbrzych wyszedł bez większych zniszczeń, co więcej, w czasie ich trwania nadal rozwijał się jako ośrodek przemysłu węglowego i ciężkiego. Po II wojnie światowej, po przyłączeniu do Polski, miasto rozwijane było jako ośrodek przemysłu ciężkiego, ściśle związanego z górnictwem. Transformacja systemowa rozpoczęta w 1989 r. oznaczała likwidację kopalń, wydobywanie węgla okazało się nierentowne²¹¹.

Zabytki godne zwiedzenia to: Zamek Książ, największy na Dolnym Śląsku, wybudowany w latach 1288–1292, a potem wielokrotnie modernizowany, wzniesiony w średniowieczu, a w 1720 r. gruntownie przebudowany kościół pw. Matki Boskiej Bolesnej, kościół pw. Aniołów Stróżów – pierwotnie z 1440 r., wybudowany w 1604 r. w stylu renesansowym Pałac Czetrtrizów czy Palmiarnia Lubiechowska (1911–1914).

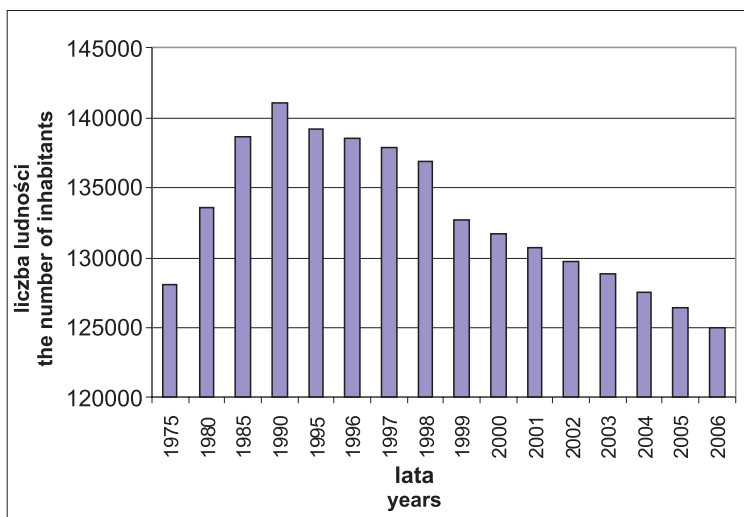
W 1975 r. Wałbrzych zamieszkiwały 128 064 osoby. Sytuacja demograficzna ulegała ciągłej poprawie aż do końca lat 80., w 1990 r. miasto zamieszkiwało rekordowo dużo, bo ponad 141 tys. mieszkańców. Niestety, w kolejnych latach korzystna tendencja uległa odwróceniu, z roku na rok liczba ludności ulegała pomniejszeniu. Szczególnie duży spadek liczby mieszkańców zaobserwować było można w 1999 r., w stosunku do roku poprzedniego ubyło ponad 4 200 osób. W 2006 r. w Wałbrzychu zamieszkiwało 124 988 osób (wykr. 20), co stanowi 97,6% stanu ludności z 1975 r. i 88,6% ludności z 1990 r. Przyrost naturalny na 1 000 ludności w 2006 r. wyniósł -5,7.

Ludność w wieku produkcyjnym w 2006 r. stanowiła 65,5% ogółu mieszkańców, wynik ten jedynie nieznacznie odbiega od wartości właściwej dla całego województwa (65,8%). Niekorzystnie ukształtował się jednak, w przeciwieństwie do średnich dla województwa, stosunek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym do liczby osób w wieku poprodukcyjnym – tych ostatnich było zdecydowanie więcej (wykr. 21).

Zauważyć można, że w 2000 r. stopa bezrobocia w Wałbrzychu była niższa niż stopa bezrobocia dla całego województwa, jednak do końca 2003 r. sytuacja odwróciła się – w grudniu 2003 r. poziom bezrobocia w mieście był nieznacznie wyższy od średniego w województwie. Po 2003 r. stopa bezrobocia zarówno w Wałbrzychu, jak i całym woj. dolnośląskim systematycznie się zmniejszała (wykr. 22). Ze względu na spadek wysokości wskaźnika dla powiatu wałbrzyskiego w 2007 r. przypuszczać można, że również w 2007 r. przyniesie kolejne zmniejszenie liczby osób bezrobotnych w Wałbrzychu.

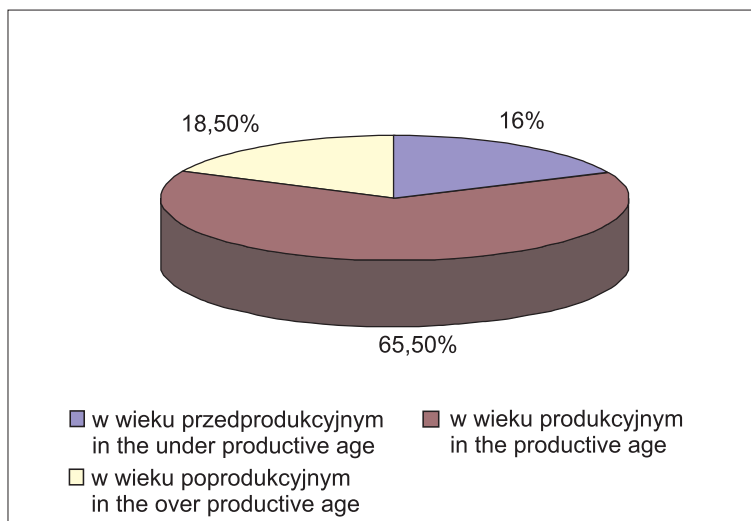
²¹⁰ Michalkiewicz S. (red.), 1993: Wałbrzych. Zarys monografii miasta na tle regionu, Wyd. Dolnośląskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne „Silesia”, Wrocław.

²¹¹ Oficjalny serwis Urzędu Miejskiego w Wałbrzychu: <http://www.um.walbrzych.pl>

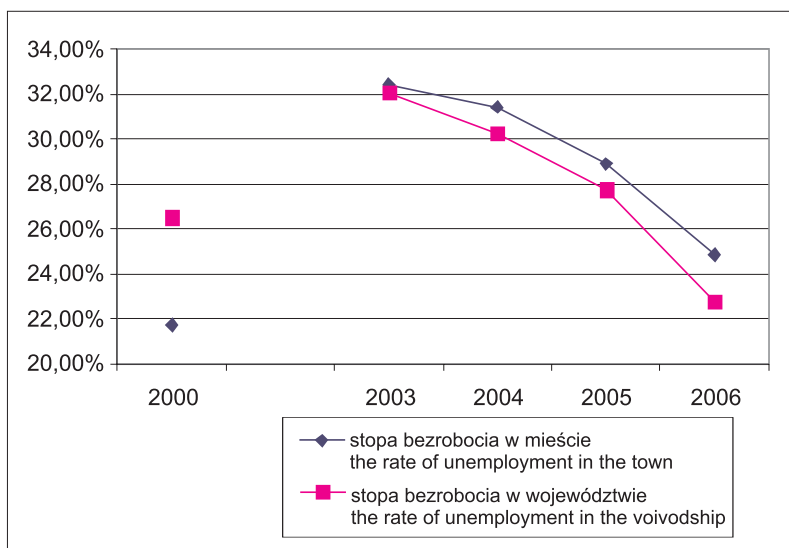
Wykres 20. Stan ludności w Wałbrzychu w latach 1975–2006
 Graph 20. The population in Wałbrzych in the years 1975–2006

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
 Source: own study based on GUS data

Wykres 21. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w 2006 r.
 Graph 21. The participation of inhabitants according to economical age groups in percentages in the year 2006

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
 Source: own study based on GUS data

Wykres 22. Stopa bezrobocia w Wałbrzychu i woj. dolnośląskim
Graph 22. The unemployment rate in Wałbrzych and Lower Silesia

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Jak już wspomniano, po 1989 r., równocześnie z przemianami gospodarczymi zachodzącymi na terenie całego kraju – restrukturyzacji ulegała gospodarka Wałbrzycha. Zlikwidowano wpisane trwale w historię Wałbrzycha kopalnie węgla kamiennego i przemysł związany z jego przetwórstwem. W ich miejsce rozwinął się już wcześniej obecny, lecz odgrywający drugoplanową rolę przemysł ceramiczny i surowców mineralnych. Fabryka Porcelany „Książ”, obecna w mieście od połowy lat 80. ubiegłego wieku wraz z Fabryką Porcelany „Krzysztof” i „Porcelaną Wałbrzych” czynią Wałbrzych pierwszym ośrodkiem produkcji porcelany w skali kraju. Dynamicznie rozwijają się wymienione w tabeli 8, a działające na terenie miasta, przedsiębiorstwa związane ze SSE. Miasto dąży również do rozwoju turystyki.

Dochody ogółem budżetu Wałbrzycha przypadające na jednego mieszkańca od 2000 r. przedstawia tabela 22.

Po urealnieniu tych danych o inflację (podstawa 2000 r.) otrzymamy wyniki zawarte w tabeli 23.

Zauważyć można, że w 2003 r. dochody budżetu miasta w stosunku do roku poprzedniego spadły o ponad 24,7%; w kolejnych latach realne dochody przeliczone na mieszkańca rosły, by w 2006 r. osiągnąć poziom 1 726,09 zł. Kwota ta stanowi 86% wartości z 2002 r., a 88,4% wartości z 2000 r.; tak więc realnie dochody budżetu miasta przypadające na mieszkańca w stosunku do okresu wyjściowego spadły o ponad 11,6%.

Tabela 22
Table 22

Dochody budżetu Wałbrzycha w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006
The income of budget of the town of Wałbrzych for every inhabitant in the years 2000–2006

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
1 952,50	2 070,60	2 179,72	1 654,83	1 749,03	1 845,17	2 025,93

Źródło: dane GUS
Source: GUS data

Tabela 23
Table 23

Dochody budżetu Wałbrzycha w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006
po uwzględnieniu wskaźnika wzrostu cen
The income of the budget of Wałbrzych for every inhabitant in the years 2000–2006
after the prize rise was taken into account

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
1 952,50	1 956,71	2 018,42	1 519,13	1 544,39	1 590,54	1 726,09

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

3.2.3. Miasta – lokalizacje Legnickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej

Legnica położona jest w środkowej części województwa dolnośląskiego, na Nizinie Śląskiej u podnóża Pogórza Sudeckiego (113–168 m n.p.m.), nad rzeką Kaczawą i jej dopływami: Czarną wodą i Wierzbiakiem; leży w najcieplejszej strefie klimatycznej Polski. W latach 1975–1998 Legnica pełniła funkcję miasta wojewódzkiego, obecnie jest miastem powiatowym, siedzibą powiatu grodzkiego i ziemskiego. Miasto zajmuje obszar 56 km² i liczy 105 186 mieszkańców (1 869 mieszk./km²) – pod względem liczby ludności jest trzecim co do wielkości, po Wrocławiu i Wałbrzychu, miastem Dolnego Śląska.

Ze względu na swoje umiejscowienie w centrum regionu Legnica ma bardzo korzystne położenie komunikacyjne. W bezpośrednim sąsiedztwie Legnicy przebiega autostrada A4, droga krajowa nr 3 relacji Jakuszyce–Świnoujście oraz droga krajowa nr 94 z Krzywej do Medyki. Legnica leży w odległości 59 km od Wrocławia, 46 km od Wałbrzycha, 45 km od Jeleniej Góry (w linii prostej). Na południe od miasta w odległości 59 km znajduje się drogowe przejście graniczne w Lubawce, na południowy zachód w odległości 68 km przejście graniczne w Jakuszycach, przejście graniczne w Jędrzychowicach oddalone jest o 81 km na zachód od Legnicy. Miasta partnerskie to Wuppertal (Niemcy), Drohobycz (Ukraina), Blansko (Czechy), Roanne (Francja).

Pierwsze udokumentowane ślady osadnictwa plemion słowiańskich na terenie Legnicy pochodzą z VIII w. – już wtedy istniał tu gród pełniący funkcje obronne. Nazwa Legnica po raz pierwszy pojawiła się w dokumencie Bolesława Kędzierzawego, zwierzchniego księcia Polski w 1149 r. Prawa miejskie Legnica uzyskała ok. 1264 r., ponad 20 lat po najeździe Mongołów, w walce z którymi poległ, w bitwie pod Legnicą, ks. Henryk II zwany później Pobożnym.

Przez wieki w Legnicy ścierały się wpływy polskie, czeskie i niemieckie. Miasto przechodziło kolejno pod panowanie Piastów, Habsburgów i Hohenzollernów. Silny wpływ na Legnicę wywarła reformacja, a potem kontrreformacja, istotne znaczenie dla historii miasta miały też przerywające okresy rozwoju wojny: husyckie (1419–1439), trzydziestoletnia (1618–1648), śląskie (1740–1763), napoleońskie (1798–1815).

Znaczne ożywienie życia gospodarczego przypada na XIX w., przeobrażeniu uległo samo miasto, jego wygląd, zasięg terytorialny, sposób zarządzania, a równocześnie i społeczeństwo. Pod koniec XIX w. na terenie miasta obecny był przemysł mineralny, w tym mocno rozwinięty ceramiczny; przemysł szlifierski, metalowy – reprezentowany przez takie działy jak: mosiężny, zabawkarski, wyrobów ze stali i srebra; a także przemysł maszynowy. Poza tymi dziedzinami aktywności rozwijał się w Legnicy przemysł drzewny i odzieżowy.

Kształt przestrzenny, którym cechuje się współczesna Legnica, określony został w końcu XIX i na początku XX w. Miasto stało się dużym ośrodkiem gospodarczym i administracyjnym Dolnego Śląska, jego strukturę gospodarczą cechowała duża różnorodność: handel i rzemiosło, przemysł, sieć banków. Istotne znaczenie dla Legnicy miało również ogrodnictwo, hodowla oraz przemysł rolno-spożywczy.

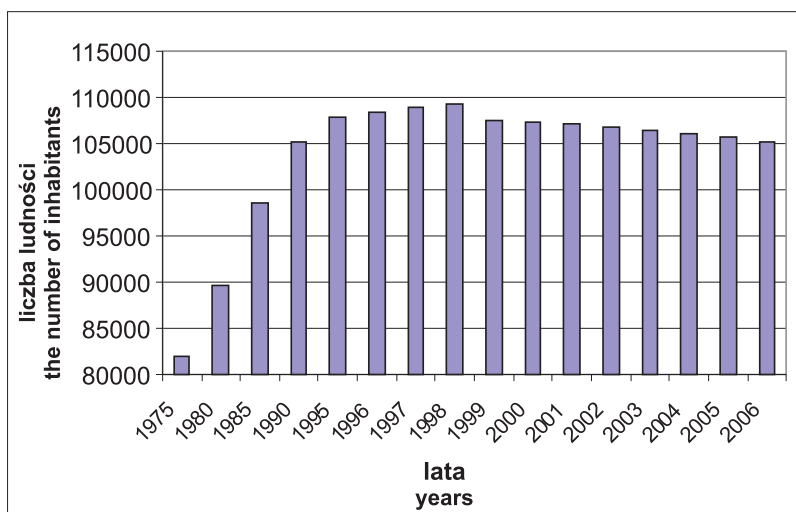
Miasto zostało silnie zniszczone na skutek II wojny światowej, po której stanowiło siedzibę Północnej Grupy Wojsk Armii Czerwonej. Ostatni żołnierze radzieccy opuścili Legnicę w 1993 r.²¹²

Zabytki godne zwiedzenia to m.in. Zamek Piastowski z XIII w., katedra pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła z XII w., barokowy kościół pw. Św. Jana Chrzciciela, gmach Akademii Rycerskiej z początku XVIII w., zespół ośmiu renesansowych trój kondygnacyjnych kamieniczek zwanych „Śledziówkami”.

W 1975 r. Legnica liczyła nieco ponad 82 tys. mieszkańców, do 1998 r., kiedy to w miejscowości mieszkało 109 335 osób, ich liczba stale rosła. Po 1998 r. zaobserwować było można proces stopniowego, powolnego kurczenia się liczby mieszkańców, w ostatnim badanym okresie w mieście żyło 105 186 osób (wykr. 23). Dodać można, że przyrost naturalny na 1 000 ludności w 2006 r. wyniósł -0,6, przy wartości dla województwa wynoszącej -0,9 – sytuacja Legnicy na tle innych miast dolnośląskich jest więc dosyć korzystna.

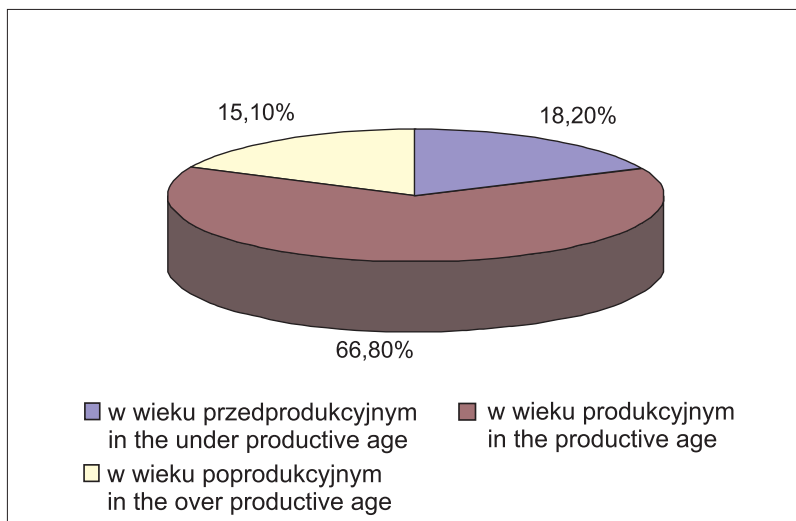
Pozytywnie kształtują się też udziały ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem. Ludność w wieku produkcyjnym stanowi 66,8% ogółu ludności, podczas gdy w województwie dolnośląskim udział tej grupy to 65,8%. W Legnicy korzystnie ukształtował się również stosunek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym do liczby osób w wieku poprodukcyjnym – tych pierwszych jest wyraźnie więcej (od 18,2 do 15,1%, przy średniej dla woj. od 18,4 do 15,7%) (wykr. 24).

²¹² Dąbrowski S. (red.), 1998: Legnica. Zarys monografii miasta, Wyd. Dolnośląskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne „Silesia”, Wrocław–Legnica.

Wykres 23. Stan ludności w Legnicy w latach 1975–2006
 Draft 23. The population in Legnica in the years 1975–2006

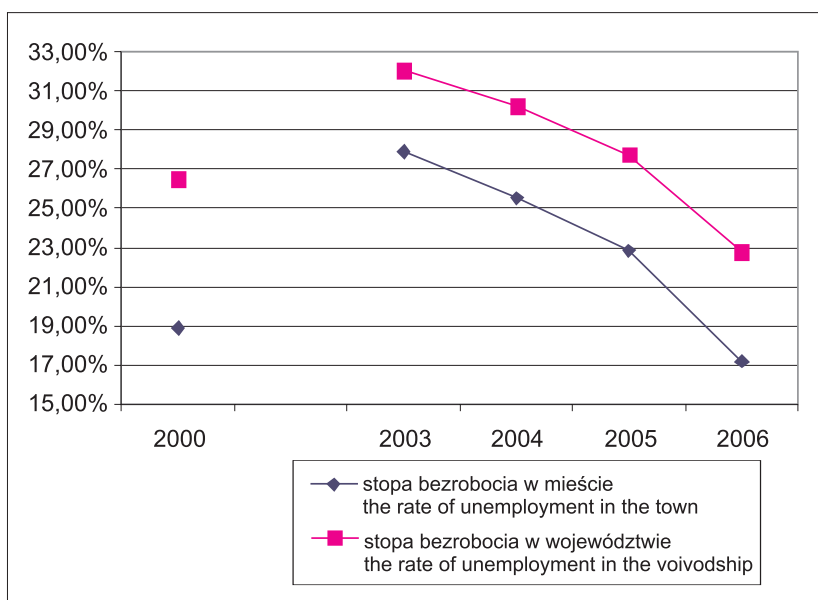
Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
 Source : own study based on the GUS data

Wykres 24. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w 2006 r.
 Graph 24. The participation of inhabitants according to economical age groups in percentages in the year 2006

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
 Source: own study based on the GUS data

Po wzroście, jaki miał miejsce pomiędzy 2000 a 2003 r., stopa bezrobocia w Legnicy zaczęła systematycznie spadać (w 2003 r. wynosiła 27,89%, a w 2006 r. już tylko 17,18%; wyk. 25). Korzystna tendencja, choć w nieco mniejszej skali, dotyczyła również całego obszaru działania PUP w Legnicy (powiaty grodzki i ziemski); w grudniu 2003 r. bezrobocie, zgodnie z danymi GUS, wyniosło 32%, w 2006 r. – 23,3%. W 2007 r. PUP w Legnicy odnotował dalszy, duży spadek bezrobocia (do 17,2%); można więc z dużym prawdopodobieństwem przyjąć, że również w mieście nastąpiło ograniczenie tego negatywnego zjawiska.

Wykres 25. Stopa bezrobocia w Legnicy i woj. dolnośląskim
Graph 25. The unemployment rate in Legnica and Lower Silesia

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Legnica usytuowana jest w granicach Legnicko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego, stanowi jego centrum przemysłowe, usługowe i kulturalno-naukowe. Silnie rozwinięty jest przemysł hutniczy, związany głównie z przetwórstwem miedzi – w Legnicy działa m.in. Huta Miedzi „Legnica” będąca oddziałem KGHM Polska Miedź SA oraz Fabryka Przewodów Nawojowych „Patelec Elpena” sp. z o.o. W Legnicy występuje również przemysł mechaniczno-metalurgiczny (m.in. zlokalizowana w Legnicy i Polkowicach

Dolnośląska Fabryka Maszyn ZANAM-LEGMET sp. z o.o.), motoryzacyjny, tekstylny-
-odzieżowy²¹³.

Dochody ogółem budżetu Legnicy przypadające na jednego mieszkańca od 2000 r. przedstawia tabela 24.

Tabela 24

Table 24

Dochody budżetu Legnicy w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006

The income of Legnica's budget for every inhabitant in the years 2000–2006

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
2 007,24	2 206,17	2 230,50	2 069,24	2 279,94	2 547,04	2 877,12

Źródło: dane GUS

Source: GUS data

Po urealnieniu tych danych o inflację (podstawa 2000 r.) otrzymamy wyniki zawarte w tabeli 25.

Tabela 25

Table 25

Dochody budżetu Legnicy w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006

po uwzględnieniu wskaźnika wzrostu cen

The income of Legnica's budget for every inhabitant in the years 2000–2006 after the prize rise was taken into account

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
2 007,24	2 084,83	2 065,44	1 899,56	2 013,19	2 195,55	2 451,31

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Zauważyć można, że po znacznym spadku dochodów, który miał miejsce w 2003 r., sytuacja w kolejnych latach zaczęła się stopniowo poprawiać. W 2005 r. dochody przypadające na mieszkańca były już realnie wyższe niż w 2002 r., natomiast po kolejnym wzroście w 2006 r. sięgnęły 122% kwoty z 2000 r.

Lubin położony jest na obszarze Wysoczyzny Lubińskiej wchodzącej w skład Niziny Śląsko-Łużyckiej, na wysokości 130–150 m n.p.m. Przez miasto przepływa lewy dopływ Odry – rzeka Zimnica. Miasto zajmuje obszar 41 km² i liczy 76 306 mieszkańców (1 872 mieszk./km²). W latach 1975–1998 Lubin administracyjnie należał do województwa legnickiego, obecnie leży w środkowo-zachodniej części województwa dolnośląskiego, jest siedzibą władz samorządowych: powiatowych, gminnych miejskich i gminnych wiejskich. Od miasta wojewódzkiego Lubin dzieli, w linii prostej, 64 km, od Legnicy 21 km, a od Wałbrzycha 67 km.

²¹³ Legnica w liczbach 2007, Urząd Miasta Legnicy, Legnica 2007, s. 2–7.

Lubin ma dogodne położenie przy głównych szlakach komunikacyjnych. Przez miasto przebiega droga międzynarodowa E-65, łącząca kraje skandynawskie z krajami Europy Południowej, a w odległości 25 km przebiega autostrada A-4 łącząca kraje Europy Zachodniej z Ukrainą. Projektowana jest również droga ekspresowa S3, która połączy Świnoujście z przejściem granicznym w Lubawce. Na terenie miasta zlokalizowany jest port lotniczy o statusie lotniska międzynarodowego²¹⁴. Wspomniane przejście graniczne znajduje się w odległości 80 km (w linii prostej) na południe od Lubina, w podobnej odległości od miasta ulokowane są m.in. przejścia w Jakuszycach (południowy zachód, 86 km) czy w Jędrzychowicach (zachód, 91 km).

Dokładna data lokalizacji Lubina nie jest znana, nastąpiło to prawdopodobnie pomiędzy 1280 a 1290 r. Dogodne położenie miasta przy szlaku handlowym sprzyjało rozwojowi miasta, opartemu głównie na handlu i rzemiośle. Szczególnie dobrze rozwijało się sukiennictwo. Wojny husyckie, pustoszące region dotykają również Lubin – miasto niszczą pożary w 1428 i 1431 r.

Okres ożywienia gospodarczego, przypadający na wiek XVI, kończy wojna trzydziestoletnia. Miasto niszczy pożar, nałożono też wysokie kontrybucje, zniszczeniu uległ wybudowany w latach 1348–1358 zamek. Powolna odbudowa zostaje przerwana wojnami śląskimi (1741–1763). Kolejną próbę odbudowy miasta podjęły władze pruskie, pod których panowaniem Lubin znalazł się w 1741 r. Wybuch wojen napoleońskich na początku XIX w. przerwał jednak te starania. Druga połowa XIX w. wraz z rewolucją przemysłową przyniosła Lubinowi przemianę z miasta feudalnego na kapitalistyczne. Powstały obiekty przemysłowe (cukrownia, fabryka pianin, przedzalnia wełny, tkalnia bawełny i zakład mechaniczny z odlewnią staliwa), dworzec kolejowy, szpital, nieco później gazownia i wodociąg. I wojna światowa wyhamowała rozwój miasta, II wojna światowa zakończyła się dla miasta tragicznie – niemal całkowitemu zniszczeniu uległa zabudowa w centrum, zniszczeniu uległa też wiele obiektów zabytkowych.

Niezmiernie ważny dla Lubina był rok 1957, zostały wtedy odkryte i udokumentowane złoża miedzi. W ciągu kilkadziesiąt lat Lubin z niewielkiego, prowincjonalnego miasta stał się ważnym ośrodkiem Lubińsko-Głogowskiego Zagłębia Miedziowego²¹⁵.

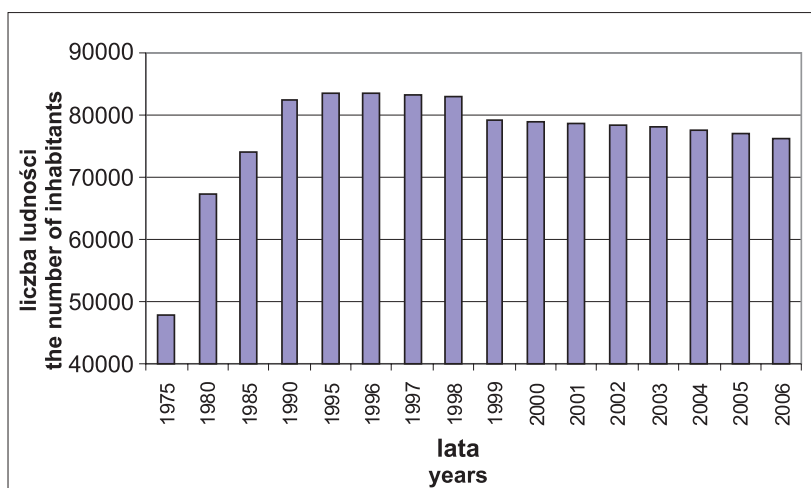
Wśród zabytków miasta podziwiać można: XV-wieczny kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, XIV-wieczne mury miejskie, budynek ratusza z 1768 r., wieżę ciśnień z lat 1905–1906.

Po II wojnie światowej, w 1946 r. Lubin zamieszkiwało zaledwie 1 769 osób. Lata powojenne, podobnie jak w całej Polsce, charakteryzowały się dużą dynamiką przyrostu ludności, dziewięć lat później w miejscowości mieszkało już 4 158 osób. Jednak dopiero odkrycie złóż miedzi w 1957 r. stało się silnym bodźcem rozwojowym dla miasta – również pod względem liczby mieszkańców. Lata 60., 70. i 80. zaowocowały bardzo dynamicznym wzrostem liczby ludności. Lubin, z małego kilkutysięcznego miasteczka (1960 r. – 5 471 mieszkańców), przekształcił się do 1989 r. w ponad 80-tysięczne miasto.

²¹⁴ Strategia rozwoju miasta Lubina. Lubin 2020, Lubin 2004 r., s. 6.

²¹⁵ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Lubin '97, Lubin 1997, s. 15–16. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Lubina, Lubin 2004, s. 22–23.

Do 1998 r. wielkość populacji Lubina utrzymywała się na wysokim poziomie, licząc ponad 80 tys. osób. Od 1999 r. zarysował się lekki trend spadkowy, trwający aż do 2006 r. Należy jednak dodać, że przyrost naturalny na 1 000 ludności w 2006 r. wyniósł w Lubinie 3,1, na tle Dolnego Śląska dla którego średnia wynosi -0,9 jest to wynik bardzo korzystny (wykr. 26).

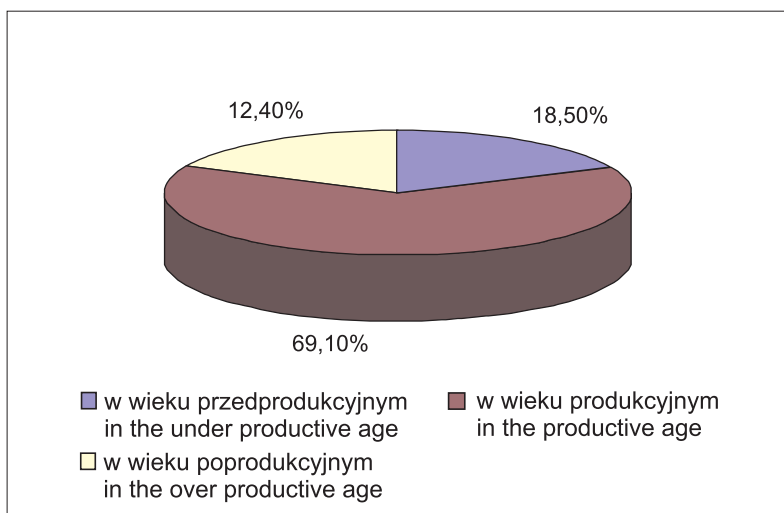

Wykres 26. Stan ludności w Lubinie w latach 1975–2006
Graph 26. The population in Lubin in the years 1975–2006

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

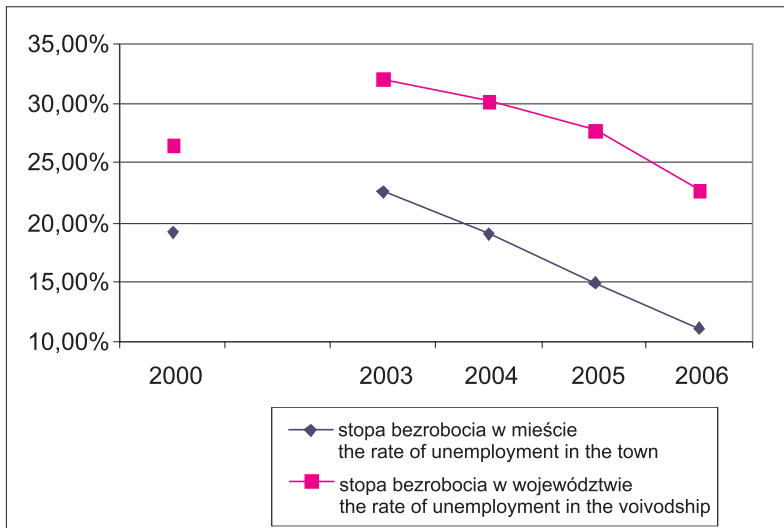
W stosunku do średniej województwa wynoszącej 65,8%, Lubin charakteryzuje się wysoką liczbą ludności w wieku produkcyjnym (w stosunku do ogółu ludności) wynoszącą 69,1%. Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym nie odbiega od przeciętnego, natomiast mniejszy jest udział mieszkańców w wieku poprodukcyjnym, stanowią oni zaledwie 12,4% ogółu mieszkańców (15,7% – średnia dla województwa) (wykr. 27).

Zarówno w Lubinie, jak i powiecie lubińskim, od 2003 r. obserwowano było możliwy systematyczny i dynamiczny spadek stopy bezrobocia. W 2003 r. stopa bezrobocia w mieście wynosiła 22,6%, rok później – 19%, w 2005 r. – 15%, a w 2006 r. – 11,1%. Podkreślić należy, że opisywane zjawisko, począwszy od 2000 r., cechowało się wielkością znacznie mniejszą od właściwej dla całego województwa (wykr. 28); również w gronie badanych miast Lubin charakteryzował się najniższą stopą bezrobocia.

Wykres 27. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w 2006 r.
 Graph 27. The participation of inhabitants according to economical age groups in percentages in the year 2006

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
 Source: own study based on GUS data

Wykres 28. Stopa bezrobocia w Lubinie i woj. dolnośląskim
 Graph 28. The unemployment rate in Lubin and Lower Silesia

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
 Source: own study based on GUS data

Podstawę gospodarki Lubina stanowi przemysł metalurgiczny (miedziowy) i przedsiębiorstwa z tą branżą powiązane. W Lubinie siedzibę ma spółka KGHM Polska Miedź SA. W mieście obecne są również przedsiębiorstwa przemysłu metalowego, branży budowlanej, transportowej, spożywczej i odzieżowej. Przedwojenne tradycje włókiennicze kontynuują Zakłady Odzieżowe Lubinex SA. Jako ważny ośrodek Lubińsko-Głogowskiego Zagłębia Miedziowego (Legnicko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego) Lubin oferuje też szeroką gamę usług²¹⁶.

Dochody ogółem budżetu miasta przypadające na jednego mieszkańca od 2000 r. przedstawia tabela 26.

Tabela 26

Table 26

Dochody budżetu Lubina w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006

The income of budget of Lubin for every inhabitant in the years 2000–2006

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
1 400,27	1 418,78	1 467,69	1 701,38	1 563,79	2 191,23	2 196,93

Źródło: dane GUS

Source: GUS data

Po urealnieniu tych danych o inflację (podstawa 2000 r.) otrzymamy wyniki zawarte w tabeli 27.

Tabela 27

Table 27

Dochody budżetu Lubina w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006 po uwzględnieniu wskaźnika wzrostu cen

The income of budget of Lubin for every inhabitant in the years 2000–2006 after the index of prize rise was taken into account

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
1 400,27	1 340,75	1 359,08	1 561,87	1 380,83	1 888,84	1 871,78

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Dochody budżetu miasta przypadające na mieszkańca, po spadku, jaki miał miejsce w 2001 r., od 2002 do 2003 r. rosły, niestety w 2004 r. zanotowano istotny ich spadek. W 2005 r. sytuacja uległa znaczącej poprawie, przyrost w stosunku do pierwszego badanego okresu wyniósł ponad 34,8%, a w stosunku do roku 2004 – 36,8%. W 2006 r. dochody realnie były niższe niż w roku poprzednim, jednak utrzymały się na stosunkowo wysokim poziomie.

²¹⁶ Strategia rozwoju miasta Lubina. Lubin 2020, Lubin 2004 r., s. 7, 13, 14.

Złotoryja leży na Pogórzu Kaczawskim, nad rzeką Kaczawą, na wysokości 180–260 m n.p.m. Miasto zajmuje obszar 12 km² i liczy 16 471 mieszkańców (1 431 mieszk./km²). W latach 1975–1998 Złotoryja administracyjnie należała do województwa legnickiego, obecnie leży w zachodniej części województwa dolnośląskiego. Złotoryja jest miastem powiatowym, siedzibą władz powiatu złotoryjskiego. Położona jest w niewielkiej odległości autostrady A4 i planowanej drogi ekspresowej S3. Przejścia graniczne z Czechami: Czerniawa Zdrój i Jakuszyce oddalone są o ok. 50 km w linii prostej na południowy zachód od miasta, przejście graniczne z Niemcami w Jedrzychowicach o 65 km na zachód. Miasta partnerskie Złotoryi to Buczacz (Ukraina), Mimoń (Czechy), Westerburg (Niemcy), Pulsnitz (Niemcy).

Prawa miejskie Złotoryi w 1211 r. nadał Henryk I Brodaty. Już znacznie wcześniej, około roku 1180, zaczęli się tutaj osiedlać górnicy, by wydobywać złoto, od którego Złotoryja wzięła swą pierwszą nazwę – Aurum. Eksploatacja złóż złota była opłacalna do końca XIV w., w międzyczasie Złotoryja otrzymała przywileje, które umożliwiły jej rozwój innych gałęzi gospodarki – browarnictwa, handlu i sukiennictwa. Wiek XVI to okres dalszego rozwoju gospodarczego Złotoryi, stała się ona również silnym ośrodkiem edukacji.

Kolejny okres ożywienia gospodarczego przypada na pierwszą połowę XVIII w., ponownie urosło znaczenie sukiennictwa. W drugiej połowie XIX w. w Złotoryi powstają pierwsze większe zakłady przemysłowe – fabryka kapeluszy i kapliny, fabryka papierosów oraz trzy drukarnie. W tym okresie zbudowano również linie kolejowe do Legnicy, Świerzawy i Chojnowa.

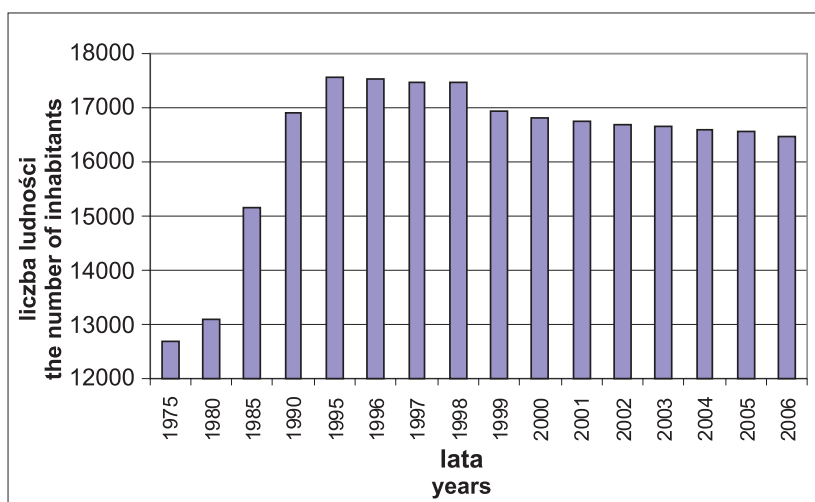
Okresy rozwoju miasta były przerywane wojnami: husyckimi (1419–1439), trzydziestoletnią (1618–1648) i kłeskami żywiołowymi: wielka powódź, pożar i trzęsienie ziemi w XVII w. I i II wojna światowa „obeszły się” ze Złotoryją „łagodnie”, nie została ona w większym stopniu zniszczona.

Duże znaczenie dla miasta miało otwarcie w latach 1950–1954 kopalń rudy miedzi w Wilkowie i Nowym Kościele. Obie kopalnie zamknięto w latach 1968–1974, ze względu na nieopłacalność eksploatacji²¹⁷.

W Złotoryi warto zwiedzić Stare Miasto, kościół parafialny pw. Najświętszej Marii Panny, zespół dawnego kościoła pw. Św. Jadwigi i klasztoru franciszkanów czy Fontannę Delfina na Rynku Górnym.

W 1975 r. Złotoryja liczyła 12 672 mieszkańców; do 1995 r., kiedy miasto zamieszkiwało najwięcej, bo aż 17 569 osób, ich liczba stale rosła. Od 1995 do 1998 r. liczba mieszkańców oscylowała wokół 17,5 tys. osób, po roku 1998 zarysowała się wyraźna tendencja spadkowa, w efekcie której w 2006 r. w Złotoryi mieszkało już tylko 16 471 osób, co stanowi 130% stanu ludności z 1975 r. i 93,7% stanu ludności z 1995 r. (wykr. 29). Dodać tutaj należy, że przyrost naturalny na 1 000 ludności wyniósł w Złotoryi w 2006 r. -0,7 przy średniej dla woj. dolnośląskiego wynoszącej -0,9 – można więc mówić o lepszej niż przeciętna sytuacji, pod tym względem, w omawianym mieście.

²¹⁷ Gorzkowski R., Maciejak K., 1992: Złotoryja i okolice. Przewodnik, Towarzystwo Miłośników Ziemi Złotoryjskiej, Złotoryja.

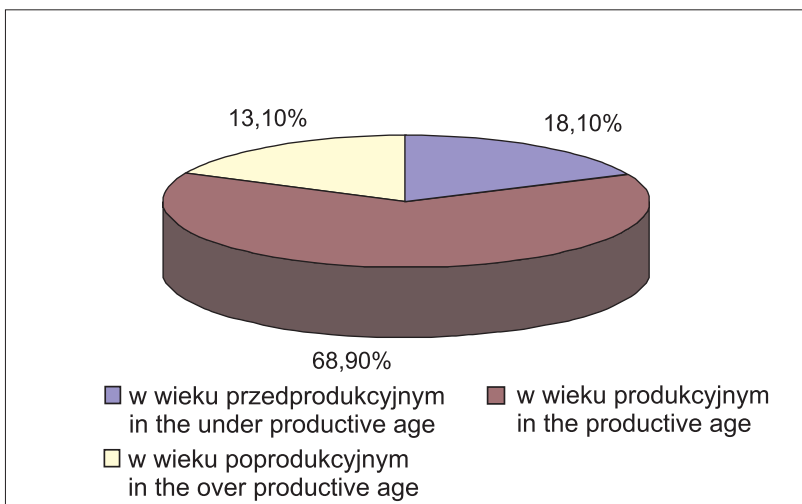
Wykres 29. Stan ludności w Złotoryi w latach 1975–2006
 Graph 29. The population in Złotoryja in the years 1975–2006

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
 Source: own study based on GUS data

Ludność w wieku przedprodukcyjnym obejmuje nieznacznie mniejszą część populacji niż średnio w pozostałych miastach dolnośląskich. Zauważalna jest natomiast istotna przewaga udziału ludności w wieku produkcyjnym w stosunku do średnich właściwych dla całego województwa (od 68,8 do 65,8%). Jednocześnie udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców Złotoryi jest mniejszy od średniego udziału tej grupy w innych miastach Dolnego Śląska (od 13,1 do 15,7%) (wykr. 30).

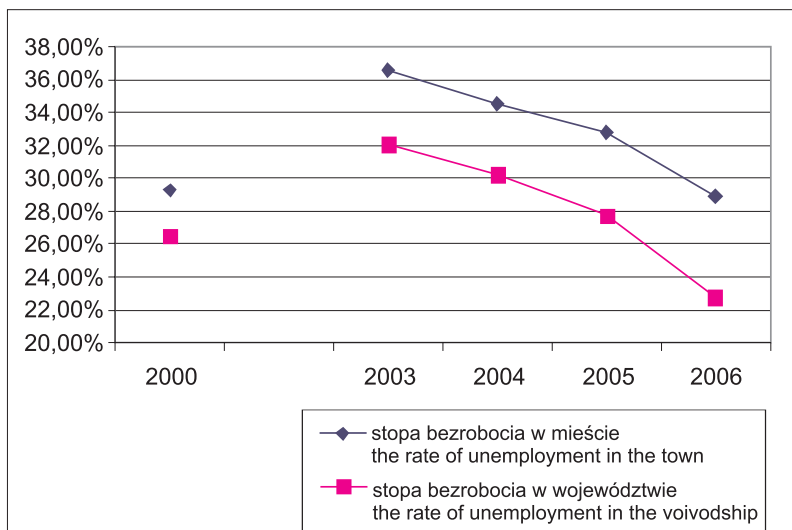
Stopa bezrobocia w Złotoryi, począwszy od 2003 r., kiedy to wynosiła 36,6%, nieustannie spadała. W 2006 r. osiągnęła poziom 28,9%. W 2003 r. bez pracy pozostawało 2 126 osób (bezrobotni zarejestrowani), w 2006 r. – 1 433 osoby. Pomimo to w całym badanym okresie, z 2000 r. włącznie, stopa bezrobocia w mieście była wyższa od właściwej dla woj. dolnośląskiego. W okresie od grudnia 2003 r. do grudnia 2006 r. stopa bezrobocia w Złotoryi skurczyła się o 7,68 pkt. proc., natomiast w woj. o 9,3 pkt. (wykr. 31).

Ze względu na zmniejszającą się (zgodnie z danymi GUS) wartość wskaźnika dla powiatu złotoryjskiego przypuszczać można, że również w mieście w 2007 r. stopa bezrobocia uległa zmniejszeniu.

Wykres 30. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieki w % ludności ogółem w 2006 r.
 Graph 30. The participation of inhabitants according to economical age groups in percentages in the year 2006

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
 Source: own study based on GUS data

Wykres 31. Stopa bezrobocia w Złotoryji i woj. dolnośląskim
 Graph 31. The unemployment rate in Złotoryja and and Lower Silesia

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
 Source: own study based on GUS data

Gospodarka Złotoryi i jej okolic opiera się przede wszystkim na ciężkim przemyśle wydobywczym, związanym głównie z bazaltem. Działają tu m.in. Kopalnie Surowców Skalnych SA. Silnie reprezentowany jest przemysł maszynowy, a także produkcji ozdób choinkowych, produkcji zabawek (Vitbis sp. z o.o. – producent szklanych bombek choinkowych, SIEPER sp. z o.o. – producent zabawek). Wszechstronnie rozwinięte są handel i różnorodne usługi²¹⁸. W mieście funkcjonują również zakłady przemysłu budowlanego i skórzanego.

Dochody ogółem budżetu miasta przypadające na jednego mieszkańca od 2000 r. przedstawia tabela 28.

Tabela 28
Table 28

Dochody budżetu Złotoryi w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006
The income of budget of Złotoryja for every inhabitant in the years 2000–2006

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
1 182,68	1 328,15	1 359,62	1 308,94	1 506,73	1 698,91	1 892,46

Źródło: dane GUS
Source: GUS data

Po urealnieniu tych danych o inflację (podstawa 2000 r.) otrzymamy wyniki zawarte w tabeli 29.

Tabela 29
Table 29

Dochody budżetu Złotoryi w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006 po uwzględnieniu wskaźnika wzrostu cen
The income of budget of Złotoryja for every inhabitant in the years 2000–2006 after the prize rise was taken into account

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
1 182,68	1 255,10	1 259,01	1 201,61	1 330,44	1 464,46	1 612,38

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Zauważyć można, że po niewielkim spadku, jaki miał miejsce w 2003 r., dochody budżetu Złotoryi systematycznie rosły – w 2004 r. zdecydowanie przewyższyły poziom z lat poprzednich, a w 2006 r. były o ponad 36% większe niż w pierwszym badanym okresie.

²¹⁸ Informator inwestycyjny województwa dolnośląskiego, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, http://www.umwd.pl/informator/gminy/zlotoryja_miasto/charakterystyka.htm

3.3. Wybrane relacje społeczno-ekonomiczne w badanych miastach

3.3.1. Sytuacja demograficzna, bezrobocie

Zgodnie z przyjętymi założeniami (tab. 9) dokonano klasyfikacji typologicznej badanych miast według ich wielkości. Jej wyniki przedstawione zostały w tabeli 30. Dodatkowo uporządkowano badane miejscowości według liczby zamieszkującej je ludności (wykr. 32).

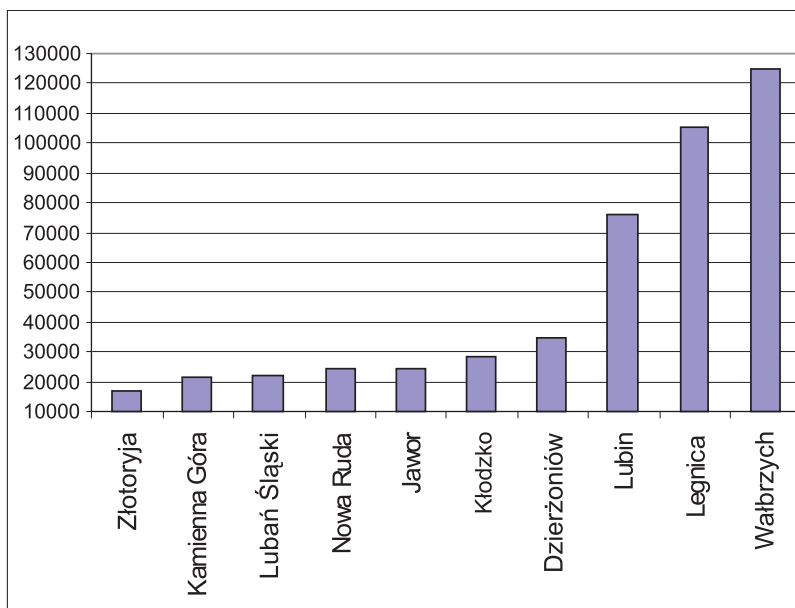
Tabela 30

Table 30

Klasyfikacja typologiczna badanych miast według ich wielkości
The typological classification of the surveyed towns according to their size

Miasto Town	Liczba ludności The population	Typ miasta The type of a town	Podtyp miasta The subtype of the town
Złotoryja	16 471	małe small	małe small
Kamienna Góra	21 266	średnie medium	półśrednie half medium
Lubań Śląski	21962	średnie medium	półśrednie half medium
Nowa Ruda	24 169	średnie medium	półśrednie half medium
Jawor	24 270	średnie medium	półśrednie half medium
Kłodzko	28 148	średnie medium	półśrednie half medium
Dzierżoniów	34 536	średnie medium	półśrednie half medium
Lubin	76 306	średnie medium	średnie medium
Legnica	105 186	wielkie big	duże big
Wałbrzych	124 988	wielkie big	duże big

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Wykres 32. Liczba ludności w badanych miastach w 2006 r.
Graph 32. The population in the surveyed towns in the 2006.

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Zaobserwować można, że najliczniej reprezentowany typ miasta to miasto średnie. Do grupy tej, obejmującej jednostki liczące od 20 do 100 tys. mieszkańców, zaliczają się: Kamienna Góra, Lubań Śląski, Nowa Ruda, Jawor, Kłodzko, Dzierżoniów, Lubin, przy czym jedynie Lubin reprezentuje podtyp „miasto średnie”. Pozostałe wymienione miejscowości, zamieszkiwane przez zdecydowanie mniejsze grupy mieszkańców, klasyfikują się w podtypie „miasto półśrednie”. Złotoryja, w której w 2006 r. żyło ok. 16,5 tys. mieszkańców, to jedyne wśród badanych miasto małe zarówno co do typu, jak i podtypu (odpowiednio: do 20 tys. i od 10 do 20. tys. mieszkańców). Wałbrzych i Legnica sklasyfikowane zostały jako miasta wielkie (typ), o podtypie „duże”. Wśród badanych nie wystąpiły miasta typu największego, liczące powyżej 500 tys. mieszkańców.

W tabeli 31 i na wykresie 33 przedstawione zostały dane umożliwiające dokonanie porównania dotyczącego struktury ludności wg ekonomicznych grup wieku w dziesięciu badanych miastach.

Tabela 31

Table 31

Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w badanych miastach w 2006 r.

The participation of inhabitants according to economical age groups in percentages in the surveyed towns in 2006

Miasto / udział ludności Town / population	W wieku przedprodukcyjnym [%] In the under productive age	W wieku produkcyjnym [%] In the productive age	W wieku poprodukcyjnym [%] In the over productive age
Złotoryja	18,1	68,9	13,1
Kamienna Góra	18,4	63,9	17,6
Lubań Śląski	17,8	66,3	15,9
Nowa Ruda	17	64,2	18,8
Jawor	18,8	67,8	13,4
Kłodzko	17,2	64,6	18,2
Dzierżoniów	16,3	64,7	19,0
Lubin	18,5	69,1	12,4
Legnica	18,2	66,8	15,1
Wałbrzych	16,0	65,5	18,5
Średnia – Average	17,63	66,18	16,2
dolnośląskie Lower Silesian	18,4	65,8	15,7

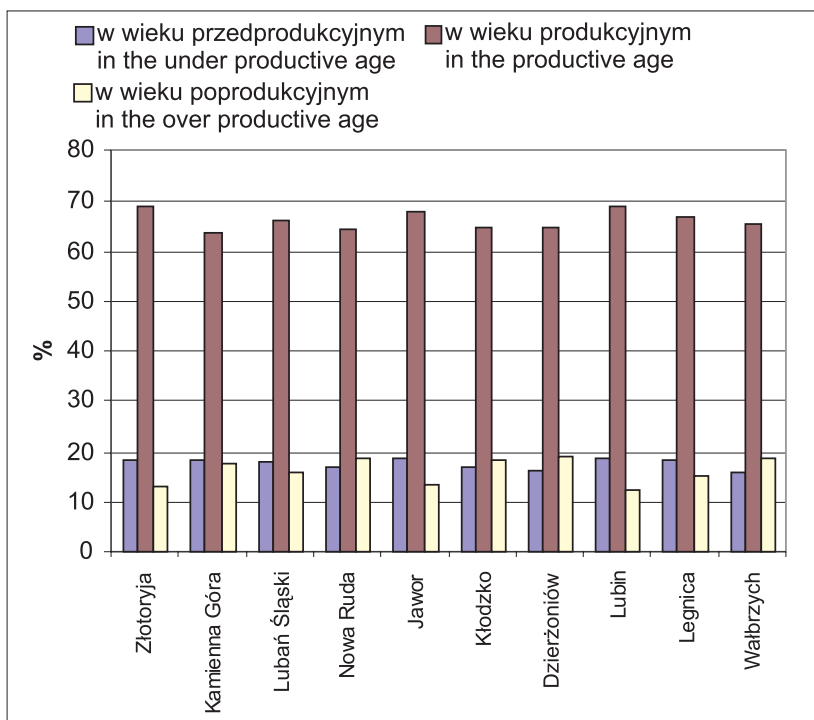
Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Zauważono, iż udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w badanych miastach jest średnio niższy niż przeciętny w woj. dolnośląskim. W miastach zaliczonych do typu „miasta wielkie” zanotowano: dla Wałbrzycha – wynik najgorszy wśród badanych miast, dla Legnicy – wynik powyżej średniej w analizowanej grupie, lecz poniżej wartości właściwej dla województwa. W Złotoryi, najmniejszym z badanych miast, udział ludności w wieku przedprodukcyjnym był wyższy od średniego w grupie.

Można więc przyjąć, iż wielkość miasta, wyrażona liczbą jego mieszkańców nie ma bezpośredniego przełożenia na udział w strukturze mieszkańców osób w wieku przedprodukcyjnym.

Udział ludności w wieku produkcyjnym, dla badanych miast, był średnio wyższy od przeciętnego w województwie, taka sama sytuacja panowała w grupie osób w wieku poprodukcyjnym. Stwierdzić można (podobnie jak w przypadku udziału osób w wieku przedprodukcyjnym), że nie ma wyraźnego powiązania pomiędzy wielkością miasta a udziałem w strukturze mieszkańców osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym.

Wykres 33. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w badanych miastach w 2006 r.

Graph 33. The participation of inhabitants according to economical age groups in percentages in the surveyed towns in 2006

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

We wszystkich badanych miastach od roku 2003 kształtował się trend spadkowy (tab. 32, wykr. 34) w zakresie stopy bezrobocia. Jednocześnie należy zauważyć, że w grupie badanych miejscowości wielkość bezrobocia w 2003 r. była większa od wartości z roku 2000 – nawet uwzględniając różnice metodologiczne i wynikającą z nich niepełną porównywalność danych (przypis 196), przyjąć można, że w okresie od grudnia 2000 r. do grudnia 2003 r. bezrobocie – w niektórych przypadkach – znacząco wzrosło.

Podobną sytuację obserwować można na terenie całego woj. dolnośląskiego. Zauważyć jednak trzeba, że średnia stopa bezrobocia dla województwa jest niższa od średniej właściwej dla badanych miast.

W całym badanym okresie stopa bezrobocia była niższa niż na Dolnym Śląsku jedynie w trzech miastach: Kłodzku, Lubinie i Legnicy, korzystnie na tle pozostałych miast z grupy kształtowała się sytuacja w Kamiennej Górze, gdzie stopa bezrobocia w 2006 r. nieznacznie przewyższyła średnią dla województwa.

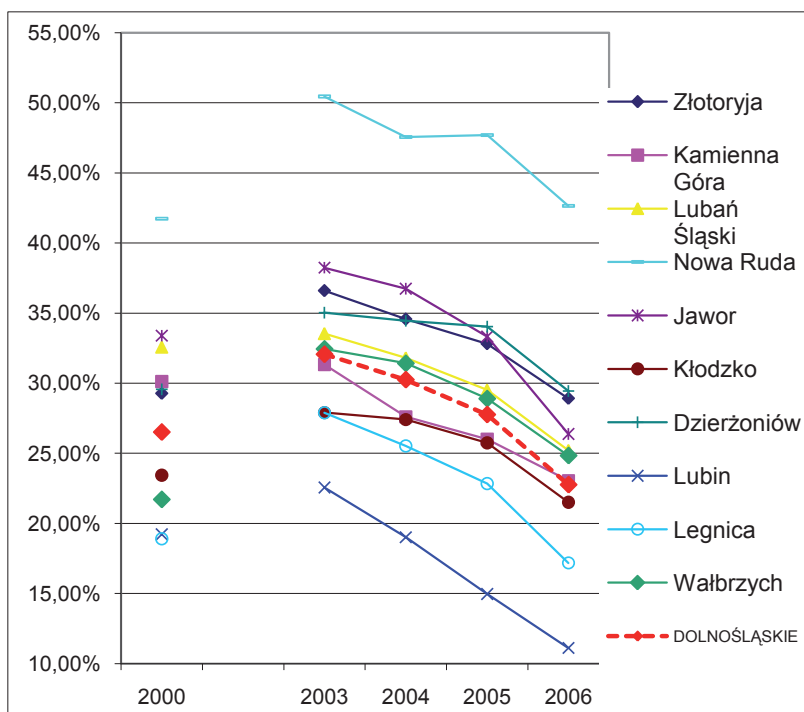
Zdecydowanie najwyższy poziom bezrobocia, w całym okresie, zanotowano w Nowej Rudzie, niekorzystnie ukształtował się też wynik Dzierżoniowa i Złotoryji; miasta te cechowały się jednocześnie niską, w porównaniu do średniej, dynamiką spadku stopy bezrobocia. Jednocześnie podkreślić tu można korzystne zmiany, jakie zaszły w zakresie opisywanego zjawiska w Jaworze – dynamika spadku stopy bezrobocia w tym mieście (po 2003 r.) była wyższa niż w pozostałych miastach, tzn. (w kolejności) w Dzierżoniowie (spadek o 5,6 pkt. procentowego), Kłodzku, Wałbrzychu, Złotoryi, Nowej Rudzie, Kamiennej Górze, Lubaniu Śląskim, Legnicy i Lubinie (11,5 pkt.).

Tabela 32
Table 32

Stopa bezrobocia w badanych miastach i woj. dolnośląskim
The unemployment rate in the surveyed towns and Lower Silesia

Miasto / rok Town / year	2000 [%]	2003 [%]	2004 [%]	2005 [%]	2006 [%]
Złotoryja	29,27	36,60	34,60	32,80	28,90
Kamienna Góra	30,12	31,30	27,60	26,00	23,10
Lubań Śląski	32,57	33,50	31,80	29,50	25,20
Nowa Ruda	41,74	50,50	47,60	47,70	42,70
Jawor	33,39	38,20	36,70	33,30	26,40
Kłodzko	23,44	27,90	27,40	25,70	21,50
Dzierżoniów	29,56	35,00	34,40	34,00	29,40
Lubin	19,22	22,60	19,00	15,00	11,10
Legnica	18,90	27,90	25,50	22,80	17,20
Wałbrzych	21,70	32,50	31,40	28,90	24,80
Średnia – Average	27,99	33,60	31,60	29,60	25,00
dolnośląskie Lower Silesian	26,51	32,06	30,25	27,76	22,76

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Wykres 34. Stopa bezrobocia w badanych miastach i woj. dolnośląskim
 Graph 34. The unemployment rate in the surveyed towns and the Lower Silesia

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
 Source: own study based on GUS data

3.3.2. Dochody budżetowe badanych miast

We wszystkich badanych miastach, z wyjątkiem Wałbrzycha i Nowej Rudy, w 2006 r. dochody budżetów w przeliczeniu na mieszkańca były realnie wyższe niż w 2000 r. (tab. 33, wykr. 35).

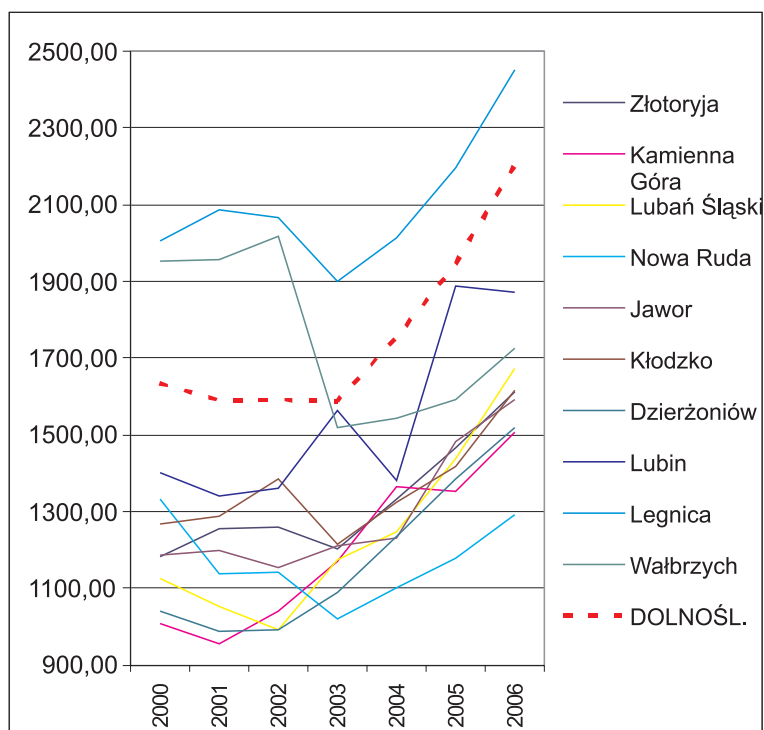
Spośród wszystkich obserwowanych miast jedynie w Legnicy, od 2000 do 2006 r. osiągającej najwyższe dochody w grupie, analizowana wielkość przewyższyła średnią wojewódzką. Lubin i Wałbrzych, wypadające korzystnie w 2006 r. na tle pozostałych dziewięciu miast, zanotowały dochody (w przeliczeniu na mieszkańca) niższe niż średnie dla Dolnego Śląska. Najgorszy wynik osiągnęła Nowa Ruda, wielkości dochodów pozostałych miast były w 2006 r. do siebie zbliżone. Ciekawe jest, że największą dynamiką wzrostu badanej wielkości cechowały się te miasta, które w 2000 r. osiągały najniższe dochody w grupie; w Lubaniu Śląskim, Kamiennej Górze i Dzierżoniowie dochody w stosunku do 2000 r. wzrosły o odpowiednio: 48,5, 49,5, 46% (przy średnim wzroście dla badanych miast wynoszącym 40,7%).

Tabela 33
Table 33

Dochody budżetów badanych miast w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006
po uwzględnieniu wskaźnika wzrostu cen
The income of budget of the surveyed towns for every inhabitant in the years 2000–2006
after the prize rise was taken into account

Miasto/rok Town/year	2000 [zł]	2001 [zł]	2002 [zł]	2003 [zł]	2004 [zł]	2005 [zł]	2006 [zł]
Złotoryja	1 182,68	1 255,10	1 259,01	1 201,61	1 330,44	1 464,46	1 612,38
Kamienna Góra	1 008,85	954,75	1 041,46	1 171,18	1 364,57	1 350,92	1 508,75
Lubań Śląski	1 127,81	1 052,25	993,16	1 173,63	1 249,12	1 436,22	1 674,51
Nowa Ruda	1 333,69	1 137,70	1 142,62	1 021,67	1 099,64	1 178,76	1 292,37
Jawor	1 186,93	1 197,38	1 155,26	1 210,34	1 233,07	1 483,92	1 591,71
Kłodzko	1 266,54	1 288,03	1 385,47	1 215,72	1 325,08	1 417,39	1 614,78
Dzierżoniów	1 039,05	987,29	992,74	1 089,27	1 235,19	1 386,10	1 516,99
Lubin	1 400,27	1 340,75	1 359,08	1 561,87	1 380,83	1 888,84	1 871,78
Legnica	2 007,24	2 084,83	2 065,44	1 899,56	2 013,19	2 195,55	2 451,31
Wałbrzych	1 952,50	1 956,71	2 018,42	1 519,13	1 544,39	1 590,54	1 726,09
Średnia – Average	1 350,55	1 325,48	1 341,27	1 306,40	1 377,55	1 539,27	1 686,07
dolnośląskie Lower Silesian	1 634,09	1 590,35	1 592,66	1 586,85	1 751,29	1 943,98	2 199,42

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Wykres 35. Dochody budżetów badanych miast w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000–2006 po uwzględnieniu wskaźnika wzrostu cen
 Graph 35. The income of budget of the surveyed towns for every inhabitant in the years 2000–2006 after the prize rise was taken into account

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
 Source: own study based on GUS data

Zauważalna jest pewna dodatnia korelacja (liczona współczynnikiem korelacji) pomiędzy wielkością miasta a wysokością osiąganych przez nie dochodów przypadających na mieszkańca²¹⁹.

Przeanalizowano również dochody własne budżetów gmin w przeliczeniu na jednego mieszkańca (tab. 33a, wykr. 35a).

²¹⁹ Wartość współczynnika korelacji liczona w odniesieniu do dochodów budżetów badanych miast w przeliczeniu na mieszkańca w 2006 r. i liczby ludności poszczególnych miast w tym samym roku wynosi 0,68.

Tabela 33a

Table 33a

Dochody własne budżetów badanych miast w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000, 2003, 2006 po uwzględnieniu wskaźnika wzrostu cen
 The own income of budget of the surveyed towns for every inhabitant in the years 2000, 2003, 2006 after the prize rise was taken into account

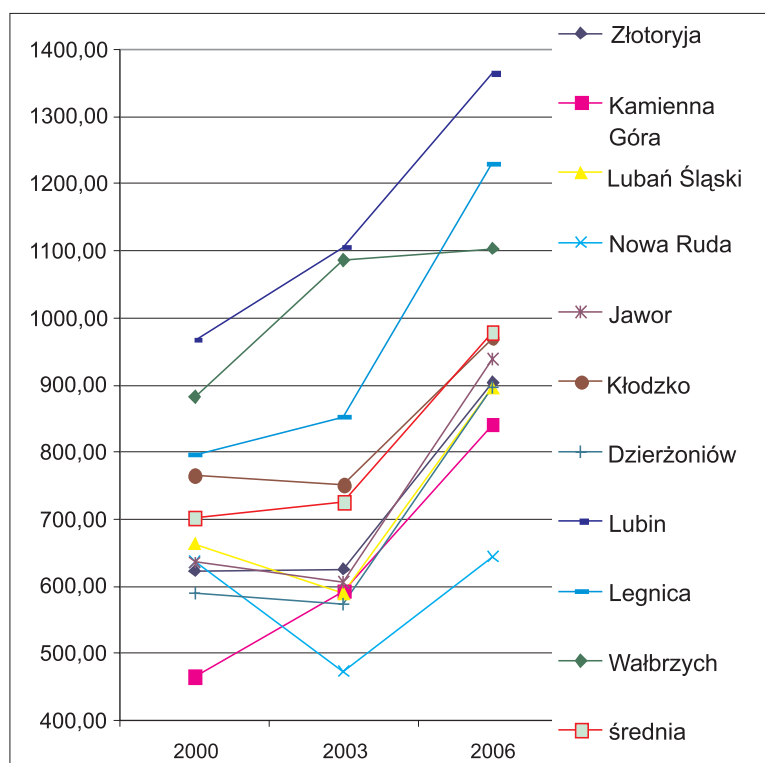
Miasto – Town	2000 [zł]	2003 [zł]	2006 [zł]	2006/2000 [zł]
Złotoryja	623,90	626,02	903,64	144,8%
Kamienna Góra	465,05	592,92	840,63	180,8%
Lubań Śląski	663,37	589,81	895,86	135,0%
Nowa Ruda	636,86	473,58	644,43	101,2%
Jawor	635,59	606,94	939,01	147,7%
Kłodzko	764,87	751,03	969,76	126,8%
Dzierżoniów	590,35	573,22	897,08	152,0%
Lubin	967,23	1 105,31	1 364,59	141,1%
Legnica	796,70	852,7761	1 230,203	154,4%
Wałbrzych	881,72	1 085,61	1 103,43	125,1%
Średnia – Average	702,56	725,72	978,86	139,3%

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
 Source: own study based on GUS data

Badanie wykazało, że we wszystkich badanych miastach w 2006 r. dochody własne budżetów w przeliczeniu na mieszkańca były realnie wyższe niż w 2000 r. Ciekawe jest to, że również Wałbrzych i Nowa Ruda zanotowały realny przyrost dochodów własnych – co więcej, w przypadku Wałbrzycha przyrost ten był znaczny i wyniósł ponad 25%. Zauważyć też można, że miastem o najwyższych dochodach własnych był Lubin, który dominował nad Legnicą i Wałbrzychem.

Dynamika wzrostu dochodów własnych w Nowej Rudzie, Wałbrzychu, Kłodzku, i Lubaniu była niższa od średniej właściwej dla grupy badanych miast, natomiast Dzierżoniów, Legnica i Kamienna Góra zanotowały ponad 50% przyrost dochodów własnych.

Podobnie jak w przypadku dochodów budżetowych ogółem tak i dla dochodów własnych gmin zauważyć można pewną zależność pomiędzy dynamiką wzrostu badanej cechy a wielkością dochodów własnych w pierwszym obserwowanym okresie: Kamienna Góra, Dzierżoniów, Złotoryja i Jawor, które w 2000 r. posiadały najniższe w grupie dochody własne, osiągnęły ponadprzeciętną dla badanej zbiorowości dynamikę wzrostu tych dochodów.

Wykres 35a. Dochody własne budżetów badanych miast w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2000, 2003, 2006 po uwzględnieniu wskaźnika wzrostu cen

Graph 35a. The income of budget of the surveyed towns for every inhabitant in the years 2000, 2003, 2006 after the price rise was taken into account

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Należy dodać, że pomiędzy wielkością miasta mierzoną liczbą jego mieszkańców a wysokością osiągniętych przez nie dochodów własnych przypadających na mieszkańca występuje, liczona współczynnikiem korelacji, dodatnia zależność²²⁰.

²²⁰ Wartość współczynnika korelacji liczona dla dochodów własnych budżetów badanych miast w przeliczeniu na mieszkańca w 2006 r. i liczby ludności poszczególnych miast w tym samym roku wynosi 0,73.

3.3.3. Infrastruktura komunalna badanych miast

Zgodnie z przyjętymi założeniami zbadano poziom wyposażenia w infrastrukturę komunalną w badanych miastach. Badanie wykonano, konstruując taksonomiczne miary rozwoju, przy wykorzystaniu metody wzorca rozwoju. Praca zawiera tabele ilustrujące przebieg i wyniki badań.

Miara rozwoju jest tak skonstruowana, aby posiadała następujące właściwości:

- im wyższy (lepiej) poziom badanego zjawiska złożonego, tym wyższa wartość miary rozwoju;
- wartości miary rozwoju są zawarte w przedziale $[0,1]$, przy czym miara rozwoju obliczona dla wzorca rozwoju (najlepsze wartości każdej zmiennej objaśniającej) równa się jeden, zaś dla antywzorca (najgorsze wartości cech wybranych dla charakterystyki poszczególnych miast) zero²²¹.

Procedura badania taksonomicznego obejmuje następujące etapy:

- 1) wstępna analiza badanego systemu,
- 2) dobór cech diagnostycznych i skal ich pomiaru,
- 3) zgromadzenie danych statystycznych,
- 4) wybór metody klasyfikacji (użyto metody wzorca rozwoju),
- 5) klasyfikacja obiektów,
- 6) weryfikacja wyników klasyfikacji,
- 7) interpretacja wyników²²².

Na potrzeby badania zgromadzono materiał statystyczny – szeregi przekrojowe dla grupy 30 cech, charakteryzujących infrastrukturę komunalną (techniczną i społeczną) badanych miast. Zestawienie tych cech i ich wartości (w 2006 r.) dla poszczególnych obiektów zawiera tabela 34. Na podstawie danych z tej tabeli zbudowano macierz obserwacji zmiennych charakteryzujących wybrane miasta (tab. 35). Z badania wyeliminowano cechę „komunalne i przemysłowe oczyszczalnie ścieków, przepustowość (dam^3/dobe) przypadająca na 1 km^{29} ” z grupy „zieleń miejska i ochrona środowiska”, ze względu na brak porównywalnych danych. Na tym etapie korzystając ze wzorów nr 3.1, 3.2 i 3.2a obliczono również średnią arytmetyczną, odchylenie standardowe i współczynnik zmienności dla każdej badanej cechy. Ze względu na zbyt niską wartość współczynnika zmienności ($V_j < 0,1$) z dalszego postępowania wyeliminowano cechy nr: 2, 3, 9, 14, 22. Dla pozostałych 24 zmiennych zbudowano macierz korelacji r (tab. 96), zawierającą współczynniki korelacji pomiędzy poszczególnymi zmiennymi. Metodą ekspercką, ze względu na dużą funkcyjną zależność liniową zmiennej nr 8 (odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej [%]) z innymi zmiennymi (1, 5, 6, 7, 21), zdecydowano się wyeliminować ją z dalszego badania. W efekcie otrzymano zbiór 23 cech, uczestniczących w dalszym badaniu.

²²¹ Bartosiewicz S., 1998: Metody analizy rozkładu wielu zmiennych, [w:] Jajuga K. (red.), *Ekonometria. Metody i analiza problemów ekonomicznych*, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław, s. 39.

²²² Becla A., Zielińska A., 2003: *Elementy statystyki i metod ilościowych*, Wyd. I-Bis, Wrocław, s. 141.

Tabela 34
Table 34

Zestawienie cech i ich wartości dla poszczególnych miast (2006)
The compendium of features and their values for individual towns (2006)

Miasta Town		Złotoryja	Kamienna Góra	Lubań	Nowa Ruda	Jawor	Kłodzko	Dzierżoniów	Lubin	Legnica	Wałbrzych
		Infrastruktura techniczna Technical infrastructure									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Wodociągi – Waterworks	Wodociągowa sieć rozdzielcza na 100 km ² [km] The water pipe system for 100 square km	314,5	286,6	260,5	159,5	235,1	258,1	303,9	275,4	322,8	252,2
	Zużycie wody z wodociągów na 1 mieszkańca (gospodarstwa domowe) [m ³] The usage of water for every member of a household	31,8	37,5	35,3	33,2	36,6	36,5	31,2	36,7	32,3	31,4
	Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej [%] The percentage of population using the system of water pipes	98,7	98,1	98,1	96,8	98,8	96,0	87,2	99,5	97,9	97,6

Tabela 34 cd.
Table 34 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Kanalizacja – Sewage system	Kanalizacyjna sieć rozdzielcza na 100 km ² [km] Sewage installation	305,8	470,1	272,3	112,3	234,6	221,4	328,4	302,2	337,2	179,5
	Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej [%] The percentage of population using the sewage installation	92,5	81,0	85,4	70,8	93,3	87,7	77,9	98,8	89,3	77,2
Gazownictwo – Gas	Gazownicza sieć rozdzielcza na 100 km ² [km] Gas pipeline	361,5	197,8	270,8	44,8	252,4	269,8	409,0	239,2	294,9	348
	Zużycie gazu z sieci na 1 mieszkańca (gospodarstwa domowe) [m ³] The usage of gas from gas pipeline	165,6	105,6	167,1	38,8	132,7	152,1	162,2	137,7	135,1	118,3
	Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowniczej [%] The percentage of population using the gas pipeline	91,3	86,5	91,3	37,4	94,4	90,6	95,7	97,2	93,8	91,0
Energetyka Power engineering	Zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca (gospodarstwa domowe) [kW·h] The usage of electrical energy for every member of a household	596,3	571,8	584,0	632,2	627,6	713,9	626,9	541,2	638,9	671,3

Tabela 34 cd.
Table 34 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Komunikacja i transport – Communications, transport	Długość [w km] czynnych tras: tramwajowych, trolejbusowych, autobusowych na 10 km ² (komunikacja miejska) The length (in kilometres) of bus/tram routes	3,33	0	0	0	0	0	12,5	0	16,8	13,8
	Długość dróg publicznych gminnych przypadająca na 1 km ² * – The length of public and communal roads for every square kilometre	2,57	2,2	4,07	2,83	2,48	4,29	5,52	3,04	5,08	3,45
Zieleń miejska i ochrona środowiska Urban greenery, environment	Powierzchnia parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej przypadająca na 1 000 mieszkańców [ha] – The area of parks, green places for 1 000 inhabitants (measured in hectares)	1,3	0,77	1,25	0,8	3	2,13	2,48	1,84	1,87	1,34
	Nasadzenia drzew i krzewów [szt.] na 10 km ² w 2006 r. Planting trees and bushes for every 10 square kilometre	214	0	1653	86	353	688	62	858,5	9350	945

* Dane z grudnia 2004 r., dane z 2006 r. były nieosiągalne (GUS obecnie tych danych nie gromadzi)

Tabela 34 cd.
Table 34 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Zieleń miejska i ochrona środowiska – Urban greenery, environment	Procent ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków miejskich [%] The percentage of population serviced by the cleaning sewage system	100	100	100	82,7	100	99,5	98,4	100	100	99,4
	Ścieki wymagające oczyszczenia odprowadzone do wód lub do ziemi (dam ³) przypadające na 1 km ² Sewage in need of cleaning taken to water or to the ground	50,88	187,1	64,68	18,1	64,6	54,9	68,6	82,51	115,1	56,6
	Komunalne i przemysłowe oczyszczalnie ścieków przepustowość (dam ³ /dobę) przypadająca na 1 km ² Communal and industrial sewage cleaning system	1208	818,3	406,3	0*	7116	500	375	1003	1473	0*

* Ścieki z tych miejscowości są odprowadzane do oczyszczalni leżących poza administracyjnym terenem miast; cechy nie wykorzystano przy konstrukcji miary.

Tabela 34 cd.
Table 34 cont.

Infrastruktura społeczna Social infrastructure											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna – Health care and social assistance	Liczba łóżek w szpitalach przypadająca na 10 tys. mieszkańców The number of beds in hospitals or every 10 thousand of inhabitants	157,8	210,7	80,6	65,8	41,6	135,7	39,9	84,6	56	55,2
	Porady ogólnodostępne w placówkach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej przypadające na 1 000 mieszkańców Dispensary in health care centres for every 1 000 of inhabitants	4371	4461	7213	3899	5562	6235	2686	5042	4030	4130
	Liczba ludności przypadająca na jedną aptekę ogólnodostępną The number of people for every chemist's	2353	3544	3137	3021	2427	2346	3140	2725	2566	2778
	Miejsca w placówkach stacjonarnej pomocy społecznej przypadające na 10 tys. mieszkańców The places in social help institutions for every 10 thousand of inhabitants	0	30	0	33,9	26,8	34,1	0	3,67	15,4	8,5

Tabela 34 cd.
Table 34 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Oświata – Education	Miejsca rzeczywiste w żłobkach przypadające na 100 dzieci w wieku 0–3 lat The real places in nurseries for every 100 children aged 0–3	9,17	8,9	2,39	0	0	7,1	5,7	6,65	0	2,4
	Odsetek dzieci w wieku od lat 3 do lat 6 uczęszczających do przedszkoli The percentage of children attending kindergarten aged 3–6	52,6	47,3	72,5	30,9	67	58,3	86	71,6	61,6	56,6
	Liczba uczniów szkół podstawowych przypadająca na jeden oddział (w szkole podstawowej) Number of primary school pupils in one class	23,1	22,2	26,3	22	24,8	20,9	22	23,3	23,8	23,3
	Liczba uczniów gimnazjów przypadająca na jeden oddział (w gimnazjum) Number of Lower Secondary school students in one class	27	25	27	20,7	26	21,1	29,4	24,5	25,5	25,3

Tabela 34 cd.
Table 34 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Oświata – Education	Odsetek uczniów przystępujących do matury i otrzymujących świadectwo dojrzałości The percentage of pupils taking matura exam and getting school leaving certificate	69	65	63,6	65	51,4	39,5	65,6	64,1	68,1	55,6
	Szkolne komputery podłączone do Internetu przypadające na 1 000 uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych, zasadniczych zawodowych i szkół średnich School computers with internet access for every 1 000 primary, lower secondary, secondary, vocational, technical and comprehensive school	52,9	23	40,2	44	30	37	35	38,8	29	36
Kultura – Culture	Księgozbiór bibliotek przypadający na 1 000 mieszkańców The libraries for every 1 000 of inhabitants	3879	3391	4554	4827	3286	4901	3212	2424	3518	3163

Tabela 34 cd.
Table 34 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Kultura – Culture	Miejsca na widowni w kinach na 1 000 mieszkańców The seats in the cinemas for every 1 000 of inhabitants	18,21	16,41	20,90	18,62	20,60	12,79	13,31	7,29	7,02	7,11
	Muzea łącznie z oddziałami przypadające na 10 tys. mieszkańców Museums and their branches for every 10 thousand of inhabitants	0	0,47	0,45	0	0,41	0,35	0	0	0,09	0,08
	Domy, ośrodki kultury, kluby i świetlice przypadające na 10 km ² Clubs, the centres of culture etc. for 10 square kilometre	0,83	0,55	0,62	0,27	0,53	0,4	1	0,97	0,53	0,23

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Tabela 35
Table 35

Macierz obserwacji zmiennych charakteryzujących badane miasta
The matrix of observation of the variables which characterise the surveyed towns features

Lp.	Miasta / obiekty (i) Cechy (j) Towns /objects (i) Features(j) 2006 r. / year 2006	Złotoryja	Kamienna Góra	Lubań	Nowa Ruda	Jawor	Kłodzko	Dzierżoniów	Lubin	Legnica	Wałbrzych	średnia arytmetyczna $\bar{x}_j$	odchylenie standardowe S_j	współczynnik zmienności V_j
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1.	Wodociągowa sieć rozdzielcza na 100 km ² [km] The water pipe system for 100 square km	314,5	286,6	260,5	159,5	235,1	258,1	303,9	275,4	322,8	252,2	266,86	47,258	0,18
2.	Zużycie wody z wodociągów na 1 mieszkańca (gospodarstwa domowe) [m ³] The usage of water from water pipe system for every household member	31,8	37,5	35,3	33,2	36,6	36,5	31,2	36,7	32,3	31,4	34,25	2,507	0,07
3.	Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej [%] The percentage of population using the water pipe system	98,7	98,1	98,1	96,8	98,8	96	87,2	99,5	97,9	97,6	96,87	3,541	0,04

Tabela 35 cd.
Table 35 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
4.	Kanalizacyjna sieć rozdzielcza na 100 km ² [km] The sewage pipeline for 100 square kilometre	305,8	470,1	272,3	112,3	234,6	221,4	328,4	302,2	337,2	179,5	276,38	98,069	0,35
5.	Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej [%] The percentage of population using the sewage system	92,5	81	85,4	70,8	93,3	87,7	77,9	98,8	89,3	77,2	85,39	8,620	0,10
6.	Gazownicza sieć rozdzielcza na 100 km ² [km] The gas pipeline for every 100 square kilometre	361,5	197,8	270,8	44,8	252,4	269,8	409	239,2	294,9	348	268,82	100,868	0,38
7.	Zużycie gazu z sieci na 1 mieszkańca (gospodarstwa domowe) [m ³] The usage of gas for every member of a household	165,6	105,6	167,1	38,8	132,7	152,1	162,2	137,7	135,1	118,3	131,52	38,424	0,29

Tabela 35 cd.
Table 35 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
8.	Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowniczej [%] The percentage of population using the gas pipeline	91,3	86,5	91,3	37,4	94,4	90,6	95,7	97,2	93,8	91	86,92	17,660	0,20
9.	Zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca (gospodarstwa domowe) [kW*h] The usage of electrical energy for every member of a household	596,3	571,8	584	632,2	627,6	713,9	626,9	541,2	638,9	671,3	620,41	49,943	0,08
10.	Długość [w km] czynnych tras: tramwajowych, trolejbusowych, autobusowych na 10 km ² (komunikacja miejska) The length of used routes: trams, bus for 10 square kilometres	3,33	0	0	0	0	0	12,5	0	16,8	13,8	4,643	6,867	1,48
11.	Długość dróg publicznych gminnych przypadająca na 1 km ² The length of public and communal roads for 1 square kilometre	2,57	2,2	4,07	2,83	2,48	4,29	5,52	3,04	5,08	3,45	3,553	1,142	0,32

Tabela 35 cd.
Table 35 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
12.	Powierzchnia parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej przypadająca na 1 000 mieszkańców [ha] The area of parks and green places for 1 000 of inhabitants	1,3	0,77	1,25	0,8	3	2,13	2,48	1,84	1,87	1,34	1,678	0,722	0,43
13.	Nasadenia drzew i krzewów [szt.] na 10 km ² w 2006 r. Planting of trees and bushes for 10 square kilometres in the year 2006	214	0	1 653	86	353	688	62	858,5	9 350	945	1 420,9	2 833,31	1,99
14.	Procent ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków miejskich [%] The percentage of population served by the sewage system	100	100	100	82,7	100	99,5	98,4	100	100	99,4	98	5,400	0,06

Tabela 35 cd.
Table 35 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
15.	Ścieki wymagające oczyszczenia odprowadzone do wód lub do ziemi (dam ³) przypadające na 1 km ² Sewage in need of cleaning taken into water or the ground for every 1 square kilometre	50,88	187,1	64,68	18,1	64,6	54,9	68,6	82,51	115,1	56,6	76,307	45,984	0,60
16.	Liczba łóżek w szpitalach przypadająca na 10 tys. mieszkańców The number of beds in hospital for 10 thousand of inhabitants	157,8	210,7	80,6	65,8	41,6	135,7	39,9	84,6	56	55,2	92,79	56,861	0,61
17.	Porady ogólnodostępne w placówkach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej przypadające na 1 000 mieszkańców The dispensary in health care centres for 1 000 inhabitants	4 371	4 461	7 213	3 899	5 562	6 235	2 686	5 042	4 030	4 130	4 762,756	1 296,568	0,27
18.	Liczba ludności przypadająca na jedną aptekę ogólnodostępną The number of inhabitants for every chemist's	2 353	3 544	3 137	3 021	2 427	2 346	3 140	2 725	2 566	2 778	2 803,7	399,628	0,14

Tabela 35 cd.
Table 35 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
19.	Miejsca w placówkach stacjonarnej pomocy społecznej przypadające na 10 tys. mieszkańców Places in social care centres for 10 thousand of inhabitants	0	30	0	33,9	26,8	34,1	0	3,67	15,4	8,5	15,237	14,649	0,96
20.	Miejsca rzeczywiste w żłobkach przypadające na 100 dzieci w wieku 0–3 lat The real places in nurseries for 100 children aged 0–3	9,17	8,9	2,39	0	0	7,1	5,7	6,65	0	2,4	4,231	3,695	0,87
21.	Odsetek dzieci w wieku od 3 do 6 lat uczęszczających do przedszkoli The percentage of children attending kindergarten aged 3–6	52,6	47,3	72,5	30,9	67	58,3	86	71,6	61,6	56,6	60,44	15,252	0,25
22.	Liczba uczniów szkół podstawowych przypadająca na jeden oddział (w szkole podstawowej) The number of primary school pupils in a class	23,1	22,2	26,3	22	24,8	20,9	22	23,3	23,8	23,3	23,17	1,553	0,07

Tabela 35 cd.
Table 35 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
23.	Liczba uczniów gimnazjów przypadająca na jeden oddział (w gimnazjum) The number of lower secondary school pupils in a class	27	25	27	20,7	26	21,1	29,4	24,5	25,5	25,3	25,15	2,633	0,10
24.	Odsetek uczniów przystępujących do matury i otrzymujących świadectwo dojrzałości The percentage of pupils taking matura exam and obtaining school leaving certificate	69	65	63,6	65	51,4	39,5	65,6	64,1	68,1	55,6	60,69	9,228	0,15
25.	Szkolne komputery podłączone do Internetu przypadające na 1 000 uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych, zasadniczych zawodowych i szkół średnich School computers with the internet access for 1 000 students of primary, lower secondary school	52,9	23	40,2	44	30	37	35	38,8	29	36	36,59	8,350	0,23

Tabela 35 cd.
Table 35 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
26.	Księgozbiór bibliotek przypadający na 1 000 mieszkańców Libraries for 1 000 inhabitants	3 879	3 391	4 554	4 827	3 286	4 901	3 212	2 424	3 518	3 163	3 715,5	811,457	0,22
27.	Miejsca na widowni w kinach na 1 000 mieszkańców The seats in the cinemas for 1 000 inhabitants	18,21	16,41	20,9	18,62	20,6	12,79	13,31	7,29	7,02	7,11	14,226	5,564	0,39
28.	Muzea łącznie z oddziałami przypadające na 10 tys. mieszkańców Museums and their branches for 10 thousand of inhabitants	0	0,47	0,45	0	0,41	0,35	0	0	0,09	0,08	0,185	0,207	1,12
29.	Domy, ośrodki kultury, kluby i świetlice przypadające na 10 km ² The culture centres and clubs for 10 square metres	0,83	0,55	0,62	0,27	0,53	0,4	1	0,97	0,53	0,23	0,593	0,268	0,45

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

$$\bar{x}_j = \frac{1}{t} \sum_{i=1}^t x_{ij} \quad (3.1)$$

$$s_j = \sqrt{\frac{1}{t} \sum_{i=1}^t (x_{ij} - \bar{x}_j)^2} \quad (3.2)$$

$$V_j = \frac{S_j}{\bar{x}_j} \quad (3.2a)$$

gdzie:

- $\bar{x}_j$ – średnia arytmetyczna zmiennej x_j ,
- s_j – odchylenie standardowe zmiennej x_j ,
- z_{ij} – znormalizowana wartość j -tej cechy w i -tym obiekcie,
- x_{ij} – wartość j -tej cechy w i -tym obiekcie.

W celu ujednoczenia jednostek miar poszczególnych cech oraz ich rzędów wielkości, wg wzoru 3.3, przeprowadzono normalizację. W efekcie powstała macierz znormalizowana Z (tab. 97).

$$Z_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_j}{s_j} \quad (3.3)$$

gdzie:

- $\bar{x}_j$ – średnia arytmetyczna zmiennej x_j ,
- s_j – odchylenie standardowe zmiennej x_j ,
- z_{ij} – znormalizowana wartość j -tej cechy w i -tym obiekcie,
- x_{ij} – wartość j -tej cechy w i -tym obiekcie.

W kolejnym etapie badania wyznaczono tzw. wzorzec rozwoju Z_0 (tab. 98), o najlepszych wartościach dla każdej cechy:

$$Z_0 = [Z_{01}, Z_{02}, \dots, Z_{0j}, \dots, Z_{0m}]$$

gdzie:

- $Z_{0j} = \max_i Z_{ij}$, gdy zmienna Z_j jest stymulantą
- i
- $Z_{0j} = \min_i Z_{ij}$, gdy zmienna Z_j jest destymulantą

oraz antywzorzec Z_{-0} (tab. 99) o najgorszych wartościach każdej zmiennej:

$$Z_{-0} = [Z_{-01}, Z_{-02}, \dots, Z_{-0j}, \dots, Z_{-0m}]$$

gdzie:

$$Z_{-0} = \max_i Z_{ij}, \text{ gdy zmienna } Z_j \text{ jest destymulantą}$$

oraz

$$Z_{-0} = \min_i Z_{ij}, \text{ gdy zmienna } Z_j \text{ jest stymulantą.}$$

Następnie, korzystając ze wzoru 3.4, zbadano podobieństwo pomiędzy poszczególnymi badanymi obiektami a wzorcem rozwoju Z_0 (tab. 100).

$$d_{i0} = \sqrt{\sum_{j=1}^m (z_{ij} - z_{0j})^2} \quad \text{dla } i=1, \dots, n. \quad (3.4)$$

gdzie:

d_{i0} – odległość euklidesowa i -tego obiektu od wzorca rozwoju.

Na kolejnym etapie, przy użyciu następującej formuły:

$$d_0 = \sqrt{\sum_{j=1}^m (z_{0j} - z_{-0j})^2} \quad (3.5)$$

policzono odległość pomiędzy wzorcem rozwoju a antywzorcem rozwoju (tab. 101).

W ostatniej fazie badania, przy użyciu wzoru 3.6, policzono miary rozwoju dla badanych miast. Wyniki prezentowane są w tabelach 36 i 37.

$$m_i = 1 - \frac{d_{i0}}{d_0} \quad \text{dla } i=1, \dots, n. \quad (3.6)$$

gdzie:

m_i – miara rozwoju dla i -tego obiektu

d_0 – odległość pomiędzy wzorcem rozwoju a antywzorcem rozwoju.

Jak wspomniano, wartości miary rozwoju są zawarte w przedziale [0,1], przy czym im wyższy (lepiej) poziom badanego zjawiska złożonego, tym wyższa wartość miary rozwoju. Wyniki przeprowadzonego badania wskazały, że miastem o najlepiej rozwiniętej infrastrukturze komunalnej jest Kłodzko; tuż za nim ulokowały się Złotoryja, Lubań i Legnica. Lubin, Jawor i Dzierżoniów osiągnęły zbliżony, nieco niższy wynik. Wałbrzych i Kamienna Góra, z miarami rozwoju oscylującymi wokół 0,3, znalazły się w trzeciej grupie, wyprzedzając Nową Rudę (0,211). Nie zaobserwowano korelacji pomiędzy wielkością miasta mierzoną liczbą jego mieszkańców a poziomem zagospodarowania infrastrukturalnego mierzonego miarami rozwoju; współczynnik korelacji pomiędzy tymi zmiennymi wynosi 0,04.

Tabela 36
Table 36

Miary rozwoju
The developments measurements

m1	0,487
m2	0,326
m3	0,479
m4	0,211
m5	0,413
m6	0,494
m7	0,407
m8	0,437
m9	0,471
m10	0,356

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 37
Table 37

Uporządkowane malejąco miary rozwoju
The measurements of development in the descending order

Kłodzko	m6	0,494
Złotoryja	m1	0,487
Lubań	m3	0,479
Legnica	m9	0,471
Lubin	m8	0,437
Jawor	m5	0,413
Dzierżoniów	m7	0,407
Wałbrzych	m10	0,356
Kamienna Góra	m2	0,326
Nowa Ruda	m4	0,211

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

4. PROCES PRZEKSZTAŁCENÍ W STRUKTURZE FUNKCJONALNEJ BADANYCH MIAST

4.1. Zastosowana procedura identyfikacji i pomiaru funkcji miast

Jako miernik funkcji miast zastosowano wielkość zatrudnienia w poszczególnych działach ich gospodarek. Opierając się na teorii bazy ekonomicznej, wyodrębniono funkcje endogeniczne i egzogeniczne. Wydaje się, że przy analizie struktury funkcjonalnej zbioru miast celowe jest skoncentrowanie się na tych rodzajach działalności, które stanowią o gospodarczym znaczeniu miasta dla regionu czy kraju.

Z powodu stosunkowo szerokiego obszaru prowadzonego badania oraz bardzo dużej pracochłonności i wysokiej kapitałochłonności metod bezpośrednich zdecydowano się na użycie pośrednich metod pomiaru bazy ekonomicznej miasta, a dokładniej na przeprowadzenie badania przy użyciu współczynnika specjalizacji Florence'a, pozwalającego na identyfikację funkcji wyspecjalizowanych, decydujących o szerszym znaczeniu miasta oraz wskaźnika nadwyżki pracowników, umożliwiającego m.in. obliczenie wielkości zatrudnienia w grupie egzogenicznej. Podkreślić należy, że wyniki uzyskiwane metodą wskaźnika nadwyżki pracowników, w porównaniu do rezultatów często stosowanej metody najmniejszych zapotrzebowań, wykazują znaczne zróżnicowanie w relacjach pomiędzy funkcjami miastotwórczymi i obsługi w poszczególnych miastach.

Uznać należy, że otrzymane przy użyciu wymienionych wskaźników wyniki są dobrą podstawą do przeprowadzenia klasyfikacji i określenia typów funkcjonalnych badanych miast.

Szczegółowe omówienie ww. wskaźników znajduje się w części teoretycznej pracy (pkt 1.6). Ze względu na zakres dostępnych danych statystycznych analiza przeprowadzona została w przekroju sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) oraz w podziale na sektory ekonomiczne.

4.2. Przesłanki procesu przekształceń strukturalnych

4.2.1. Bezpośrednie oddziaływanie specjalnej strefy ekonomicznej na skalę i strukturę zatrudnienia w mieście

Punktem wyjścia w analizie oddziaływania SSE na skalę i strukturę zatrudnienia w mieście może być wynikające z danych zawartych w tabeli nr 38 stwierdzenie, że we wszystkich badanych miastach, z wyjątkiem Wałbrzycha, liczba pracujących ogółem w 2006 r. zmniejszyła się w stosunku do roku 2000. O ile w Dzierżoniowie i w Legnicy spadek ten był realnie mały, to w Nowej Rudzie i w Złotorzy jego wielkość wyniosła odpowiednio 22,98 i 19,42% w stosunku do okresu wyjściowego. Znaczące jest to, że w analogicznym okresie stopa bezrobocia w większości badanych miast spadła, również w przypadku tej wielkości, tym razem negatywnie, wyróżnia się Wałbrzych (wzrost stopy bezrobocia o ok. 3 pkt. proc.) i Nowa Ruda (por. tab. 32).

Tabela 38

Table 38

Liczba pracujących ogółem według faktycznego miejsca pracy i faktycznie wykonywanej działalności w badanych miastach

The number of working people according to the real place of work and the work done in the surveyed towns

Strefy ekonomiczne Regions of economic	Miasto Town	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
		pracujący – working people						
KSSE	Kamienna Góra	5 381	4 936	4 754	5 029	5 190	5 290	5 161
	Jawor	5 561	5 161	5 084	4 906	4 759	5 067	5 333
	Lubań	4 928	4 544	4 675	4 634	4 718	4 699	4 691
WSSE	Wałbrzych	29 852	28 797	29 048	29 785	30 421	31 288	31 630
	Dzierżoniów	7 979	7 473	7 955	7 435	7 388	7 447	7 919
	Kłodzko	9 334	9 356	9 040	8 819	8 652	8 731	9 174
	Nowa Ruda	3 882	3 446	3 124	2 939	3 221	3 011	2 990
LSSE	Legnica	29663	28 818	27 678	26 811	27 756	28 284	29 628
	Lubin	21 072	21075	20327	21 022	19 950	20 566	20 795
	Złotorzja	4 372	4 164	3 872	3 683	3 557	3 516	3 523

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS

Source: own study based on GUS data

Liczba pracujących w sekcji D ogółem (przetwórstwo przemysłowe²²³) zwiększyła się w 2006 r. w stosunku do 2000 r. w Kamiennej Górze (18,45%), Jaworze (12,54%), Wałbrzychu (48,43%), Dzierżoniowie (6,78%), Legnicy (18,74%), natomiast spadła w Lubaniu (13,7%), Kłodzku (5,97%), Nowej Rudzie (21,79%), Lubinie (8,13%) oraz w Złotoryi, gdzie spadek był szczególnie dotkliwy i wyniósł 55,15% w stosunku do roku 2000 (tab. 39).

Tabela 39

Table 39

Liczba pracujących według faktycznego miejsca pracy i faktycznie wykonywanej działalności w sekcji D (przetwórstwo przemysłowe) w badanych miastach

The number of working people according to the real place of work and the work done in the section D (manufacturing industry) in the surveyed towns

Strefy ekonomiczne Regions of economic	Miasto Town	2000	2003	2006
		pracujący w sekcji D – working in D section		
KSSE	Kamienna Góra	1 995	2 134	2 363
	Jawor	2 153	2 056	2 423
	Lubań	1 002	823	871
WSSE	Wałbrzych	8 017	10 206	11 900
	Dzierżoniów	2 773	2 611	2 961
	Kłodzko	2 513	2 485	2 363
	Nowa Ruda	881	489	689
LSSE	Legnica	6 186	4 912	7 345
	Lubin	2 558	2 285	2 350
	Złotoryja	1 369	985	614

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS

Source: own study based on GUS data

²²³ Wynikające z planów rozwoju stref preferowane dziedziny działalności zaliczają się do sekcji D wg klasyfikacji PKD: por. 1) Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 31 marca 1999 r. w sprawie ustalenia planu rozwoju Kamiennogórskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Małej Przedsiębiorczości: Dz.U. z 1999 r. nr 35, poz. 328 oraz Dz.U. z 2005 r. nr 81, poz. 708, pkt. V.2. załącznika: Plan rozwoju Kamiennogórskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Małej Przedsiębiorczości; 2) Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 2 grudnia 1997 r. w sprawie ustalenia planu rozwoju Legnickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej: Dz.U. z 1997 r. nr 153, poz. 1003, pkt 5.2. załącznika: Plan rozwoju Legnickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej; 3) Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 2 grudnia 1997 r. w sprawie ustalenia planu rozwoju Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej "Invest-Park": Dz.U. z 1997 r. nr 153, poz. 1004, Dz.U. z 2000 r. nr 62, poz. 727, Dz.U. z 2005 r. nr 81, poz. 713, pkt. V.2. załącznika: Plan rozwoju Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej "Invest-Park".

Tabele 40, 41 i 42 zawierają dane informujące o liczbie pracowników zatrudnionych przez przedsiębiorstwa działające na podstawie ważnych zezwoleń w SSE na terenie badanych miast.

Tabela 40

Table 40

Zatrudnienie generowane przez przedsiębiorstwa działające na terenie Kamiennogórskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Małej Przedsiębiorczości
The employment generated by the companies acting on the area of KSSEMP
(The Special economical Sphere of Small Entrepreneurialship in Kamienna Góra)

Miasto Town	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	zatrudnienie – employment						
Kamienna Góra	x*	x	x	1 181	1 518	1 660	1 803
Jawor	0	0	0	0	0	0	0
Lubań	x	x	x	21	177	177	192
Razem Total	x	x	x	1 202	1 695	1 837	1 995

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych KSSEMP

Source: own study based on KSSEMP data

* x – ze względu na sposób archiwizowania danych przez KSSE informacja niedostępna (dot. wszystkich tabeli w punkcie)

Tabela 41

Table 41

Zatrudnienie generowane przez przedsiębiorstwa działające na terenie Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „INVEST – PARK”
The employment generated by companies acting on the grounds of the Special economical Sphere in Wałbrzych called „INVEST – PARK”

Miasto Town	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	zatrudnienie – employment						
Wałbrzych	1 470	2 050	3 146	4 481	5 676	6 601	6 835
Dzierżoniów	524	663	1 046	794	841	1 066	1 298
Kłodzko	1 459	1 559	1 867	1 662	1 522	1 481	1 560
Nowa Ruda	64	82	39	0	20	26	100
Razem Total	3 517	4 354	6 098	6 937	8 059	9 174	9 793

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych WSSE

Source: own study, based on WSSE data

Tabela 42

Table 42

Zatrudnienie generowane przez przedsiębiorstwa działające na terenie Legnickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej
The employment generated by the companies acting on the grounds of the Special Economical Sphere in Legnica

Miasto Town	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	zatrudnienie – employment						
Legnica	265	619	933	1 341	1 911	2 184	2 852
Lubin	0	0	0	0	0	0	0
Złotoryja	0	0	0	0	0	3	160
Razem Total	265	619	933	1 341	1 911	2 187	3 012

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych LSSE
Source: own study based on LSSE data

Rozmowy przeprowadzone z przedstawicielami zarządu stref pozwalają stwierdzić, iż w 2007 r. we wszystkich, z wyjątkiem Kłodzka, miastach, w których w 2006 r. zanotowano (czynną) działalność gospodarczą prowadzoną w ramach SSE, nastąpiło dalsze, nieraz istotne powiększenie liczby zatrudnionych pracowników. Przykładem może tu być Legnica, w której w 2007 r. pracowało już 3 318 osób w firmach powiązanych ze SSE, czy Nowa Ruda, w której wielkość zatrudnienia w stosunku do roku poprzedniego wzrosła o ponad 200%. W Kłodzku liczba pracujących w stosunku do 2006 r. spadła o ok. 12%.

W Kamiennej Górze na przestrzeni ostatnich lat miał miejsce zdecydowany przyrost liczby osób zatrudnionych przez przedsiębiorstwa działające w ramach SSE. Odzwierciedla się to zarówno w udziale pracujących w firmach zlokalizowanych na terenie KSSE w Kamiennej Górze w ogólnej liczbie pracujących w tym mieście, jak i w relacji pomiędzy zatrudnionymi w tych firmach a ogólną liczbą pracujących w sekcji D w omawianej miejscowości (tab. 43, 44). W 2003 r. w Kamiennej Górze ponad połowa osób pracujących w przetwórstwie przemysłowym była pracownikami firm działających w ramach zezwolenia na terenie SSE, w 2006 r. pracownicy tych firm stanowili już ponad trzy czwarte ogółu zatrudnionych w sekcji D. Przy uwzględnieniu faktu, iż pomoc publiczna w SSE udzielana jest w związku z nowymi inwestycjami lub tworzeniem nowych miejsc pracy związanych z tymi inwestycjami przypuszczać można, że w mieście nastąpiło daleko idące przekształcenie „krajobrazu” gospodarczego. Podkreślić należy, że Kamienna Góra jest miastem najdłużej związanym z KSSEMP, jest też siedzibą Specjalnej Strefy Ekonomicznej Małej Przedsiębiorczości SA.

W Jaworze, do końca 2007 r., żadna firma nie podjęła czynnej działalności w ramach SSE (tab. 43, 44). Zauważyć jednak można, że w mieście nastąpił przyrost liczby zatrudnionych w sekcji D o 12,5% w stosunku do roku 2000.

Tabela 43
Table 43

Udział pracujących w firmach zlokalizowanych na terenie KSSEMP w ogólnej liczbie
pracujących w mieście
The participation of employees working in the companies located on the grounds of KSSEMP
in the general number of working people in the town

Miasto Town	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Kamienna Góra	x	x	x	23,48%	29,25%	31,38%	34,94%
Jawor	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Lubań	x	x	x	0,45%	3,75%	3,77%	4,09%

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 44
Table 44

Pracujący w firmach zlokalizowanych na terenie KSSEMP na tle ogólnej liczby pracujących
w sekcji D w mieście
The employees working in the companies situated on the grounds of KSSEMP on the background
of the general number of people working in section D in town

Miasto Town	2000	2003	2006
Kamienna Góra	x	55,34%	76,30%
Jawor	0,00%	0,00%	0,00%
Lubań	x	2,10%	22,04%

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

W Lubaniu, jak już wspomniano, w 2006 r. w stosunku do 2000 r. istotnie mniejsza była liczba osób zatrudnionych w przetwórstwie przemysłowym; po 2003 r. zaobserwować można było jednak wyhamowanie niekorzystnych zmian, a nawet lekką poprawę sytuacji w tej dziedzinie (wzrost liczby zatrudnionych w sekcji D w 2006 r. w stosunku do 2003 r. wyniósł 5,8%) (tab. 43, 44). Przypuszczać można, że miały na to wpływ nowo powstające w ramach strefy firmy, ich znaczenie dla gospodarki miasta mierzone udziałem osób w nich pracujących do ogólnej liczby pracujących w mieście wzrosło z 0,45% w 2003 r. do ponad 4% w 2006 r.

Wałbrzych to jedyne spośród badanych miast, w którym liczba osób pracujących ogółem w 2006 r. w stosunku do okresu wyjściowego się powiększyła, co więcej wzrost ten był znaczący, sięgnął ok. 6%. Znacząco przyrosła również liczba osób pracujących w sekcji D, wzrost w stosunku do 2000 r. wyniósł ponad 48%. W sytuacji tej, przy spadającej liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym, można przypuszczać, że za wzrost

stopę bezrobocia w mieście odpowiedzialny jest spadek wielkości zatrudnienia w innych sekcjach PKD. Firmy inwestujące w ramach SSE od 2000 r. stale powiększały swoje znaczenie dla gospodarki miasta mierzone odsetkiem zatrudnianych mieszkańców; w 2000 r. 4,92% wszystkich osób pracujących w Wałbrzychu było zatrudnionych w firmach powiązanych ze strefą, w 2006 r. było to już niemalże 22% wszystkich pracujących. Szybko powiększał się również udział zatrudnienia we wspomnianych przedsiębiorstwach w ogólnej liczbie pracujących w mieście w sekcji D – do 2006 r. sięgnął ponad 57% (tab. 45, 46). Dodać można, iż Wałbrzych, podobnie jak Kamienna Góra, jest siedzibą Specjalnej Strefy Ekonomicznej „Invest –Park”.

Tabela 45

Table 45

Udział pracujących w firmach zlokalizowanych na terenie WSSE w ogólnej liczbie pracujących w mieście

The participation of employees working in the companies located on the grounds of WSSE in the general number of people working in the town

Miasto Town	2000 [%]	2001 [%]	2002 [%]	2003 [%]	2004 [%]	2005 [%]	2006 [%]
Wałbrzych	4,92	7,12	10,83	15,04	18,66	21,10	21,61
Dzierżoniów	6,57	8,87	13,15	10,68	11,38	14,31	16,39
Kłodzko	15,63	16,66	20,65	18,85	17,59	16,96	17,00
Nowa Ruda	1,65	2,38	1,25	0,00	0,62	0,86	3,34

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 46

Table 46

Pracujący w firmach zlokalizowanych na terenie WSSE na tle ogólnej liczby pracujących w sekcji D w mieście

The employees working in the companies located on the grounds of WSSE on the background of the general number of working people in the town

Miasto Town	2000 [%]	2003 [%]	2006 [%]
Wałbrzych	18,34	43,91	57,44
Dzierżoniów	18,90	30,41	43,84
Kłodzko	58,06	66,88	66,02
Nowa Ruda	7,26	0,00	14,51

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Dzierżonów jest kolejnym miastem, w którym udział osób zatrudnionych w przedsiębiorstwach SSE w stosunku do ogółu pracujących zdecydowanie zwiększył się na przestrzeni ostatnich lat. Zauważyć można, że po 2002 r. nastąpił spadek badanej wielkości o ok. 2,5 punktu procentowego, następnie jednak systematyczny wzrost sprawił, że w 2006 r. w firmach SSE w mieście pracowało już 16,39% ogółu pracowników. Intensywnie zwiększał się również udział pracowników tych przedsiębiorstw w ogólnej liczbie pracujących w Dzierżonowie w sekcji D – z 18,9% w 2000 r. do 43,84% w 2006 r. (tab. 45, 46). Dodać można, że spadek liczby pracujących ogółem w 2006 r. w stosunku do roku 2000 był w porównaniu z innymi badanymi miastami (z wyjątkiem Wałbrzycha i Legnicy) mniejszy, wyniósł 0,75%.

Analiza wielkości zatrudnienia generowanego przez firmy SSE działające na terenie Kłodzka (tab. 41) pozwala stwierdzić, że po okresie wzrostu trwającego do 2002 r. nastąpił spadek, wyrażony w liczbach bezwzględnych zatrudnienia, trwał on aż do 2005 r. Poprawa sytuacji miała miejsce w 2006 r., istotny przyrost liczby zatrudnionych sprawił, że przekroczyła ona poziom z 2001 r. Korzystna tendencja nie została jednak utrzymana – posiadane informacje pozwalają stwierdzić, że w 2007 r. nastąpił kolejny spadek wielkości zatrudnienia. Jednocześnie miejsce miały porównywalne co do kierunku zmiany w udziale pracujących w firmach zlokalizowanych na terenie SSE w Kłodzku w ogólnej liczbie pracujących w tym mieście. Na uwagę zasługuje jednak fakt, iż liczba osób zatrudnionych ogółem w Kłodzku w sekcji D w 2006 r. w stosunku do okresu wyjściowego spadła o ok. 6%, w analogicznym okresie firmy działające na podstawie zezwolenia w strefie zwiększyły zatrudnienie o niemalże 7%. Udział pracujących w firmach SSE na tle ogólnej liczby pracujących w sekcji D w tym mieście, w najlepszym 2003 r., wynosił 66,88%, do 2006 r. spadł o 0,86 punktu procentowego (tab. 45, 46).

Jak już wspomniano, Nowa Ruda jest miastem, w którym liczba pracujących ogółem w ostatnich latach zdecydowanie się zmniejszyła – w 2006 r. w mieście pracowały 892 osoby mniej niż w roku 2000. Zatrudnienie w firmach prowadzących działalność na terenie SSE w Nowej Rudzie w analogicznym okresie wzrosło; uzupełnić należy, że zatrudnieni w tych przedsiębiorstwach stanowili w 2006 r. 3,34% ogółu pracujących, a jednocześnie ok. 14,5% wszystkich pracujących w mieście w sekcji D (są to wyniki najniższe dla grona badanych miast, w których w 2006 r. prowadzona była czynna działalność gospodarcza w ramach SSE). Rok 2006 był okresem najlepszym pod względem opisywanego zjawiska, w latach poprzednich udziały były niższe i podlegały wahaniom (tab. 45, 46).

Legnica, podobnie jak Kamienna Góra i Wałbrzych, jest siedzibą Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Przypomnieć należy, że w Legnicy w niewielkim tylko stopniu w 2006 r. w stosunku do roku 2000 mniejsza była liczba pracujących ogółem (o 0,02%), jednocześnie, w tej samej relacji czasowej, obniżyła się stopa bezrobocia. Od 2000 r. następował systematyczny wzrost udziału osób zatrudnionych w przedsiębiorstwach na terenie strefy w ogólnej liczbie pracujących w mieście. Podobnie zwiększał się udział zatrudnienia w tych firmach na tle wszystkich pracujących w Legnicy w sekcji przetwórstwo przemysłowe. W 2000 r. zaledwie 4,28% wszystkich pracujących w mieście w sekcji D zatrudnionych było w przedsiębiorstwach strefy, w 2006 r. było to już niemalże 39% tych pracujących (tab. 47, 48). Ciekawe jest to, iż od 2000 do 2003 r. liczba

pracujących ogółem mocno się zmniejszała, jednocześnie zdecydowanie, o ponad 20%, skurczyło się zatrudnienie w sekcji D (podkreślić należy, że w tym okresie firmy na terenie strefy zwiększały zatrudnienie). Od 2004 r. zaobserwować można byłoby trwający aż do 2006 r. trend wzrostowy, którego elementem był dalszy wzrost zatrudnienia w firmach działających na terenie strefy.

Tabela 47

Table 47

Udział pracujących w firmach zlokalizowanych na terenie LSSE w ogólnej liczbie pracujących w mieście

The participation of employees working in the companies located on the ground of LSSE in the general number of people working in town

Miasto Town	2000 [%]	2001 [%]	2002 [%]	2003 [%]	2004 [%]	2005 [%]	2006 [%]
Legnica	0,89	2,15	3,37	5,00	6,88	7,72	9,63
Lubin	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Złotoryja	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,09	4,54

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 48

Table 48

Pracujący w firmach zlokalizowanych na terenie LSSE na tle ogólnej liczby pracujących w sekcji D w mieście

Employees working in the companies located on the grounds of LSSE on the backgrounds of the general number of people working in the town in section D

Miasto Town	2000 [%]	2003 [%]	2006 [%]
Legnica	4,28	27,30	38,83
Lubin	0,00	0,00	0,00
Złotoryja	0,00	0,00	26,06

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

W Lubinie, do końca 2007 r. żadna firma nie podjęła czynnej działalności w ramach SSE (tab. 47, 48). Zauważyć można, że w mieście nastąpił spadek, mierzony wielkościami bezwzględными, liczby zatrudnionych w sekcji D. W 2006 r. w przetwórstwie przemysłowym pracowało o 208 osób mniej niż w 2000 r. (spadek o 8,13%). Udział zatrudnionych w omawianej sekcji w relacji do ogółu zatrudnionych w mieście w 2000 r. wynosił 12,14%, w 2003 r. miało miejsce obniżenie wartości wskaźnika do poziomu 10,87%, w 2006 r. procentowy udział zatrudnionych w sekcji D w ogóle pracujących powiększył się do poziomu 11,30%, nie osiągając jednak pułapu z roku 2000.

Jak już wspomniano, Złotoryja jest miastem, w którym w badanym okresie zdecydowanie, o ponad 19,4%, zmniejszyła się liczba osób pracujących ogółem. Bardzo silnie i systematycznie kurczył się też udział zatrudnionych w sekcji D w relacji do ogółu zatrudnionych w mieście – w 2000 r. ponad 31,3% wszystkich pracujących było zatrudnionych przez firmy prowadzące działalność z zakresu przetwórstwa przemysłowego, w 2006 r. udział ten spadł do poziomu 17,43%.

Pierwsi pracownicy firm prowadzących działalność w ramach SSE w Złotoryji zatrudnieni zostali w 2005 r., w tym czasie mniej niż 0,1% ogółu pracujących w mieście powiązana była ze strefą. W następnym okresie nastąpił skokowy przyrost liczby pracujących w tych firmach, do końca 2006 r. udział pracujących w przedsiębiorstwach zlokalizowanych na terenie SSE w ogólnej liczbie pracujących w mieście powiększył się do 4,54%, jednocześnie zatrudnieni w strefie stanowili nieco ponad 26% ogólnej liczby pracujących w sekcji D w mieście (tab. 47, 48).

4.2.2. Pośrednie oddziaływanie specjalnej strefy ekonomicznej na gospodarkę miasta

Ze względu na ograniczony zakres stosowania na terenie SSE podatku od nieruchomości oraz zwolnienia w podatku dochodowym (PIT lub CIT) korzyści dla gospodarki miasta upatrywać należy przede wszystkim w silnym bodźcu rozwojowym, jaki otrzymuje ona w przypadku lokowania na terenie miejscowości nowych przedsiębiorstw.

Jak już wspomniano w podrozdziale 1.5, dla inwestorów, którzy w dużym stopniu wpływają na rozwój miasta, przy podejmowaniu decyzji o inwestycji istotne są „walory użytkowe miasta” – walory popytu oraz walory zasobów. Istotne przy tym jest to, że każdy nowo lokalizowany zakład stwarzając nowy popyt i nowe możliwości zaopatrzenia dla innych firm, przyczynia się do wzrostu tych walorów, a tym samym do dalszego rozwoju miasta²²⁴. Podkreślić należy, że każda nowa inwestycja, generując nowe miejsca pracy, przyczynia się do ograniczenia bezrobocia, zwiększenia zatrudnienia, a tym samym do wzrostu dochodów ludności. Wzrost zamożności społeczeństwa ma z kolei bezpośrednie przełożenie na wzrost popytu; w przypadku pojawienia się oszczędności, dodatkowo, przy udziale sektora bankowego, mogą wystąpić dalsze korzyści w postaci kolejnych inwestycji. Wszystkie te elementy prowadzą do powiększenia się dochodów budżetu gminy, jednocześnie nastąpić może dalsza poprawa jakości życia mieszkańców.

Analiza przeprowadzona w rozdziale trzecim pozwala stwierdzić, że w grupie badanych miast wystąpił w ostatnich latach spadek stopy bezrobocia, jednocześnie w ośmiu z dziesięciu miast odnotowano wzrost realnego poziomu dochodów budżetowych przypadających na mieszkańca. Należy jednak zauważyć, że na wymienione zjawiska oddziałuje szereg czynników dodatkowych, niepowiązanych bezpośrednio ze zlokalizowaniem SSE na terenie gminy. Przykładowo – stopa bezrobocia może spadać również ze względu na wyjazdy mieszkańców danego miasta do pracy za granicę, dochody ludności mogą wzrastać także z powodu transferów środków finansowych. Dochody budżetu

²²⁴ Bury P., Markowski T., Regulski J., *op.cit.*, s. 39–40.

gminy mogą z kolei powiększać się również na skutek lokalizacji na jej terenie mikroprzedsiębiorstw, które w związku ze względnie wysoką dolną granicą wartości inwestycji (100 tys. euro) nie mogą prowadzić preferencyjnie opodatkowanej działalności na terenie SSE. Dodatkowo, każde z badanych miast ma swoje cechy charakterystyczne, różnicujące analizowane obiekty; przykładowo, cechą taką może być zasobność gminy w surowce naturalne czy w końcu zastana sytuacja wyjściowa. W tym świetle stwierdzić należy, że precyzyjne określenie siły wpływu SSE na skalę bezrobocia w mieście, zamożność gminy i mieszkańców wymagałoby pogłębionych, zespołowych badań bezpośrednich.

4.3. Identyfikacja funkcji endogenicznych i egzogenicznych oraz dynamika zmian w bazie ekonomicznej badanych miast

Przy użyciu wzorów 1.1 i 1.2 zawartych w podrozdziale 1.6, na podstawie danych odnośnie do liczby pracujących w badanych miastach oraz w Polsce ogółem, dla grupy obserwowanych miejscowości policzono współczynniki specjalizacji Florence'a (tab. 49) oraz wskaźniki nadwyżki pracowników (tab. 50).

Wskaźniki nadwyżki pracowników w badanych miastach, zawarte w tabeli 50, prezentują wyniki w liczbach bezwzględnych. Są one podstawą do obliczenia struktury zatrudnienia egzogenicznego, posiadającego porównywalną formę względną (tab. 51, 52).

Przy interpretacji wyników dla współczynników specjalizacji Florence'a poczyniono następujące założenia:

$W \leq 1$ – miasto nie specjalizuje się w i -tym dziale, ta dziedzina działalności ma charakter endogeniczny;

$1 < W \leq 1,5$ – miasto wykazuje niski poziom specjalizacji w i -tym dziale;

$1,5 < W < 2$ – miasto wykazuje średni poziom specjalizacji w i -tym dziale;

$W > 2$ – miasto wykazuje wysoki poziom specjalizacji w i -tym dziale.

Analiza danych zawartych w tabelach 49–52 umożliwia wyciągnięcie następujących wniosków:

1. Sektor rolniczy (sekcje A i B)

Żadne z badanych miast nie uzyskało specjalizacji w tej dziedzinie.

2. Sektor przemysłowy (sekcje C, D, E i F)

Zgodnie z otrzymanymi wynikami Kamienna Góra i Jawor to miasta wysoko wyspecjalizowane w zakresie przetwórstwa przemysłowego (wykr. 36). W obydwóch miastach stopień specjalizacji w okresie od 2000 do 2006 r. powiększył się. Uzupełnić można, że w Kamiennej Górze w pierwszym badanym okresie 46,14% wszystkich zatrudnionych w grupie egzogenicznej pracowało w sekcji D, w 2006 r. udział ten wzrósł do 71,5%. W Jaworze w tym samym czasie wielkość ta zwiększyła się z 50,37 do 69,3%.

Tabela 49

Table 49

Współczynniki specjalizacji Florence'a dla badanych miast w roku 2000, 2003 i 2006
The index of Florence's specialisation for the surveyed towns in the year 2000, 2003 and 2006

Seksja PKD PKD section		S. rol. Agr. sector	Sektor przemysłowy Industrial sector					Sektor usługowy The service sector								
								usługi rynkowe the market service					usługi nierynkowe the non market service			u. r.
								A	C	D	E	F	G	H	I	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
KAMIENNA GÓRA	2000	0,03	–	2,10	1,94	0,54	0,37	0,19	1,05	1,23	1,25	3,69	1,10	2,64	0,73	
	2003	0,04	–	2,14	1,26	0,57	0,33	0,43	0,85	0,91	0,69	3,11	1,06	1,56	0,87	
	2006	0,04	–	2,28	1,24	0,11	0,40	0,27	0,86	0,68	0,94	2,28	1,05	1,69	0,79	
JAWOR	2000	0,05	0,01	2,19	2,81	0,63	0,29	0,00	1,12	1,23	1,17	2,15	1,64	2,35	1,12	
	2003	0,09	0,04	2,12	2,31	0,45	0,26	0,21	0,72	1,00	0,99	2,17	1,33	1,69	0,65	
	2006	0,08	0,00	2,26	0,49	0,33	0,55	0,33	0,45	0,68	0,67	2,35	1,29	1,55	0,82	
LUBAŃ	2000	0,01	1,93	1,15	3,68	0,85	0,77	0,68	1,41	1,58	0,86	3,22	1,75	2,55	1,35	
	2003	0,02	2,04	0,90	2,79	0,66	0,76	0,31	1,72	1,04	0,76	2,93	1,55	2,02	0,91	
	2006	0,01	2,51	0,92	2,97	0,71	0,60	0,66	1,64	0,65	1,11	2,91	1,46	2,07	0,91	
WAŁBRZYCH	2000	0,03	0,23	1,52	3,32	0,89	0,61	0,62	2,22	1,69	1,17	2,68	1,52	1,90	1,03	
	2003	0,03	0,02	1,73	2,21	0,53	0,50	0,53	1,74	1,06	1,10	2,41	1,05	1,38	0,73	
	2006	0,04	0,03	1,87	2,23	0,45	0,61	0,43	1,33	0,97	0,98	2,20	0,99	1,40	0,70	
DZIERŻONIÓW	2000	0,01	0,00	1,97	2,98	0,55	0,64	0,37	1,23	1,55	1,05	3,40	1,47	1,77	0,99	
	2003	0,01	0,08	1,77	2,35	0,29	0,55	0,36	0,99	1,10	1,34	2,65	1,17	1,36	0,85	
	2006	0,01	0,10	1,86	2,36	0,56	0,67	0,35	1,05	0,92	0,71	2,46	1,12	1,31	1,02	
KŁODZKO	2000	0,01	0,00	1,53	2,09	1,16	0,46	0,21	2,39	1,81	0,91	3,27	1,49	2,47	0,64	
	2003	0,01	0,02	1,42	1,83	0,39	0,53	0,23	1,62	1,54	1,13	3,16	1,12	2,02	0,69	
	2006	0,01	0,02	1,28	1,62	0,39	0,71	0,26	1,43	1,35	1,29	3,24	1,23	1,73	0,75	
NOWA RUDA	2000	0,02	3,73	1,29	2,18	0,71	0,41	0,26	1,05	1,52	1,73	3,03	1,89	2,67	1,20	
	2003	0,05	1,30	0,84	2,03	0,67	0,64	0,06	0,77	1,14	1,20	2,12	2,06	2,70	1,96	
	2006	0,06	0,24	1,15	2,02	0,39	0,54	0,02	0,84	1,11	1,05	2,17	2,20	2,32	1,96	

Tabela 49 cd.
Table 49 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
LEGNICA	2000	0,02	0,10	1,18	2,92	1,13	0,67	0,94	2,20	1,66	1,81	2,56	1,50	2,04	1,32
	2003	0,03	2,72	0,93	2,70	1,14	0,61	0,56	1,76	1,46	1,58	2,20	1,30	1,33	0,90
	2006	0,03	0,14	1,23	2,82	0,90	0,78	0,75	1,45	1,25	1,43	2,03	1,29	1,28	0,75
LUBIN	2000	(A+B) 0,02	9,98	0,69	2,70	1,55	0,80	0,78	1,46	1,69	2,03	1,35	1,29	2,03	0,73
	2003	(A+B) 0,04	10,62	0,55	2,09	1,18	0,75	0,64	1,81	1,29	1,54	1,10	1,06	1,55	0,50
	2006	(A+B) 0,02	11,79	0,56	2,11	1,29	0,92	0,84	1,09	1,54	1,38	1,06	1,19	1,57	0,60
ZŁOTORYJA	2000	0,04	1,18	1,77	0,91	0,87	0,40	0,95	0,79	1,63	1,13	2,82	1,47	3,21	0,88
	2003	0,06	0,65	1,35	0,76	0,35	0,47	1,14	0,84	1,25	0,98	2,88	1,41	3,10	0,69
	2006	0,11	0,50	0,87	1,05	1,20	0,63	1,22	1,02	0,89	0,57	2,98	1,49	3,23	1,35
Legenda – Legend:		1 niski p. specjalizacji 2 średni p. specjalizacji 3 wysoki p. specjalizacji 1 low level of specialisation, 2 medium level of specialisation, 3 high level of specialisation													

Sekcja PKD – PKD section:

A – rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo – agriculture, hunting and forestry, C – górnictwo – mining, D – przetwórstwo przemysłowe – manufacturing industry, E – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę – producing and supplying in electrical energy, gas and water, F – budownictwo – architecture, G – handel i naprawy – trade and mending, H – hotele i restauracje – hotels and restaurants, I – transport, gospodarka magazynowa i łączność – transport, storing and communication, J – pośrednictwo finansowe – financial mediation, K – obsługa nieruchomości i firm – real estate and firm service, L – administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i zdrowotne – the public and military administration; the obligatory social and health insurance, M – edukacja – education, N – ochrona zdrowia i pomoc społeczna – the health care and social help, O – działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała – the trade communal, social, individual and other service

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 50
Table 50

Wskaźniki nadwyżki pracowników dla badanych miast w roku 2000, 2003 i 2006
The indicators of surplus of employees for the surveyed towns in the year 2000, 2003 and 2006

Sektora PKD Section PKD		Sektor przemysłowy Industrial sector				Sektor usługowy The service sector								
						usługi rynkowe the market service					usługi nierynkowe the non market service			
		C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
KAMIENNA GÓRA	2000	-	1045,6	79,0	-132,1	-464,4	-65,1	13,4	24,0	74,0	470,2	30,5	529,6	-37,8
	2003	-	1139,0	24,4	-107,5	-544,2	-49,4	-41,8	-9,3	-117,7	459,8	23,4	160,6	-19,2
	2006	-	1326,8	20,3	-245,6	-507,1	-67,1	-41,6	-39,9	-24,9	290,3	21,7	196,9	-33,8
JAWOR	2000	-80,9	1171,8	157,2	-111,8	-543,0	-82,8	33,1	25,5	51,2	207,3	211,8	450,9	17,6
	2003	-76,6	1085,3	120,7	-134,4	-589,2	-67,2	-77,7	0,3	-4,4	250,1	127,2	194,6	-51,5
	2006	-73,3	1352,2	-44,5	-191,8	-392,1	-64,2	-168,4	-40,0	-136,3	316,7	121,0	161,4	-29,0
LUBAŃ	2000	67,4	132,5	206,1	-38,8	-155,4	-23,4	104,6	55,9	-38,4	355,9	219,5	456,8	44,9
	2003	77,8	-93,9	155,8	-77,8	-178,0	-55,5	189,8	4,0	-83,0	388,9	203,7	271,2	-12,3
	2006	97,6	-70,9	152,0	-72,4	-306,6	-28,7	172,4	-38,7	40,8	392,9	172,1	277,9	-12,4
WAŁ- BRZYCH	2000	-337,5	2749,9	1079,3	-175,1	-1613,4	-169,5	1866,3	408,0	272,1	1628,0	926,1	1605,6	21,2
	2003	-473,1	4312,9	676,5	-695,6	-2440,8	-243,5	1258,6	35,1	220,2	1819,5	122,3	652,8	-242
	2006	-422,4	5549,3	637,9	-933,3	-2032,5	-324,6	591,6	-19,4	-40,0	1664,6	-15,5	705,5	-292
DZIERŻO- NIÓW	2000	-117,5	1365,2	246,5	-192,7	-398,0	-74,8	92,8	85,8	21,0	621,7	223,8	367,0	-2,7
	2003	-110,6	1139,9	189,1	-262,8	-548,1	-83,2	-2,5	15,8	189,6	531,4	98,7	154,1	-34,5
	2006	-97,8	1371,0	177,0	-186,4	-430,0	-91,4	22,5	-14,6	-178,2	506,1	77,5	138,0	3,9
KŁODZKO	2000	-137,4	866,1	159,4	80,4	-689,4	-110,0	669,1	148,1	-45,5	689,7	272,1	822,8	-87,7
	2003	-140,0	740,1	137,0	-269,1	-668,0	-118,2	313,4	101,5	83,7	828,3	87,0	512,0	-82,1
	2006	-123,0	521,0	93,4	-301,7	-436,3	-120,8	224,6	77,5	209,9	901,0	164,7	373,4	-69,4
NOWA RUDA	2000	155,8	196,1	71,4	-60,6	-311,3	-42,8	9,4	39,5	153,3	255,9	205,8	387,4	19,9
	2003	14,3	-92,5	56,7	-48,0	-172,6	-48,1	-38,2	8,8	43,3	142,5	247,1	286,0	84,7
	2006	-31,1	88,7	49,9	-98,3	-225,7	-52,4	-28,2	7,8	12,6	153,7	285,3	218,2	87,6
ŁĘGNICA	2000	-393,7	952,2	890,2	205,1	-1345,5	-24,6	1832,0	383,7	1302,3	1499,2	887,4	1852,0	248
	2003	747,1	-392,7	857,5	183,1	-1703,5	-205,8	1163,8	261,0	1175,5	1398,6	634,0	499,7	-79,9
	2006	-350,9	1396,2	886,7	-164,0	-1052,6	-132,9	767,3	174,3	1004,2	1341,5	684,7	458,5	-229

Tabela 50 cd.
Table 50 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
LUBIN	2000	2784,8	-1160,0	558,2	622,7	-562,8	-68,7	494,7	284,9	1175,5	237,3	370,0	1299,6	-144,4
	2003	3280,0	-1874,3	432,4	188,6	-865,9	-132,2	975,1	130,4	845,3	92,8	105,8	661,6	-316,9
	2006	3082,4	-1825,3	378,7	327,4	-278,9	-59,2	108,1	266,7	622,7	54,5	316,9	661,2	-252,7
ZŁOTORYJA	2000	11,6	597,6	-6,2	-30,9	-356,3	-3,1	-46,8	53,9	30,8	258,9	122,6	578,1	-13,7
	2003	-20,7	256,3	-16,3	-119,2	-318,5	9,0	-32,8	19,1	-4,6	300,2	119,1	442,5	-34,7
	2006	-24,4	-93,4	3,2	37,2	-211,4	14,1	4,2	-8,9	-117,0	306,2	135,9	435,7	37,3

Sekcja PKD – PKD section: C – górnictwo – mining, D – przetwórstwo przemysłowe – manufacturing industry, E – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę – producing and supplying in electrical energy, gas and water, F – budownictwo – architecture, G – handel i naprawy – trade and mending, H – hotele i restauracje – hotels and restaurants, I – transport, gospodarka magazynowa i łączność – transport, storing and communication, J – pośrednictwo finansowe – financial mediation, K – obsługa nieruchomości i firm – real estate and firm service, L – administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i zdrowotne – the public and military administration, the obligatory social and health insurance, M – edukacja – education, N – ochrona zdrowia i pomoc społeczna – the health care and social help, O – działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała – the trade communal, social, individual and other service

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 51
Table 51

Wskaźniki struktury zatrudnienia w grupie egzogenicznej w podziale na sekcje PKD
The indicators of the structure of the employment in the egzogenic group divided on PKD sections

Rok / Miasto Year / Town	Seksja PKD Section PKD	Sektor przemysłowy [%] Industrial sector				Sektor usługowy [%] The service sector									u. r.
						usługi rynkowe the market service					usługi nierynkowe the non market service				
		C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
KAMIENNA GÓRA	2000	–	46,14	3,49	–	–	–	0,59	1,06	3,27	20,75	1,35	23,37	–	
	2003	–	63,03	1,35	–	–	–	–	–	–	25,44	1,30	8,89	–	
	2006	–	71,49	1,09	–	–	–	–	–	–	15,64	1,17	10,61	–	

Tabela 51 cd.
Table 51 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
JAWOR	2000	–	50,37	6,76	–	–	–	1,42	1,09	2,20	8,91	9,10	19,38	0,76
	2003	–	61,04	6,79	–	–	–	–	0,01	–	14,07	7,15	10,95	–
	2006	–	69,30	–	–	–	–	–	–	–	16,23	6,20	8,27	–
LUBAŃ	2000	4,10	8,06	12,54	–	–	–	6,37	3,40	–	21,65	13,35	27,79	2,73
	2003	6,03	–	12,07	–	–	–	14,70	0,31	–	30,12	15,78	21,00	–
	2006	7,47	–	11,64	–	–	–	13,20	–	3,13	30,09	13,18	21,29	–
WAL- BRZYCH	2000	–	26,05	10,22	–	–	–	17,68	3,86	2,58	15,42	8,77	15,21	0,20
	2003	–	47,41	7,44	–	–	–	13,83	0,39	2,42	20,00	1,34	7,18	–
	2006	–	60,65	6,97	–	–	–	6,47	–	–	18,19	–	7,71	–
DZIERŻO- NIÓW	2000	–	45,15	8,15	–	–	–	3,07	2,84	0,69	20,56	7,40	12,14	–
	2003	–	49,16	8,16	–	–	–	–	0,68	8,18	22,92	4,26	6,65	–
	2006	–	59,71	7,71	–	–	–	0,98	–	0,00	22,04	3,37	6,01	0,17
KŁODZKO	2000	–	23,36	4,30	2,17	–	–	18,05	4,00	–	18,60	7,34	22,19	–
	2003	–	26,40	4,89	–	–	–	11,18	3,62	2,99	29,55	3,10	18,27	–
	2006	–	20,31	3,64	–	–	–	8,76	3,02	8,18	35,12	6,42	14,56	–
NOWA RUDA	2000	10,43	13,12	4,78	–	–	–	0,63	2,65	10,26	17,12	13,77	25,92	1,33
	2003	1,62	–	6,42	–	–	–	–	1,00	4,90	16,13	27,97	32,38	9,58
	2006	–	9,81	5,52	–	–	–	–	0,86	1,39	17,00	31,57	24,15	9,69
LEGNICA	2000	–	9,47	8,86	2,04	–	–	18,22	3,82	12,96	14,91	8,83	18,42	2,47
	2003	10,80	–	12,39	2,65	–	–	16,82	3,77	16,99	20,21	9,16	7,22	–
	2006	–	20,80	13,21	–	–	–	11,43	2,60	14,96	19,98	10,20	6,83	–
LUBIN	2000	35,58	–	7,13	7,96	–	–	6,32	3,64	15,02	3,03	4,73	16,60	–
	2003	48,87	–	6,44	2,81	–	–	14,53	1,94	12,59	1,38	1,58	9,86	–
	2006	52,97	–	6,51	5,63	–	–	1,86	4,58	10,70	0,94	5,45	11,36	–
ZŁOTORYJA	2000	0,70	36,14	–	–	–	–	–	3,26	1,86	15,66	7,42	34,96	–
	2003	–	22,36	–	–	–	0,79	–	1,67	–	26,19	10,39	38,61	–
	2006	–	–	0,33	3,82	–	1,45	0,44	–	–	31,45	13,96	44,74	3,83

Sekcja PKD – PKD section:

C – górnictwo – mining, D – przetwórstwo przemysłowe – manufacturing industry, E – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę – producing and supplying in electrical energy, gas and water, F – budownictwo – architecture, G – handel i naprawy – trade and mending,

H – hotele i restauracje – hotels and restaurants, I – transport, gospodarka magazynowa i łączność – transport, storing and communication, J – pośrednictwo finansowe – financial mediation, K – obsługa nieruchomości i firm – real estate and firm service, L – administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i zdrowotne – the public and military administration; the obligatory social and health insurance, M – edukacja – education, N – ochrona zdrowia i pomoc społeczna – the health care and social help, O – działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała – the trade communal, social, individual and other service

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 52
Table 52

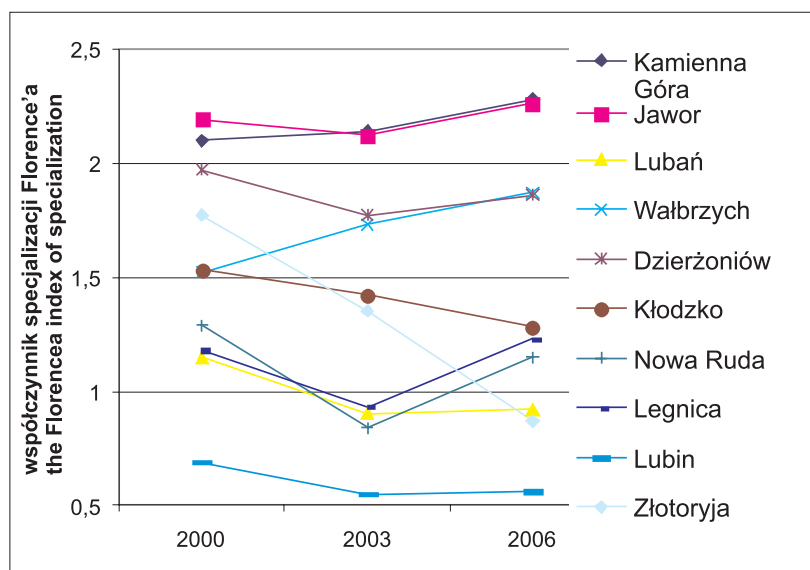
Wskaźniki struktury zatrudnienia w grupie egzogenicznej w podziale na sektory ekonomiczne
The indicators of the structure of the employment in the egzogenic group divided economic sections

Miasto Town	Rok Year	Sektor przemysłowy [%] Industrial sector	Sektor usługowy The service sector	
			Usługi rynkowe [%] The market service	Usługi nierynkowe [%] The non market service
1	2	3	4	5
KAMIENNA GÓRA	2000	49,62	4,91	45,46
	2003	64,38	0,00	35,62
	2006	72,58	0,00	27,42
JAWOR	2000	57,13	5,48	37,40
	2003	67,82	0,01	32,16
	2006	69,30	0,00	30,70
LUBAŃ	2000	24,70	12,50	62,79
	2003	18,09	15,01	66,90
	2006	19,11	16,33	64,56
WAŁBRZYCH	2000	36,27	24,32	39,40
	2003	54,84	16,64	28,52
	2006	67,63	6,47	25,91
DZIERŻONIÓW	2000	53,30	6,60	40,10
	2003	57,32	8,86	33,82
	2006	67,42	1,15	31,43
KŁODZKO	2000	29,83	22,04	48,13
	2003	31,29	17,79	50,92
	2006	23,95	19,96	56,09
NOWA RUDA	2000	28,32	14,87	56,81
	2003	8,04	15,49	76,47
	2006	15,33	11,95	72,72

Tabela 52
Table 52

1	2	3	4	5
LEGNICA	2000	20,37	37,47	42,16
	2003	25,83	37,58	36,59
	2006	34,01	28,98	37,01
LUBIN	2000	50,66	24,98	24,36
	2003	58,12	29,06	12,82
	2006	65,11	17,14	17,75
ZŁOTORYJA	2000	36,84	5,12	58,04
	2003	22,36	2,45	75,19
	2006	4,14	5,72	90,14

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Wykres 36. Zmiany poziomu specjalizacji w zakresie przetwórstwa przemysłowego w latach 2000–2006

Graph 36. The changes in the level of specialisation as far as manufacturing industry goes in the years 2000–2006

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Kolejną grupę stanowią Wałbrzych, Dzierżoniów i Kłodzko. Miasta te w całym badanym okresie były średnio lub nisko wyspecjalizowane w zakresie funkcji przemysłowej. W Wałbrzychu stopień specjalizacji wyraźnie się powiększył, jednocześnie w mieście tym zdecydowanie wzrosło znaczenie zatrudnienia egzogenicznego w sekcji D w stosunku do całości zatrudnienia miastotwórczego (26,05% w roku 2000 – 60,65% w roku 2006).

W Dzierżoniowie oraz w Kłodzku zakres specjalizacji w tej dziedzinie spadł – w Dzierżoniowie o 5,5% w stosunku do wartości współczynnika specjalizacji Florence’a w tym mieście z 2000 r., a w Kłodzku zaś o 15,9%. Ciekawe jest to, że w Dzierżoniowie mimo spadku specjalizacji stale rósł udział zatrudnienia egzogenicznego w przetwórstwie przemysłowym w stosunku do całości zatrudnienia miastotwórczego tej miejscowości.

W Nowej Rudzie oraz w Legnicy w 2000 oraz w 2006 r. wartość współczynnika lokalizacji mieściła się w przedziale $1 < W \leq 1,5$, natomiast w 2003 r., w obu przypadkach spadła poniżej jedności, przy czym: w Legnicy stopień specjalizacji w 2006 r. w stosunku do roku wyjściowego wzrósł, natomiast w Nowej Rudzie zmalał. Uzupełnić można, że w Nowej Rudzie, w tym samym okresie, endogenicznego charakteru nabrało górnictwo, które jeszcze w 2000 r. pełniło funkcje miastotwórcze.

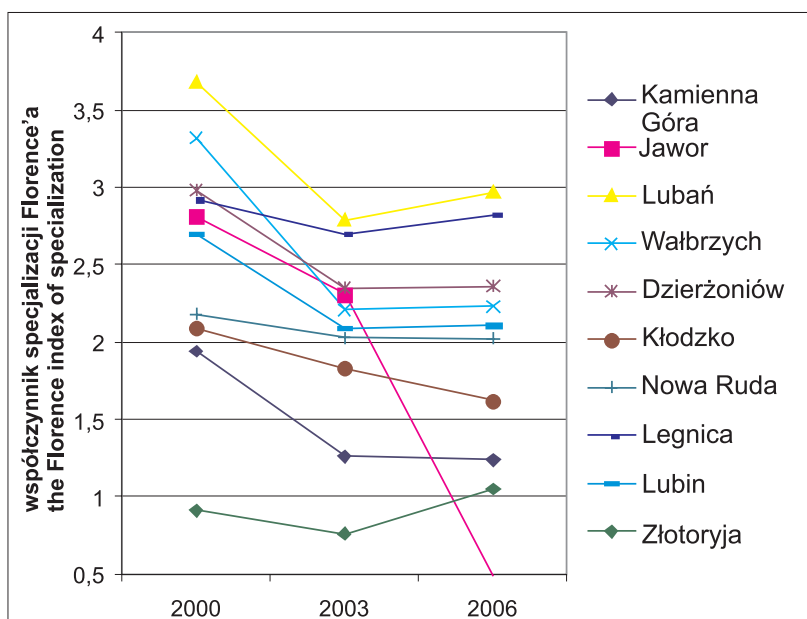
Wskaźniki udziału zatrudnienia egzogenicznego w sekcji D w stosunku do całej grupy egzogenicznej dla obydwóch miast zachowywały się analogicznie.

W Złotorzy oraz w Lubaniu poziom wyspecjalizowania w zakresie przetwórstwa przemysłowego na przestrzeni ostatnich lat spadał, w 2006 r., w obu przypadkach, funkcja ta nabrała endogenicznego charakteru. Zmalało też znaczenie sekcji D dla nakierowanej na otoczenie części gospodarek obu miast. Szczególnie w Złotorzy spadek ten był znaczny – w 2000 r. 36,14% wszystkich zatrudnionych w grupie egzogenicznej pracowało w sekcji D, w 2006 r. udział ten spadł do zera.

Ciekawe jest to, że w tym samym okresie w Lubaniu zdecydowanie zwiększyło się znaczenie górnictwa, stało się ono funkcją wysoko wyspecjalizowaną, o ponadmiejskim charakterze.

Na tle pozostałych miast wyróżnia się Lubin – przetwórstwo przemysłowe w całym badanym okresie miało znaczenie mniejsze od przeciętnego dla kraju, jednocześnie górnictwo było funkcją wybitnie wyspecjalizowaną, o charakterze miastotwórczym; co więcej, znaczenie tej funkcji na przestrzeni ostatnich lat wzrosło. W 2000 r. ponad 35,5% wszystkich pracujących w grupie egzogenicznej w Lubinie było zatrudnionych w sekcji C, w 2006 r. wskaźnik ten wzrósł do niemalże 53%.

Interesujące jest to, że w większości badanych miast funkcje miastotwórcze pełniły firmy prowadzące działalność w zakresie sekcji E (wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę) (wykr. 37). Wysoki zakres specjalizacji na tle kraju w całym badanym okresie uzyskały: Lubań, Wałbrzych, Dzierżoniów, Nowa Ruda, Legnica, Lubin, co najmniej średni: Kłodzko i Kamienna Góra. Złotorzja w 2006 r. uzyskała niską specjalizację w tej dziedzinie, co jest postępowaniem w stosunku do lat ubiegłych. Ciekawa sytuacja miała miejsce w Jaworze, w 2000 i w 2003 r. znaczenie tej funkcji w mieście było wyraźnie większe od jej znaczenia krajowego; niestety, w 2006 r. ta dziedzina działalności nabrała charakteru endogenicznego.

Wykres 37. Zmiany poziomu specjalizacji w zakresie sekcji E w latach 2000–2006
Graph 37. The changes in the level of specialisation in section E in the years 2000–2006

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

W większości badanych miejscowości, tj. Lubaniu, Wałbrzychu, Dzierżoniowie, Lubinie, Kłodzku, Kamiennej Górze i Jaworze, w stosunku do 2000 r. spadł udział zatrudnienia o charakterze miastotwórczym w omawianej sekcji, na tle całości zatrudnienia egzogenicznego w poszczególnych miastach – można więc mówić o malejącym znaczeniu działalności prowadzonej w ramach sekcji E dla gospodarek miast.

W 2006 r. jedynie Lubin i Złotoryja uzyskały niską specjalizację w zakresie budownictwa, przy czym w stosunku do 2000 r. zakres specjalizacji w tej dziedzinie spadł w Lubinie o 16,5%, natomiast wzrósł w Złotoryi o 37,8% (w stosunku do wartości współczynnika specjalizacji Florence'a z 2000 r.).

3. Sektor usług

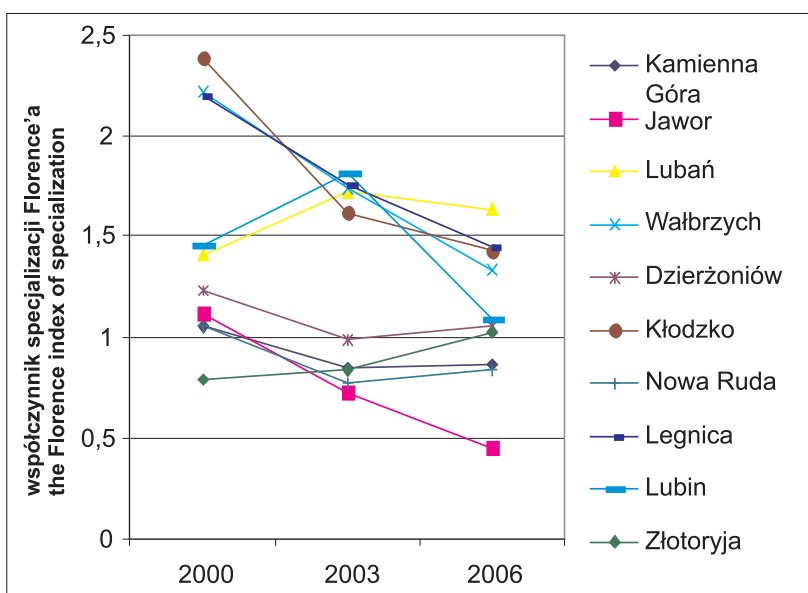
A. Usługi rynkowe (sekcje G, H, I, J, K, O)

Badane miasta nie wykazują specjalizacji w zakresie sekcji G i H, w świetle otrzymanych wyników mówić można nawet o niedorozwoju tych dziedzin gospodarki miast. Zauważyć jednak można, że ze względu na zakres gromadzonych przez GUS danych badaniem objęte są tylko firmy zatrudniające powyżej 9 pracowników – a sekcje G

i H charakteryzują się dużym udziałem mikroprzedsiębiorstw, zatrudniających mniej niż dziewięć osób.

W grupie badanych miast wyróżnić należy Złotoryję – w miejscowości tej od 2000 r. miał miejsce systematyczny wzrost specjalizacji w zakresie funkcji turystycznej (sekcja H); w 2003 r. miasto osiągnęło niską specjalizację w tej dziedzinie, a w roku 2006 wartość współczynnika lokalizacji była już o 28,4% większa od stanu z roku 2000.

Funkcje o ponadmiejskim charakterze w Lubaniu, Wałbrzychu, Dzierżoniowie, Kłodzku, Legnicy, Lubinie i Złotoryi w 2006 r. pełniła działalność powiązana z transportem, gospodarką magazynową i łącznością (wykr. 38). Dodać jednak należy, że w stosunku do 2003 r. jedynie w Dzierżoniowie i Złotoryi zakres specjalizacji powiększył się, w pozostałych miastach wartość współczynnika specjalizacji Florence’a spadała.

Wykres 38. Zmiany poziomu specjalizacji w zakresie sekcji I w latach 2000–2006
Graph 38. The changes in the level of specialisation in section I in the years 2000–2006

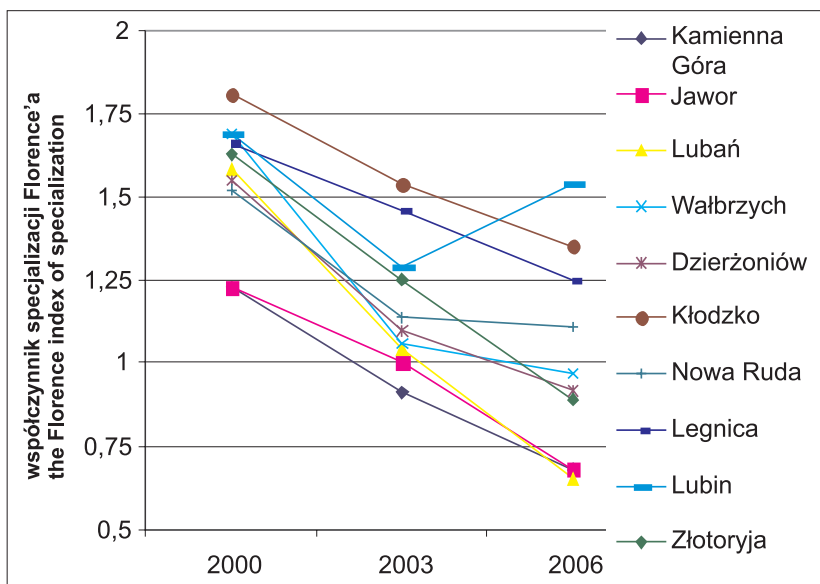
Źródło: opracowanie własne
Source: own study

We wszystkich badanych miastach, z wyjątkiem Lubania i Złotoryi, można było zaobserwować niekorzystne dla sekcji I zmiany w zakresie struktury zatrudnienia w grupie egzogenicznej – w stosunku do 2000 r.

W zakresie pośrednictwa finansowego (sekcja J) oraz obsługi nieruchomości i firm (sekcja K – obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem

działalności gospodarczej) (wykr. 39, 40) w 2006 r. Kłodzko, Nowa Ruda, Legnica i Lubin pełniły funkcje egzogeniczne; dodatkowo po 2003 r. Lubań wyspecjalizował się (niski poziom) w działalności w sekcji K. W Kłodzku, Nowej Rudzie i Legnicy stopień specjalizacji w zakresie sekcji J spadał, w Lubinie w 2006 r. był większy niż w 2003 r., lecz mniejszy niż na początku badanego okresu.

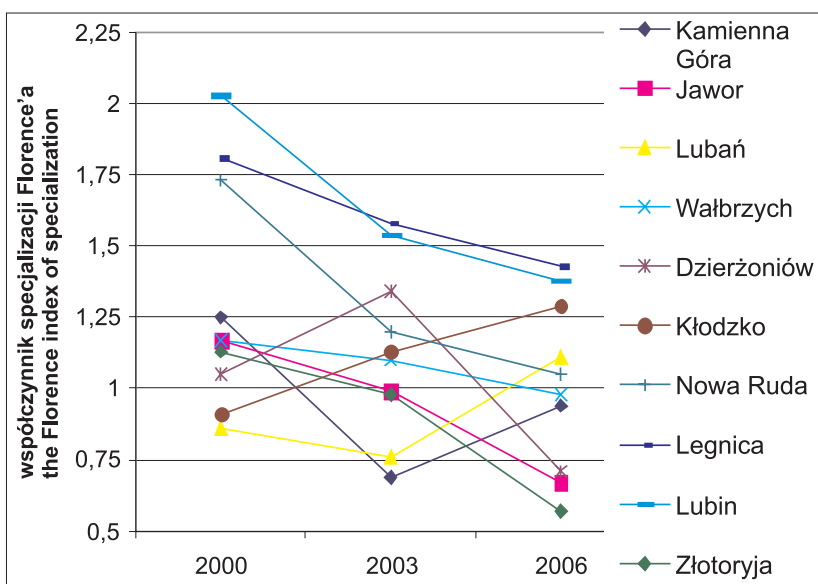

Wykres 39. Zmiany poziomu specjalizacji w zakresie sekcji J w latach 2000–2006
Graph 39. The changes in the level of specialisation in section J in the years 2000–2006

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Odnośnie do sekcji K stwierdzić można, że spadek specjalizacji miał miejsce w Nowej Rudzie, Legnicy i Lubinie, przy systematycznym wzroście w tej dziedzinie, jaki zaobserwowano w Kłodzku.

We wszystkich badanych miastach, z pominięciem Lubina, odnotowano niekorzystne dla sekcji J zmiany w zakresie struktury zatrudnienia w grupie egzogenicznej – w stosunku do 2000 r. W odniesieniu do sekcji K stwierdzić można, że znaczenie zatrudnienia egzogenicznego w tej sekcji w stosunku do całości zatrudnienia miastotwórczego wzrastało w trzech miastach: w Lubaniu (0% w 2000 r. i 2003 r., 3,13% w 2006 r.), Kłodzku (0% w 2000 r., 3% w 2003 r., 8,18% w 2006 r.) i w stosunku do 2000 r. w Legnicy (12,96% w 2000 r., 14,96% w 2006 r.).

Wykres 40. Zmiany poziomu specjalizacji w zakresie sekcji K w latach 2000–2006
 Graph 40. The changes in the level of specialisation in section K in the years 2000–2006

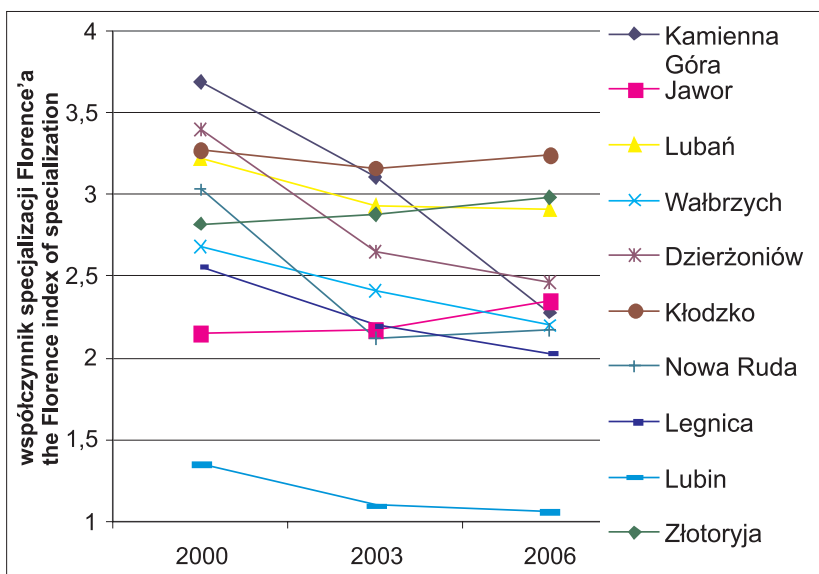
Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

Gospodarka Nowej Rudy wyspecjalizowała się dodatkowo w działalności sklasyfikowanej w sekcji O. Znaczenie tej sekcji i realizowanych w jej ramach funkcji w mieście jest większe od jej znaczenia krajowego; dodatkowo, specjalizacja ta utrzymuje się na stałym wysokim poziomie.

B. Usługi nierynkowe (sekcje L, M, N)

We wszystkich badanych miastach, począwszy od 2000 r., mocno rozwinięta była funkcja administracyjna (sekcja L), jedynie w Lubinie poziom specjalizacji w tej dziedzinie ocenić można jako średni (wykr. 41).

Jednocześnie udział zatrudnienia egzogenicznego w tej sekcji w całej grupie egzogenicznej danego miasta, w stosunku do 2000 r., wzrósł w Jaworze, Lubaniu, Wałbrzychu, Dzierżonowie, Kłodzku, Legnicy i Złotoryi. Uzupełnić można, że w relacji do 2003 r. wzrost ten miał miejsce w: Jaworze, Kłodzku, Nowej Rudzie i Złotoryi; wskaźnik struktury zatrudnienia w grupie miastotwórczej, w sekcji L, na praktycznie niezmiennym poziomie (w relacji do 2003 r.) utrzymał się w Lubaniu (-0,03 pkt. proc.) i Legnicy (-0,23 pkt. proc.).

Wykres 41. Zmiany poziomu specjalizacji w zakresie sekcji L w latach 2000–2006
Graph 41. The changes in the level of specialisation in section L in the years 2000–2006

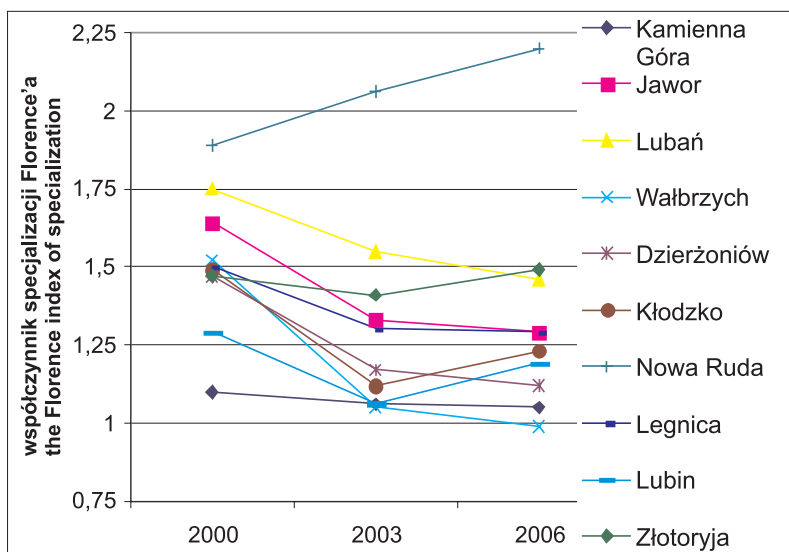
Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Egzogeniczny charakter miała również w badanych miastach funkcja oświatowa (sekcja M) oraz działalność w zakresie ochrony zdrowia i pomocy społecznej (sekcja N), sytuacja w tych dziedzinach była jednak bardziej zróżnicowana (wykr. 42, 43).

Kamienna Góra, Dzierżoniów, Kłodzko, Legnica, Lubin i Złotoryja wykazywały niski poziom specjalizacji w zakresie funkcji oświatowej, przy czym systematyczny spadek specjalizacji miał miejsce w Kamiennej Górze, Dzierżoniowie i Legnicy (odpowiednio o 3,9, 23,7, 14,1% w stosunku do wielkości współczynnika lokalizacji z roku 2000). W Kłodzku oraz w Lubinie specjalizacja w 2006 r. wzrosła w stosunku do poprzedniego obserwowanego okresu, ale była mniejsza niż w okresie wyjściowym; jedynie w Złotoryi zakres specjalizacji w porównaniu do 2000 r. był większy.

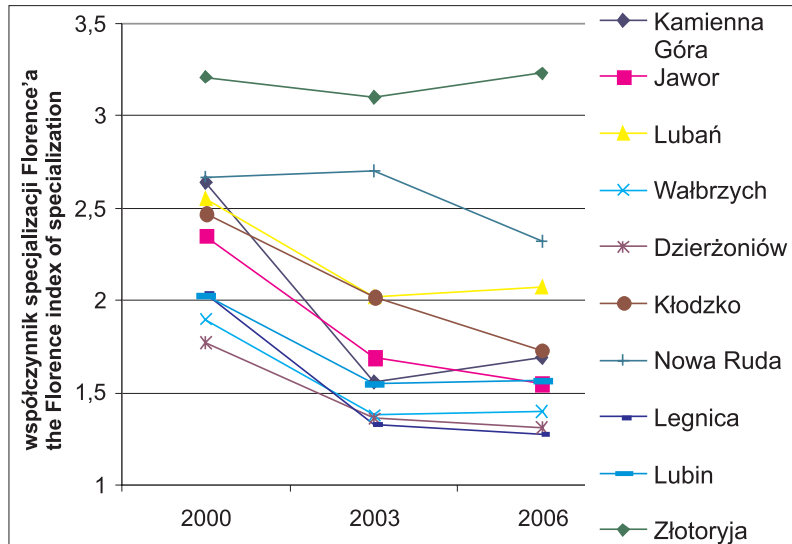
W Jaworze, Lubaniu i Wałbrzychu funkcja oświatowa w pierwszym badanym okresie wykazywała średni poziom specjalizacji, do 2006 r. spadł on do niskiego dla Jawora i Lubania, w Wałbrzychu funkcja ta nabrała charakteru endogenicznego.

Nowa Ruda to jedyne w gronie badanych miasto, w którym funkcja oświatowa w 2006 r. była wysoko wyspecjalizowana, co więcej, znaczenie omawianej dziedziny wzrosło w porównaniu do wcześniejszych okresów.

Wykres 42. Zmiany poziomu specjalizacji w zakresie sekcji M w latach 2000–2006
 Graph 42. The changes in the level of specialisation in section M in the years 2000–2006

Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

Wykres 43. Zmiany poziomu specjalizacji w zakresie sekcji N w latach 2000–2006
 Graph 43. The changes in the level of specialisation in section N in the years 2000–2006

Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

We wszystkich miastach, z wyjątkiem Złotoryi, poziom specjalizacji w zakresie sekcji N był w 2006 r. niższy niż w 2000 r. Należy jednak podkreślić, że Lubań i Nowa Ruda utrzymały wysoki poziom specjalizacji w zakresie ochrony zdrowia i pomocy społecznej, natomiast Kamienna Góra, Jawor, Kłodzko, Lubin nadal były wyspecjalizowane w tej dziedzinie w średnim stopniu.

W Złotoryi, w całym badanym okresie, wartość współczynnika specjalizacji Florence'a dla sekcji N utrzymywała się na bardzo wysokim poziomie $W > 3$, co więcej, w 2006 r. jego wielkość nieznacznie wzrosła (o 0,74%) w stosunku do 2000 r.

Udział zatrudnienia egzogenicznego w sekcji M w stosunku do całości zatrudnienia egzogenicznego miasta zwiększył się w Nowej Rudzie, Legnicy, Złotoryi oraz w Lubinie, przy czym w tej ostatniej miejscowości wzrost nie był systematyczny (2000 r. – 4,7%, 2003 r. – 1,6%, 2006 r. – 5,4%).

W Złotoryi w pierwszym badanym okresie 34,96% wszystkich zatrudnionych w grupie egzogenicznej pracowało w sekcji N, w 2006 r. udział ten wzrósł do 44,74%. We wszystkich pozostałych miastach zmiany w zakresie struktury zatrudnienia w grupie egzogenicznej, w relacji do 2000 r., były niekorzystne dla sekcji N.

Analizując wskaźniki struktury zatrudnienia w grupie egzogenicznej w podziale na sektory, w latach 2000–2006 (tab. 52), zauważyć można, że:

- W Kamiennej Górze następował systematyczny wzrost znaczenia sektora przemysłowego, którego udział w grupie miastotwórczej wzrósł z 49,62% w 2000 r. do 72,58% w 2006 r. Jednocześnie stale spadało znaczenie (dla skierowanej na zewnątrz części gospodarki tego miasta) sektora usługowego. Udział usług rynkowych, które w 2000 r. pełniły jeszcze funkcje egzogeniczne, obniżył się do zera. Usługi nierynkowe, nadal posiadające charakter miastotwórczy, straciły w odniesieniu do funkcji przemysłowej na znaczeniu.
- W Jaworze sytuacja wyglądała tak samo jak w Kamiennej Górze – nastąpił wzrost znaczenia sektora przemysłowego, którego udział w grupie miastotwórczej wzrósł z 57,13% w 2000 r. do 69,3% w 2006 r., przy jednoczesnym spadku znaczenia dla gospodarki miejskiej sektora usług. Uzupełnić można, że w sektorze usług nierynkowych w 2006 r., mimo wspomnianego, systematycznego spadku, zatrudnionych było ponad 30% osób pracujących w grupie egzogenicznej.
- W Lubaniu, w badanym okresie, sektor przemysłowy stracił na znaczeniu – jego udział w grupie egzogenicznej spadł z 24,7% w 2000 r. do 19,11% w 2006 r. Zauważyć można, że głębszy spadek odnotowano w 2003 r., wartość omawianego wskaźnika ukształtowała się wtedy na poziomie 18,09%, by w kolejnym obserwowanym okresie wzrosnąć o 1,02 pkt. proc. Jednocześnie wzrosło znaczenie sektora usługowego – w zakresie usług rynkowych (12,5% w 2000 r., 16,33% w 2006 r.) oraz usług nierynkowych, których znaczenie dla miastotwórczej części gospodarki Lubania było szczególnie znaczące (62,79% w 2000 r., 64,56% w 2006 r.).
- W Wałbrzychu, podobnie jak w Kamiennej Górze i w Jaworze, następował systematyczny wzrost znaczenia sektora przemysłowego, którego udział w grupie miastotwórczej wzrósł z 36,27% w 2000 r. do 67,63% w 2006 r.

Jednocześnie ciągle spadało znaczenie (dla skierowanej na zewnątrz części gospodarki tego miasta) sektora usługowego. Udział usług rynkowych, które utrzymały od 2000 r. charakter egzogeniczny, zmniejszył się z 24,32 do 6,47% (o 17,85 pkt. proc.). Udział usług nierynkowych, nadal mocno istotnych dla skierowanej na zewnątrz części gospodarki miasta (25,91% w 2006 r.), skurczył się od pierwszego badanego okresu o 13,5 pkt. proc.

- W Dzierżoniowie sytuacja odnośnie do tendencji w zachodzących zmianach wyglądała tak samo jak w Kamiennej Górze, Jaworze i Wałbrzychu. Udział sektora przemysłowego w grupie miastotwórczej stale wzrastał (14,12 pkt. proc. w stosunku do okresu wyjściowego), przy jednoczesnym systematycznym spadku udziału, nadal posiadającego, szczególnie w odniesieniu do usług nierynkowych, charakter egzogeniczny – sektora usługowego. Uzupełnić można, że w 2000 r. ponad 40% wszystkich pracujących w grupie miastotwórczej Dzierżoniowa zatrudnionych było przy świadczeniu usług nierynkowych, w 2006 r. udział ten zmniejszył się do 31,43%.
- W Kłodzku, na przestrzeni lat 2000–2006, partycypacja sektora przemysłowego w części zatrudnienia skierowanego na zewnątrz miasta zmalała – w pierwszym badanym okresie 29,83% wszystkich zatrudnionych w grupie egzogenicznej było pracownikami sektora przemysłowego, w 2003 r. nastąpił wzrost o 1,46 pkt. proc., następnie jednak, w 2006 r., udział sektora przemysłowego w grupie miastotwórczej obniżył się do poziomu 23,95%.
W porównaniu do 2000 r. w 2006 r. skurczył się też udział usług rynkowych, przy czym, po istotnym spadku jaki miał miejsce w 2003 r. (o 4,25 pkt. proc.), znaczenie tych usług w grupie egzogenicznej zaczęło rosnąć. Szczególną rolę dla miastotwórczej części gospodarki Kłodzka miały usługi nierynkowe, ich znaczenie od 2000 r. stale się zwiększało. W 2006 r. ponad 56% wszystkich zatrudnionych w grupie egzogenicznej pracowało w sekcjach L, M, N; stanowi to wzrost o 7,96 pkt. proc. w stosunku do 2000 r.
- W Nowej Rudzie, w relacji 2000–2006 r., zmalało znaczenie sektora przemysłowego i usług rynkowych na rzecz usług nierynkowych. Przy czym: udział zatrudnienia egzogenicznego w ramach usług nierynkowych po wzroście, jaki miał miejsce do końca 2003 r. (2000 r. – 56,81%, 2003 r. – 76,47%), zaczęła spadać, by w 2006 r. osiągnąć poziom 72,72%. Jednocześnie wartość wskaźnika struktury zatrudnienia w grupie egzogenicznej dla usług rynkowych, po niewielkim wzroście w 2003 r. (o 0,62 pkt. proc.), zaczęła się zmniejszać do poziomu 11,95% w 2006 r.
Dodać można, że w 2000 r. ponad 28% wszystkich pracujących w grupie miastotwórczej Nowej Rudy zatrudnionych było w sektorze przemysłowym, do 2003 r. udział ten zdecydowanie się obniżył (8,04%), następnie jednak partycypacja tego sektora w grupie egzogenicznej wzrosła, do poziomu 15,33% w 2006 r.
- Legnica to kolejne miasto, w którym podobnie jak w Kamiennej Górze, Jaworze, Wałbrzychu i Dzierżoniowie udział sektora przemysłowego w grupie miastotwórczej systematycznie wzrastał (13,64 pkt. proc. w stosunku do okresu

wyjściowego), przy jednoczesnym spadku udziału, nadal istotnie wpływającego na kształt grupy egzogenicznej szczególnie w odniesieniu do usług nierynkowych, sektora usługowego.

- W Lubinie, w pierwszym obserwowanym okresie, 50,66% wszystkich zatrudnionych w działalnościach skierowanych na zewnątrz miasta było pracownikami sektora przemysłowego, udział ten systematycznie rósł, by w 2006 r. osiągnąć 65,11%. W tym samym okresie spadło znaczenie sektora usługowego – w zakresie usług rynkowych, w porównaniu do 2000 r. o 7,84 pkt. proc., a w zakresie usług nierynkowych o 6,61 pkt. proc. Dodać można, że w 2006 r. wskaźniki struktury zatrudnienia w grupie miastotwórczej dla usług rynkowych i nierynkowych ukształtowały się na bardzo zbliżonym poziomie (odpowiednio: 17,14 i 17,75%).
- Złotoryja to miasto, w którym podobnie jak w Lubaniu, Kłodzku i w Nowej Rudzie w porównaniu z okresem wyjściowym zmniejszyło się znaczenie sektora przemysłowego, przy czym w Złotoryi spadek ten był systematyczny i realnie bardzo duży (2000 r. – 36,84%, 2003 r. – 22,36%, 2006 r. – 4,14%). Jednocześnie, w odniesieniu do 2000 r., zdecydowanie zwiększyła się partycypacja zatrudnienia egzogenicznego sektora usługowego w relacji do całej grupy egzogenicznej: udział zatrudnienia w usługach nierynkowych wzrastał systematycznie, by w 2006 r. osiągnąć wielkość 90,14%, wskaźnik struktury zatrudnienia w grupie miastotwórczej dla usług rynkowych spadł w 2003 r., jednak w następnym obserwowanym okresie zwiększył się do poziomu przekraczającego stan z roku 2000 (2000 r. – 5,12%, 2003 r. – 2,45%, 2006 r. – 5,72%).

4.4. Typy funkcjonalne badanych miast

W badaniach zastosowano następujący podział funkcji miasta ze względu na strukturę miejsc pracy w grupie egzogenicznej:

1. Funkcje przemysłowe – związane z działalnością sektora przemysłowego, składającego się z następujących sekcji PKD:
  - C – górnictwo,
  - D – przetwórstwo przemysłowe,
  - E – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę,
  - F – budownictwo.
2. Funkcje usługowe – związane z działalnością sektora usługowego, obejmującego:
  - usługi rynkowe, zawierające następujące sekcje PKD:
    - G – handel i naprawy (f. handlowe),
    - H – hotele i restauracje (f. turystyczno-wypoczynkowe),
    - I – transport, gospodarka magazynowa i łączność (f. komunikacyjne),
    - J – pośrednictwo finansowe (f. związane z pośrednictwem finansowym),
    - K – obsługa nieruchomości i firm (f. związane z obsługą nieruchomości i firm),

- O – działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała (f. związane z działalnością usługową komunalną, społeczną i indywidualną, pozostałą)

oraz

- usługi nierynkowe zawierające następujące sekcje PKD:
  - L – administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i zdrowotne (f. administracyjne),
  - M – edukacja (f. oświatowe),
  - N – ochrona zdrowia i pomoc społeczna (f. związane z ochroną zdrowia i pomocą społeczną).

Na podstawie wskaźników struktury zatrudnienia w grupie egzogenicznej w podziale na sekcje PKD i sektory ekonomiczne (tab. 51 i 52) przeprowadzono analizę umożliwiającą określenie funkcji pełnionych przez badane miasta oraz ich udziału w grupie egzogenicznej (tab. 53–68).

Tabela 53

Table 53

Udział funkcji przemysłowych ogółem w grupie egzogenicznej badanych miast w latach 2000–2006

The participation of the industrial functions in the egzogenic groups of the surveyed towns in the years 2000–2006

Rok Year	Udział zatrudnienia w sektorze przemysłowym (sekcje C, D, E, F) w całości grupy egzogenicznej [%] The participation of the employment in the industrial sector (sections C, D, E, F) in the all egzogenic groups in percentages			
	poniżej 25% below 25%	25–50%	50–75%	powyżej 75% above 75%
2000	Lubań, Legnica	Kamienna Góra, Wałbrzych, Kłodzko, Nowa Ruda, Złotoryja	Jawor, Dzierżoniów, Lubin	
2003	Lubań, Nowa Ruda, Złotoryja	Kłodzko, Legnica	Kamienna Góra, Jawor, Wałbrzych, Dzierżoniów, Lubin	
2006	Lubań, Kłodzko, Nowa Ruda, Złotoryja	Legnica	Kamienna Góra, Jawor, Wałbrzych, Dzierżoniów, Lubin	

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Tabela 54
Table 54

Udział funkcji przemysłowej (górnictwo) w grupie egzogenicznej badanych miast
w latach 2000–2006

The participation of the industrial functions (mining) in the egzogenic groups of the surveyed
towns in the years 2000–2006

Rok Year	Udział zatrudnienia w sekcji C w całości grupy egzogenicznej [%] The participation of the employment in the section C in the all egzogenic groups in percentages			
	poniżej 25% below 25%	25–50%	50–75%	powyżej 75% above 75%
2000	Lubań, Nowa Ruda, Złotoryja	Lubin		
2003	Lubań, Nowa Ruda, Legnica	Lubin		
2006	Lubań		Lubin	

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 55
Table 55

Udział funkcji przemysłowej (przetwórstwo przemysłowe) w grupie egzogenicznej badanych
miast w latach 2000–2006

The participation of the industrial functions (manufacturing industry) in the egzogenic groups
of the surveyed towns in the years 2000–2006

Rok Year	Udział zatrudnienia w sekcji D w całości grupy egzogenicznej [%] The participation of the employment in the section D in the all egzogenic groups in percentages			
	poniżej 25% below 25%	25–50%	50–75%	powyżej 75% above 75%
2000	Lubań, Kłodzko, Nowa Ruda, Legnica	Kamienna Góra, Wałbrzych, Dzierżoniów, Złotoryja	Jawor	
2003	Złotoryja	Kłodzko, Wałbrzych, Dzierżoniów	Kamienna Góra, Jawor,	
2006	Kłodzko, Nowa Ruda, Legnica		Kamienna Góra, Jawor, Wałbrzych, Dzierżoniów	

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 56

Table 56

Udział funkcji przemysłowej (wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę) w grupie egzogenicznej badanych miast w latach 2000–2006

The participation of the industrial functions (producing and supplying in electric energy, gas and water) in the egzogenic groups of the surveyed towns in the years 2000–2006

Rok Year	Udział zatrudnienia w sekcji E w całości grupy egzogenicznej [%] The participation of the employment in section E in the all egzogenic groups in percentages			
	poniżej 25% below 25%	25–50%	50–75%	powyżej 75% above 75%
2000	Kamienna Góra, Jawor, Lubań, Wałbrzych, Dzierżoniów, Kłodzko, Nowa Ruda, Legnica, Lubin			
2003	Kamienna Góra, Jawor, Lubań, Wałbrzych, Dzierżoniów, Kłodzko, Nowa Ruda, Legnica, Lubin			
2006	Kamienna Góra, Lubań, Wałbrzych, Dzierżoniów, Kłodzko, Nowa Ruda, Legnica, Lubin, Złotoryja			

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Tabela 57

Table 57

Udział funkcji przemysłowej (budownictwo) w grupie egzogenicznej badanych miast w latach 2000–2006

The participation of the industrial functions (architecture) in the egzogenic groups of the surveyed towns in the years 2000–2006

Rok Year	Udział zatrudnienia w sekcji F w całości grupy egzogenicznej [%] The participation of the employment in the section F in the all egzogenic groups in percentages			
	poniżej 25% below 25%	25–50%	50–75%	powyżej 75% above 75%
2000	Kłodzko, Legnica, Lubin			
2003	Legnica, Lubin			
2006	Lubin, Złotoryja			

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Tabela 58

Table 58

Udział funkcji usługowych ogółem w grupie egzogenicznej badanych miast w latach 2000–2006
 The participation of the trade service functions in the egzogenic groups of the surveyed towns
 in the years 2000–2006

Rok Year	Udział zatrudnienia w sektorze usługowym (sekcje G, H, I, J, K, L, M, N, O) w całości grupy egzogenicznej [%] The participation of the employment in the service trade sector (sections G, H, I, J, K, L, M, N, O) in the all egzogenic groups in percentages			
	poniżej 25% below 25%	25–50%	50–75%	powyżej 75% above 75%
2000		Jawor, Dzierżoniów, Lubin	Kamienna Góra, Wałbrzych, Kłodzko, Nowa Ruda, Złotoryja	Lubań, Legnica,
2003		Kamienna Góra, Jawor, Wałbrzych, Dzierżoniów, Lubin	Kłodzko, Legnica	Lubań, Nowa Ruda, Złotoryja
2006		Kamienna Góra, Jawor, Wałbrzych, Dzierżoniów, Lubin	Legnica	Lubań, Kłodzko, Nowa Ruda, Złotoryja

Źródło: opracowanie własne – Source: own study

Tabela 59

Table 59

Udział funkcji usługowych o charakterze rynkowym (ogółem) w grupie egzogenicznej badanych miast w latach 2000–2006

The participation of the service trade functions in the egzogenic groups of the surveyed towns
 in the years 2000–2006

Rok Year	Udział zatrudnienia w usługach rynkowych (sekcje G, H, I, J, K, O) w całości grupy egzogenicznej [%] The participation of the employment in the market sector (sections G, H, I, J, K, O) in the all of the egzogenic groups in percentages			
	poniżej 25% below 25%	25–50%	50–75%	powyżej 75% above 75%
2000	Kamienna Góra, Jawor, Lubań, Wałbrzych, Dzierżoniów, Kłodzko, Nowa Ruda, Lubin, Złotoryja	Legnica		
2003	Jawor, Lubań, Wałbrzych, Dzierżoniów, Kłodzko, Nowa Ruda, Złotoryja	Legnica, Lubin		
2006	Lubań, Wałbrzych, Dzierżoniów, Kłodzko, Nowa Ruda, Lubin, Złotoryja	Legnica		

Źródło: opracowanie własne – Source: own study

Tabela 60
Table 60

Udział funkcji turystyczno-wypoczynkowej (hotele i restauracje) w grupie egzogenicznej badanych miast w latach 2000–2006

The participation of the touristic-holiday making function (hotels and restaurants) in the egzogenic groups of the surveyed towns in the years 2000–2006

Rok Year	Udział zatrudnienia w sekcji H w całości grupy egzogenicznej [%] The participation of the employment in the H section in the all of the egzogenic groups in percentages			
	poniżej 25% below 25%	25–50%	50–75%	powyżej 75% above 75%
2000				
2003	Złotoryja			
2006	Złotoryja			

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 61
Table 61

Udział funkcji komunikacyjnych (transport, gospodarka magazynowa i łączność) w grupie egzogenicznej badanych miast w latach 2000–2006

The participation of the communication functions (transport, storing industry and communication) in the egzogenic groups of the surveyed towns in the years 2000–2006

Rok Year	Udział zatrudnienia w sekcji I w całości grupy egzogenicznej [%] The participation of the employment in the section I in the all of the egzogenic groups in percentages			
	poniżej 25% below 25%	25–50%	50–75%	powyżej 75% above 75%
2000	Kamienna Góra, Jawor, Lubań, Wałbrzych, Dzierżoniów, Kłodzko, Nowa Ruda, Legnica, Lubin,			
2003	Lubań, Wałbrzych, Kłodzko, Legnica, Lubin,			
2006	Lubań, Wałbrzych, Dzierżoniów, Kłodzko, Legnica, Lubin, Złotoryja			

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 62

Table 62

Udział funkcji usługowych (pośrednictwo finansowe) w grupie egzogenicznej badanych miast w latach 2000–2006

The participation of the service trade functions (financial mediations) in the egzogenic groups of the surveyed towns in the years 2000–2006

Rok Year	Udział zatrudnienia w sekcji J w całości grupy egzogenicznej [%] The participation of the employment in the section J in the all of the egzogenic groups in percentages			
	poniżej 25% below 25%	25–50%	50–75%	powyżej 75% above 75%
2000	Kamienna Góra, Jawor, Lubań, Wałbrzych, Dzierżoniów, Kłodzko, Nowa Ruda, Legnica, Lubin, Złotoryja			
2003	Jawor, Lubań, Wałbrzych, Dzierżoniów, Kłodzko, Nowa Ruda, Legnica, Lubin, Złotoryja			
2006	Kłodzko, Nowa Ruda, Legnica, Lubin			

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Tabela 63

Table 63

Udział funkcji usługowych (obsługa nieruchomości i firm) w grupie egzogenicznej badanych miast w latach 2000–2006

The participation of the service trade functions (dealing with real estates and companies) in the egzogenic groups of the surveyed towns in the years 2000–2006

Rok Year	Udział zatrudnienia w sekcji K w całości grupy egzogenicznej [w %] The participation of the employment in the section K in the all of the egzogenic groups in percentages			
	poniżej 25% below 25%	25–50%	50–75%	powyżej 75% above 75%
2000	Kamienna Góra, Jawor, Wałbrzych, Dzierżoniów, Nowa Ruda, Legnica, Lubin, Złotoryja			
2003	Wałbrzych, Dzierżoniów, Kłodzko, Nowa Ruda, Legnica, Lubin			
2006	Lubań, Kłodzko, Nowa Ruda, Legnica, Lubin			

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Tabela 64
Table 64

Udział funkcji usługowych o charakterze nierynkowym (ogółem) w grupie egzogenicznej badanych miast w latach 2000–2006

The participation of the non- market service trade functions in the egzogenic groups of the surveyed towns in the years 2000–2006

Rok Year	Udział zatrudnienia w usługach nierynkowych (sekcje L, M, N) w całości grupy egzogenicznej [%] The participation of the employment in the non-market services (sections L, M, N) in the whole of the egzogenic groups in percentages			
	poniżej 25% below 25%	25–50%	50–75%	powyżej 75% above 75%
2000	Lubin	Kamienna Góra, Jawor, Wałbrzych, Dzierżoniów, Kłodzko, Legnica	Lubań, Nowa Ruda, Złotoryja	
2003	Lubin	Kamienna Góra, Jawor, Wałbrzych, Dzierżoniów, Legnica	Lubań, Kłodzko	Nowa Ruda, Złotoryja
2006	Lubin	Kamienna Góra, Jawor, Wałbrzych, Dzierżoniów, Legnica	Lubań, Kłodzko, Nowa Ruda	Złotoryja

Źródło: opracowanie własne – Source: own study

Tabela 65
Table 65

Udział funkcji administracyjnych (administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i zdrowotne) w grupie egzogenicznej badanych miast w latach 2000–2006

The participation of the administration functions (the public administration and national defence) in the egzogenic groups of the surveyed towns in the years 2000–2006

Rok Year	Udział zatrudnienia w sekcji L w całości grupy egzogenicznej [%] The participation of the employment in the section L in the all of the egzogenic groups in percentages			
	poniżej 25% below 25%	25–50%	50–75%	powyżej 75% above 75%
2000	Kamienna Góra, Jawor, Lubań, Wałbrzych, Dzierżoniów, Kłodzko, Nowa Ruda, Legnica, Lubin, Złotoryja			
2003	Jawor, Wałbrzych, Dzierżoniów, Nowa Ruda, Legnica, Lubin	Kamienna Góra, Lubań, Kłodzko, Złotoryja		
2006	Kamienna Góra, Jawor, Wałbrzych, Dzierżoniów, Nowa Ruda, Legnica, Lubin	Lubań, Kłodzko, Złotoryja		

Źródło: opracowanie własne – Source: own study

Tabela 66

Table 66

Udział funkcji oświatowych (edukacja) w grupie egzogenicznej badanych miast w latach 2000–2006
 The participation of educational functions (education) in the egzogenic groups of the surveyed towns in the years 2000–2006

Rok Year	Udział zatrudnienia w sekcji M w całości grupy egzogenicznej [%] The participation of the employment in the section M in the all of the egzogenic groups in percentages			
	poniżej 25% below 25%	25–50%	50–75%	powyżej 75% above 75%
2000	Kamienna Góra, Jawor, Lubań, Wałbrzych, Dzierżoniów, Kłodzko, Nowa Ruda, Legnica, Lubin, Złotoryja			
2003	Kamienna Góra, Jawor, Lubań, Wałbrzych, Dzierżoniów, Kłodzko, Legnica, Lubin, Złotoryja	Nowa Ruda,		
2006	Kamienna Góra, Jawor, Lubań, Dzierżoniów, Kłodzko, Legnica, Lubin, Złotoryja	Nowa Ruda		

Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

Tabela 67

Table 67

Udział funkcji związanych z ochroną zdrowia i pomocą społeczną w grupie egzogenicznej badanych miast w latach 2000–2006
 The participation of the health care and social help functions in the egzogenic groups of the surveyed towns in the years 2000–2006

Rok Year	Udział zatrudnienia w sekcji N w całości grupy egzogenicznej [%] The participation of the employment in the section N in the all of the egzogenic groups in percentages			
	poniżej 25% below 25%	25–50%	50–75%	powyżej 75% above 75%
2000	Kamienna Góra, Jawor, Wałbrzych, Dzierżoniów, Kłodzko, Legnica, Lubin	Lubań, Nowa Ruda, Złotoryja		
2003	Kamienna Góra, Jawor, Lubań, Wałbrzych, Dzierżoniów, Kłodzko, Legnica, Lubin,	Nowa Ruda, Złotoryja		
2006	Kamienna Góra, Jawor, Lubań, Wałbrzych, Dzierżoniów, Kłodzko, Nowa Ruda, Legnica, Lubin	Złotoryja		

Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

Tabela 68 Table 68

Udział funkcji usługowych (działalność usługowa komunalna, społeczna, indywidualna i pozostała) w grupie egzogenicznej badanych miast w latach 2000–2006
The participation of the service trade functions (communal, social, individual and other activities) in the egzogenic groups of the surveyed towns in the years 2000–2006

Rok Year	Udział zatrudnienia w sekcji O w całości grupy egzogenicznej [%] The participation of the employment in the section O in the all of the egzogenic groups in percentages			
	poniżej 25% below 25%	25–50%	50–75%	powyżej 75% above 75%
2000	Jawor, Lubań, Wałbrzych, Nowa Ruda, Legnica			
2003	Nowa Ruda			
2006	Dzierżoniów, Nowa Ruda, Złotoryja			

Źródło: opracowanie własne – Source: own study

Na podstawie danych zawartych w tabelach 53–68 można stwierdzić, że w latach 2000–2006 wszystkie badane miasta miały charakter wielofunkcyjny, występowało w nich wiele, w niektórych przypadkach równoważnych, funkcji.

Opierając się na klasyfikacji zaproponowanej Jerczyńskiego, opisanej w teoretycznej części pracy, skonstruowano następujący podział miast o funkcjach złożonych:

- 1) Miasta – ośrodki przemysłowe – ponad 50% zatrudnionych o charakterze egzogenicznym, w działalnościach pozarolniczych, stanowią pracownicy sektora przemysłowego, przy czym:
  - jeśli pracowników zatrudnionych w samym sektorze przemysłowym traktujemy jako 100%, to w ramach miast – ośrodków przemysłowych wyróżnić można:
    - ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (ponad 50% pracowników przemysłowych grupy egzogenicznej zatrudnionych jest w jednej sekcji PKD),
    - ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w dwóch rodzajach działalności (ponad 75% pracowników przemysłowych grupy egzogenicznej zatrudnionych jest w dwóch sekcjach PKD),
    - ośrodki przemysłowe o zróżnicowanej strukturze sektora przemysłowego (zatrudnienie w jednej sekcji PKD nie przekracza 50%, a w dwóch sekcjach PKD 75% ogółu pracowników przemysłowych grupy egzogenicznej).
- 2) Miasta – ośrodki usługowe – ponad 50% zatrudnionych o charakterze egzogenicznym, w działalnościach pozarolniczych, stanowią pracownicy sektora usługowego, przy czym:
  - jeśli pracowników zatrudnionych w samym sektorze usługowym traktujemy jako 100%, to w ramach miast – ośrodków usługowych wyróżnić można:
    - ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach rynkowych (ponad 50% pracowników egzogenicznych sektora usługowego zatrudnionych jest w usługach rynkowych),

- ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych (ponad 50% pracowników egzogenicznych sektora usługowego zatrudnionych jest w usługach nierynkowych).
- Gdy pracowników zatrudnionych w samych usługach rynkowych traktujemy jako 100%, to w ramach miast – ośrodków usługowych wyspecjalizowanych w usługach rynkowych wyróżnić można:
  - ośrodki wyspecjalizowane w usługach rynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (ponad 50% pracowników egzogenicznych pracujących w usługach rynkowych zatrudnionych jest w jednej sekcji PKD),
  - ośrodki wyspecjalizowane w usługach rynkowych w zakresie w dwóch rodzajów działalności (ponad 75% pracowników egzogenicznych pracujących w usługach rynkowych zatrudnionych jest w dwóch sekcjach PKD),
  - ośrodki wyspecjalizowane w usługach rynkowych o zróżnicowanej strukturze działalności (zatrudnienie w jednej sekcji PKD nie przekracza 50%, a w dwóch sekcjach PKD 75% ogółu pracowników usług rynkowych grupy egzogenicznej).
- Gdy pracowników zatrudnionych w samych usługach nierynkowych traktujemy jako 100%, to w ramach miast – ośrodków usługowych wyspecjalizowanych w usługach nierynkowych wyróżnić można:
  - ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (ponad 50% pracowników egzogenicznych pracujących w usługach nierynkowych zatrudnionych jest w jednej sekcji PKD),
  - ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie w dwóch rodzajów działalności (ponad 75% pracowników egzogenicznych pracujących w usługach nierynkowych zatrudnionych jest w dwóch sekcjach PKD),
  - ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych o zróżnicowanej strukturze działalności (zatrudnienie w jednej sekcji PKD nie przekracza 50%, a w dwóch sekcjach PKD 75% ogółu pracowników usług rynkowych grupy egzogenicznej).

Przeprowadzona według opisanych reguł klasyfikacja przyniosła interesujące wyniki (tab. 69).

Do miast, ośrodków przemysłowych wyspecjalizowanych w jednym rodzaju działalności, w 2000 r. zaliczyć można było: Jawor i Dzierżoniów (wyspecjalizowane w przetwórstwie przemysłowym) oraz Lubin (wyspecjalizowany w górnictwie).

W 2003 r. do grona miast przemysłowych wyspecjalizowanych w jednym rodzaju działalności dołączyły Wałbrzych oraz Kamienna Góra, obydwie miejscowości wyspecjalizowały się w sekcji D.

Do końca 2006 r. sytuacja nie uległa zmianie, w efekcie w ostatnim badanym okresie do omawianej grupy miast należały: Jawor, Dzierżoniów, Lubin, Wałbrzych i Kamienna Góra.

Tabela 69
Table 69

Typy funkcjonalne badanych miast
The functional types of the surveyed towns

rok / typ year / type	miasta – ośrodki przemysłowe cities – the industrial centres	miasta – ośrodki usługowe cities-the trade service centres	
1	2	3	
2000	Jawor, Dzierżoniów, Lubin	Kamienna Góra, Lubań, Wałbrzych, Kłodzko, Nowa Ruda, Legnica, Złotoryja	
2003	Kamienna Góra, Jawor, Wałbrzych, Dzierżoniów, Lubin	Lubań, Kłodzko, Nowa Ruda, Legnica, Złotoryja	
2006	Kamienna Góra, Jawor, Wałbrzych, Dzierżoniów, Lubin	Lubań, Kłodzko, Nowa Ruda, Legnica, Złotoryja	
rok / typ year / type	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach rynkowych the service workshops pecialised in the market service		ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych the service workshops specialised in non-market service
2000			Kamienna Góra, Lubań, Wałbrzych, Kłodzko, Nowa Ruda, Legnica, Złotoryja
2003	Legnica	Lubań, Kłodzko, Nowa Ruda, Złotoryja	
2006			Lubań, Kłodzko, Nowa Ruda, Legnica, Złotoryja

Tabela 69 cd.
Table 69 cont.

1	2			3		
rok / typ year / type	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności the industrial centres specialised in one kind of activity	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w dwóch rodzajach działalności the industrial centres specialised in two kinds of activities	ośrodki przemysłowe o zróżnicowanej strukturze sektora przemysłowego the industrial centres characterised by the varied structure of industrial sector	ośrodki wyspecjalizowane w usługach rynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności the centres specialised in market service in the range of two activities	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności the centres specialised in the non market service in the range of one activity	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności the centres specialised in the non market service in the range of two kinds of activities
2000	Jawor (D), Dzierżoniów (D), Lubin (C)				Kamienna Góra (N), Złotoryja (N)	Lubań (L i N), Wałbrzych (L i N), Kłodzko (L i N), Nowa Ruda (L i N), Legnica (L i N)
2003	Kamienna Góra (D), Jawor (D), Wałbrzych (D), Dzierżoniów (D), Lubin (C)			Legnica (I i K)	Kłodzko (L), Złotoryja (N)	Lubań (L i N), Nowa Ruda (M i N)
2006	Kamienna Góra (D), Wałbrzych (D), Dzierżoniów (D), Lubin (C), Jawor (D)				Kłodzko (L), Legnica (L)	Lubań (L i N), Nowa Ruda (M i N), Złotoryja (L i N)

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Dodać można, że znaczenie całego sektora przemysłowego, jak i tych działalności, w których miasta uzyskały wysoką specjalizację, w całym badanym okresie systematycznie rosło; jednocześnie, badanie wskaźników struktury zatrudnienia w grupie egzogenicznej w podziale na sekcje PKD (tab. 51 – bez uwzględniania dalszych zgrupowań: sektor przemysłowy – sektor usługowy itd.) pokazuje również, iż właśnie te działalności, w których miasta były wyspecjalizowane zgodnie z przyjętą klasyfikacją, dominowały w strukturze zatrudnienia grupy egzogenicznej poszczególnych miast.

Podkreślając raz jeszcze wielofunkcyjny charakter Legnicy, stwierdzić można, że miasto pozostaje ośrodkiem usługowym, w którym silnie reprezentowane są zarówno usługi rynkowe, jak i nierynkowe.

Baza ekonomiczna Legnicy, w 2000 r. należącej zgodnie z przyjętą klasyfikacją do grupy miast – ośrodków usługowych wyspecjalizowanych w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (administracja oraz ochrona zdrowia i pomoc społeczna), ulegała ciągłym przekształceniom. W 2003 r. miasto zaliczyć można było do ośrodków usługowych wyspecjalizowanych w usługach rynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (sekcje I i K), a w ostatnim badanym okresie do ośrodków usługowych wyspecjalizowanych w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności – administracji.

Uzupełnić należy, że znaczenie sektora usług, mierzone wskaźnikami struktury zatrudnienia w grupie miastotwórczej, mimo wciąż trwającej dominacji zmniejsza się.

Bezpośrednia, nieuwzględniająca dalszych grupowań analiza wskaźników struktury zatrudnienia w grupie egzogenicznej miasta w podziale na sekcje PKD na 2006 r. – pokazuje dominujące znaczenie przetwórstwa przemysłowego dla skierowanej na zewnątrz części gospodarki miasta.

Złotoryja, w 2000 i 2003 r. należąca do ośrodków usługowych wyspecjalizowanych w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (ochrona zdrowia i pomoc społeczna), do 2006 r. przekształciła się w ośrodek wyspecjalizowany w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności – do ochrony zdrowia i pomocy społecznej dołączyła działalność związana z pełnioną przez miasto funkcją administracyjną.

Dodatkowo zauważyć można, że bezpośrednia analiza wskaźników struktury zatrudnienia egzogenicznego (tab. 51), prowadzona dla poszczególnych sekcji PKD, na rok 2000, wykazuje przeważający udział w grupie miastotwórczej przetwórstwa przemysłowego (w kolejnych latach sekcja D straciła na znaczeniu).

Lubań i Nowa Ruda to miasta – ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności, przy czym: Lubań w całym badanym okresie wykazywał specjalizację w zakresie sekcji L i N, natomiast domeną Nowej Rudy, w 2000 r. specjalizującej się w zakresie pełnionych funkcji administracyjnych oraz w ochronie zdrowia i pomocy społecznej, w 2003 r. i 2006 r. zostały usługi edukacyjne wraz z utrzymującymi się funkcjami obsługi w zakresie ochrony zdrowia i pomocy społecznej.

Badanie wskaźników struktury zatrudnienia w grupie egzogenicznej w podziale na sekcje PKD, bez uwzględniania dalszych zgrupowań, pokazuje, iż właśnie te działalności,

w których Lubań i Nowa Ruda były wyspecjalizowane zgodnie z przyjętą klasyfikacją, dominowały w strukturze zatrudnienia grupy egzogenicznej poszczególnych miast.

Kłodzko w 2000 r. było ośrodkiem wyspecjalizowanym w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności, tzn. w administracji oraz ochronie zdrowia i pomocy społecznej. W kolejnych latach na pierwszy plan wysunęła się funkcja administracyjna, w efekcie miasto stało się ośrodkiem wyspecjalizowanym w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności.

Uzupełnić można, że bezpośrednia analiza wskaźników struktury zatrudnienia egzogenicznego (tab. 51), prowadzona dla poszczególnych sekcji PKD, bez dalszych zgrupowań, na rok 2000 wykazuje przeważający udział w grupie miastotwórczej przetwórstwa przemysłowego (w kolejnych latach sekcja D straciła na znaczeniu).

4.5. Typ funkcjonalny a dynamika rozwoju miasta

Ze względu na różnorodny, wielopłaszczyznowy rozwój miasta możliwe jest przyjęcie licznych jego mierników. Rozważać można, przykładowo, rozwój ludnościowy miasta, mierzony np. liczbą mieszkańców, migracjami, urodzeniami żywymi czy liczbą zawieranych małżeństw. Rozwój przestrzenny miasta badać można, analizując zmiany jego powierzchni czy zmiany obszaru zainwestowanego. Istotnym wyznacznikiem rozwoju miejscowości jest też dokonujący się na jej terenie rozwój gospodarczy – można go mierzyć m.in. wartością wytworzonej produkcji, liczbą nowo powstających firm czy ilością nowych miejsc pracy. Rozwój miasta, w pierwszym rzędzie, powinien służyć poprawie warunków bytowych jego mieszkańców, stąd też wydaje się, iż istotnym jego wskaźnikiem jest syntetyczna miara jakości życia ludności.

Wszystkie wymienione mierniki nie mają charakteru pełnego, tzn. samodzielnie nie oddają wielkości badanego zjawiska. Dodatkowo, ze względu na brak danych statystycznych, nie jest możliwe wykorzystanie części z nich – np. dla gmin nie są gromadzone dane odnoszące się do PKB, będącego powszechnie stosowanym wskaźnikiem wzrostu gospodarczego.

Zdając sobie sprawę z zastosowanego uproszczenia, zdecydowano się na wybór następujących mierników rozwoju miast: powierzchnia miasta, rozwój ludnościowy, urodzenia żywe na 1 000 ludności, migracje na pobyt stały – saldo ogółem na 1 000 ludności. Zbadana zostanie też liczba funkcjonujących na terenie miejscowości podmiotów gospodarczych.

W kolejnych podrozdziałach pracy omówiona zostanie zależność pomiędzy typem funkcjonalnym a poziomem dochodów budżetowych, poziomem warunków życia w mieście oraz poziomem zagospodarowania infrastruktury, które to wielkości niewątpliwie pozostają w silnym związku ze stanem rozwoju miasta.

Przeprowadzona analiza wykazała, że z wyjątkiem Złotoryi, na przestrzeni lat 2000–2006 nie zanotowano zmian, w mierzonej w km² powierzchni miast. Obszar Złotoryi powiększył się w tym czasie nieznacznie, o ok. 1 km². Można wnioskować, że w krótkim czasie typ funkcjonalny miasta nie będzie miał przełożenia na rozwój miasta mierzony wielkością jego obszaru.

Za pomocą indeksów dynamiki zbadano zmiany zachodzące w zagęszczeniu ludności (tab. 70). Zauważyć można, że od 2000 do 2003 r. liczba ludności najsilniej spadła w Złotoryi, Lubaniu i Kłodzku, najmniejsze spadki wystąpiły w Kamiennej Górze, Lubinie i w Jaworze. W relacji 2006/2003 spadkiem liczby ludności najmocniej dotknięte zostały Kamienna Góra, Nowa Ruda oraz Wałbrzych, natomiast Legnica, Złotoryja i Jawor utraciły stosunkowo niewielu mieszkańców. Ogółem, od 2000 do 2006 r. najsilniej zmniejszyło się zagęszczenie ludności w Złotoryi, Lubaniu i Nowej Rudzie – na podkreślenie zasługuje fakt, iż są to miejscowości niewielkie, zakwalifikowane (tab. 30 i wyk. 32) do grupy miast małych i półśrednich. Lubin, Legnica i Jawor utraciły stosunkowo niewielu mieszkańców, przy czym Lubin i Legnica to miasta (odpowiednio) średnie i duże, natomiast Jawor, we wszystkich zestawieniach zajmujący najlepsze miejsce, zaliczony został do grona miast półśrednich.

Tabela 70
Table 70

Dynamika zmian rozwoju ludnościowego badanych miast (rosnąco)
The dynamic of changes in population development of the surveyed towns
(in the increasing order)

Lp.	Miasto Town	2003/2000 [%]	Lp.	Miasto Town	2006/2003 [%]	Lp.	Miasto Town	2006/2000 [%]
1.	Złotoryja	94,60	1.	Kamienna Góra	97,00	1.	Złotoryja	93,6
2.	Lubań	97,20	2.	Nowa Ruda	97,20	2.	Lubań	94,6
3.	Kłodzko	97,70	3.	Wałbrzych	97,20	3.	Nowa Ruda	95,2
4.	Nowa Ruda	98,00	4.	Lubań	97,40	4.	Wałbrzych	95,3
5.	Wałbrzych	98,10	5.	Lubin	97,70	5.	Kamienna Góra	95,9
6.	Dzierżoniów	98,20	6.	Dzierżoniów	98,20	6.	Dzierżoniów	96,4
7.	Legnica	98,60	7.	Kłodzko	98,80	7.	Kłodzko	96,5
8.	Kamienna Góra	98,90	8.	Legnica	98,80	8.	Lubin	97,3
9.	Lubin	99,70	9.	Złotoryja	98,90	9.	Legnica	97,4
10.	Jawor	99,80	10.	Jawor	99,00	10.	Jawor	98,8

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Analiza powyższych danych pozwala sądzić, iż nie ma silnego związku pomiędzy typem funkcjonalnym miasta a dynamiką zmian rozwoju ludnościowego badanych miast. Przykładowo, Złotoryja, która w latach 2000–2003 straciła procentowo najwięcej mieszkańców, w następnym obserwowanym przedziale czasu zanotowała ubytek jedynie nieznacznie większy od Jawora, będącego liderem zastawienia. Miasto w całym badanym okresie pozostawało ośrodkiem usługowym. W Kamiennej Górze (będącej w 2000 r.

ośrodkiem usługowym) od 2000 do 2003 r. zagęszczenie ludności spadło nieznacznie, jednak w relacji 2003/2006 r., wraz z przekształceniem się miasta w ośrodek przemysłowy, spadek stał się zdecydowanie istotny. Zauważyć jednak można, że trzy miasta, które ogółem od 2000 do 2006 r. utraciły procentowo najwięcej mieszkańców, tj. Złotoryja, Lubań i Nowa Ruda, charakteryzują się jednocześnie najniższymi (w grupie badanych miast) wskaźnikami udziału zatrudnienia w sektorze przemysłowym w całej grupie egzogenicznej. Jednocześnie miasta te posiadały najwyższe (w grupie badanych miast) udziały zatrudnienia w sektorze usług nierynkowych (tab. 52).

Dane dotyczące urodzeń żywych na 1 000 ludności oraz salda migracji na pobyt stały na 1 000 ludności, dla lat 2000, 2003, 2006 uporządkowano rosnąco – od wielkości najniższych do najwyższych (tab. 71, 73). Zbadano również dynamikę zmian zachodzących w wielkości urodzeń żywych w relacji rok 2000/2006 (tab. 72). Kolorem szarym oznaczono miasta – ośrodki przemysłowe.

Tabela 71
Table 71

Urodzenia żywe przypadające na 1 000 mieszkańców (rosnąco)
Alive births for 1 000 inhabitants (in the increasing order)

Lp.	Miasto Town	2000	Lp.	Miasto Town	2003	Lp.	Miasto Town	2006
1.	Złotoryja	6,8	1.	Jawor	7,2	1.	Lubań	7,1
2.	Dzierżoniów	7,2	2.	Lubań	7,4	2.	Dzierżoniów	7,2
3.	Nowa Ruda	7,6	3.	Złotoryja	7,6	3.	Nowa Ruda	7,3
4.	Wałbrzych	7,9	4.	Dzierżoniów	7,7	4.	Wałbrzych	7,6
5.	Lubań	8,5	5.	Wałbrzych	7,7	5.	Kłodzko	8,1
6.	Legnica	8,6	6.	Nowa Ruda	8	6.	Jawor	8,7
7.	Kłodzko	9	7.	Legnica	8,1	7.	Legnica	8,9
8.	Jawor	9,3	8.	Kłodzko	8,3	8.	Złotoryja	9,1
9.	Lubin	9,6	9.	Lubin	8,6	9.	Kamienna Góra	9,3
10.	Kamienna Góra	10,7	10.	Kamienna Góra	9,2	10.	Lubin	10

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Tabela 72
Table 72

Dynamika zmian w urodzeniach żywych przypadających na 1 000 mieszkańców (rosnąco)
The dynamics of changes in alive births for 1 000 inhabitants (in the increasing order)

Lp.	Miasto Town	2000	2006	2006/2000 [%]
1.	Lubań	8,5	7,1	83,5
2.	Kamienna Góra	10,7	9,3	86,9
3.	Kłodzko	9	8,1	90,0
4.	Jawor	9,3	8,7	93,5
5.	Nowa Ruda	7,6	7,3	96,1
6.	Wałbrzych	7,9	7,6	96,2
7.	Dzierżoniów	7,17	7,2	100,4
8.	Legnica	8,6	8,9	103,5
9.	Lubin	9,6	10	104,2
10.	Złotoryja	6,8	9,1	133,8

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Tabela 73
Table 73

Saldo migracji na pobyt stały ogółem, przypadające na 1 000 mieszkańców
The rate of migration on permanent leave for 1 000 inhabitants

Lp.	Miasto Town	2000	Lp.	Miasto Town	2003	Lp.	Miasto Town	2006
1.	Lubin	-7,5	1.	Lubin	-9,5	1.	Lubin	-11,9
2.	Lubań	-5,5	2.	Lubań	-6,0	2.	Lubań	-9,5
3.	Kamienna Góra	-5,1	3.	Kłodzko	-3,8	3.	Kamienna Góra	-9,2
4.	Nowa Ruda	-4,1	4.	Wałbrzych	-3,7	4.	Jawor	-7,7
5.	Jawor	-4,1	5.	Nowa Ruda	-3,6	5.	Złotoryja	-5,9
6.	Wałbrzych	-4,0	6.	Dzierżoniów	-3,3	6.	Wałbrzych	-5,1
7.	Złotoryja	-2,7	7.	Legnica	-2,3	7.	Nowa Ruda	-5,1
8.	Kłodzko	-2,2	8.	Złotoryja	-1,9	8.	Kłodzko	-4,7
9.	Dzierżoniów	-1,4	9.	Kamienna Góra	-1,6	9.	Legnica	-4,0
10.	Legnica	0,1	10.	Jawor	-1,5	10.	Dzierżoniów	-3,4

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Stwierdzić można, iż nie ma ewidentnego związku pomiędzy typem funkcjonalnym a liczbą urodzeń żywych w badanych miastach.

Kamienna Góra i Lubin, będące ośrodkami przemysłowymi, cechowały się od 2000 do 2006 r. najwyższą liczbą urodzeń żywych w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców, zauważyć jednak można, że w Kamiennej Górze, w przeciwności do Lubina, realnie, w stosunku do roku 2000 liczba urodzeń spadła. Złotoryja, odznaczająca się najwyższą w badanej grupie dynamiką wzrostu badanej wielkości, jest miastem usługowym – podobnie jak Legnica, osiągająca lepsze od przeciętnych wyniki. Z kolei Lubań, miasto o typie funkcjonalnym identycznym jak Złotoryja, w odniesieniu do roku 2000 stracił procentowo najwięcej mieszkańców, cechując się jednocześnie ciągle spadającą, a w 2006 r. najniższą, liczbą urodzeń żywych.

Zauważyć można, iż saldo migracji w 2006 r. kształtowało się niekorzystnie we wszystkich badanych miastach, niezależnie od ich typu funkcjonalnego. Co więcej, w stosunku do roku 2000 badane wielkości przyjęły gorsze wyniki.

Najtrudniejsza sytuacja była w Lubinie (ośrodku przemysłowym), w którym z każdego tysiąca mieszkańców ubyło niemalże 12 osób. Nieznacznie lepiej saldo migracji przedstawiało się w Lubaniu (ośrodek usługowy) oraz w Kamiennej Górze (ośrodek przemysłowy). Najmniejsze ubytki ludności miały miejsce w Kłodzku (ośrodek usługowy), Legnicy (ośrodek usługowy) oraz w Dzierżoniowie (ośrodek przemysłowy). Można więc stwierdzić, że w 2006 r. ubytki w liczbie ludności były rozłożone stosunkowo równomiernie pomiędzy miasta o różnych typach funkcjonalnych.

W latach poprzednich również nie można było zaobserwować związku pomiędzy typem funkcjonalnym miast, a saldem migracji na pobyt stały.

Dane dotyczące podmiotów gospodarczych zarejestrowane w REGON, w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców danego miasta, uporządkowano rosnąco – od wielkości najniższych do najwyższych (tab. 74). Zbadano również dynamikę zmian zachodzących w analizowanej wielkości (tab. 75).

Od roku 2000 do 2006 liczba przedsiębiorstw przypadających na 1 000 mieszkańców we wszystkich badanych miejscowościach wzrosła, warto jednak zauważyć, że liczba podmiotów gospodarczych zdecydowanie dynamiczniej przyrastała w okresie od 2000 do 2003 r. niż od 2003 do 2006 r.

W miastach – ośrodkach przemysłowych sytuacja była zróżnicowana. Kamienna Góra i Wałbrzych odznaczały się we wszystkich badanych latach niższą niż przeciętna liczbą podmiotów funkcjonujących na ich terenie, wystąpił jednak bardzo dynamiczny ich przyrost (przy czym: w Kamiennej Górze miał on charakter ciągły, natomiast w Wałbrzychu wynikał głównie ze wzrostu, jaki miał miejsce do 2003 r.).

W Dzierżoniowie od 2000 r. liczba zarejestrowanych w REGON podmiotów była wyższa od przeciętnej w grupie badanych miast, jednocześnie obserwować można było systematyczny i względnie dynamiczny jej wzrost.

Jawor i Lubin cechowały się niższą niż przeciętna liczbą podmiotów funkcjonujących na ich terenie, jednocześnie dynamika wzrostu tych miast była niższa od średniej, zauważyć też można, że od 2003 r. do 2006 r. liczba firm przypadających na 1 000 mieszkańców zmniejszyła się.

Tabela 74

Table 74

Podmioty gospodarcze zarejestrowane w REGON, w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (rosnąco)
The economic subjects registered in REGON for 1000 inhabitants (in the increasing order)

Lp.	Miasto Town	2000	Lp.	Miasto Town	2003	Lp.	Miasto Town	2006
1.	Kamienna Góra	70	1.	Kamienna Góra	95	1.	Lubin	97
2.	Nowa Ruda	77	2.	Lubań	99	2.	Kamienna Góra	100
3.	Wałbrzych	85	3.	Nowa Ruda	101	3.	Lubań	107
4.	Lubin	93	4.	Lubin	106	4.	Jawor	108
5.	Lubań	94	5.	Jawor	111	5.	Nowa Ruda	109
6.	Jawor	95	6.	Wałbrzych	116	6.	Wałbrzych	115
7.	Złotoryja	104	7.	Legnica	118	7.	Legnica	120
8.	Legnica	105	8.	Dzierżoniów	128	8.	Dzierżoniów	132
9.	Dzierżoniów	113	9.	Złotoryja	136	9.	Złotoryja	133
10.	Kłodzko	142	10.	Kłodzko	177	10.	Kłodzko	189
	Średnia – Mean	98		Średnia – Mean	111		Średnia – Mean	121

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS

Source: own study based on GUS data

Tabela 75

Table 75

Dynamika zmian w liczbie podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON (rosnąco)
The dynamic of changes in the number of economic subjects registered in REGON
(in the increasing order)

Lp.	Miasto Town	2003/2000 [%]	Lp.	Miasto Town	2006/2003 [%]	Lp.	Miasto Town	2006/2000 [%]
1.	Lubań	105	1.	Lubin	92	1.	Lubin	105
2.	Legnica	112	2.	Jawor	97	2.	Lubań	114
3.	Dzierżoniów	113	3.	Złotoryja	98	3.	Jawor	114
4.	Lubin	114	4.	Wałbrzych	99	4.	Legnica	114
5.	Jawor	118	5.	Legnica	102	5.	Dzierżoniów	118
6.	Kłodzko	125	6.	Dzierżoniów	104	6.	Złotoryja	128
7.	Złotoryja	130	7.	Kamienna Góra	106	7.	Kłodzko	133
8.	Nowa Ruda	131	8.	Kłodzko	107	8.	Wałbrzych	136
9.	Kamienna Góra	135	9.	Nowa Ruda	107	9.	Nowa Ruda	140
10.	Wałbrzych	137	10.	Lubań	109	10.	Kamienna Góra	143
	Średnia – Mean	122		Średnia – Mean	102		Średnia – Mean	124

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS

Source: own study based on GUS data

W grupie miast – ośrodków usługowych sytuacja również była zróżnicowana. Kłodzko i Złotoryja cechowały się w latach 2000, 2003, 2006 wyższą niż przeciętna liczbą podmiotów funkcjonujących na ich terenie, przy jednoczesnej ponadprzeciętnej dynamice wzrostu badanej wielkości w relacji 2006/2000 (przy czym: w Kłodzku wzrost miał charakter ciągły, natomiast w Złotoryi wynikał z przyrostu, jaki miał miejsce do 2003 r.).

W Legnicy od 2000 r. liczba zarejestrowanych w REGON podmiotów była wyższa od przeciętnej w grupie badanych miast, natomiast dynamika wzrostu badanej wielkości – poniżej średniej właściwej dla grupy obserwowanych miast.

Nowa Ruda i Lubañ odznaczały się, we wszystkich badanych latach, niższą niż przeciętna liczbą podmiotów funkcjonujących na ich terenie. W Nowej Rudzie miał miejsce bardzo dynamiczny, systematyczny przyrost liczby podmiotów gospodarczych, natomiast w Lubaniu, po niekorzystnym okresie w latach 2000–2003, sytuacja uległa poprawie na przestrzeni lat 2003–2006.

Podsumowując, stwierdzić można, że w miastach o odmiennych typach funkcjonalnych (np. Kłodzko i Dzierżonów czy Kamienna Góra i Nowa Ruda) wystąpiły podobne tendencje odnośnie do ilości oraz dynamiki zmian zachodzących w badanej wielkości, nie ma więc bezpośredniego przełożenia pomiędzy typem funkcjonalnym miejscowości a liczbą funkcjonujących na jej terenie podmiotów gospodarczych.

4.6. Typ funkcjonalny a poziom dochodów budżetu

W celu ustalenia zależności pomiędzy typem funkcjonalnym a poziomem dochodów budżetów badanych miast – przypadające na jednego mieszkańca dochody budżetowe ogółem oraz dochody własne gmin na lata 2000, 2003, 2006, po urealnieniu ich o inflację, uporządkowano rosnąco – od **najniższych do najwyższych** (tab. 76–81). Następnie, na podstawie ustaleń wynikających z tabeli 69, przyporządkowano miejscowościom właściwe typy funkcjonalne. Dodatkowo wskazano te sekcje PKD, dla których badanie wskaźników struktury zatrudnienia w grupie egzogenicznej w podziale na sekcje PKD (tab. 51 – bez uwzględniania dalszych zgrupowań: sektor przemysłowy – sektor usługowy itd.) wykazało najwyższy udział w grupie miastotwórczej.

Przy analizie tabel 76, 77 i 78 konieczne jest uwzględnienie informacji zawartych w podrozdziale 3.3.2; na podkreślenie zasługuje szczególnie fakt, iż w badanych miastach, z wyjątkiem Wałbrzycha i Nowej Rudy, w 2006 r. dochody budżetów ogółem, w przeliczeniu na mieszkańca, były realnie wyższe niż w 2000 r., a jednocześnie dochody własne budżetów *wszystkich* badanych miast były w 2006 r. wyższe niż w 2000 r. Przy badaniu uwzględnić należy również to, że pozycja „startowa” poszczególnych miast w roku 2000 była zróżnicowana.

Tabela 76

Table 76

Typ funkcjonalny a dochody budżetów badanych miast ogółem w przeliczeniu na mieszkańca w 2000 r. (po uwzględnieniu wskaźnika wzrostu cen)
The functional type and the income of budgets of the surveyed towns in all for every inhabitant in the year 2000 (after the index of prize rise was taken into account)

Lp.	Miasto Town	2000 rok 2000 year	Typ funkcjonalny The functional type	Sekcja PKD PKD section
		dochody [zł] income [zlotys]		
1.	Kamienna Góra	1 008,85	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (N)	D
2.	Dzierżoniów	1 039,05	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
3.	Lubań Śląski	1 127,81	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	N
4.	Złotoryja	1 182,68	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (N)	D
5.	Jawor	1186,93	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
6.	Kłodzko	1 266,54	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	D
7.	Nowa Ruda	1 333,69	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N) (3)	N
8.	Lubin	1 400,27	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (C)	C
9.	Wałbrzych	1 952,5	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	D
10.	Legnica	2 007,24	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	N
Legenda – Legend:				
ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności the industrial centres specialised in one kind of activity				
ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności the trade market service specialised in non market service in the range of one kind of activity				
ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności the trade service centres specialised in non market service in the range of two activities				

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS

Source: own study based on GUS data

Tabela 77
Table 77

Typ funkcjonalny a dochody budżetów badanych miast ogółem w przeliczeniu na mieszkańca w 2003 r. (po uwzględnieniu wskaźnika wzrostu cen)
The functional type and the income of budgets of the surveyed towns in all for every inhabitant in the year 2003 (after the index of prize rise was taken into account)

Lp.	Miasto Town	2003 rok 2003 year	Typ funkcjonalny The functional type	Sekcja PKD PKD section
		dochody [zł] income [zlotys]		
1.	Nowa Ruda	1 021,67	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (M, N)	N
2.	Dzierżoniów	1 089,27	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
3.	Kamienna Góra	1 171,18	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
4.	Lubań Śląski	1 173,63	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności(L, N)	L
5.	Złotoryja	1 201,61	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (N)	N
6.	Jawor	1 210,34	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
7.	Kłodzko	1 215,72	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (L)	L
8.	Wałbrzych	1 519,13	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
9.	Lubin	1 561,87	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (C)	C
10.	Legnica	1 899,56	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach rynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (I, K)	L

Legenda – Legend:

- ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności
the industrial centres specialised in one kind of activity
- ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności
the trade market service specialised in non market service in the range of one kind of activity
- ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności
the trade service centres specialised in non market service in the range of two activities
- ośrodki wyspecjalizowane w usługach rynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności
the trade service centres specialised in market service in the range of two activities

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Tabela 78
Table 78

Typ funkcjonalny a dochody budżetów badanych miast ogółem w przeliczeniu na mieszkańca w 2006 r. (po uwzględnieniu wskaźnika wzrostu cen)
The functional type and the income of budgets of the surveyed towns in all for every inhabitant in the year 2006 (after the index of prize rise was taken into account)

Lp.	Miasto Town	2006 rok 2006 year	Typ funkcjonalny The functional type	Sekcja PKD PKD section
		dochody [zł] – income [zlotys]		
1.	Nowa Ruda	1 292,37	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (M, N)	M
2.	Kamienna Góra	1 508,75	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
3.	Dzierżoniów	1 516,99	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
4.	Jawor	1 591,71	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
5.	Złotoryja	1 612,38	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	N
6.	Kłodzko	1 614,78	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (L)	L
7.	Lubań Śląski	1 674,51	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	L
8.	Wałbrzych	1 726,09	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
9.	Lubin	1 871,78	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (C)	C
10.	Legnica	2 451,31	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (L)	D

Legenda – Legend:

- ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności
the industrial centres specialised in one kind of activity
- ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności
the trade market service specialised in non market service in the range of one kind of activity
- ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności
the trade service centres specialised in non market service in the range of two activities

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Tabela 79

Table 79

Typ funkcjonalny a dochody własne budżetów badanych miast w przeliczeniu na mieszkańca w 2000 r. (po uwzględnieniu wskaźnika wzrostu cen)
The functional type and the income of budgets of the surveyed towns in all for every inhabitant in the year 2000 (after the index of prize rise was taken into account)

Lp.	Miasto Town	2000 rok 2000 year	Typ funkcjonalny The functional type	Seksja PKD PKD section
		dochody [zł] income [zlotys]		
1.	Kamienna Góra	465,05	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (N)	D
2.	Dzierżonów	590,35	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
3.	Złotoryja	623,90	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (N)	D
4.	Jawor	635,59	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
5.	Nowa Ruda	636,86	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	N
6.	Lubań	663,37	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	N
7.	Kłodzko	764,87	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	D
8.	Legnica	796,70	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	N
9.	Wałbrzych	881,72	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	D
10.	Lubin	967,23	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (C)	C

Legenda – Legend:

- ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności
the industrial centres specialised in one kind of activity
- ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności
the trade market service specialised in non market service in the range of one kind of activity
- ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności
the trade service centres specialised in non market service in the range of two activities

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS – Source: own study based on GUS data

Tabela 80
Table 80

Typ funkcjonalny a dochody własne budżetów badanych miast w przeliczeniu na mieszkańca w 2003 roku (po uwzględnieniu wskaźnika wzrostu cen)
The functional type and the income of budgets of the surveyed towns in all for every inhabitant in the year 2003 (after the index of prize rise was taken into account)

Lp.	Miasto Town	2003 rok 2003 year	Typ funkcjonalny The functional type	Sekcja PKD PKD section
		dochody [zł] income [zlotys]		
1.	Nowa Ruda	473,58	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (M, N)	N
2.	Dzierżoniów	573,22	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
3.	Lubań	589,81	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	L
4.	Kamienna Góra	592,92	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
5.	Jawor	606,94	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
6.	Złotoryja	626,02	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (N)	N
7.	Kłodzko	751,03	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (L)	L
8.	Legnica	852,78	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach rynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (I, K)	L
9.	Wałbrzych	1 085,61	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
10.	Lubin	1 105,31	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (C)	C

Legenda – Legend:

	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności the industrial centres specialised in one kind of activity
	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności the trade market service specialised in non market service in the range of one kind of activity
	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności the trade service centres specialised in non market service in the range of two activities
	ośrodki wyspecjalizowane w usługach rynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności the trade service centres specialised in market service in the range of two activities

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS – Source: own study based on GUS data

Tabela 81

Table 81

Typ funkcjonalny a dochody własne budżetów badanych miast w przeliczeniu na mieszkańca w 2006 r. (po uwzględnieniu wskaźnika wzrostu cen)
The functional type and the income of budgets of the surveyed towns in all for every inhabitant in the year 2006 (after the index of prize rise was taken into account)

Lp.	Miasto Town	2006 rok 2006 year	Typ funkcjonalny The functional type	Sekcja PKD PKD section
		dochody [zł] income [zlotys]		
1.	Nowa Ruda	644,43	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (M, N)	M
2.	Kamienna Góra	840,63	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
3.	Lubań	895,86	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	L
4.	Dzierżoniów	897,08	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
5.	Złotoryja	903,64	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	N
6.	Jawor	939,01	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
7.	Kłodzko	969,76	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (L)	L
8.	Wałbrzych	1 103,43	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
9.	Legnica	1 230,20	ośrodki usługowe wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (L)	D
10.	Lubin	1 364,59	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (C)	C

Legenda – Legend:

- ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności
the industrial centres specialised in one kind of activity
- ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności
the trade market service specialised in non market service in the range of one kind of activity
- ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności
the trade service centres specialised in non market service in the range of two activities

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS – Source: own study based on GUS data

W pierwszym obserwowanym okresie miastami o najniższym poziomie dochodów budżetowych ogółem *per capita* były Kamienna Góra, Dzierżoniów i Lubań Śląski. Kamienna Góra, ulokowana najniżej, była ośrodkiem wyspecjalizowanym w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (z dodatkowo rozwiniętą funkcją przemysłową), Dzierżoniów był ośrodkiem przemysłowym, natomiast Lubań Śląski wyspecjalizował się w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (dominanta sekcji N). Wskutek dynamicznego przyrostu dochodów – do 2006 r. dystans pomiędzy zamożnością budżetów tych miast a budżetem miasta najlepszego w badanej grupie – Legnicą – uległ realnemu pomniejszeniu. Tak więc w 2000 r. dochody Kamiennej Góry stanowiły 50,3% dochodów Legnicy, dochody Dzierżoniowa 51,8% dochodów Legnicy, natomiast w wypadku Lubania wielkość ta wyniosła 56,2%. W 2006 r. dochody budżetowe Kamiennej Góry, która począwszy od 2003 r. stała się ośrodkiem przemysłowym, wynosiły już 61,5% budżetu Legnicy, dochody Dzierżoniowa stanowiły 61,9% tego budżetu, natomiast Lubania – 68,3%. Dodać można, że Lubań od 2000 r. do 2006 r. awansował aż o cztery pozycje, wyprzedzając, pod względem wysokości dochodów ogółem przypadających na mieszkańca, dodatkowo miasta: Złotoryję, Jawor, Kłodzko, Nową Rudę.

Nowa Ruda, która w gronie badanych miast w 2000 r. zajmowała wysokie, siódme miejsce pod względem wysokości dochodów (66,4% budżetu Legnicy), już w 2003 r. ulokowała się na najgorszej, pierwszej pozycji (dochody miasta w 2003 r. stanowiły 76,6% dochodów z 2000 r., a jednocześnie 53,8% budżetu Legnicy). Sytuacja ta nie zmieniła się do 2006 r. (52,7% budżetu Legnicy). Typ funkcjonalny miasta nie zmienił się (nastąpiła zmiana specjalizacji w zakresie usług nierynkowych), natomiast w relacji 2000/2003 widoczny jest wyraźny spadek znaczenia sektora przemysłowego i wzrost znaczenia usług nierynkowych (dla grupy egzogenicznej). Okres 2003/2006 był dla miasta lepszy, dochody budżetowe w 2006 r. były o ponad 26% wyższe niż w 2003 r. Udział sektora przemysłowego w grupie miastotwórczej zwiększył się, jednocześnie spadło znaczenie sektora usług.

Miastami, które nieprzerwanie od 2000 r. cechowały się najwyższym poziomem dochodów są Lubin, Wałbrzych i Legnica. Dwa pierwsze miasta to ośrodki przemysłowe, Legnica, po przekształceniach, w 2006 r. była ośrodkiem usługowym z rozwiniętą funkcją przemysłową. Zauważyć można, że o ile w 2000 r. dochody budżetu Lubina ogółem stanowiły 70% budżetu Legnicy i były niższe od dochodów Wałbrzycha, to w 2006 r. wyniosły 76% budżetu Legnicy i przewyższyły dochody Wałbrzycha.

Dostrzec można, iż w relacji 2000/2006 r., pod względem dochodów własnych przypadających na mieszkańca, poprawiły swoją pozycję w zestawieniu miasta: Kamienna Góra, Dzierżoniów, Złotoryja, Jawor, Legnica, zaś nieprzerwanie liderem pozostawał Lubin.

Złotoryja w 2000 r. była ośrodkiem usługowym z rozwiniętą jednocześnie funkcją przemysłową, do 2006 r. przekształciła się w ośrodek usług nierynkowych z bardzo niewielkim udziałem sektora przemysłowego w grupie miastotwórczej. Legnica w całym badanym okresie pozostawała ośrodkiem usługowym, z silnie jednak rozwiniętą funkcją przemysłową, pozostałe miasta należały w 2006 r. do ośrodków przemysłowych.

Do miast, których sytuacja w omawianym czasie pogorszyła się (w relacji do pozostałych badanych miejscowości) należą Nowa Ruda, Lubań, Wałbrzych, przy czym to ostatnie miasto, pomimo wspomnianego spadku, cały czas zachowało pozycję wśród liderów zestawienia.

Miastami cechującymi się najwyższą dynamiką przyrostu dochodów własnych są Kamienna Góra, Legnica i Dzierżoniów (tab. 33a), miasta o odmiennych typach funkcjonalnych, lecz jednocześnie charakteryzujące się istotnym i przyrastającym udziałem sektora przemysłowego w grupie egzogenicznej; znacznie mniejszy wzrost dochodów własnych w porównaniu do innych obserwowanych miast osiągnęła Nowa Ruda.

Ciekawa jest sytuacja Lubania – miasto to pod względem dochodów budżetowych ogółem, w 2006 r. zajmujące wysokie, siódme miejsce, osiągało jednocześnie stosunkowo niskie dochody własne *per capita* (trzecie miejsce) – przypuszczać można, że władze gminy wykazały się dużą skutecznością zabiegania o środki zewnętrzne. Pomniejszenie dochodów ogółem badanych miast o dochody własne (na 2006 r.) pokazuje, iż dotacje, subwencje i inne środki zewnętrzne stanowiły również istotny element budżetu Legnicy i Złotoryi, zaś zdecydowanie najmniejsze dofinansowanie otrzymał Lubin.

Wydaje się, że typ funkcjonalny nie ma bezpośredniego przełożenia na wysokość generowanych przez miasto dochodów budżetowych.

Przeprowadzone przy użyciu współczynnika korelacji²²⁵ badanie wykazało, że występuje istotna zależność pomiędzy wielkością zatrudnienia o charakterze egzogenicznym w sektorze przemysłowym a wysokością osiągniętych przez miasta dochodów budżetowych własnych *per capita* (2000 r. – 0,8, 2003 r. – 0,9, 2006 r. – 0,7). Podobną zależność stwierdzono jednak również w wypadku sektora usług ogółem oraz w rozbiciu na usługi rynkowe i nierynkowe.

Wartość współczynnika korelacji pomiędzy dochodami budżetowymi ogółem w badanych miejscowościach a liczebnościami grupy miastotwórczej ogółem – w 2000 r. wyniosła 0,9, w 2003 r. – 0,84, w 2006 r. – 0,64; dla relacji pomiędzy dochodami własnymi a liczebnościami grupy egzogenicznej badanych miast – w 2000 r. – 0,79, w 2003 r. – 0,93, w 2006 r. – 0,77. Można więc wnioskować, iż miasta – ośrodki przemysłowe lub miasta wyspecjalizowane w usługach zdolne są do generowania wysokich dochodów, pod warunkiem iż posiadają silnie rozbudowaną grupę osób pracujących w działach obsługujących obszary zewnętrzne. Wałbrzych, Legnica i Lubin – miasta osiągające (w zmiennej kolejności) najwyższe dochody własne i ogółem, w przeliczeniu na mieszkańca, to ośrodki należące do tej grupy.

Za pomocą współczynnika korelacji przeanalizowano również relację pomiędzy wielkością osiągniętych przez miasta własnych dochodów budżetowych przypadających na mieszkańca a wysokością udziałów sektora usługowego w grupie egzogenicznej poszczególnych miast, dla lat 2000, 2003, 2006 (tab. 82). Badanie to pozwoliło określić

²²⁵ Wartość współczynnika korelacji mieści się w przedziale domkniętym $<-1; 1>$. Znak współczynnika korelacji informuje o kierunku zależności między cechami. Im większa wartość bezwzględna współczynnika, tym silniejsza jest zależność liniowa między zmiennymi. Przyjęto następujący rozkład siły zależności dla współczynników korelacji:

- 0 – 0,6 zależność nieistotna,
- 0,61–1 zależność istotna.

sprzężenie pomiędzy relacjami w grupie egzogenicznej a wysokością osiąganych przez miasta dochodów.

Należy zwrócić uwagę na dodatnią relację pomiędzy udziałem zatrudnienia w usługach rynkowych a wielkością dochodów – wysokim (dla badanej grupy miast) wartościami wskaźników struktury zatrudnienia w tej części sektora usługowego towarzyszyły wysokie dochody własne gmin. Jednocześnie zaobserwowano ujemną korelację pomiędzy udziałem zatrudnienia w usługach nierynkowych a wysokością omawianych dochodów – wysokim wartościami wskaźników zatrudnienia w tej części sektora usługowego towarzyszyły niskie dochody własne gmin.

Tabela 82

Table 82

Współczynniki korelacji (r) pomiędzy dochodami budżetowymi a wskaźnikami struktury zatrudnienia w grupie egzogenicznej (sektor usług)

The indicators of correlation between the income budget and the indicators of the employment structure in the egzogenic group (the service sector)

Rok Year	Dochody własne budżetów miast a: The own income of towns' budgets and:	
	udział sektora usługowego w grupie egzogenicznej the participation of the trade service sector in the exogenic	
	usługi rynkowe market service	usługi nierynkowe non market service
2000	0,8	-0,5
2003	0,6	-0,7
2006	0,6	-0,6

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS

Source: own study based on GUS data

Podsumowując, stwierdzić można, że powiększenie mierzonej liczbami względnymi liczebności zatrudnienia egzogenicznego w sektorze przemysłowym oraz usługach rynkowych jest korzystnie powiązane z wysokością generowanych przez miasto dochodów. Rozszerzenie wielkości tego zatrudnienia w usługach nierynkowych przyniesie natomiast pozytywne dla budżetu miasta rezultaty, pod warunkiem, że w tym samym okresie wzrośnie też zatrudnienie miastotwórcze w sektorze przemysłowym oraz usługach rynkowych, tzn. nie spadnie ich udział w grupie egzogenicznej.

4.7. Typ funkcjonalny a poziom zagospodarowania infrastrukturalnego

Kierując się zasadami szczegółowo przedstawionymi w podrozdziale 3.3.3, skonstruowano taksonomiczne miary rozwoju, mierzące poziom wyposażenia w infrastrukturę komunalną w badanych miastach w 2000 r. Do celów badawczych zgromadzono podobny zestaw cech jak do badania opisanego w podpunkcie 3.3.3 – grupę 30 zmiennych (tab. 34) charakteryzujących infrastrukturę komunalną (techniczną i społeczną) badanych miast²²⁶. Ze względu na zbyt niską wartość współczynnika zmienności ($V_j < 0,1$) oraz z powodu dużej funkcyjnej zależności liniowej²²⁷ (metodą ekspercką) z dalszego postępowania wyeliminowano sześć cech²²⁸. W efekcie powstała macierz obserwacji zmiennych charakteryzujących badane miasta (tab. 83).

W celu ujednoczenia jednostek miar poszczególnych cech oraz ich rzędów wielkości przeprowadzono normalizację wg wzoru nr 3.3. W efekcie powstała macierz znormalizowana Z (tab. 104).

Na kolejnym etapie badania wyznaczono tzw. wzorzec rozwoju Z_0 o najlepszych wartościach dla każdej cechy oraz antywzorzec Z_{-0} o najgorszych wartościach każdej zmiennej (tab. 105 i 106).

Następnie, przy użyciu odległość euklidesowej d_{i0} , zbadano podobieństwo pomiędzy poszczególnymi badanymi obiektami a wzorcem rozwoju Z_0 (tab. 107), policzono też odległość pomiędzy wzorcem rozwoju a antywzorcem rozwoju (tab. 108).

W ostatniej fazie badania, przy użyciu wzoru nr 3.6 policzono miary rozwoju badanych miast, dla roku 2000 (tab. 109). Uporządkowane malejąco wyniki prezentowane są w tabeli 84.

W celu ustalenia zależności pomiędzy typem funkcjonalnym a poziomem zagospodarowania infrastrukturalnego w badanych miastach, miary rozwoju dla lat 2000 i 2006²²⁹ uporządkowano malejąco – **od najwyższych do najniższych**. Następnie, na podstawie ustaleń wynikających z tabeli 69, przyporządkowano miejscowościom właściwe typy funkcjonalne. Dodatkowo wskazano te sekcje PKD, dla których badanie wskaźników struktury zatrudnienia w grupie egzogenicznej w podziale na sekcje PKD (tab. 51) – bez uwzględniania dalszych zgrupowań: sektor przemysłowy – sektor usługowy itd.) wykazało najwyższy udział w grupie miastotwórczej (tab. 85, 86).

²²⁶ Ze względu na brak danych statystycznych odnoszących się do roku 2000, w wypadku cech nr 5, 17, 25, użyto danych z roku 2002.

²²⁷ Macierz korelacji r , zawierająca współczynniki korelacji pomiędzy poszczególnymi zmiennymi, stanowi tabelę 103.

²²⁸ Usunięte zmienne to: zużycie wody z wodociągów na 1 mieszkańca (gospodarstwa domowe) [m^3], odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej [%], odsetek ludności korzystającej z sieci gazowniczej [%], procent ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków miejskich [%], liczba uczniów szkół podstawowych przypadająca na jeden oddział (w szkole podstawowej), liczba uczniów gimnazjów przypadająca na jeden oddział (w gimnazjum).

²²⁹ Dane odnoszące się do miar rozwoju badanej wielkości w 2006 r. zaczerpnięto bezpośrednio z podpunktu 3.3.2 (rozdział III) niniejszej pracy.

Tabela 83
Table 83

Macierz obserwacji zmiennych charakteryzujących badane miasta
The matrix of observations of variables which characterise the surveyed towns

Lp.	Miasta /obiekty (i) Cechy (j) Towns /objects (i) Features (j) 2000 r. / year 2000	Złotoryja	Kamienna Góra	Lubań	Nowa Ruda	Jawor	Kłodzko	Dzierżoniów	Lubin	Legnica	Wałbrzych	średnia arytmetyczna $\bar{x}_j$	odchylenie standardowe S_j	współczynnik zmienności V
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1.	Wodociągowa czynna sieć rozdzielcza na 100 km ² [km]* Water pipe distributive fittings for every 100 square km	326,4	318,3	243,8	167,3	232,6	247,2	241	238,3	302,7	248	256,6	47,4	0,2
4.	Kanalizacyjna sieć rozdzielcza na 100 km ² [km] Sewage distributive installations for every 100 square km	287,3	470,6	267,5	103,8	226,8	214,0	268,5	233,2	317,7	178,9	256,8	96,2	0,4
5.	Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej [%] (rok 2002) The percentage of population using the sewage system (year 2002)	92,5	80,7	82,5	70,2	93,2	87,3	77,2	98,6	89,3	77,1	84,9	8,8	0,1
6.	Gazownicza sieć rozdzielcza na 100 km ² [km] Gas distributive installations for every 100 square km	331,8	193,9	259,4	33,5	225,3	283,2	381,0	215,1	233,6	319,8	247,7	95,4	0,4

* Ze względu na brak bezpośrednich danych odnoszących się do roku 2000 wartość cechy w obiektach ustalono, dzieląc mierzoną km długość wodociągowej czynnej sieci rozdzielczej przez określaną w km² powierzchnię miast, a otrzymany wynik mnożąc przez 100.

Tabela 83 cd.
Table 83 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
7.	Zużycie gazu z sieci na 1 mieszkańca (gospodarstwa domowe) [m ³] The consumption of gas from network for 1 citizen /household	165,1	130,0	197,1	28,6	140,0	158,9	144,7	139,7	114,0	119,7	133,8	44,1	0,3
9.	Zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca (gospodarstwa domowe) [kW*h] The consumption of electrical energy for one inhabitant / household	583,6	536,2	518,2	607,1	564,0	709,7	568,6	473,8	602,8	667,9	583,2	69,2	0,1
10.	Długość [w km] czynnych tras: tramwajowych, trolejbusowych, autobusowych na 10 km ² (komunikacja miejska) The length (in km) of working tram, bus routes for every 10 square km	2,7	0,0	0,0	0,0	1,6	0,0	12,5	2,4	8,8	9,3	3,7	4,7	1,3
11.	Długość dróg publicznych gminnych przypadająca na 1 km ² The length of public and communal roads for 1 square kilometer	1,0	1,1	1,2	1,6	1,5	2,4	2,6	1,4	3,1	1,6	1,7	0,7	0,4

Tabela 83 cd.
Table 83 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
12.	Powierzchnia parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej przypadająca na 1 000 mieszkańców [ha] The area of parks and other green places for every 1 000 inhabitants (measured in hectares)	0,7	0,4	0,9	0,2	2,1	1,5	1,1	1,0	1,3	0,9	1,0	0,5	0,5
13.	Nasadenia drzew i krzewów [szt.] na 10 km ² Planting trees and bushes for every 10 square km	955	0,0	6 375	747	1 003	40	350	1 110	10 247	830	2 165,6	3 387,3	1,6
15.	Ścieki wymagające oczyszczenia odprowadzone do wód lub do ziemi (dam ³) przypadające na 1 km ² The sewage in need of cleaning taken to waters or to the ground	66,8	2 12,1	83,9	45,5	71,8	79,9	81,8	98,4	120,7	78,0	93,9	45,9	0,5
16.	Liczba łóżek w szpitalach przypadająca na 10 tys. mieszkańców The number of beds in hospitals for every 10 thousand of inhabitants	164,7	190,4	114,1	73,7	37,1	146,8	49,9	73,3	73,8	65,5	98,9	52,1	0,5

Tabela 83 cd.
Table 83 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
17..	Porady ogólnodostępne w placówkach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej przypadające na 1 000 mieszkańców (2002 r.) Dispensaries in health care centres for every 1 000 inhabitants (year 2002)	5 881	4 773	3 597	5 365	6 204	9 851	3 234	5 437	3 180	4 035	5 155,7	1 1978,2	0,4
18..	Liczba ludności przypadająca na jedną aptekę ogólnodostępną The number of inhabitants for every chemist's	3 364	5 529	3 293	3 170	4 138	3 670	3 966	3 155	3 255	3 559	3 709,8	721,3	0,2
19..	Miejsca w placówkach stacjonarnej pomocy społecznej przypadające na 10 tys. mieszkańców Places in social care centres for every 10 thousand of inhabitants	0,0	28,9	6,1	31,5	26,2	25,5	0,0	3,9	9,2	3,9	13,5	12,9	1,0
20.	Miejsca rzeczywiste w żłobkach przypadające na 100 dzieci w wieku 0–3 lat The real places in nurseries for 100 children aged 0–3	9,1	6,2	3,1	0,0	4,8	15,0	5,6	7,8	0,0	4,7	5,6	4,4	0,8

Tabela 83 cd.
Table 83 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
21.	Odsetek dzieci w wieku od lat 3 do lat 6 uczęszczających do przedszkoli The percentage of children aged 3–6 attending the kindergarten	31,4	43,8	54,3	16,9	48,0	27,9	65,7	63,6	53,8	37,7	44,3	15,9	0,4
24.	Odsetek uczniów przystępujących do matury i otrzymujących świadectwo dojrzałości The percentage of students taken matura exam and obtaining school leaving certificate	90,3	59,9	76,1	45,0	87,9	86,9	77,0	78,1	88,3	73,1	76,3	14,3	0,2
25.	Szkolne komputery podłączone do Internetu przypadające na 1 000 uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych, zasadniczych zawodowych i szkół średnich (rok 2002) School computers with the internet access for every 1 000 pupils in primary, low secondary, secondary, vocational school	21,7	14,9	10,8	14,7	14,5	16,7	21,7	22,5	10,9	14,2	16,3	4,3	0,3
26.	Księgozbiór bibliotek przypadający na 1 000 mieszkańców Libraries for every 1 000 inhabitants	3 612	3 619	4 074	4 778	3 192	4 379	3 376	2 294	3 471	3 125	3 591,9	698,1	0,2

Tabela 83 cd.
Table 83 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
27.	Miejsca na widowni w kinach na 1 000 mieszkańców Places in the cinemas for every 1 000 inhabitants	22,0	15,8	19,9	17,8	20,1	12,3	14,0	5,1	7,0	6,8	14,1	6,1	0,4
28.	Muzea łącznie z oddziałami przypadające na 10 tys. mieszkańców Museums with their branches for every 10 thousand of inhabitants	0,0	0,5	0,4	0,0	0,4	0,3	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,2	1,1
29.	Domy, ośrodki kultury, kluby i świetlice przypadające na 10 km ² The culture centres, clubs etc. for every 10 square km	0,9	0,6	0,6	0,3	0,5	0,8	1,0	1,0	0,5	0,2	0,6	0,3	0,4

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Tabela 84
Table 84

Uporządkowane malejąco miary rozwoju
The development measurements in the decreasing order

m6	Kłodzko	0,562
m1	Złotoryja	0,491
m5	Jawor	0,452
m9	Legnica	0,446
m7	Dzierżoniów	0,437
m3	Lubań	0,429
m8	Lubin	0,373
m10	Wałbrzych	0,360
m2	Kamienna Góra	0,344
m4	Nowa Ruda	0,187

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 85
Table 85

Typ funkcjonalny a wartość miar rozwoju badanych miast w 2000 r.
The functional type and the value of the measurement of the surveyed towns in the year 2000

Lp.	Miasto Town	2000 rok 2000 year	Typ funkcjonalny The functional type	Sekcja PKD PKD section
		wartość miary rozwoju the value of the development measurement		
1.	Kłodzko	0,562	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	D
2.	Złotoryja	0,491	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (N)	D
3.	Jawor	0,452	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
4.	Legnica	0,446	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	N
5.	Dzierżoniów	0,437	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
6.	Lubań	0,429	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	N
7.	Lubin	0,373	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (C)	C
8.	Wałbrzych	0,360	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	D
9.	Kamienna Góra	0,344	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (N)	D
10.	Nowa Ruda	0,187	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	N
Średnia – Mean		0,408		
Legenda – Legend: ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności the industrial centres specialised in one kind of activity ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności the trade market service specialised in non market service in the range of one kind of activity ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności the trade service centres specialised in non market service in the range of two activities				

Źródło: opracowanie własne – Source: own study

Tabela 86
Table 86

Typ funkcjonalny a wartość miar rozwoju badanych miast w 2006 r.
The functional type and the value of measurements of the development of the surveyed towns
in the year 2006

Lp.	Miasto Town	2006 rok 2006 year	Typ funkcjonalny The functional type	Sekcja PKD PKD section
		wartość miary rozwoju the value of the development measurement		
1.	Kłodzko	0,494	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (L)	L
2.	Złotoryja	0,487	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	N
3.	Lubań	0,479	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	L
4.	Legnica	0,471	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (L)	D
5.	Lubin	0,437	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (C)	C
6.	Jawor	0,413	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
7.	Dzierżoniów	0,407	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
8.	Wałbrzych	0,356	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
9.	Kamienna Góra	0,326	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
10.	Nowa Ruda	0,211	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (M, N)	M
Średnia – Mean		0,408		
Legenda – Legend:				
ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności the industrial centres specialised in one kind of activity				
ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności the trade market service specialised in non market service in the range of one kind of activity				
ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności the trade service centres specialised in non market service in the range of two activities				

Źródło: opracowanie własne – Source: own study

Zauważyć można, że średnia wielkość miary rozwoju infrastruktury komunalnej dla grupy badanych miast była w 2000 r. taka sama jak w 2006 r. W tej samej relacji czasowej wartość miernika wzrosła dla czterech miast: Lubina, Nowej Rudy, Lubania i Legnicy (tab. 87). W 2000 r. wartość miar rozwoju dla Lubina i Nowej Rudy była niższa od średniej, szczególnie niekorzystnie sytuacja kształtowała się w Nowej Rudzie, zajmującej dziesiątą, najgorsze miejsce w sporządzonym zestawieniu. W 2006 r. Legnica, Lubań i Lubin zanotowały lepsze od przeciętnych wyniki, Nowa Ruda, mimo wspomnianej poprawy sytuacji, ulokowała się na ostatnim, dziesiątym miejscu, z wartością miary poniżej średniej. Wymienione miasta reprezentują odmienne typy funkcjonalne, choć zauważyć można, że przeważają miasta – ośrodki usługowe.

Tabela 87
Table 87

Dynamika zmian zachodzących w wielkości miar rozwoju
The dynamic of changes in the size of development measurements

Lp.	Miasto Town	2000 r.	2006 r.	2006/2000
1.	Lubin	0,373	0,437	117%
2.	Nowa Ruda	0,187	0,211	113%
3.	Lubań	0,429	0,479	112%
4.	Legnica	0,446	0,471	106%
5.	Złotoryja	0,491	0,487	99%
6.	Wałbrzych	0,360	0,356	99%
7.	Kamienna Góra	0,344	0,326	95%
8.	Dzierżoniów	0,437	0,407	93%
9.	Jawor	0,452	0,413	91%
10.	Kłodzko	0,562	0,494	88%

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Infrastrukturę komunalną Kłodzka i Złotoryi, w obydwu obserwowanych okresach, charakteryzowały najwyższe wartości miar rozwoju. O ile w 2000 r. Kłodzko od pozostałych badanych miast (a w szczególności Złotoryi) dzielił relatywnie duży dystans, to do 2006 r. uległ on zmniejszeniu – wartość miary rozwoju dla Kłodzka spadła, dla Złotoryi natomiast pozostała na praktycznie niezmiennym poziomie. Kłodzko i Złotoryja to ośrodki usług nierynkowych wyspecjalizowane (odpowiednio) w jednym lub w dwóch rodzajach działalności.

Jawor, Dzierżoniów, Wałbrzych i Kamienna Góra, ośrodki przemysłowe, zajęły w 2006 r. 6., 7., 8. i 9. miejsca w zestawieniu, przy czym Wałbrzych i Kamienna Góra w stosunku do pozycji z 2000 r. nie przemieściły się, natomiast Jawor i Dzierżoniów spadły o (odpowiednio) trzy i dwa miejsca. Wartość miary rozwoju dla Wałbrzyska

utrzymała się praktycznie na niezmiennym poziomie, dla Kamiennej Góry spadek był relatywnie niewielki (ok. 5%), dla Jawora wyniósł 9%, a dla Dzierżoniowa 7%.

Zaprezentowane wyniki badań wskazują na występowanie pewnej zależności pomiędzy typem funkcjonalnym a poziomem zagospodarowania w infrastrukturę komunalną. Miasta – ośrodki usługowe osiągnęły lepsze (przeciętnie) wyniki pod względem wartości miary rozwoju lub dynamiki wzrostu analizowanej wielkości.

4.8. Typ funkcjonalny a poziom warunków życia w mieście

Przy użyciu metody wzorca rozwoju, kierując się zasadami szczegółowo przedstawionymi w podpunkcie 3.3.3, skonstruowano taksonomiczne miary warunków życia w badanych miastach w 2000 i 2006 r.

Na potrzeby badania zgromadzono materiał statystyczny – szeregi przekrojowe dla grupy 25 cech, charakteryzujących miasta w zakresie poziomu warunków życia w badanych latach. Tabela 88 zawiera zestawienie tych cech i ich mierników.

Ze względu na zbyt niską wartość współczynnika zmienności ($V_j < 0,1$) oraz z powodu dużej funkcyjnej zależności liniowej²³⁰ (metodą ekspercką) z dalszego postępowania wyeliminowano siedem cech²³¹. W efekcie powstały macierze obserwacji zmiennych charakteryzujących badane miasta w latach 2000 i 2006 (tab. 89, 90).

W celu ujednoczenia jednostek miar oraz rzędów wielkości cech charakteryzujących warunki życia w badanych miastach w 2000 r., wg wzoru nr 3.3 przeprowadzono normalizację. W efekcie powstała macierz znormalizowana Z (tab. 112).

Na kolejnym etapie badania wyznaczono tzw. wzorzec rozwoju Z_0 o najlepszych wartościach dla każdej cechy oraz antywzorzec Z_{-0} o najgorszych wartościach każdej zmiennej (tab. 113, 114).

Następnie, przy użyciu odległości euklidesowej d_{10} , zbadano podobieństwo pomiędzy poszczególnymi badanymi obiektami a wzorcem rozwoju Z_0 (tab. 115), policzono też odległość pomiędzy wzorcem rozwoju a antywzorcem rozwoju (tab. 116).

W ostatniej fazie badania, za pomocą wzoru nr 3.6, policzono miary rozwoju dla badanych miast, dla roku 2000 (tab. 117).

Identyczną procedurę przeprowadzono dla zmiennych charakteryzujących poziom warunków życia w badanych miastach w roku 2006 (tab. 118–123).

Uporządkowane malejąco – od **najwyższych do najniższych** – miary dla 2000 i 2006 r. prezentują tabele 91 i 92.

²³⁰ Macierze korelacji r , zawierające współczynniki korelacji pomiędzy poszczególnymi zmiennymi, stanowią tabele 110 i 111.

²³¹ Cechy odrzucone ze względu na zbyt niską wartość współczynnika zmienności to: przeciętna powierzchnia użytkowa w m^2 na 1 osobę i odsetek mieszkań wyposażonych w wodociąg; ze względu na dużą funkcyjną zależność liniową usunięto cechy: odsetek mieszkań wyposażonych w gaz sieciowy (wysoka korelacja z cechami nr 5, 8, 9), kanalizacyjna sieć rozdzielcza na $100 km^2$ [km] – (wysoka korelacja z cechą nr 11), zużycie gazu z sieci na 1 mieszkańca (gospodarstwa domowe) [m^3] – (wysoka korelacja z cechą nr 8), stopa bezrobocia w badanych miastach (wysoka korelacja z cechami nr 21, 25), wydatki budżetu na oświatę i wychowanie w zł na 1 mieszkańca (wysoka korelacja z cechą 25).

Tabela 88
Table 88

Zestaw cech charakteryzujących wybrane miasta w zakresie poziomu warunków życia
The set of features which characterise the chosen towns as far as the conditions of living are concerned

Lp.	Cecha Feature	Miernik Standard
1	2	3
1.	wielkość mieszkania the size of flat	przeciętna powierzchnia użytkowa w m ² na 1 osobę the average used area in square metres for one person
2.	nowe mieszkania new flats	mieszkania oddane do użytku na 1 000 ludności flats ready to use for 1 000 inhabitants
3.	wyposażenie mieszkania the flat furnishings	odsetek mieszkań wyposażonych w wodociąg – the percentage of flats equiped with the water pipe instalations
4.	wyposażenie mieszkania the flat furnishings	odsetek mieszkań wyposażonych w gaz sieciowy the percentage of flats equiped with gas network
5.	wyposażenie mieszkania the flat furnishings	odsetek mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie the percentage of flats equiped with central heating
6.	wodociągi water pipes instalations	wodociągowa czynna sieć rozdzielcza na 100 km ² [km] water pipe distributive fittings for every 100 square kilometres
7.	sieć kanalizacyjna the sewage system	kanalizacyjna sieć rozdzielcza na 100 km ² [km] sewage distributive system for 100 square kilometres
8.	sieć gazowa the gas instalations	gazownicza sieć rozdzielcza na 100 km ² [km] gas distributive instalations for 100 square kilomentres
9.	sieć gazowa the gas instalations	zużycie gazu z sieci na 1 mieszkańca (gospodarstwa domowe) [m ³] the consumption of gas from network for one inhabitant (household)
10.	drogi miejskie urban roads	długość dróg publicznych gminnych przypadająca na 1 km ² the length of commune public roads for every square kilometre
11.	zanieczyszczenie środowiska environment pollution	ścieki wymagające oczyszczenia odprowadzone do wód lub do ziemi (dam ³) przypadające na 1 km ² sewage in need of cleaning taken to waters or ground
12.	ochrona środowiska protection of the environment	nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska przypadające na 1 mieszkańca [tys. zł] the expenditure on permament means used for environment protection for every inhabitant
13.	rynek pracy job market	stopa bezrobocia w badanych miastach the unemployment rate in the surveyed towns

Tabela 88 cd.
Table 88 cont.

1	2	3
14.	biblioteki libraries	księgozbiór bibliotek przypadający na 1 000 mieszkańców
15.	kina cinemas	miejsca na widowni w kinach na 1 000 mieszkańców places in the cinemas for every 1 000 inhabitants
16.	przychodnie lekarskie health practices	przychodnie lekarskie przypadające na 10 tys. ludności (zakłady ambulatoryjnej opieki zdrowotnej przypadające na 10 tys. ludności) health practices or health centres for every 10 000 of inhabitants
17.	szpitale hospitals	liczba łóżek w szpitalach przypadająca na 10 tys. mieszkańców the number of beds in hospitals for every 10 000 inhabitants
18.	apteki chemist's	liczba ludności przypadająca na jedną aptekę ogólnodostępną the number of people for every chemist's
19.	żłobki nurseries	miejsca rzeczywiste w żłobkach przypadające na 100 dzieci w wieku 0–3 lat the real places in nurseries for every 100 children aged 0–3
20.	przedszkola kindergartens	odsetek dzieci w wieku od lat 3 do lat 6 uczęszczających do przedszkoli the percentage of children aged 3–6 attending kindergarten
21.	szkolnictwo education	wydatki budżetu na oświatę i wychowanie w zł na 1 mieszkańca the expenditure on education and upbringing in zlotys for one inhabitant
22.	ruch ludności mobility of inhabitants	saldo migracji na pobyt stały ogółem, przypadające na 1 000 mieszkańców the rate of migration on permanent stay for 1 000 inhabitants
23.	ruch naturalny ludności natural mobility of inhabitants	urodzenia żywe na 1 000 mieszkańców alive births for 1 000 inhabitants
24.	bezpieczeństwo publiczne public safety	wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw ogółem w % (powiaty) the index of detectable perpetrators in percentages (communes)
25.	dochody miasta the town income	dochód budżetu miasta w zł na 1 mieszkańca the income of the town budget in zlotys for one inhabitant

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 89
Table 89

Macierz obserwacji zmiennych charakteryzujących badane miasta w 2000 r.
The matrix of observations of variables which characterise the surveyed towns in the year 2000

Lp.	Miasta /obiekty (i) Cechy (j) Towns /objects (i) Features (j) 2000 r. / year 2000	Dzierżoniów	Jawor	Kamienna Góra	Kłodzko	Nowa Ruda	Lubań	Wałbrzych	Złotoryja	Lubin	Legnica	średnia arytmetyczna $\bar{x}_j$	odchylenie standardowe S _j	współczynnik zmienności V
		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
2.	mieszkania oddane do użytku na 1 000 ludności flats ready to use for 1 000 inhabitants	1,0	1,4	3,4	4,2	0,3	1,7	0,5	2,3	1,1	0,7	1,7	1,3	0,8
5.	odsetek mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie the percentage of flats equipped with central heating	77,5	76,2	66,9	80,1	63,9	78,3	70,6	79,9	98,8	74,7	76,7	9,5	0,1
6.	wodociągowa czynnna sieć rozdzielcza na 100 km ² [km] water pipe distributive fittings for every 100 square km	241,0	232,6	318,3	247,2	167,3	243,8	248,0	326,4	238,3	302,7	256,6	47,4	0,2
8.	gazownicza sieć rozdzielcza na 100 km ² [km] gas distributive instalations for 100 square km	381,0	225,3	193,9	283,2	33,5	259,4	319,8	331,8	215,1	233,6	247,7	95,4	0,4
10.	długość dróg publicznych gminnych przypadająca na 1 km ² the length of community public roads for 1 square km	2,6	1,5	1,1	2,4	1,6	1,2	1,6	1,0	1,4	3,1	1,7	0,7	0,4

Tabela 89 cd.
Table 89 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
11.	ścieki wymagające oczyszczania odprowadzone do wód lub do ziemi (dam ³) przypadające na 1 km ² the sewage in need of purification sent to waters or ground for 1 square km	81,8	71,8	212,1	79,9	45,5	83,9	78,0	66,8	98,4	120,7	93,9	45,9	0,5
12.	nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska przypadające na 1 mieszkańca [tys. zł] expenditure on permanent means used for environment protection for 1 citizen	0,05	0,05	0,20	0,04	0,06	0,18	0,14	0,03	0,29	0,10	0,1	0,1	0,8
14.	księgozbiór bibliotek przypadający na 1 000 mieszkańców libraries for 1 000 inhabitants	3 376	3 192	3 619	4 379	4 778	4 074	3 125	3 612	2 294	3 471	3 591,9	698,1	0,2
15.	miejsca na widowni w kinach na 1 000 mieszkańców places on the cinemas for 1 000 inhabitants	14,0	20,1	15,8	12,3	17,8	19,9	6,8	22,0	5,1	7,0	14,1	6,1	0,4
16.	przychodnie lekarskie przypadające na 10 tys. ludności heath practices for 10 000 inhabitants	2,5	0,8	0,9	2,4	1,2	2,2	2,2	1,8	1,6	1,9	1,7	0,6	0,3

Tabela 89 cd.
Table 89 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
17.	liczba łóżek w szpitalach przypadająca na 10 tys. mieszkańców the number of beds for 10 000 inhabitants	49,9	37,1	190,4	146,8	73,7	114,1	65,5	164,7	73,3	73,8	98,9	52,1	0,5
18.	liczba ludności przypadająca na jedną aptekę ogólnodostępną the number of inhabitants for one chemist's	3 966	4 138	5 529	3 670	3 170	3 293	3 559	3 364	3 155	3 255	3 709,8	721,3	0,2
19.	miejsca rzeczywiste w żłobkach przypadające na 100 dzieci w wieku 0–3 lat the real places in nurseries for 100 children aged 0–3	5,6	4,8	6,2	15,0	0,0	3,1	4,7	9,1	7,8	0,0	5,6	4,4	0,8
20.	odsetek dzieci w wieku od lat 3 do lat 6 uczęszczających do przedszkoli the percentage of children aged 3–6 attending the kindergarten	65,7	48,0	43,8	27,9	16,9	54,3	37,7	31,4	63,6	53,8	44,3	15,9	0,4
22.	saldo migracji na pobyt stały ogółem, przypadające na 1 000 mieszkańców the rate of migration on permanent stay for every 1 000 inhabitants	-1,4	-4,1	-5,1	-2,2	-4,1	-5,5	-4	-2,7	-7,5	0,1	-3,7	2,2	-0,6

Tabela 89 cd.
Table 89 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
23.	urodzenia żywe na 1 000 mieszkańców alive births for 1 000 inhabitants	7,2	9,3	10,7	9	7,6	8,5	7,9	6,8	9,6	8,6	8,5	1,2	0,1
24.	wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw ogółem w % (powiaty) the index of detectable perpetrators generally in percentages	69,6	56,1	72,4	59,9	59,9	57,8	65,9	67,6	62,1	54,2	62,5	6,1	0,1
25.	dochód budżetu miasta w zł na 1 mieszkańca the income of a town budget in zlotych per one inhabitant	1 039	1 187	1 009	1 267	1 334	1 128	1 953	1 183	1 400	2 007	1 351	353,0	0,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Tabela 90
Table 90

Macierz obserwacji zmiennych charakteryzujących badane miasta w 2006 r.
The matrix of observations of variables which characterise the surveyed towns in the year 2006

Lp.	Miasta /obiekty (i) Cechy (j) Towns /objects (i) Features(j) 2006 r. / year 2006											średnia arytmetyczna $\bar{x}_j$	odchylenie standardowe S_j	współczynnik zmienności V_j
		Dzierżoniów	Jawor	Kamienna Góra	Kłodzko	Nowa Ruda	Lubań	Wałbrzych	Złotoryja	Lubin	Legnica			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
2.	mieszkania oddane do użytku na 1 000 ludności flats ready to use for 1 000 inhabitants	1,48	0,99	0,71	2,13	2,32	1,05	0,56	2,19	1,05	3,12	1,6	0,8	0,5
5.	odsetek mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie the percentage of flats equipped with central heating	78,0	76,4	67,3	80,1	63,8	78,6	70,4	79,9	98,6	75,5	76,9	9,4	0,1
6.	wodociągowa czynna sieć rozdzielcza na 100 km ² [km] water pipe distributive fittings for every 100 square kilometre	303,9	235,1	286,6	258,1	159,5	260,5	252,2	314,5	275,4	322,8	266,9	47,3	0,2
8.	gazownicza sieć rozdzielcza na 100 km ² [km] gas distributive instalations for 100 square km	409,0	252,4	197,8	269,8	44,8	270,8	348,0	361,5	239,2	294,9	268,8	100,9	0,4
10.	długość dróg publicznych gminnych przypadająca na 1 km ² * the length of community public roads for 1 square km	5,5	2,5	2,2	4,3	2,8	4,1	3,5	2,6	3,0	5,1	3,6	1,1	0,3

* Dane z grudnia 2004 r., dane z 2006 r. były nieosiągalne (GUS obecnie tych danych nie gromadzi).

Tabela 90 cd.
Table 90 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
11.	ścieki wymagające oczyszczania odprowadzone do wód lub do ziemi (dam ³) przypadające na 1 km ² the sewage in need of purification sent to waters or ground for 1 square km	68,6	64,6	187,1	54,9	18,1	64,7	56,6	50,9	82,5	115,1	76,3	46,0	0,6
12.	nakłady na środki trwale służące ochronie środowiska przypadające na 1 mieszkańca [tys. zł] expenditure on permanent means used for environment protection for 1 citizen	0,22	0,09	0,28	0,07	0,40	0,41	0,17	0,10	0,51	0,13	0,2	0,2	0,6
14.	księgozbiór bibliotek przypadający na 1 000 mieszkańców libraries for 1 000 inhabitants	3 212	3 286	3 391	4 901	4 827	4 554	3 163	3 879	2 424	3 518	3 716	811,5	0,2
15.	miejsca na widowni w kinach na 1 000 mieszkańców places on the cinemas for 1 000 inhabitants	13,3	20,6	16,4	12,8	18,6	20,9	7,1	18,2	7,3	7,0	14,2	5,6	0,4
16.	zakłady ambulatoryjnej opieki zdrowotnej przypadające na 10 tys. ludności the outpatients departments for 10 000 inhabitants	4,3	3,7	2,8	4,6	3,3	5,5	2,4	3,0	2,0	3,3	3,5	1,1	0,3
17.	liczba łóżek w szpitalach przypadająca na 10 tys. mieszkańców the number of beds for 10 000 inhabitants	39,9	41,6	210,7	135,7	65,8	80,6	55,2	157,8	84,6	56,0	92,8	56,9	0,6

Tabela 90 cd.
Table 90 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
18.	liczba ludności przypadająca na jedną aptekę ogólnodostępną the number of inhabitants for one chemist's	3 140	2 427	3 544	2 346	3 021	3 137,0	2 778	2 353	2 725	2 566	2 803,7	399,6	0,1
19.	miejsca rzeczywiste w żłobkach przypadające na 100 dzieci w wieku 0–3 lat the real places in nurseries for 100 children aged 0–3	5,7	0,0	8,9	7,1	0,0	2,4	2,4	9,2	6,7	0,0	4,2	3,7	0,9
20.	odsetek dzieci w wieku od lat 3 do lat 6 uczęszczających do przedszkoli the percentage of children aged 3–6 attending the kindergarten	86,0	67,0	47,3	58,3	30,9	72,5	56,6	52,6	71,6	61,6	60,4	15,3	0,3
22.	saldo migracji na pobyt stały ogółem, przypadające na 1 000 mieszkańców the rate of migration on permanent stay for every 1 000 inhabitants	-3,4	-7,7	-9,2	-4,7	-5,1	-9,5	-5,1	-5,9	-11,9	-4,0	-6,7	2,8	-0,4
23.	urodzenia żywe na 1 000 mieszkańców alive births for 1 000 inhabitants	7,2	8,7	9,3	8,1	7,3	7,1	7,6	9,1	10	8,9	8,3	1,0	0,1
24.	wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw ogółem w % (powiaty) the index of detectable perpetrators generally in percentages	82,1	80,4	84,6	76,6	76,6	79,1	62,4	79,5	76,4	66,2	76,4	6,9	0,1

Tabela 90 cd.
Table 90 cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
25.	dochód budżetu miasta w zł na 1 mieszkańca the income of a town budget in zlotych per one inhabitant	1 517	1 592	1 509	1 615	1 292	1 675	1 726	1 612	1 872	2 451	1 686,1	308,4	0,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS
Source: own study based on GUS data

Tabela 91
Table 91

Uporządkowane malejąco miary rozwoju (2000 r.)
The matrix of observations of variables which characterise the surveyed towns in the year 2000

Lp.	Miasto Town	Wartość miary The value of measurement
1.	Kłodzko	0,543
2.	Złotoryja	0,461
3.	Lubań	0,452
4.	Dzierżoniów	0,439
5.	Legnica	0,417
6.	Wałbrzych	0,411
7.	Lubin	0,397
8.	Jawor	0,352
9.	Kamienna Góra	0,350
10.	Nowa Ruda	0,239
Średnia – Mean		0,406

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 92
Table 92

Uporządkowane malejąco miary rozwoju (2006 r.)
The matrix of observations of variables which characterise the surveyed towns in the year 2006

Lp.	Miasto Town	Wartość miary The value of measurement
1.	Kłodzko	0,536
2.	Złotoryja	0,523
3.	Lubań	0,474
4.	Dzierżoniów	0,470
5.	Legnica	0,449
6.	Lubin	0,409
7.	Jawor	0,388
8.	Wałbrzych	0,315
9.	Kamienna Góra	0,306
10.	Nowa Ruda	0,257
Średnia – Mean		0,413

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Zauważyć można, że średni poziom warunków życia w badanych miastach, mierzony wymienionymi cechami, poprawił się. Jedynie w Wałbrzychu i Kamiennej Górze wartość miary spadła, zaś w Kłodzku, pozostającym liderem zestawienia, utrzymała się na praktycznie niezmiennym poziomie.

Ciekawe jest to, że jedynie niewielkie zmiany zaszły w kolejności zajmowanej przez miasta w prezentowanym zestawieniu – spadek Wałbrzycha o dwie pozycje pociągnął za sobą awans Lubina i Jawora, poza tym hierarchia nie zmieniła się.

W celu ustalenia zależności pomiędzy typem funkcjonalnym a poziomem warunków życia w badanych miastach uporządkowanym malejąco miarom rozwoju miast przyporządkowano właściwe, wynikające z tabeli 69 typy funkcjonalne. Dodatkowo wskazano te sekcje PKD, dla których badanie wskaźników struktury zatrudnienia w grupie egzogenicznej w podziale na sekcje PKD (bez uwzględniania dalszych zgrupowań: sektor przemysłowy – sektor usługowy itd.) wykazało najwyższy udział w grupie miastotwórczej (tab. 93, 94).

Zaprezentowano również uporządkowane malejąco wskaźniki dynamiki zmian zachodzących w wielkości miar rozwoju dla poszczególnych miast (tab. 95).

Tabela 93
Table 93

Typ funkcjonalny a wartość miar rozwoju badanych miast w 2000 r.
The functional type and the value of development measurements of the surveyed towns
in the year 2000

Lp.	Miasto Town	2000 rok 2000 year	Typ funkcjonalny The functional type	Sekcja PKD PKD section
		wartość miary rozwoju the value of development measurement		
1.	Kłodzko	0,543	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	D
2.	Złotoryja	0,461	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (N)	D
3.	Lubań	0,452	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	N
4.	Dzierżoniów	0,439	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
5.	Legnica	0,417	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	N
6.	Wałbrzych	0,411	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	D
7.	Lubin	0,397	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (C)	C
8.	Jawor	0,352	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (C)	D
9.	Kamienna Góra	0,350	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (N)	D
10.	Nowa Ruda	0,239	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	N

Legenda – Legend:

- ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności
the industrial centres specialised in one kind of activity
- ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności
the trade market service specialised in non market service in the range of one kind of activity
- ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności
the trade service centres specialised in non market service in the range of two activities

Źródło: opracowanie własne – Source: own study

Tabela 94
Table 94

Typ funkcjonalny a wartość miar rozwoju badanych miast w 2006 r.
The functional type and the value of the development measurements of the surveyed towns
in the year 2006

Lp.	Miasto Town	2006 rok 2006 year	Typ funkcjonalny The functional type	Sekcja PKD PKD section
		wartość miary rozwoju the value of development measurement		
1.	Kłodzko	0,536	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (L)	L
2.	Złotoryja	0,523	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	N
3.	Lubań	0,474	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)	L
4.	Dzierżoniów	0,470	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
5.	Legnica	0,449	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (L)	D
6.	Lubin	0,409	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (C)	C
7.	Jawor	0,388	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
8.	Wałbrzych	0,315	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
9.	Kamienna Góra	0,306	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)	D
10.	Nowa Ruda	0,257	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (M, N)	M

Legenda – Legend:

 ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności
the industrial centres specialised in one kind of activity

 ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności
the trade market service specialised in non market service in the range of one kind of activity

 ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności
the trade service centres specialised in non market service in the range of two activities

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 95
Table 95

Typ funkcjonalny a dynamika zmian zachodzących w wielkości miar rozwoju
The functional type and the dynamic of the changes in the size of the development measurements

Lp.	Miasto Town	2006/2000	Typ funkcjonalny w 2006 r. The functional type in the year 2006
1.	Złotoryja	1,14	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)
2.	Jawor	1,10	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)
3.	Legnica	1,08	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (L)
4.	Nowa Ruda	1,08	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (M, N)
5.	Dzierżoniów	1,07	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)
6.	Lubań	1,05	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności (L, N)
7.	Lubin	1,03	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (C)
8.	Kłodzko	0,99	ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności (L)
9.	Kamienna Góra	0,87	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)
10.	Wałbrzych	0,77	ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności (D)

Legenda – Legend:

- ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane w jednym rodzaju działalności
the industrial centres specialised in one kind of activity
- ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie jednego rodzaju działalności
the trade market service specialised in non market service in the range of one kind of activity
- ośrodki wyspecjalizowane w usługach nierynkowych w zakresie dwóch rodzajów działalności
the trade service centres specialised in non market service in the range of two activities

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Jak już wspomniano, średnia wartość miary rozwoju dla grupy badanych miast w 2006 r. była wyższa niż w 2000 r., można więc twierdzić, że przeciętny poziom warunków życia poprawił się. Na tle badanych miast negatywnie wyróżniają się dwa ośrodki przemysłowe – Wałbrzych i Kamienna Góra, badanie dynamiki miar rozwoju tych miast wykazało spadek wielkości miar w 2006 r. w stosunku do 2000 r. o odpowiednio 23 i 13%. Obydwa miasta są siedzibami SSE; zdecydowanie zwiększyły w przeciągu ostatnich lat zatrudnienie w sekcji D, co znalazło przełożenie na wzrost znaczenia tej sekcji

dla grupy egzogenicznej. Dla równowagi wymienić należy Jawor i Dzierżoniów, miasta w których znaczenie tej sekcji jest również pierwszoplanowe; poziom warunków życia w tych miastach w przeciągu ostatnich lat uległ poprawie. Wydaje się więc, że rozwój sektora przemysłowego może, lecz nie musi, stymulować poprawę warunków życia ludności.

Miasta – ośrodki usługowe: Kłodzko, Złotoryja i Lubań, w sposób ciągły, w całym badanym okresie oferowały swoim mieszkańcom najlepsze warunki życia. Szczególnie podkreślić należy osiągnięcia Złotoryi, miejscowość ta dodatkowo cechowała się najwyższą dynamiką wzrostu badanej wielkości. Zauważyć można, że pominąwszy lidera zestawienia – Kłodzko, dla którego wartość miary rozwoju pozostała na praktycznie niezmiennym poziomie, we wszystkich miastach zaklasyfikowanych do grupy ośrodków usługowych nastąpiła poprawa w zakresie omawianego zjawiska. Nowa Ruda, która w 2000 i 2006 r. ulokowała się na najgorszej dziesiątej pozycji (tab. 93 i 94), jednocześnie cechowała się 8% dynamiką wzrostu miary rozwoju. Wydaje się, że ze względu na specyfikę rozwijającej się w miastach – ośrodkach usługowych działalności szerszy jest dostęp mieszkańców do wachlarza usług, co wpływa na poziom ich życia.

4.9. Ocena wpływu specjalnych stref ekonomicznych na dynamikę rozwoju oraz strukturę bazy ekonomicznej badanych miast

Przy identyfikacji i próbie oceny wpływu specjalnych stref ekonomicznych na dynamikę rozwoju oraz strukturę bazy ekonomicznej badanych miast celowe wydaje się wprowadzenie podziału miast – lokalizacji SSE na trzy grupy:

- 1) miasta – siedziby SSE:
  - A) Kamienna Góra,
  - B) Wałbrzych,
  - C) Legnica;
- 2) miasta, w których zlokalizowane są SSE i w których, w ramach tych stref, rozpoczęto prowadzenie działalności gospodarczej:
  - A) Lubań,
  - B) Dzierżoniów,
  - C) Kłodzko,
  - D) Nowa Ruda,
  - E) Złotoryja;
- 3) miasta, w których zlokalizowane są SSE i w których do końca 2006 r., w ramach tych stref, nie rozpoczęto prowadzenia działalności gospodarczej:
  - A) Jawor,
  - B) Lubin.

W dwóch z trzech miast – siedzib SSE, tj. w Wałbrzychu i Legnicy, korzystnie na tle pozostałych badanych miast ukształtowała się dynamika zatrudnienia ogółem (tab. 38), w Kamiennej Górze natomiast, w relacji czasowej 2000–2006 r., nastąpił spadek wielkości

zatrudnienia, który określony procentowo nie różnił się znacząco od średniej właściwej dla całej grupy badanych miast.

We wszystkich miastach – siedzibach SSE na przestrzeni lat 2000–2006 silnie zwiększyła się liczba pracujących w sekcji D ogółem – w Kamiennej Górze o 18,45%, Wałbrzychu o 48,43%, a w Legnicy o 18,74%. Jednocześnie wzrósł udział pracujących w firmach zlokalizowanych na terenie specjalnych stref ekonomicznych w ogólnej liczbie pracujących w tych miastach – w Kamiennej Górze od 2003 do 2006 r. z 23,48 do 34,94%, w Wałbrzychu od 2000 do 2006 r. z 4,92 do 21,61%, natomiast w Legnicy z 0,89 do 9,63%. Pracujący w firmach zlokalizowanych na terenie SSE na tle ogólnej liczby pracujących w sekcji D w Kamiennej Górze w 2003 r. stanowili 55,34%, a trzy lata później – 76,3%, w Wałbrzychu w 2000 r. – 18,34%, w 2003 r. – 43,91%, a w 2006 r. – 57,44%, natomiast w Legnicy w 2000 r. – 4,28%, 2003 r. – 27,30%, a w ostatnim badanym okresie 38,83%.

Na podstawie powyższych danych oraz informacji zawartych w podrozdziale 4.2.1 można stwierdzić, że we wszystkich miastach z tej grupy na przestrzeni ostatnich lat miał miejsce zdecydowany wzrost liczby osób zatrudnionych przez przedsiębiorstwa działające w ramach zezwolenia w SSE, znalazło to odzwierciedlenie zarówno w udziale pracujących w firmach zlokalizowanych na terenie SSE w ogólnej liczbie pracujących, jak i w relacji pomiędzy zatrudnionymi w tych firmach a ogólną liczbą pracujących w sekcji D w omawianych miejscowościach.

W miastach – siedzibach SSE udział sektora przemysłowego w grupie egzogenicznej systematycznie wzrastał (tab. 52), jednocześnie w relacji czasowej 2000/2006 r. zwiększył się, mierzony współczynnikiem specjalizacji Florence’a, zakres specjalizacji miast w zakresie sekcji D (tab. 49). W tym samym okresie miał miejsce spadek udziału, nadal istotnie wpływającego na kształt grupy egzogenicznej (szczególnie w Legnicy), sektora usługowego.

W Kamiennej Górze, w zakresie tego sektora, miasto wysoki stopień specjalizacji utrzymało dla sekcji L (wartość współczynnika specjalizacji Florence’a w 2000 r. – 3,69, w 2006 r. – 2,28), średni dla sekcji N (wartość współczynnika specjalizacji Florence’a w 2000 r. – 2,64, w 2006 r. – 1,69), niski dla sekcji M (wartość współczynnika specjalizacji Florence’a w 2000 r. – 1,10, w 2006 r. – 1,05) – są to więc sekcje obejmujące usługi nierynkowe.

Wałbrzych, w zakresie sektora usługowego, w 2006 r. wykazywał niski poziom specjalizacji w sekcjach I (usługi rynkowe) oraz N, natomiast wysoki w sekcji L, jednak w stosunku do roku 2000 poziom specjalizacji obniżył się.

Legnica wyróżniała się poziomem wyspecjalizowania w usługach nierynkowych, wartość współczynnika specjalizacji Florence’a dla sekcji I, J, K utrzymała się do 2006 r. w przedziale $1 < W \leq 1,5$. Niski poziom specjalizacji miasto osiągnęło też w sekcjach M i N, wysoki – w sekcji L. Zauważyć należy jednak, że w stosunku do roku 2000 poziom specjalizacji dla wszystkich wymienionych sekcji obniżył się.

Dodać można, że w trzech omawianych miastach do 2006 r. zmniejszyła się również liczba funkcji, które w świetle otrzymanych wyników można uznać za wyspecjalizowane: w 2000 r. Kamienna Góra specjalizowała się dodatkowo w sekcjach I, J, K (funkcje komunikacyjne, związane z pośrednictwem finansowym oraz związane

z obsługą nieruchomości i firm), Wałbrzych do 2003 r. w sekcjach J, K, M, a do 2000 r. w sekcji O (funkcje związane z pośrednictwem finansowym, związane z obsługą nieruchomości i firm, oświatowe, związane z działalnością usługową komunalną, społeczną i indywidualną, pozostała), natomiast Legnica po 2003 r. utraciła specjalizację w zakresie budownictwa – sekcja F oraz od 2003 r. w zakresie sekcji O.

Podsumowując, stwierdzić można, iż miasta – siedziby SSE w badanym okresie pozostawały ośrodkami polifunkcyjnymi, z rozwijającymi się funkcjami przemysłowymi, a kurczącymi się usługowymi.

Wydawać mogłoby się, że wzrostowi znaczenia funkcji przemysłowych towarzyszył będzie, wywołany m.in. wzrostem dochodów ludności, rozwój funkcji usługowych.

Specjalne strefy ekonomiczne funkcjonujące na terenie omawianych miast bezpośrednio przyczyniły się do rozwoju sektora przemysłowego, jednocześnie wywierając pośredni tylko wpływ na pozostałe dziedziny gospodarki miejskiej.

Tworzenie nowych lub rozbudowa już istniejących firm działających w ramach zezwolenia w SSE, a co za tym idzie, zwiększenie ilości, zazwyczaj lepiej opłacanych, miejsc pracy w przemyśle, doprowadzić mogło do przemieszczenia części gorzej opłacanych pracowników sektora usług (np. handlu). Warto jednak pamiętać, że stopa bezrobocia, pomimo tendencji malejącej, utrzymywała się w latach 2000–2006 na realnie wysokim poziomie.

Równocześnie sektor usług, a w szczególności ta jego część, która obejmuje usługi rynkowe, ulegał w badanym okresie daleko idącym przemianom o charakterze ilościowym i jakościowym. Posłużyć się tu można przykładem sektora bankowego (sklasyfikowanego w sekcji J PKD), w którym w ostatnich latach postępowały informatyzacja oraz centralizacja, skutkujące m.in. przenoszeniem niezwiązanych bezpośrednio z obsługą klienta stanowisk pracy do wybranych i stosunkowo nielicznych ośrodków w kraju. Wyjazdy specjalistów z zakresu budownictwa do pracy za granicą były jedną z przyczyn likwidacji czy ograniczenia działalności firm budowlanych.

Jednocześnie nie można zapomnieć, że w przeprowadzanej analizie opierano się na dostępnych danych GUS, a te w analizowanej dziedzinie nie uwzględniają pracowników przedsiębiorstw zatrudniających do 9 osób. Tymczasem specyfika sektora usług sprawia, że jest on polem działania licznych mikroprzedsiębiorstw, np. zakładów fryzjerskich, kosmetycznych czy wypożyczalni płyt DVD, które ze swojej natury zatrudniają niewielką liczbę pracowników. Przypuszczać można, że właśnie one w pewnej mierze stały się beneficjentami poprawy sytuacji materialnej części mieszkańców miast.

W miastach – siedzibach SSE, podobnie jak w pozostałych badanych miejscowościach, realnie zwiększyły się dochody własne budżetów gmin w przeliczeniu na mieszkańca, będące istotnym miernikiem następującego rozwoju gospodarczego. Wpływy podatkowe, stanowiące główne źródło zasilenia budżetu gminy w ramach dochodów własnych, uzależnione są od poziomu zatrudnienia, wysokości zarobków, jak również liczby oraz wielkości podmiotów gospodarczych działających w gminie, a więc od rozwoju rynku pracy czy przedsiębiorczości mieszkańców. Dochody własne z majątku gminy powiązane są z kolei z wielkością gminy i wypracowanym w poprzednich latach

potencjałem²³². Legnica i Wałbrzych od 2000 do 2006 r. uzyskiwały ponadprzeciętny (dla całej grupy badanych miast) poziom dochodów własnych, Kamienna Góra cechowała się stosunkowo niskim poziomem dochodów własnych, osiągnęła natomiast najwyższy, ponad 80%, ich przyrost (tab. 33a). Zaznaczyć tu należy silną pozycję Legnicy, która oprócz wspomnianego, wysokiego poziomu dochodów własnych odznaczała się też wysoką dynamiką ich wzrostu.

Nawiązać tutaj można do otrzymanych wyników miar rozwoju: infrastruktury komunalnej oraz poziomu warunków życia w mieście. Legnica, w obu przypadkach, uzyskała dobre wyniki – relatywnie wysoki poziom zagospodarowania infrastrukturalnego (wartość miary rozwoju w 2000 r. – 0,446), dający Legnicy czwartą pozycję w grupie 10 miast, do 2006 r. podniósł się do poziomu 0,471. Podobnie sytuacja ukształtowała się w przypadku miary określającej poziom warunków życia – Legnica, zajmująca w 2000 r. piąte miejsce z wartością miary 0,417, w 2006 r. zajmowała to samo miejsce, z tym że wartość miary, a tym samym poziom warunków życia, wzrosła do 0,449.

Zaskakująca jest natomiast słaba pozycja Kamiennej Góry i Wałbrzycha – w zakresie miary rozwoju infrastruktury komunalnej (Kamienna Góra – 9. pozycja w 2000 r. i 2006 r., Wałbrzych – 8. pozycja), wartość miary dla obydwóch miast nieznacznie spadła; jednocześnie te dwa miasta jako jedyne ze wszystkich badanych odnotowały spadek wartości miary poziomu warunków życia.

Zaistniała sytuacja wynika prawdopodobnie z ciągle zbyt niskiego poziomu dochodów budżetowych ogółem (tab. 33) w stosunku do niezbędnych wydatków oraz z nierównomiernego rozwoju poszczególnych dziedzin gospodarki miejskiej. Dodać tu należy, że po 1989 r. zarówno Wałbrzych, jak i Kamienna Góra mocno ucierpiały wskutek likwidacji tradycyjnych dla tych miast branż, głęboki upadek gospodarki miast i mozolne jej odbudowywanie tłumaczy, w pewnej mierze, uzyskane niskie pozycje, w szczególności w zakresie poziomu życia mieszkańców.

Grupa „miasta, w których zlokalizowane są SSE i w których, w ramach tych stref, rozpoczęto prowadzenie działalności gospodarczej: Lubań, Dzierżoniów, Kłodzko, Nowa Ruda, Złotoryja”, cechuje się dużym wewnętrznym zróżnicowaniem.

Obserwować to można już przy analizie zmian zachodzących na przestrzeni lat 2000–2006 w liczbie pracujących ogółem. Wspólnym mianownikiem jest to, iż we wszystkich tych miastach wielkość ta zmniejszyła się, z tym że w Dzierżoniowie i Kłodzku – nieznacznie (0,75–1,71%), natomiast w Złotoryi i Nowej Rudzie – diametralnie (19,42–22,98%).

Liczba pracujących w sekcji D ogółem powiększyła się w Dzierżoniowie (o 6,78%), natomiast zmniejszyła w Kłodzku (5,97%), Lubaniu (13,7%), Nowej Rudzie (21,79%) oraz w Złotoryi, gdzie spadek był szczególnie dotkliwy i wyniósł 55,15% w stosunku do roku 2000.

Jednocześnie udział pracujących w firmach zlokalizowanych na terenie specjalnych stref ekonomicznych w ogólnej liczbie pracujących w tych miastach wzrósł od 2000

---

²³² Por.: Bról M., 2006: Polityka dochodowa gminy jako narzędzie interwencjonizmu samorządowego, [w:] Kopycińska D. (red.), Zachowania decyzyjne podmiotów gospodarczych, Wyd. Printgroup, Szczecin, s. 180.

do 2006 r. we wszystkich jednostkach: w Dzierżoniowie z 6,57% do 16,39%, Złotoryi z 0% (utrzymującego się aż do końca 2004 r.) do 4,54%, Nowej Rudzie od 1,65 do 3,45%, Kłodzku z 15,63 do 17%, a w Lubaniu, od roku 2003 do 2006 r., z 0,45 do 4,09%.

Pracujący w firmach zlokalizowanych na terenie SSE na tle ogólnej liczby pracujących w sekcji D, w 2000 r., w Dzierżoniowie stanowili 18,9%, w 2006 r. – 43,84%, w Kłodzku w 2000 r. – 58,06%, w 2006 r. – 66,02%, Nowej Rudzie w 2000 r. – 7,26%, w 2006 r. – 14,51%, w Złotoryi w 2000 r. – 0%, 2006 r. – 26,06%, natomiast w Lubaniu w 2003 r. – 2,1%, a trzy lata później 22,04%.

Dodatkowo, analiza liczb bezwzględnych ilustrujących wielkości zatrudnienia w SSE (tab. 40–42) również wykazuje przyrost badanej wartości.

Na podstawie powyższych danych oraz informacji zawartych w podrozdziale 4.2.1 można stwierdzić, że we wszystkich miastach z tej grupy na przestrzeni ostatnich lat miał miejsce przyrost liczby osób zatrudnionych przez przedsiębiorstwa działające w ramach zezwolenia w SSE, znalazło to odzwierciedlenie zarówno w udziale pracujących w firmach zlokalizowanych na terenie SSE w ogólnej liczbie pracujących, jak i w relacji pomiędzy zatrudnionymi w tych firmach a ogólną liczbą pracujących w sekcji D w omawianych miejscowościach. Zauważyć jednak należy, że mierzona liczbą zatrudnionych pracowników, siła wpływu wywieranego przez przedsiębiorstwa SSE na gospodarkę miast jest zróżnicowana – w Kłodzku i Dzierżoniowie zdecydowanie silniejsza i porównywalna z właściwą dla miast – siedzib SSE, w pozostałych miastach z tej grupy – zdecydowanie słabsza. Dodatkowo, w relacji czasowej 2000/2006 Dzierżoniów charakteryzował się wysoką dynamiką przyrostu liczby osób zatrudnianych w SSE.

Dzierżoniów był też jedyną miejscowością w opisywanej grupie, w której udział sektora przemysłowego w grupie egzogenicznej systematycznie wzrastał (tab. 52). W pozostałych miastach, od 2000 do 2006 r., udział ten skurczył się, przy czym w Lubaniu i Nowej Rudzie, po istotnym spadku, jaki miał miejsce w relacji czasowej 2000/2003 r., w ostatnich badanych trzech latach wielkość ta ponownie zaczęła rosnąć. Złotoryję natomiast dotknęło radykalne ograniczenie znaczenia sektora przemysłowego dla skierowanej na zewnątrz części gospodarki miasta. Zaznaczyć jednak należy, że oprócz Dzierżoniowa również Kłodzko w całym badanym okresie utrzymało co najmniej niski poziom specjalizacji, mierzony współczynnikiem specjalizacji Florence'a, w zakresie sekcji D; Nowa Ruda natomiast w 2006 r. tę specjalizację uzyskała.

Pominąwszy Dzierżoniów dominujące znaczenie dla grupy egzogenicznej omawianych miast miał sektor usług, przy czym we wszystkich miastach przeważał udział usług nierynkowych. W Kłodzku i Złotoryi przewaga ta systematycznie narastała, uzupełnić jednak należy, że właśnie w Kłodzku udział usług rynkowych utrzymał się na znaczącym, acz niższym niż w 2000 r. poziomie – ok. 20% pracowników grupy egzogenicznej zatrudnionych było w usługach rynkowych.

Interesujące jest to, że wszystkie miasta (z trzech opisywanych grup), z wyjątkiem Złotoryi, zanotowały spadek specjalizacji, mierzony współczynnikiem specjalizacji Florence'a, w większej liczbie sekcji PKD niż wzrost mierzony tym samym współczynnikiem.

Można się tutaj odnieść do otrzymanych wyników miar rozwoju: infrastruktury komunalnej oraz poziomu warunków życia w mieście.

Nowa Ruda i Lubań od 2000 do 2006 r. rozwinęły swoją infrastrukturę komunalną – wartość miernika dla tych miast wzrosła. Infrastrukturę komunalną Kłodzka i Złotoryi, w obydwu obserwowanych okresach, charakteryzowały najwyższe wartości miar rozwoju, lecz dynamika zmian zachodzących w omawianej wielkości była niekorzystna, w szczególności dla Kłodzka.

Dzierżoniów, w porównaniu do 2000 r., uzyskał nieco niższą wartość miar rozwoju infrastruktury komunalnej, co świadczy o pogorszeniu się sytuacji w tej dziedzinie. Jest to o tyle ciekawe, że miasto to cechowało się, w relacji czasowej 2000/2006 r., istotną, ponad 50% dynamiką przyrostu dochodów własnych – przypuszczać można, że poziom dochodów był jednak zbyt niski dla zaspokojenia zaistniałych potrzeb lub badany okres zbyt krótki, by wychwycić zachodzące zmiany.

Kłodzko, Złotoryja, Lubań i Dzierżoniów (w kolejności), w sposób ciągły, w całym badanym okresie oferowały swoim mieszkańcom najlepsze, w całym gronie analizowanych miast, warunki życia. Szczególnie podkreślić należy osiągnięcia Złotoryi, miejscowość ta cechowała się również najwyższą dynamiką wzrostu badanej wielkości. Ciekawe jest to, że Kłodzko, pozostając liderem zestawienia w obydwu badanych okresach, charakteryzowało się jednocześnie niekorzystną dynamiką w zakresie zmian zachodzących w poziomie opisywanego zjawiska.

Warunki życia w Nowej Rudzie, mierzone wymienionymi w podrozdziale 4.8 cechami, pozostając na najniższym spośród badanych miast poziomie, poprawiły się.

Przypomnieć też można, iż w relacji 2000/2006 r., niższą od średniej właściwej dla całej grupy badanych miast dynamikę wzrostu dochodów własnych zanotowano w Kłodzku, Lubaniu i Nowej Rudzie, wyższą – w Dzierżoniowie i Złotoryi.

W świetle zaprezentowanych wyników badań zdziwienie budzą pozycje dwóch miast – Kłodzka i Złotoryi.

W Złotoryi – spadającej gwałtownie liczbie osób pracujących ogółem, zmniejszającej się liczebności grupy egzogenicznej ogółem oraz kurczącemu się raptownie znaczeniu zatrudnienia w sektorze przemysłowym dla grupy miastotwórczej (przy ponad 90% udziale sektora usług nierynkowych w tejże grupie) – towarzyszył wzrost dochodów własnych, wysoki poziom rozwoju infrastruktury komunalnej (tłumaczyć to można dobrą pozycją wyjściową miasta) oraz wysoki, rosnący poziom warunków życia mieszkańców. Sytuacja ta wynikała prawdopodobnie, w pewnej mierze, z trudnej do wychwycenia w statystykach emigracji zarobkowej oraz dojazdów mieszkańców do pracy do większych, leżących w pobliżu miast – Legnicy czy Jawora. Przypomnieć również trzeba, iż Złotoryja jako jedyne z całej grupy badanych miast zanotowała wzrost specjalizacji, mierzonej współczynnikiem specjalizacji Florence'a, w większej liczbie sekcji PKD niż spadek mierzony tym samym współczynnikiem.

W Kłodzku liczba pracujących ogółem oraz liczba pracujących w sekcji D zmniejszyła się nieznacznie, jednocześnie miasto cechowała zróżnicowana struktura zatrudnienia o charakterze egzogenicznym – rozwinięte były sektory przemysłowy oraz usługowy. Wartość miar rozwoju infrastruktury komunalnej oraz poziomu warunków życia dała miastu pozycję lidera obu zestawień, lecz dynamika zmian zachodzących w omawianych wielkości była niekorzystna, również przyrost dochodów własnych, na tle innych

badanych miast, nie był imponujący. Można stwierdzić, że rozwój miasta został wyhamowany i do 2006 r. tej tendencji nie udało się przewyciężyć.

Do grupy trzeciej, tj. miast, w których zlokalizowane są SSE i w których do końca 2006 r., w ramach tych stref, nie rozpoczęto prowadzenia działalności gospodarczej, zaliczają się dwa spośród dziesięciu analizowanych miejscowości: Jawor i Lubin. Mimo iż Jawor, na mocy Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 sierpnia 2001 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie ustanowienia specjalnej strefy ekonomicznej w Kamiennej Górze (Dz.U. 2001 nr 107 poz. 1168), objęty jest zasięgiem KSSEMP, a Lubin, na mocy Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 czerwca 2000 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie ustanowienia legnickiej specjalnej strefy ekonomicznej (Dz.U. 2000 nr 66 poz. 788) – zasięgiem LSSE, to w obydwu tych miastach do końca 2006 r. nie rozpoczęła działalności żadna firma objęta zezwoleniem na prowadzenie przedsiębiorstwa w strefie.

Jest to o tyle ciekawe, iż Jawor i Lubin to miasta – ośrodki przemysłowe, obydwa od 2000 do 2006 r. uzyskały wzrost specjalizacji w wybranych sekcjach sektora przemysłowego – Jawor – w sekcji D, Lubin – C. Dodać tutaj można, że zgodnie z punktem drugim planu rozwoju LSSE (Dz.U. z 1997 r. nr 153, poz. 1003) jednym z celów strategicznych tej strefy jest stworzenie alternatywy dla monokultury przemysłu miedziowego – zaprezentowane dane pokazują, iż w Lubinie tego celu, jak na razie, nie udało się zrealizować.

Ze względu na fakt, że na terenie Lubina i Jawora nie ułożyły się żadne firmy działające w ramach zezwolenia na prowadzenie działalności w strefie, stwierdzić można, że SSE nie wywarły wpływu na dynamikę rozwoju oraz strukturę bazy ekonomicznej tych miast.

5. PODSUMOWANIE

Przeprowadzone badania posłużyły do realizacji zaprezentowanych w pierwszej części monografii celów pracy oraz do zweryfikowania zaproponowanych hipotez badawczych. Stwierdzić można, że żadna z trzech postawionych hipotez nie znalazła pełnego potwierdzenia.

Hipoteza pierwsza, mówiąca, że utworzenie Specjalnej Strefy Ekonomicznej na terenie miasta prowadzi do przekształceń w jego strukturze funkcjonalnej, znajduje, w tym kontekście, najpełniejsze uzasadnienie. Sektory przemysłowe, ze szczególnym uwzględnieniem sekcji D Polskiej Klasyfikacji Działalności, tych miast, w których SSE zostały nie tylko utworzone, ale i *rozpoczęły oraz intensyfikowały*, mierzoną liczbą zatrudnionych pracowników czy wielkością poczynionych inwestycji działalność, zwiększyły swoje znaczenie dla skierowanej na zewnątrz części gospodarek miejscowości. Znalazło to odbicie zarówno w poziomie specjalizacji, mierzonej współczynnikiem specjalizacji Florence'a, jak i w udziale zatrudnienia w tym sektorze w całej grupie egzogenicznej.

We wszystkich miastach, w których zlokalizowane były SSE i w których, w ramach tych stref, rozpoczęto prowadzenie działalności gospodarczej, na przestrzeni ostatnich lat miał miejsce, mierzony liczbami bezwzględными, przyrost liczby osób zatrudnionych przez przedsiębiorstwa działające w ramach zezwolenia w SSE. Znalazło to odzwierciedlenie zarówno w udziale pracujących w firmach zlokalizowanych na terenie SSE w ogólnej liczbie pracujących poszczególnych miast, jak i w relacji pomiędzy zatrudnionymi w tych firmach a ogólną liczbą pracujących w sekcji D.

Na hipotezę drugą, zgodnie z którą utworzenie SSE na terenie miasta prowadzi do rozszerzenia się tych działalności zlokalizowanych w mieście, które powstają i istnieją głównie w celu zaspokojenia potrzeb rynków zewnętrznych (powoduje rozrost funkcji egzogenicznych) – spojrzeć należy m.in. przez pryzmat informacji płynących z weryfikacji hipotezy pierwszej.

Wałbrzych, Kamienna Góra, Legnica i niewykorzystujący potencjału zlokalizowanej na swoim terenie SSE Jawor to miasta, w których liczebności grupy egzogenicznej, w obrębie sektora przemysłowego, na przestrzeni lat 2000–2006 wzrosły. Dla Wałbrzycha wzrost ten wyniósł 61,6%, dla Kamiennej Góry 19,8%, Legnicy 11,5%, a dla Jawora 1,7%. Z pozostałych badanych miast, do końca 2006 r., najmniej pracowników egzogenicznych tego segmentu gospodarki utracił Dzierżoniów (96,1% wielkości z 2000 r.), najwięcej zaś Złotoryja, w której do 2006 r. liczebność grupy egzogenicznej sektora przemysłowego skurczyła się do 6,6% wielkości z 2000 r. Warto przypomnieć, że Wałbrzych,

Kamienna Góra, Legnica i Dzierżonów to miasta, w których SSE rozwijały się w sposób najbardziej dynamiczny.

Zdecydowanie jednak należy podkreślić fakt, iż we wszystkich badanych miastach liczebności grupy egzogenicznej ogółem, od 2000 do 2006 r., zmniejszyły się – najmniej w Wałbrzychu, Jaworze i Kamiennej Górze (o odpowiednio 13,3, 16,1, 18,1%), najsilniej w Legnicy, Nowej Rudzie, Złotorzy (o odpowiednio 33,2, 39,5, 41,4%). Liczebności grupy egzogenicznej, w zakresie sektora usług nierynkowych, skurczyły się we wszystkich analizowanych miejscowościach, podobnie – z wyjątkiem Lubania, gdzie zanotowano 4% wzrost – sytuacja wyglądała w przypadku usług rynkowych. Dodać tu można, że wszystkie opisywane miasta, z wyjątkiem Złotorzy, zanotowały spadek specjalizacji, mierzony współczynnikiem specjalizacji Florence’a, w zdecydowanie większej liczbie sekcji PKD niż wzrost mierzony tym samym współczynnikiem.

Hipoteza trzecia, zgodnie z którą utworzenie SSE na terenie miasta jest czynnikiem wpływającym na poprawę „walorów użytkowych miasta”, przekładających się na jakość życia w mieście, również nie znalazła pełnego potwierdzenia.

Obliczone wartości miar rozwoju poziomu warunków życia dla Wałbrzycha i Kamiennej Góry – w których jak już wspomniano, SSE rozwijały się w sposób dynamiczny – pokazują, iż od roku 2000 do 2006 nastąpił spadek, mierzonych cechami wymienionymi w tabeli 89, warunków życia. Jest to tym bardziej znaczące, że średnia wartość omawianej miary dla całej grupy badanych miast w 2006 r. była wyższa niż w 2000 r., można więc twierdzić, że przeciętny poziom warunków życia poprawił się. Wspomnieć tu należy, iż w Dzierżonowie, mieście w którym znaczenie sektora przemysłowego oraz wpływającej na jego rozwój SSE było duże, poziom warunków życia w przeciągu ostatnich lat uległ poprawie. Podobnie sytuacja przedstawiała się w Legnicy. Wydaje się więc, że rozwój sektora przemysłowego, zależnie od współwystępujących czynników, może, lecz nie musi stymulować poprawę warunków życia ludności.

Należy raz jeszcze podkreślić niezmiernie ważną rolę, jaką do odegrania mają władze lokalne i regionalne przy lokalizacji oraz przede wszystkim intensyfikacji działania Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Uczestnicząc w procesie pozyskiwania inwestorów, poprzez m.in. działania marketingowe, ograniczenie biurokracji – w drodze np. powierzenia Zarządzającemu prowadzenia wybranych spraw z zakresu prawa budowlanego, poprzez regionalną pomoc inwestycyjną, przejawiającą się np. w postaci zwolnień w podatku od nieruchomości, czy ogólnie ujmując, tworzenie dobrego klimatu dla inwestycji, władze samorządowe mogą znacząco przyczynić się do sukcesu przedsięwzięcia, jakim jest utworzenie i sprawne działanie Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Warto przy okazji nadmienić, że w tych miastach, w których spółki zarządzające strefami miały swoje siedziby, inwestycje ulokowała większa niż w innych miejscowościach liczba inwestorów.

Specjalne Strefy Ekonomiczne są istotnym instrumentem stymulowania rozwoju lokalnego, jednak, oprócz niewątpliwych zalet, posiadają pewne wady, które przy nieumiejętnym wykorzystaniu tego narzędzia stać się mogą poważnym zagrożeniem gospodarki miasta.

Wyniki badań pokazują, że na gospodarki, a w szczególności sektory przemysłowe niektórych miast, np. Kamiennej Góry, dominujący wpływ mają firmy działające na podstawie zezwolenia w SSE. Dla przykładu przypomnieć tu można, że udział pracujących

w tych firmach w ogólnej liczbie pracujących w mieście, w 2006 r., w Kamiennej Górze wyniósł 34,94%, natomiast pracujący w firmach zlokalizowanych na terenie KSSEMP w Kamiennej Górze na tle ogólnej liczby pracujących w sekcji D w tym mieście stanowili ponad 76%. SSE, abstrahując od prób przedłużenia ich działania, utworzone zostały na czas określony, niezależnie więc od pozytywnej oceny efektów funkcjonowania tych stref warto zastanowić się, jak wyglądać będzie sytuacja społeczno-ekonomiczna po planowanej na koniec 2020 r. likwidacji stref i jak przeciwdziałać możliwym negatywnym skutkom.

Dodać można, że przedsiębiorstwa inwestujące na terenie SSE liczą na uzyskanie szeroko rozumianych korzystnych warunków, m.in. przywilejów podatkowych. W sytuacji realnej możliwości stosunkowo prostej zmiany lokalizacji nowoczesnych linii technologicznych, w przypadku wcześniejszego uzyskania przez inwestujące na terenie strefy firmy lepszych warunków poza granicami Polski, zasygnalizowany wyżej problem może wystąpić już wcześniej.

PIŚMIENNICTWO

- Adamczuk F., 2005. Specjalne strefy ekonomiczne na Dolnym Śląsku i ich wpływ na promocję regionu i rynek pracy, [w:] *Rozwój regionalny i globalny we współczesnej gospodarce światowej*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 1066, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Baczarow M., Suliborski A., 2003. *Kompendium wiedzy o geografii politycznej i geopolityce – terminologia*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- Balicki L., 2001. *Pojęcie wzrostu i rozwoju gospodarczego*, [w:] Pająkiewicz J. (red.), *Makroekonomia*, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Bartosiewicz S., 1998. *Metody analizy rozkładu wielu zmiennych*, [w:] Jajuga K. (red.), *Ekonometria. Metody i analiza problemów ekonomicznych*, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Bazydło A., Smętkowski M., 2000. *Specjalne strefy ekonomiczne – światowe zróżnicowanie instrumentu*, [w:] Kryńska E. (red.), *Polskie specjalne strefy ekonomiczne*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa.
- Becla A., Zielińska A., 2003. *Elementy statystyki i metod ilościowych*, Wyd. I-Bis, Wrocław.
- Begg D., Fischer S., Rudiger D., 1998. *Ekonomia. Makroekonomia*, Polskie Wyd. Ekonomiczne, Warszawa.
- Błaszczyn M., 2007. *Działalność inwestycyjna Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej*, [w:] Fiedor B. (red.), *Wałbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna Invest-Park*, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Błaszczyn M., 2007. *Podstawy prawne Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej oraz jej rozwój na tle innych stref ekonomicznych w Polsce*, [w:] Fiedor B. (red.), *Wałbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna Invest-Park*, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Borowiec J., 1999. *Polityka pieniężna*, [w:] Winiarski B. (red.), *Polityka gospodarcza*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- Brol M., 2006. *Polityka dochodowa gminy jako narzędzie interwencjonizmu samorządowego*, [w:] Kopycińska D. (red.), *Zachowania decyzyjne podmiotów gospodarczych*, Wyd. Printgroup, Szczecin.
- Brol R., 1976. *Funkcje małych miast regionu wrocławskiego*, [w:] *Gospodarka miejska*, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.

- Brol R., 1976. Typologia funkcjonalna małych miast regionu wrocławskiego, praca doktorska, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Brol R., 1996. Procesy urbanizacji wsi polskiej, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Brol R., 1998. Zarządzanie rozwojem lokalnym – definicje, cele, zasady i procedury, [w:] Brol R. (red.), Zarządzanie rozwojem lokalnym, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Brol R., 2001. Definicje miasta, [w:] Brol R. (red.), *Ekonomika i zarządzanie miastem*, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Brol R., 2001. Urbanizacja – kontrowersje wokół definicji, [w:] Brol R. (red.), *Ekonomika i zarządzanie miastem*, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Brol R., Maj M., Strahl D., 1990. *Metody typologii miast*, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Broniewski S., 1966: *Ekonomiczne podstawy planowania wielkości miast*, Wyd. Arkady, Warszawa.
- Broszkiewicz R., 1997. Bariery ograniczające rozwój gospodarki lokalnej, [w:] *Gospodarka lokalna w teorii i w praktyce*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 755, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Broszkiewicz R., 1997. *Podstawy gospodarki miejskiej*, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Budner W., 2003. *Lokalizacja przedsiębiorstw*, Wyd. AE w Poznaniu, Poznań.
- Bury P., Markowski T., Regulski J., 1993. *Podstawy ekonomiki miasta*, Wyd. Fundacji Rozwoju Przedsiębiorczości, Łódź.
- Chmaj M. (red.), 1999. *Leksykon samorządu terytorialnego*, Wyd. Graf – Punkt, Warszawa.
- Czaja S., Fiedor B., 2002. Miasto jako problemowy system ekologiczno-społeczny. Wybrane zagadnienia zurbanizowanej polityki ekologicznej, [w:] Słodczyk J., Jakubczyk Z. (red.), *Zarządzanie gospodarką miejską i prawne podstawy funkcjonowania miasta*, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- Czarnecki B., Siemiński W., 2004. *Kształtowanie bezpiecznej przestrzeni publicznej*, Wyd. Difin, Warszawa.
- Czarnecki W., 1985. *Podstawy urbanistyki i architektury*, Wyd. Politechniki Białostockiej, Białystok.
- Czerwińska E., 2000. *Problem specjalnych stref ekonomicznych w Polsce*, Biuro Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu, Wydział Analiz Ekonomicznych i Społecznych, informacja nr 751, Warszawa.
- Dąbrowski S. (red.), 1998. *Legnica. Zarys monografii miasta*, Wyd. Dolnośląskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne „Silesia”, Wrocław–Legnica.
- Dobek W., 2002. *Polskie nowe miasta (1977–2001)*, [w:] Słodczyk J. (red.), *Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast*, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- Dobrodziej J., 2002. *Rola władz lokalnych w stymulowaniu rozwoju – aspekt teoretyczny*, [w:] *Gospodarka lokalna w teorii i w praktyce*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 939, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Domański R., 2002. *Gospodarka przestrzenna*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.

- Domański R., 2004. Geografia ekonomiczna – ujęcie dynamiczne, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- Dziemianowicz W., Jałowicki B., 2004. Polityka miejska a inwestycje zagraniczne w polskich metropoliach, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa.
- Dziewoński K., 1967. Baza ekonomiczna i struktura funkcjonalna miast, Prace Geograficzne IG PAN nr 63, Warszawa.
- Dziewoński K., 1971. Studium rozwoju pojęć, metod i ich zastosowań, [w:] Baza ekonomiczna i struktura funkcjonalna miast, Prace Geograficzne IG PAN nr 87, Warszawa.
- Dziewoński K., Iwanicka-Lyrowa E. (red.), 1977. Rozmieszczenie i migracje ludności a system osadniczy Polski Ludowej, Prace Geograficzne IG PAN nr 117, Wrocław.
- Ejsmont Z., 2004. Polityka budżetowa, [w:] Horodeński R. (red.), Polityka ekonomiczna, Wyd. WSE w Białymstoku, Białystok.
- Encyklopedia Powszechna PWN, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1975.
- Filipiak B., 2005. Polityka regionalna Unii Europejskiej, [w:] Filipiak B., Kogut M., Szewczuk A., Ziolo M (red.), Rozwój lokalny i regionalny – uwarunkowania, finanse procedury, Fundacja na rzecz Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Friedman M., 1969. Studies in the Quantity Theory of Money, Chicago.
- Gibuła R., 2005. Wpływ regulacji prawnych Unii Europejskiej na polskie specjalne strefy ekonomiczne, [w:] Problemy regionalne i globalne we współczesnej gospodarce światowej, tom 2, materiały konferencyjne, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Ginsbert-Gebert A., 1984. Polityka komunalna, Polskie Wyd. Ekonomiczne, Warszawa.
- Gładkiewicz R. (red.), 1998. Monografia Kłodzka – Kłodzko. Dzieje miasta, Kolegium Wydawnicze Muzeum Ziemi Kłodzkiej, Kłodzko.
- Gorzowski R., Maciejak K., 1992. Złotoryja i okolice. Przewodnik., Towarzystwo Miłośników Ziemi Złotoryjskiej., Złotoryja.
- Harańczyk A., 1998. Miasta Polski w procesie globalizacji gospodarki, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- Heffner K., Gibas P., 2007. Analiza ekonomiczno-przestrzenna, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice.
- Holzer J. Z., 1999. Demografia, Polskie Wyd. Ekonomiczne, Warszawa.
- Jałowicki B., 1980. Człowiek w przestrzeni miasta, Wyd. Śląskiego Instytutu Naukowego, Katowice.
- Jerczyński M., 1971. Metody pośrednie identyfikacji i pomiaru, [w:] Baza ekonomiczna i struktura funkcjonalna miast, Prace Geograficzne IG PAN nr 87, Warszawa.
- Jerczyński M., 1973. Zagadnienia specjalizacji bazy ekonomicznej większych miast w Polsce, [w:] Dziewoński K. (red.), Studia nad strukturą funkcjonalną miast, Prace Geograficzne IG PAN, nr 97, Warszawa.
- Jerczyński M., 1977. Funkcje i typy funkcjonalne miast, [w:] Statystyczna charakterystyka miast. Funkcje dominujące., Statystyka Polski, GUS, Warszawa.
- Kielczewska-Zaleska M., 1972. Geografia osadnictwa, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.

- Klamut M., 1999. Polityka strukturalna, [w:] Winiarski B. (red.), Polityka gospodarcza, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- Klasik A., 1996. Lokalny rozwój gospodarczy i metody jego budowania, [w:] Gospodarka lokalna w teorii i w praktyce, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 734, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Klasik A., 2001. Strategia konkurencyjna regionu, [w:] Klasik A., Kuźnik F. (red.), Zarządzanie strategiczne rozwojem lokalnym i regionalnym, Wyd. AE w Katowicach, Katowice.
- Korenik S., 1998. Uwarunkowania ekonomiczne tworzenia specjalnych stref ekonomicznych, [w:] Gospodarka lokalna w teorii i w praktyce, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 785, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Korenik S., 1999. Teoria bazy ekonomicznej jako podstawa podbudowy procesów rozwoju lokalnego, [w:] Gospodarka lokalna w teorii i w praktyce, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 807, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Korzeniowska A., 2004. Struktura samorządu terytorialnego w Polsce, [w:] Korzeniowska A. (red.), ABC samorządu terytorialnego, Wyd. Branta, Bydgoszcz – Łódź.
- Kosiedowski W., 2005. Wprowadzenie do teorii i praktyki rozwoju regionalnego i lokalnego, [w:] Kosiedowski W. (red.), Samorząd terytorialny w procesie rozwoju regionalnego i lokalnego, Wyd. Dom Organizatora, Toruń.
- Kot J., 2003. Zarządzanie rozwojem gmin a praktyka planowania strategicznego, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Kotowicz J., 1992. Interwencjonizm państwa w procesie przekształceń strukturalnych. Polityka przemysłowa, „Gospodarka narodowa” 1992, nr 4.
- Kozuń-Cieślak G., 2004. Wspieranie rozwoju lokalnego – specjalne strefy ekonomiczne, [w:] Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 1023, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Kroszel J., 1971. Struktura funkcjonalna miast w województwie opolskim, [w:] Gola-chowski S. (red.), Struktury i procesy osadnicze, Wyd. Instytutu Śląskiego, Opole
- Kuciński K., 1994. Osadnictwo, [w:] Fierla I. (red.), Geografia gospodarcza Polski, Polskie Wyd. Ekonomiczne, Warszawa.
- Kuciński K., 2003. Urbanizacja, [w:] Fierla I. (red.), Geografia gospodarcza świata, Polskie Wyd. Ekonomiczne, Warszawa.
- Legnica w liczbach 2007, Urząd Miasta Legnicy, Legnica 2007.
- Leszczycki S., Domański R., 1992. Geografia społeczno-ekonomiczna Polski, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- Liszewski S., 1985. Użytkowanie ziemi jako kryterium strefy podmiejskiej, „Acta Universitatis Lodzensis”, Łódź.
- Lubieniecki J., 2005. Z kart historii liceum ogólnokształcącego w Kamiennej Górze 1945–2005, część pierwsza: 1945–1965, Kamienna Góra.
- Luchter B., 2001. Osadnictwo, [w:] Wrona J., Rek J. (red.), Podstawy geografii ekonomicznej, Polskie Wyd. Ekonomiczne, Warszawa.
- Ładysz J., 2007. Rola państwa w zmianach strukturalnych w gospodarce rynkowej, [w:] Przybyła Z., Sokołowski J. (red.), Współczesne problemy polityki ekonomicznej, Wyd. AE we Wrocławiu, Jelenia Góra.

- Maik W., 1997. Podstawy geografii miast, Wyd. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Markowski T., 1999. Zarządzanie rozwojem miast, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- Michalkiewicz S. (red.), 1993. Wałbrzych. Zarys monografii miasta na tle regionu, Wyd. Dolnośląskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne „Silesia”, Wrocław.
- Mikołajewicz Z., 2004. Rola państwa w gospodarce rynkowej okresu przejściowego, [w:] Klamut M. (red.), Proces globalizacji gospodarki – udział krajów w jej korzyściach i kosztach, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Nasiłowski M., 1992. System rynkowy. Podstawy mikro- i makroekonomii, Wyd. Key-Tex, Warszawa.
- Obrębalski M., 1983. Przemiany struktury funkcjonalno-przestrzennej Jeleniej Góry, [w:] Struktury funkcjonalno-przestrzenne, Prace KTN nr 33, Jelenia Góra.
- Obrębalski M., 1989. Pomiar i identyfikacja wyspecjalizowanych funkcji usługowych regionu jeleniogórskiego, [w:] Usługi w strukturze gospodarczej regionu, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 472, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Obrębalski M., 2002. Przemiany funkcjonalne subregionu jeleniogórskiego w końcu XIX i w XX wieku, [w:] Śląski Przegląd Statystyczny nr 1(7), Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Olszewski T., 1994. Procesy urbanizacyjne, [w:] Dobosiewicz Z., Olszewski T. (red.), Geografia ekonomiczna świata, Polskie Wyd. Ekonomiczne, Warszawa.
- Pakulska T., 2001. Główne ogniwa polskiej przestrzeni przemysłowej a atrakcyjność regionów, [w:] Fierla I. (red.), Regionalne uwarunkowania lokalizacji przedsiębiorstw w Polsce, Monografie i Opracowania nr 480, Wyd. SGH w Warszawie, Warszawa.
- Patrzalek L., 1996. Funkcje ekonomiczne samorządu terytorialnego w okresie transformacji systemowej w Polsce, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Pęski W., 1999. Zarządzanie zrównoważonym rozwojem miast, Wyd. Arkady, Warszawa.
- Pietrzyk I., 2004. Instytucjonalne uwarunkowania rozwoju gospodarczego, [w:] Klamut M. (red.), Proces globalizacji gospodarki – udział krajów w jej korzyściach i kosztach, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Popularna Encyklopedia Powszechna, Wyd. Fogra, Kraków 1999.
- Prawo działalności gospodarczej (Dz.U. z 1999 r., Nr 101, poz. 1178, z późn. zm.).
- Projekt założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla miasta Lubań, Zakład Badawczo-Wdrożeniowy Inżynierii Ochrony Środowiska Politechniki Wrocławskiej w Jeleniej Górze, Jelenia Góra 2006.
- Przybyła K., 2004. Poziom warunków życia w Jeleniej Górze w świetle przekształceń bazy ekonomicznej miasta, [w:] Potocki J. (red.), Gospodarka przestrzenna VII, Wyd. Katedra Gospodarki Przestrzennej, Wydział Gospodarki Regionalnej i Turystyki Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Jelenia Góra.
- Przybyła K., 2005. Przemiany w strukturze funkcjonalnej Jeleniej Góry w latach 1999–2002, [w:] Broł R. (red.), Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i w praktyce, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Przybyła K., 2008. Makroekonomiczne instrumenty oddziaływania na rozwój lokalny, [w:] Korenik S., Przybyła Z. (red.), Gospodarka przestrzenna XI, Wyd. Katedra

- Gospodarki Przestrzennej i Administracji Samorządowej, Wydział Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- Raport: Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych, stan na 31 grudnia 2006 r., Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2007.
- Raport: Specjalne strefy ekonomiczne, stan na 31 grudnia 2005 r., Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2006.
- Raport: Specjalne strefy ekonomiczne, stan na dzień 31 grudnia 2004 r., Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa 2005.
- Raport: Specjalne strefy ekonomiczne, stan na dzień 31 marca 2004 r., Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa 2004.
- Regulski J., 1982. *Ekonomika miasta*, Polskie Wyd. Ekonomiczne, Warszawa.
- Regulski J., 1986. *Planowanie miast*, Państwowe Wyd. Ekonomiczne, Warszawa.
- Rejman J., 1989. *Osadnictwo*, [w:] Domański R. (red.), *Geografia ekonomiczna Polski*, Polskie Wyd. Ekonomiczne, Warszawa.
- Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1628/2006 z 2–4 października 2006 r. w sprawie stosowania art. 87 i 88 Traktatu w odniesieniu do regionalnej pomocy inwestycyjnej – Dz.Urz. L 302 z 01.11.2006.
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 2 grudnia 1997 r. w sprawie ustalenia planu rozwoju Legnickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (Dz.U. z 1997 r. nr 153, poz. 1003).
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 2 grudnia 1997 r. w sprawie ustalenia planu rozwoju Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Invest-Park (Dz.U. z 1997 r. nr 153, poz. 1004, Dz.U. z 2000 r. nr 62, poz. 727, Dz.U. z 2005 r. nr 81, poz. 713, Dz.U. z 2005 r. nr 182, poz. 1533).
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 31 marca 1999 r. w sprawie ustalenia planu rozwoju Kamiennogórskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Małej Przedsiębiorczości (Dz.U. z 1999 r. nr 35, poz. 328, Dz.U. z 2005 r. nr 81, poz. 708).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 13 października 2006 r. w sprawie ustalenia mapy pomocy regionalnej (Dz.U. Nr 190, poz. 1402).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 kwietnia 1997 r. w sprawie ustanowienia legnickiej specjalnej strefy ekonomicznej (Dz.U. Nr 44, poz. 274, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 kwietnia 1997 r. w sprawie ustanowienia wałbrzyskiej specjalnej strefy ekonomicznej (Dz. U. Nr 46, poz. 290, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16 października 2006 r. w sprawie legnickiej specjalnej strefy ekonomicznej. (Dz.U. z 2006 r. nr 191, poz. 1416).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 listopada 2006 r. w sprawie kamiennogórskiej specjalnej strefy ekonomicznej (Dz.U. z 2006 r. Nr 211, poz. 1555).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 września 1997 r. w sprawie ustanowienia specjalnej strefy ekonomicznej w Kamiennej Górze (Dz.U. Nr 135, poz. 903, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 grudnia 2006 r. w sprawie wałbrzyskiej specjalnej strefy ekonomicznej (Dz.U. z 2006 r. nr 236, poz. 1705).
- Sadowska-Snarska C., 2004. *Polityka strukturalna*, [w:] Horodeński R. (red.), *Polityka ekonomiczna*, Wyd. WSE w Białymstoku, Białystok.

- Słodczyk J., 2001. *Przestrzeń miasta i jej przeobrażenia*, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- Słodczyk J., 2002. *Wielkość miast i ich struktura przestrzenna w świetle kryteriów rozwoju zrównoważonego*, [w:] Słodczyk J. (red.), *Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast*, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- Słownik pojęć geograficznych, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1972.
- Sosnowski M., 2004. *Konkurencyjność polskich przedsiębiorstw a pomoc publiczna*, [w:] Sokołowski J. (red.), *Polityka ekonomiczna państwa w okresie niestabilnego wzrostu gospodarczego*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 1050, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Sosnowski M., 2005. *Podatkowe instrumenty polityki fiskalnej państwa a rozwój przedsiębiorczości*, [w:] Kopycińska D. (red.), *Funkcjonowanie gospodarki polskiej w warunkach integracji i globalizacji*, Wyd. Katedry Mikroekonomii US, Szczecin.
- Stańczyszyn E., 2003. *Układ i rozwój lokalny*, [w:] *Gospodarka lokalna w teorii i w praktyce*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 979, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Stańczyszyn E., 2004. *Endo- i egzogeniczne czynniki i formy rozwoju lokalnego*, [w:] *Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i w praktyce*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 1023, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Stasiak A., 1978. *Wybrane problemy planowania miast*, [w:] *Gospodarka miejska. Wybrane zagadnienia. Część II*, SGPiS, Warszawa.
- Strategia rozwoju miasta Lubina. Lubin 2020, Wyd. Lubin 2004.
- Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego miasta Jawor, Analiza potencjału rozwoju miasta Jawor, część I, Jawor, wrzesień–październik 2001.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kłodzka, Kłodzko, lipiec 2005.
- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Miejskiej Nowa Ruda. Nowa Ruda, styczeń 2007.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kamienna Góra. Jelenia Góra 2000.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Lubań, Jelenia Góra 1998/1999.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Dzierżoniowa. Dzierżoniów 2001 r.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Lubina. Lubin 2004.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Lubin '97, Lubin 1997.
- Suliborski A., 1983. *Niektóre problemy badań funkcji miast w świetle podstawowych założeń koncepcji systemowej*, „Acta Universitatis Lodzianensis”, Łódź.
- Sztando A., 1999. *Gminne instrumenty kształtowania rozwoju lokalnych podmiotów gospodarczych*, [w:] *Samorząd terytorialny 1999*, nr 7–8.

- Sztando A., 2000. Obszary i narzędzia oddziaływania samorządu lokalnego na podmioty gospodarcze, praca doktorska, Jelenia Góra.
- Sztando A., 2001. Kryteria gminnego stymulowania rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, [w:] *Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i w praktyce*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 905, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Sztofko J., 2007. Specjalne strefy ekonomiczne: pułapki działalności, [w:] Portal internetowy eGospodarka.pl, <http://www.podatki.egospodarka.pl>, stan na 13.09.2007 r.
- Szwichtenberg A., 2002. Transformacje funkcjonalne i przestrzenne Koszalina w gospodarce rynkowej, [w:] Słodczyk J. (red.), *Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast*, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- Szymańska D., 2002. Niektóre zagadnienia urbanizacji w Polsce w drugiej połowie XX wieku, [w:] Słodczyk J. (red.), *Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast*, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- The state in a changing world, World Development Report, World Bank, Oxford University Press 1997.
- Ustawa o strefach z dnia 20 października 1994 r. – Dz.U. Nr 123, poz. 600, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 12 maja 2000 r. o zasadach wspierania rozwoju regionalnego (Dz.U. 2000 nr 48 poz. 550 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 30 kwietnia 2004 r. o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej (Dz.U. Nr 123, poz. 1291).
- Ustawa z dnia 7 grudnia 2006 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej i niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 245, poz. 1775).
- Wojtasiewicz L., 1996. Czynniki i bariery rozwoju lokalnego w aktualnej polityce gospodarczej Polski, [w:] *Gospodarka lokalna w teorii i w praktyce*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 734, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Wytyczne w sprawie krajowej pomocy regionalnej na lata 2007–2013 – Dz.Urz. UE C 54 z 04.03.2006 r.
- Zalewski A., 2000. *Ekonomika rozwoju lokalnego*, [w:] Majchrzak M., Zalewski A. (red.) *Samorząd terytorialny a rozwój lokalny*, Monografie i Opracowania nr 483, Wyd. SGH w Warszawie, Warszawa.
- Zborowski A., 2002. Współczesne procesy urbanizacyjne w Małopolsce, [w:] Słodczyk J. (red.), *Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast*, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- Ziółkowski M., 2000. Proces formułowania strategii rozwoju gminy, [w:] Majchrzak M., Zalewski A. (red.), *Samorząd terytorialny a rozwój lokalny*, Monografie i Opracowania nr 483, Wyd. SGH w Warszawie, Warszawa.
- Ziółkowski M., 2005. Istota rozwoju lokalnego i regionalnego, [w:] Zalewski A. (red.), *Nowe zarządzanie publiczne w polskim samorządzie terytorialnym*, Wyd. SGH w Warszawie, Warszawa.
- Żabski T., *Historia Kłodzka*, [w:] Serwis internetowy Dawne Kłodzko, <http://www.dawneklodzko.pl>
- Informator inwestycyjny województwa dolnośląskiego, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, <http://www.umwd.pl/informator/index/index2.htm>

Internetowy serwis informacyjny Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych SA, <http://www.paiz.gov.pl>,
Ministerstwo Gospodarki – Specjalne Strefy Ekonomiczne, <http://www.mg.gov.pl>
Oficjalna strona miasta Kłodzko: <http://www.klodzko.pl/>
Oficjalna strona miasta Lubań: <http://www.luban.pl/>
Oficjalna strona miasta Złotoryja: <http://www.zlotoryja.pl/>
Oficjalna strona Urzędu Miasta Dzierżoniów: <http://www.dzierzoniow.pl>
Oficjalna strona Urzędu Miasta Legnica: <http://www.legnica.um.gov.pl>
Oficjalna strona Urzędu Miasta Nowa Ruda: <http://www.um.nowaruda.pl/>
Oficjalny portal miasta Lubina: http://www.lubin.pl/_portal/
Oficjalny serwis informacyjny miasta Jawor: <http://www.jawor.pl>
Oficjalny serwis informacyjny miasta Kamienna Góra: <http://www.kamiennagora.pl>
Oficjalny serwis Urzędu Miejskiego w Wałbrzychu: <http://www.um.walbrzych.pl>
Portal Funduszy Strukturalnych – serwis informacyjny Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl>
Rozwój regionalny – strona Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, <http://www.mrr.gov.pl>
Strona internetowa Kamiennogórskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Małej Przedsiębiorczości: <http://www.ssemp.pl/>
Strona internetowa Legnickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej: <http://www.strefa-legnica.com/>
Strona internetowa Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „INVEST-PARK”: <http://www.invest-park.com.pl/>

THE INFLUENCE OF SPECIAL ECONOMICAL SPHERES ON THE SHAPING OF ECONOMICAL BASE OF THE CITIES

Summary

The significance of Special Economical Spheres (SSE) can be perceived on a few levels: macroeconomical, regional and local. The social feelings make a connection between the existence of SSE and the phenomenon appearing in the society and economy as far as the development is concerned especially with the structural transformations taking place mainly on the local ground. To such transformations we can classify the transformations in the functional structure of a city, especially as far as egzogenic functions are concerned.

The main objective of this work is the assessment of the influence of SSE on the transformations taking place in the economical base of the cities, where SSEs are located.

Chapter I, theoretical, is devoted to the issues connected with a city, its origins, its plan and its connections with its surrounding. The basic definitions from this field were presented as well as the functional typology of a city. In this chapter the theory of the economical base of a city and the themes of the methods of its measurement were presented.

In the first part of chapter II after defining the notion of local development, the municipal and macroeconomical instruments of stimulating this development were presented.

In the next part of this chapter the significance, the meaning and placing of the Special Economical Spheres in Poland were presented with the special attention given to SSE located on the area of Lower Silesia. The legal standards which govern the establishing, functioning and liquidation of SSE were also analysed.

In the third chapter the socio-economical diagnosis of development of Lower-Silesian cities, where SSE were located was done. The economical and demographical situation was taken into account together with the situation on the job market and the income of a budget of a city. The comparative analysis was also done in its dynamic approach of a socio-economical situation of the cities. The total budget income, the own income, the rate of unemployment and the participation in the budget of the inhabitants divided according to the economical age group.

In the first part of chapter four the direct influence of a special economical sphere on the scale and the structure of employment in the city was analysed according to the number of employees in the enterprises acting on the basis of permission on the area of a sphere.

With the use of the index of the surplus of the employees and the factor of Florence's specialisation the structure of the employment of the egzogenic character was being identified in the surveyed towns and the range of specialisation individual branches of town economy. On this basis the towns classification according to their functional types was done and also the analyses of the dependance between the functional type of a town and the dynamics of transformations in the budget income, the level of development of communal infrastructure and the standard of living of the inhabitants.

It is worth noting that the complex research was not done yet in the Polish literature which would discuss the influence of SSE on the economical base of a town. This monography was meant to fill this gap.

Key words: The Special Economical Spheres in Poland, the theory of the economical base of a town, the endogenous functions, the egzogenous functions

WPŁYW SPECJALNYCH STREF EKONOMICZNYCH NA KSZTAŁTOWANIE SIĘ BAZY EKONOMICZNEJ MIAST

Streszczenie

Znaczenie Specjalnych Stref Ekonomicznych (SSE) jest dostrzegalne na poziomach makroekonomicznym, regionalnym i lokalnym. Odczucia społeczne wiążą istnienie SSE ze zjawiskami rozwoju społeczno-gospodarczego, w tym z przekształceniami strukturalnymi, zachodzącymi głównie w skali lokalnej. Do takich przekształceń zaliczyć można zmiany w strukturze funkcjonalnej miasta, w szczególności w układzie funkcji egzogenicznych.

Celem głównym pracy jest ocena wpływu SSE na przekształcenia zachodzące w bazie ekonomicznej miast, w których SSE są umiejscowione.

Rozdział pierwszy, teoretyczny, poświęcony jest zagadnieniom dotyczącym miasta, jego genezy, planowania i relacji z otoczeniem. Zaprezentowane zostały podstawowe pojęcia z tej dziedziny oraz typologia funkcjonalna miast. W rozdziale tym przedstawiono również teorię bazy ekonomicznej miasta oraz tematykę metod jej pomiaru.

W pierwszej części rozdziału drugiego, po zdefiniowaniu pojęcia rozwoju lokalnego, zaprezentowane zostały samorządowe oraz makroekonomiczne instrumenty stymulowania tegoż rozwoju. W dalszej części rozdziału przedstawiono znaczenie, istotę i rozmieszczenie Specjalnych Stref Ekonomicznych w Polsce, ze szczególnym zwróceniem uwagi na SSE zlokalizowane na terenie Dolnego Śląska. Przeanalizowane zostały też normy prawne regulujące tworzenie, działanie i likwidację SSE.

W rozdziale trzecim przeprowadzono diagnozę społeczno-ekonomicznego rozwoju dolnośląskich miast, na terenie których umiejscowione są SSE. Uwzględniona została m.in. sytuacja demograficzna i ekonomiczna, w tym sytuacja na rynku pracy, a także dochody budżetu miasta. Dokonano również analizy porównawczej, w ujęciu dynamicznym, sytuacji społeczno-ekonomicznej miast: przeanalizowano m.in. dochody budżetowe ogółem, dochody własne, stopę bezrobocia oraz udział ludności według ekonomicznych grup wieku.

W pierwszej części rozdziału czwartego, opierając się na pomiarze liczby pracowników przedsiębiorstw działających na podstawie zezwolenia na terenie stref, przeanalizowano bezpośrednie oddziaływanie specjalnej strefy ekonomicznej na skalę i strukturę zatrudnienia w mieście.

Przy użyciu wskaźnika nadwyżki pracowników oraz współczynnika specjalizacji Florence'a zidentyfikowane zostały struktura zatrudnienia o charakterze egzogenicznym w badanych miejscowościach oraz zakres specjalizacji poszczególnych działów gospo-

darki miast. Na tej podstawie przeprowadzono klasyfikację miast według ich typów funkcjonalnych oraz analizę zależności pomiędzy typem funkcjonalnym miasta a dynamiką zmian zachodzących w dochodach budżetowych, poziomem rozwoju infrastruktury komunalnej oraz poziomem życia mieszkańców.

Warto zauważyć, że w literaturze polskiej nie przeprowadzono kompleksowych badań nad wpływem SSE na bazę ekonomiczną miasta. Proponowana monografia ma w pewnym stopniu tę lukę wypełnić.

Słowa kluczowe: Specjalne Strefy Ekonomiczne, teoria bazy ekonomicznej miasta, struktury funkcjonalne miasta, ekonomika miasta

ANEKS

Konstrukcja miar rozwoju badanych miast

ANNEX

**The construction of measurements used in describing
the development of the surveyed towns**

Tabela 96
Table 96

Macierz korelacji r
The matrix of correlation r

	1	4	5	6	7	8	10	11	12	13	15	16
1	1,000											
4	0,759	1										
5	0,470	0,300	1									
6	0,765	0,301	0,271	1								
7	0,747	0,387	0,584	0,832	1							
8	0,793	0,538	0,649	0,801	0,867	1						
10	0,465	0,071	-0,220	0,576	0,158	0,271	1					
11	0,378	0,022	-0,136	0,490	0,417	0,281	0,645	1				
12	0,201	-0,049	0,451	0,442	0,474	0,527	0,164	0,370	1			
13	0,408	0,174	0,203	0,117	0,103	0,192	0,603	0,500	0,086	1		
15	0,516	0,887	0,138	0,028	0,062	0,368	0,070	-0,104	-0,171	0,256	1	
16	0,253	0,547	0,109	-0,127	0,038	0,037	-0,450	-0,472	-0,512	-0,267	0,530	1
17	-0,167	-0,119	0,423	-0,167	0,305	0,196	-0,603	-0,178	0,036	-0,065	-0,076	0,170
18	-0,103	0,390	-0,579	-0,263	-0,314	-0,247	-0,067	-0,033	-0,508	-0,223	0,480	0,197
19	-0,550	-0,196	-0,260	-0,689	-0,636	-0,510	-0,366	-0,318	-0,058	-0,068	0,125	0,240
20	0,489	0,561	0,242	0,305	0,389	0,343	-0,269	-0,185	-0,188	-0,435	0,342	0,780
21	0,530	0,292	0,401	0,702	0,780	0,767	0,276	0,581	0,678	0,090	0,045	-0,407
23	0,651	0,493	0,175	0,753	0,646	0,625	0,413	0,291	0,302	0,055	0,206	-0,189
24	0,301	0,393	-0,091	0,002	-0,096	-0,140	0,251	-0,016	-0,439	0,241	0,240	0,020
25	-0,158	-0,483	0,051	0,053	0,102	-0,277	-0,196	-0,111	-0,232	-0,290	-0,747	-0,015
26	-0,442	-0,432	-0,382	-0,383	-0,186	-0,548	-0,333	0,080	-0,303	-0,064	-0,404	0,169
27	-0,365	-0,076	-0,126	-0,304	-0,060	-0,325	-0,632	-0,402	-0,090	-0,469	-0,179	0,199
28	-0,066	0,277	0,105	-0,161	0,150	0,215	-0,467	-0,214	0,053	-0,110	0,425	0,355
29	0,602	0,536	0,498	0,467	0,598	0,505	-0,012	0,198	0,315	-0,098	0,148	0,037

Tabela 96 cd.
Table 96 cont.

	17	18	19	20	21	23	24	25	26	27	28	29
1												
4												
5												
6												
7												
8												
10												
11												
12												
13												
15												
16												
17	1											
18	-0,198	1										
19	0,103	-0,006	1									
20	-0,034	0,100	-0,186	1								
21	0,089	-0,046	-0,630	0,070	1							
23	-0,226	0,172	-0,767	0,132	0,710	1						
24	-0,476	0,431	-0,504	0,031	-0,030	0,454	1					
25	0,055	-0,373	-0,393	0,160	-0,167	-0,062	0,171	1				
26	0,392	-0,062	0,415	-0,139	-0,453	-0,502	-0,289	0,351	1			
27	0,355	0,169	0,190	-0,036	-0,191	0,061	0,015	0,226	0,5107	1		
28	0,698	0,215	0,399	0,016	0,035	-0,054	-0,443	-0,517	0,2655	0,474	1	
29	-0,170	0,045	-0,655	0,498	0,665	0,640	0,440	0,167	-0,4921	-0,035	-0,272	1

1. Wodociągowa sieć rozdzielcza na 100 km² [km] – Water pipe distributive fittings for every 100 square kilometers, 4. Kanalizacyjna sieć rozdzielcza na 100 km² [km] – Sewage distributive installations for every 100 square kilometers, 5. Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej [%] – The percentage of people using the sewage installations, 6. Gazownicza sieć rozdzielcza na 100 km² [km] – Gas distributive installations for 100 square kilometers, 7. Zużycie gazu z sieci na 1 mieszkańca (gospodarstwa domowe) [m³] – The gas consumption for 1 inhabitant (household), 8. Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowniczej [%] – The percentage of population using gas installations, 10. Długość [w km] czynnych tras: tramwajowych, trolejbusowych, autobusowych na 10 km² (komunikacja miejska) – The length (in kilometres) used routes: tram, trolley bus and bus for 10 square kilometres, 11. Długość dróg publicznych gminnych przypadająca na 1 km² – The length of community public roads for 1 square kilometre, 12. Powierzchnia parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej przypadająca na 1 000 mieszkańców [ha] – The area of parks and other green places for 1 000 inhabitants, 13. Nasadzenia drzew i krzewów [szt.] na 10 km² w 2006 r. – Planting trees and bushes for 10 square kilometres in the year 2006, 15. Ścieki wymagające oczyszczenia odprowadzone do wód lub do ziemi (dam³) przypadające na 1 km² – The sewage in need of purification sent off to waters or grounds for 1 square kilometres, 16. Liczba łóżek w szpitalach przypadająca na 10 tys. mieszkańców – The number of beds in hospitals for 10 000 inhabitants, 17. Porady ogólnodostępne w placówkach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej przypadające na 1 000 mieszkańców – Dispensaries in out-patients departments for 1 000 inhabitants, 18. Liczba ludności przypadająca na jedną aptekę ogólnodostępną – The number of people for every chemist's, 19. Miejsca w placówkach stacjonarnej pomocy społecznej przypadające na 10 tys. mieszkańców – The places in social care institutions for 10 000 inhabitants, 20. Miejsca rzeczywiście w żłobkach przypadające na 100 dzieci w wieku 0–3 lat – The real places in nurseries for 100 children aged 0–3, 21. Odsetek dzieci w wieku od lat 3 do lat 6 uczęszczających do przedszkoli – The percentage of children aged 3–6 attending kindergarten, 23. Liczba uczniów gimnazjów przypadająca na jeden oddział (w gimnazjum) – The number of pupils in one class in lower-secondary school, 24. Odsetek uczniów przystępujących do matury i otrzymujących świadectwo dojrzałości – The percentage of pupils taking matura exam and obtaining school leaving certificate, 25. Szkolne komputery podłączone do Internetu przypadające na 1 000 uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych, zasadniczych zawodowych i szkół średnich – School computers with the internet access for 1 000 pupils from primary, lower secondary, secondary and vocational schools, 26. Księgozbiór bibliotek przypadający na 1 000 mieszkańców – The amount of libraries for 1 000 inhabitants, 27. Miejsca na widowni w kinach na 1 000 mieszkańców – Places in the cinemas for 1 000 inhabitants, 28. Muzea łącznie z oddziałami przypadające na 10 tys. mieszkańców – Museums with their branches for 10 000 inhabitants, 29. Domy, ośrodki kultury, kluby i świetlice przypadające na 10 km² – The cultural centres, clubs etc. for 10 square kilometres

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Tabela 97
Table 97

Macierz znormalizowana Z
The normalized matrix Z

	1	4	5	6	7	10	11	12
1	1,00807	0,299993	0,824734	0,918819	0,886927	-0,19119	-0,86009	-0,52341
2	0,417702	1,975343	-0,50922	-0,70408	-0,67456	-0,6761	-1,18383	-1,2573
3	-0,13458	-0,0416	0,00116	0,019629	0,925964	-0,6761	0,452358	-0,59265
4	-2,27176	-1,67311	-1,69239	-2,22091	-2,41302	-0,6761	-0,6326	-1,21576
5	-0,67205	-0,42603	0,917531	-0,16279	0,030709	-0,6761	-0,93884	1,830556
6	-0,18536	-0,56063	0,267952	0,009716	0,535591	-0,6761	0,644851	0,625878
7	0,783773	0,530443	-0,86881	1,389729	0,798442	1,14411	1,72106	1,110519
8	0,180708	0,263284	1,555511	-0,29365	0,160834	-0,6761	-0,44886	0,224319
9	1,1837	0,620175	0,453546	0,258554	0,093169	1,770261	1,336075	0,26586
10	-0,31021	-0,98788	-0,95001	0,784982	-0,34405	1,333411	-0,09012	-0,46802

	13	15	16	17	18	19	20	21
1	-0,42597	-0,55295	1,143311	-0,30207	-1,1278	-1,0401	1,336657	-0,51401
2	-0,5015	2,409346	2,073647	-0,23281	1,85247	1,007746	1,263586	-0,8615
3	0,081742	-0,252845	-0,21438	1,889761	0,834024	-1,0401	-0,49824	0,79069
4	-0,47115	-1,26579	-0,47466	-0,66626	0,543755	1,273967	-1,14505	-1,93673
5	-0,37691	-0,25458	-0,90026	0,616122	-0,94262	0,789309	-1,14505	0,430093
6	-0,25867	-0,46552	0,754645	1,135339	-1,14531	1,287619	0,776446	-0,1403
7	-0,47962	-0,1676	-0,93016	-1,60212	0,841531	-1,0401	0,39756	1,675791
8	-0,1985	0,134893	-0,14403	0,215372	-0,19693	-0,78958	0,654661	0,731683
9	2,798531	0,843607	-0,64701	-0,56492	-0,5948	0,011127	-1,14505	0,076053
10	-0,16797	-0,42856	-0,66108	-0,48841	-0,06431	-0,45988	-0,49553	-0,25176

	23	24	25	26	27	28	29
1	0,702447	0,900435	1,953128	0,201489	0,715942	-0,89302	0,883376
2	-0,05696	0,467013	-1,62741	-0,3999	0,392474	1,375728	-0,16027
3	0,702447	0,315315	0,432299	1,033325	1,199347	1,279186	0,100638
4	-1,68967	0,467013	0,88735	1,369757	0,789621	-0,89302	-1,20393
5	0,322746	-1,00662	-0,78915	-0,52929	1,145435	1,086101	-0,23482
6	-1,53779	-2,29605	0,049098	1,460951	-0,25806	0,796474	-0,71937
7	1,61373	0,532026	-0,1904	-0,62049	-0,16461	-0,89302	1,517021
8	-0,24681	0,369493	0,264648	-1,59158	-1,24643	-0,89302	1,405201
9	0,132895	0,802915	-0,9089	-0,24339	-1,29495	-0,45858	-0,23482
10	0,056955	-0,55153	-0,07065	-0,68087	-1,27878	-0,50685	-1,35302

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 98
Table 98

Wzorzec rozwoju Z_0
The standard/module of development Z_0

1	4	5	6	7	10	11	12	13	15	16	17	18	19	20	21	23	24	25	26	27	28	29	
Z_0	1,18	1,98	1,56	1,39	0,93	1,77	1,72	1,83	2,80	-1,27	2,07	1,89	-1,15	1,29	1,34	1,68	-1,69	0,90	1,95	1,46	1,20	1,38	1,52

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 99
Table 99

Antywzorzec rozwoju Z_{-0}
Anti-standard of development Z_{-0}

1	4	5	6	7	10	11	12	13	15	16	17	18	19	20	21	23	24	25	26	27	28	29	
Z_{-0}	-2,27	-1,67	-1,69	-2,22	-2,41	-0,68	-1,18	-1,26	-0,50	2,41	-0,93	-1,60	1,85	-1,04	-1,15	-1,94	1,61	-2,30	-1,63	-1,59	-1,29	-0,89	-1,35

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 100
Table 100

Odległość między wzorcem rozwoju Z_0 a poszczególnymi obiektami
The distance among the module of development Z_0 and individual objects

d10	7,715
d20	10,137
d30	7,827
d40	11,858
d50	8,820
d60	7,606
d70	8,914
d80	8,458
d90	7,952
d100	9,681

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 101
Table 101

Odległość między wzorcem rozwoju Z_0 a antywzorcem rozwoju Z_{-0}
The distance between the module of development Z_0 and anti-standard of development Z_{-0}

d0	15,035

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 102
Table 102

Miary rozwoju
The development measurements

m1	0,487
m2	0,326
m3	0,479
m4	0,211
m5	0,413
m6	0,494
m7	0,407
m8	0,437
m9	0,471
m10	0,356

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 103
Table 103

Macierz korelacji r
The matrix of correlation r

	1	4	5	6	7	9,00	10	11	12	13	15	16
1	1											
4	0,820	1										
5	0,407	0,218	1									
6	0,466	0,230	0,236	1								
7	0,483	0,407	0,509	0,723	1							
9	-0,085	-0,371	-0,330	0,152	-0,210	1,00						
10	0,119	-0,017	-0,166	0,581	-0,031	0,17	1					
11	-0,042	-0,081	-0,069	0,205	-0,151	0,43	0,606	1				
12	-0,003	-0,071	0,568	0,356	0,415	0,14	0,125	0,377	1			
13	0,231	0,166	0,154	-0,034	0,118	-0,13	0,196	0,422	0,155	1		
15	0,612	0,896	0,058	-0,042	0,125	-0,30	-0,084	-0,061	-0,187	0,081	1	
16	0,615	0,586	0,055	0,034	0,311	0,05	-0,513	-0,385	-0,405	-0,157	0,517	1
17	-0,115	-0,235	0,296	-0,092	0,081	0,46	-0,571	-0,077	0,301	-0,487	-0,194	0,342
18	0,384	0,713	-0,145	0,033	0,088	-0,11	-0,125	-0,200	-0,035	-0,376	0,773	0,415
19	-0,301	-0,027	-0,247	-0,714	-0,480	0,23	-0,623	-0,086	0,003	-0,259	0,207	0,179
20	0,243	0,098	0,401	0,453	0,515	0,28	-0,241	-0,093	0,259	-0,546	0,021	0,485
21	0,186	0,384	0,371	0,432	0,473	-0,63	0,461	0,228	0,347	0,320	0,283	-0,353
24	0,477	0,149	0,751	0,691	0,694	0,10	0,242	0,283	0,752	0,284	-0,142	-0,041
25	0,061	-0,044	0,304	0,353	0,131	-0,21	0,163	-0,132	-0,083	-0,610	-0,165	0,048
26	-0,273	-0,223	-0,596	-0,383	-0,280	0,47	-0,404	0,056	-0,306	0,022	-0,211	0,324
27	0,010	0,065	-0,135	-0,095	0,165	-0,13	-0,472	-0,504	-0,072	-0,187	-0,187	0,301
28	0,154	0,428	0,070	-0,069	0,426	-0,05	-0,540	-0,238	0,330	0,050	0,444	0,366
29	0,299	0,273	0,546	0,528	0,588	-0,35	0,094	0,091	0,213	-0,144	0,017	0,184

Tabela 103 cd.
Table 103 cont.

	17	18	19	20	21	24	25	26	27	28	29
1											
4											
5											
6											
7											
9											
10											
11											
12											
13											
15											
16											
17	1										
18	0,021	1									
19	0,488	0,434	1								
20	0,774	0,166	-0,011	1							
21	-0,534	0,077	-0,547	-0,126	1						
24	0,201	-0,204	-0,469	0,428	0,359	1					
25	0,220	-0,048	-0,380	0,534	0,167	0,159	1				
26	0,289	-0,046	0,528	-0,064	-0,704	-0,400	-0,404	1			
27	0,132	0,198	0,260	-0,008	-0,330	-0,076	-0,049	0,506	1		
28	0,253	0,574	0,507	0,177	0,013	0,067	-0,539	0,224	0,354	1	
29	0,178	-0,046	-0,467	0,579	0,496	0,511	0,746	-0,340	0,014	-0,167	1

1. Wodociągowa czynna sieć rozdzielcza na 100 km² [km] – Water pipe distributive fittings for every 100 square kilometres, 4. Kanalizacyjna sieć rozdzielcza na 100 km² [km] – Sewage distributive installations for every 100 square kilometres, 5. Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej [%] (rok 2002) – The percentage of populations using the sewage installations (year 2002), 6. Gazownicza sieć rozdzielcza na 100 km² [km] – Gas distributive installations for 100 square kilometres, 7. Zużycie gazu z sieci na 1 mieszkańca (gospodarstwa domowe) [m³] – The consumption of gas from network installations for 1 citizen/household, 9. Zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca (gospodarstwa domowe) [kW*h] – The consumption of electric energy for 1 citizen (household), 10. Długość [w km] czynnych tras: tramwajowych, trolejbusowych, autobusowych na 10 km² (komunikacja miejska) – The length of used routes: trams, trolley bus, bus for 10 square kilometres (public transport), 11. Długość dróg publicznych gminnych przypadająca na 1 km² – The length of community public roads for 1 square kilometre, 12. Powierzchnia parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej przypadająca na 1 000 mieszkańców [ha] – The area of parks and other green places for 1 000 inhabitants, 13. Nasadzenia drzew i krzewów [szt.] na 10 km² w 2006 r. – Planting trees and bushes for 10 square kilometre in the year 2006, 15. Ścieki wymagające oczyszczenia odprowadzone do wód lub do ziemi (dam³) przypadające na 1 km² – The sewage in need of purification sent off to waters or ground for 1 square kilometre, 16. Liczba łóżek w szpitalach przypadająca na 10 tys. mieszkańców – Number of beds in hospitals for 10 thousand inhabitants, 17. Porady ogólnodostępne w placówkach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej przypadające na 1 000 mieszkańców (2002 r.) – Dispensaries in out-patients' department for 1 000 inhabitants, 18. Liczba ludności przypadająca na jedną aptekę ogólnodostępną – Number of inhabitants for every chemist's, 19. Miejsca w placówkach stacjonarnej pomocy społecznej przypadające na 10 tys. mieszkańców – The places in social care institutions for 10 000 inhabitants, 20. Miejsca rzeczywiste w żłobkach przypadające na 100 dzieci w wieku 0–3 lat – The real places in nurseries for 100 children aged 0–3, 21. Odsetek dzieci w wieku od lat 3 do lat 6 uczęszczających do przedszkoli – The percentage of children aged 3–6 attending kindergartens, 24. Odsetek uczniów przystępujących do matury i otrzymujących świadectwo dojrzałości – The percentage of pupils taking matura exam and obtaining school leaving certificate, 25. Szkolne komputery podłączone do Internetu przypadające na 1 000 uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych, zasadniczych zawodowych i szkół średnich (rok 2002) – School computers with the internet access for 1 000 pupils from primary, lower secondary, secondary and vocational schools, 26. Księgozbiór bibliotek przypadający na 1 000 mieszkańców – The amount of libraries for 1 000 inhabitants, 27. Miejsca na widowni w kinach na 1 000 mieszkańców – The places in the cinemas for 1 000 inhabitants, 28. Muzea łącznie z oddziałami przypadające na 10 tys. mieszkańców – Museums with their branches for 10 000 inhabitants, 29. Domy, ośrodki kultury, kluby i świetlice przypadające na 10 km² – The culture centres, clubs etc. for 10 square kilometres

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Tabela 104
Table 104

Macierz znormalizowana Z
The normalized matrix Z

	1	4	5	6	7	9	10	11
1	1,471462	0,316413	0,866874	0,881925	0,710385	0,005706	-0,21463	-1,06831
2	1,302195	2,221054	-0,47202	-0,56334	-0,08442	-0,67971	-0,79901	-0,90637
3	-0,2699	0,110938	-0,26778	0,122841	1,435834	-0,93851	-0,79901	-0,79503
4	-1,8814	-1,59037	-1,6634	-2,24381	-2,387	0,345454	-0,79901	-0,24109
5	-0,50426	-0,31157	0,9463	-0,23459	0,140659	-0,27752	-0,46068	-0,37792
6	-0,19718	-0,44502	0,276855	0,372487	0,570564	1,828053	-0,79901	0,913864
7	-0,32787	0,12133	-0,86914	1,397269	0,247773	-0,21092	1,879401	1,190785
8	-0,38493	-0,24581	1,559012	-0,34086	0,135095	-1,5801	-0,27639	-0,46399
9	0,972218	0,632385	0,503786	-0,14754	-0,44878	0,283936	1,075878	1,924729
10	-0,18032	-0,80935	-0,88049	0,755625	-0,32011	1,223603	1,192468	-0,17667

	12	13	15	16	17	18	19	20
1	-0,5677	-0,35752	-0,58958	1,26061	0,366754	-0,47889	-1,05192	0,791916
2	-1,07474	-0,63932	2,574949	1,753489	-0,19349	2,521826	1,196641	0,137678
3	-0,1547	1,242697	-0,21678	0,291071	-0,78781	-0,57827	-0,57998	-0,5792
4	-1,49847	-0,41894	-1,0543	-0,48282	0,105716	-0,74893	1,399421	-1,2698
5	2,003548	-0,34317	-0,48167	-1,18639	0,530131	0,593421	0,982314	-0,19264
6	0,919192	-0,62751	-0,30426	0,917901	2,373319	-0,05502	0,932814	2,1142
7	0,132083	-0,53599	-0,26267	-0,94079	-0,97143	0,355649	-1,05192	-0,00507
8	-0,00271	-0,3117	0,097963	-0,49155	0,142271	-0,76987	-0,74649	0,489568
9	0,538332	2,385821	0,583142	-0,48132	-0,99872	-0,63052	-0,33581	-1,2698
10	-0,29482	-0,39439	-0,34679	-0,64019	-0,56675	-0,20939	-0,74508	-0,21686

	21	24	25	26	27	28	29
1	-0,81545	0,981266	1,256803	0,028056	1,294495	-0,89683	0,97291
2	-0,03061	-1,14291	-0,31538	0,039103	0,277699	1,358047	-0,32111
3	0,628512	-0,0086	-1,25979	0,69038	0,953989	1,266674	-0,06693
4	-1,72859	-2,17914	-0,35785	1,699652	0,605763	-0,89683	-1,36532
5	0,231286	0,812134	-0,41541	-0,57347	0,99085	1,111734	-0,42813
6	-1,03548	0,743274	0,102731	1,128143	-0,29829	0,801567	0,573613
7	1,348681	0,051094	1,262825	-0,30978	-0,01265	-0,89683	1,305658
8	1,215091	0,127144	1,436697	-1,85933	-1,46221	-0,89683	1,216384
9	0,599518	0,837866	-1,24312	-0,17391	-1,15601	-0,43259	-0,39373
10	-0,41296	-0,22213	-0,4675	-0,66885	-1,19364	-0,51812	-1,49334

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 105
Table 105

Wzorzec rozwoju Z_0
The standard/module of development Z_0

Z_0	1	4	5	6	7	9	10	11	12	13	15	16	17	18	19	20	21	24	25	26	27	28	29
	1,47	2,22	1,56	1,40	1,44	1,83	1,88	1,92	2,00	2,39	-1,05	1,75	2,37	-0,77	1,40	2,11	1,35	0,98	1,44	1,70	1,29	1,36	1,31

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 106
Table 106

Antywzorzec rozwoju Z_{-0}
Anti-standard of development Z_{-0}

Z_{-0}	1	4	5	6	7	9	10	11	12	13	15	16	17	18	19	20	21	24	25	26	27	28	29
	-1,88	-1,59	-1,66	-2,24	-2,39	-1,58	-0,80	-1,07	-1,50	-0,64	2,57	-1,19	-1,00	2,52	-1,05	-1,27	-1,73	-2,18	-1,26	-1,86	-1,46	-0,90	-1,49

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 107
Table 107

Odległość między wzorcem rozwoju Z_0 a poszczególnymi obiektami
The distance among the module of development Z_0 and individual objects

d10	7,793
d20	10,044
d30	8,745
d40	12,457
d50	8,393
d60	6,709
d70	8,617
d80	9,603
d90	8,480
d100	9,807

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 108
Table 108

Odległość między wzorcem rozwoju Z_0 a antywzorcem rozwoju Z_{-0}
The distance between the module of development Z_0 and anti-standard of development Z_{-0}

d0	15,316

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 109
Table 109

Miary rozwoju
The development measurements

m1	0,49
m2	0,34
m3	0,43
m4	0,19
m5	0,45
m6	0,56
m7	0,44
m8	0,37
m9	0,45
m10	0,36

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 110
Table 110

Macierz korelacji r (2000 r.)
The matrix of correlation r (2000 year)

	2	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
2	1,0											
4	0,3	1,0										
5	0,1	0,6	1,0									
6	0,5	0,6	0,1	1,0								
7	0,5	0,5	0,0	0,8	1,0							
8	0,2	0,8	0,3	0,5	0,2	1,0						
9	0,5	0,8	0,5	0,5	0,4	0,7	1,0					
10	-0,2	0,1	0,0	0,0	-0,1	0,2	-0,2	1,0				
11	0,4	0,3	-0,1	0,6	0,9	0,0	0,1	-0,1	1,0			
12	-0,1	0,2	0,4	0,1	0,3	-0,2	0,1	-0,3	0,5	1,0		
13	-0,1	-0,7	-0,5	-0,4	-0,2	-0,5	-0,3	-0,4	-0,3	-0,4	1,0	
14	0,3	-0,7	-0,6	-0,3	-0,2	-0,4	-0,3	0,1	-0,2	-0,5	0,6	1,0
15	0,2	-0,3	-0,3	0,0	0,1	-0,1	0,2	-0,5	-0,2	-0,5	0,8	0,5
16	0,0	0,3	0,3	0,0	-0,2	0,7	0,4	0,5	-0,3	-0,1	-0,4	0,0
17	0,8	0,0	-0,1	0,6	0,6	0,0	0,3	-0,4	0,5	0,1	0,0	0,3
18	0,5	0,2	-0,4	0,4	0,7	0,0	0,1	-0,2	0,8	0,1	0,1	0,0
19	0,8	0,4	0,4	0,2	0,1	0,5	0,5	-0,1	0,0	-0,1	-0,3	-0,1
20	-0,2	0,7	0,5	0,2	0,2	0,4	0,5	0,2	0,3	0,5	-0,4	-0,7
21	-0,5	0,3	0,1	0,3	0,1	0,2	-0,1	0,5	0,1	0,2	-0,7	-0,4
22	0,0	0,1	-0,3	0,3	0,0	0,3	-0,1	0,8	-0,1	-0,7	-0,1	0,3
23	0,4	0,2	0,1	0,2	0,5	-0,3	0,1	-0,1	0,7	0,6	-0,2	-0,2
24	0,3	0,1	-0,1	0,4	0,4	0,3	0,1	-0,3	0,4	0,1	0,0	-0,2
25	-0,5	0,0	-0,1	0,0	-0,3	0,0	-0,3	0,4	-0,1	0,1	-0,6	-0,2

Tabela 110 cd.
Table 110 cont.

	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
2											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											
11											
12											
13											
14											
15	1,0										
16	-0,3	1,0									
17	0,3	-0,1	1,0								
18	0,2	-0,4	0,4	1,0							
19	0,0	0,3	0,5	0,2	1,0						
20	-0,3	0,2	-0,4	0,1	-0,1	1,0					
21	-0,7	0,2	-0,4	-0,3	-0,5	0,4	1,0				
22	0,0	0,4	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	0,3	1,0			
23	-0,2	-0,5	0,3	0,6	0,1	0,2	0,0	-0,5	1,0		
24	0,1	0,1	0,4	0,6	0,3	0,0	-0,3	-0,1	-0,1	1,0	
25	-0,7	0,2	-0,4	-0,4	-0,4	0,0	0,9	0,3	-0,1	-0,4	1,0

2. Mieszkania oddane do użytku na 1 000 ludności – Flats put to use for 1 000 populations, 4. Odsetek mieszkań wyposażonych w gaz sieciowy – The percentage of flats equipped with gas grid, 5. Odsetek mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie – The percentage of flats equipped with central heating, 6. Wodociągowa czynna sieć rozdzielcza na 100 km² [km] – Water pipe distributive fittings for every 100 square kilometers, 7. Kanalizacyjna sieć rozdzielcza na 100 km² [km] – Sewage distributive instalations for every 100 square kilometers, 8. Gazownicza sieć rozdzielcza na 100 km² [km] – Gas distributive instalations for 100 square kilometers, 9. Zużycie gazu z sieci na 1 mieszkańca (gospodarstwa domowe) [m³] – The consumption of gas from network instalations for 1 citizen (household), 10. Długość dróg publicznych gminnych przypadająca na 1 km² – The length of community public roads for 1 square kilometer, 11. Ścieki wymagające oczyszczenia odprowadzone do wód lub do ziemi (dm³) przypadające na 1 km² – The sewage in need of purification sent off to waters or ground for 1 square kilometer, 12. Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska przypadające na 1 mieszkańca [tys. zł] – Expenditure on permanent means used for environment protection for 1 citizen, 13. Stopa bezrobocia w badanych miastach – The rate of unemployment in the surveyed towns, 14. Księgozbiór bibliotek przypadający na 1 000 mieszkańców – The amount of libraries for every 1 000 of citizens, 15. Miejsca na widowni w kinach na 1 000 mieszkańców – seats at the theatre for every 1000 citizens, 16. Przychodnie lekarskie przypadające na 10 tys. ludności – Health care practices for 10 000 people, 17. Liczba łóżek w szpitalach przypadająca na 10 tys. mieszkańców – The number of beds in hospitals for every 10 000 people, 18. Liczba ludności przypadająca na jedną aptekę ogólnodostępną – The number of people for every chemist's, 19. Miejsca rzeczywiste w żłobkach przypadające na 100 dzieci w wieku 0–3 lat – The real places in nurseries for every 100 toddlers aged 0–3, 20. Odsetek dzieci w wieku od lat 3 do lat 6 uczęszczających do przedszkoli – The percentage aged 3–6 attending kindergartens, 21. Wydatki budżetu na oświatę i wychowanie w zł na 1 mieszkańca – The expenditure on education and upbringing in zlotych for every citizen, 22. Saldo migracji na pobyt stały ogółem, przypadające na 1000 mieszkańców – The rate of migration on permanent stay for every 1 000 citizens, 23. Urodzenia żywe na 1 000 mieszkańców – Alive births for 1 000 citizens, 24. Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw ogółem w % (powiaty) – The index of detectable perpetrators generally in percentage (districts), 25. Dochód budżetu miasta w zł na 1 mieszkańca – The income of town budget for 1 citizen

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 111
Table 111

Macierz korelacji r (2006 r.)
The matrix of correlation r (2006 year)

	2	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
2	1,0											
4	-0,3	1,0										
5	-0,1	0,6	1,0									
6	0,1	0,8	0,4	1,0								
7	-0,1	0,5	0,2	0,8	1,0							
8	-0,1	0,8	0,3	0,8	0,3	1,0						
9	-0,1	0,9	0,6	0,7	0,4	0,8	1,0					
10	0,4	0,3	0,1	0,4	0,0	0,5	0,4	1,0				
11	-0,2	0,4	-0,1	0,5	0,9	0,0	0,0	0,1	1,0			
12	-0,3	-0,3	0,3	-0,3	0,0	-0,5	-0,3	-0,2	0,0	1,0		
13	0,1	-0,8	-0,7	-0,6	-0,5	-0,4	-0,5	-0,2	-0,5	0,0	1,0	
14	0,4	-0,5	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4	-0,2	0,1	-0,4	-0,1	0,6
15	-0,1	-0,3	-0,3	-0,4	-0,1	-0,3	-0,1	-0,1	-0,4	-0,2	0,0	0,6
16	0,2	0,0	-0,1	0,0	-0,1	0,1	0,1	0,4	0,5	-0,2	-0,1	0,2
17	-0,1	0,0	-0,1	0,3	0,5	-0,1	-0,1	0,0	-0,5	0,5	-0,1	0,2
18	-0,4	-0,2	-0,4	-0,1	0,4	-0,3	-0,3	0,0	0,5	0,5	0,6	0,2
19	-0,2	0,3	0,3	0,5	0,6	0,3	0,4	-0,2	0,3	0,0	-0,3	-0,1
20	-0,3	0,8	0,6	0,5	0,3	0,7	0,8	0,6	0,0	0,0	-0,5	-0,5
21	0,4	0,4	0,6	0,5	0,3	0,1	0,1	0,2	0,4	0,3	0,1	-0,8
22	0,6	-0,2	-0,5	0,0	-0,3	0,3	-0,1	0,5	-0,3	-0,3	-0,6	0,4
23	0,0	0,4	0,5	0,4	0,5	0,0	0,1	-0,4	0,5	0,0	-0,6	-0,6
24	-0,2	0,0	0,1	0,0	0,4	-0,2	0,1	-0,3	0,2	0,2	0,2	0,1
25	0,4	0,5	0,3	0,6	0,3	0,3	0,3	0,4	0,3	-0,2	-0,7	-0,3

Tabela 111 cd.
Table 111 cont.

	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
2											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											
11											
12											
13											
14											
15	1,0										
16	0,5	1,0									
17	0,2	-0,1	1,0								
18	0,2	0,1	0,2	1,0							
19	0,0	-0,2	0,8	0,1	1,0						
20	-0,2	0,3	-0,4	0,0	0,1	1,0					
21	-0,6	-0,2	-0,2	-0,2	-0,1	0,3	1,0				
22	-0,2	0,2	-0,3	-0,2	-0,2	-0,1	-0,2	1,0			
23	-0,3	-0,6	0,4	-0,3	0,4	-0,1	0,6	-0,5	1,0		
24	0,7	0,3	0,4	0,3	0,5	0,1	-0,3	-0,3	0,1	1,0	
25	-0,6	-0,2	-0,2	-0,3	-0,2	0,3	0,9	0,0	0,4	-0,4	1

2. Mieszkania oddane do użytku na 1 000 ludności – Flats put to use for 1 000 population, 4. Odsetek mieszkań wyposażonych w gaz sieciowy – The percentage of flats equipped with gas grid, 5. Odsetek mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie – The percentage of flats equipped with central heating, 6. Wodociągowa czynna sieć rozdzielcza na 100 km² [km] – Water pipe distributive fittings for every 100 square kilometers, 7. Kanalizacyjna sieć rozdzielcza na 100 km² [km] – Sewage distributive installations for every 100 square kilometers, 8. Gazownicza sieć rozdzielcza na 100 km² [km] – Gas distributive installations for 100 square kilometers, 9. Zużycie gazu z sieci na 1 mieszkańca (gospodarstwa domowe) [m³] – The consumption of gas from network installations for 1 citizen/household, 10. Długość dróg publicznych gminnych przypadająca na 1 km² – The length of community public roads for 1 square kilometer, 11. Ścieki wymagające oczyszczania odprowadzone do wód lub do ziemi (dam³) przypadające na 1 km² – The sewage in need of purification sent off to waters or ground for 1 square kilometer, 12. Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska przypadające na 1 mieszkańca [tys. zł] – Expenditure on permanent means used for environment protection for 1 citizen (thousand złotych), 13. Stopa bezrobocia w badanych miastach – The rate of unemployment in the surveyed towns, 14. Księgozbiór bibliotek przypadający na 1 000 mieszkańców – The amount of libraries for every 1 000 of citizens, 15. Miejsca na widowni w kinach na 1 000 mieszkańców – Seats at the theatre for every 1 000 citizens, 16. Zakłady ambulatoryjnej opieki zdrowotnej przypadające na 10 tys. ludności – The outpatients' departments for every 10 thousand people, 17. Liczba łóżek w szpitalach przypadająca na 10 tys. mieszkańców – The number of beds in hospitals for every 10 thousand people, 18. Liczba ludności przypadająca na jedną aptekę ogólnodostępną – The number of people for every chemist's, 19. Miejsca rzeczywiste w żłobkach przypadające na 100 dzieci w wieku 0–3 lat – The real places in nurseries for every 100 toddlers aged 0–3, 20. Odsetek dzieci w wieku od lat 3 do lat 6 uczęszczających do przedszkoli – The percentage of children aged 3–6 attending the kindergardens, 21. Wydatki budżetu na oświatę i wychowanie w zł na 1 mieszkańca – The expenditure on education and upbringing in złotych for every citizen, 22. Saldo migracji na pobyt stały ogółem, przypadające na 1 000 mieszkańców – The rate of migration on permanent stay for every 1 000 citizens, 23. Urodzenia żywe na 1 000 mieszkańców – Alive births for 1000 citizens, 24. Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw ogółem w % (powiaty) – The index of detectable perpetrators generally in percentage (districts), 25. Dochód budżetu miasta w zł na 1 mieszkańca – The income of town budget for 1 citizen

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Tabela 112
Table 112

Macierz znormalizowana Z (2000 r.)
The normalized matrix Z (2000 year)

	2	5	6	8	10	11	12	14
1	-0,53118	0,083723	-0,32787	1,397269	1,190785	-0,26267	-0,72315	-0,30978
2	-0,19399	-0,05187	-0,50426	-0,23459	-0,37792	-0,48167	-0,7811	-0,57347
3	1,3625	-1,02824	1,302195	-0,56334	-0,90637	2,574949	0,979316	0,039103
4	1,962448	0,354807	-0,19718	0,372487	0,913864	-0,30426	-0,81914	1,128143
5	-1,08447	-1,34398	-1,8814	-2,24381	-0,24109	-1,0543	-0,58407	1,699652
6	0,027741	0,174008	-0,2699	0,122841	-0,79503	-0,21678	0,748471	0,69038
7	-0,88971	-0,64632	-0,18032	0,755625	-0,17667	-0,34679	0,291578	-0,66885
8	0,519715	0,341674	1,471462	0,881925	-1,06831	-0,58958	-1,01005	0,028056
9	-0,4348	2,322411	-0,38493	-0,34086	-0,46399	0,097963	2,051081	-1,85933
10	-0,73825	-0,20622	0,972218	-0,14754	1,924729	0,583142	-0,15294	-0,17391

	15	16	17	18	19	20	22	23
1	-0,01265	1,273911	-0,94079	0,355649	-0,00507	1,348681	1,029306	-1,11138
2	0,99085	-1,54677	-1,18639	0,593421	-0,19264	0,231286	-0,20586	0,656723
3	0,277699	-1,38435	1,753489	2,521826	0,137678	-0,03061	-0,66333	1,835457
4	-0,29829	1,048497	0,917901	-0,05502	2,1142	-1,03548	0,66333	0,404137
5	0,605763	-0,92607	-0,48282	-0,74893	-1,2698	-1,72859	-0,20586	-0,7746
6	0,953989	0,695308	0,291071	-0,57827	-0,5792	0,628512	-0,84632	-0,01684
7	-1,19364	0,749728	-0,64019	-0,20939	-0,21686	-0,41296	-0,16011	-0,52201
8	1,294495	0,060831	1,26061	-0,47889	0,791916	-0,81545	0,434596	-1,44816
9	-1,46221	-0,16104	-0,49155	-0,76987	0,489568	1,215091	-1,76126	0,909309
10	-1,15601	0,18996	-0,48132	-0,63052	-1,2698	0,599518	1,715509	0,067356

	24	25
1	1,167962	-0,88235
2	-1,06438	-0,46347
3	1,619302	-0,96789
4	-0,43863	-0,23798
5	-0,43372	-0,04777
6	-0,78733	-0,63093
7	0,547431	1,705015
8	0,834989	-0,47551
9	-0,07527	0,140816
10	-1,37036	1,860067

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 113
Table 113Wzorzec rozwoju Z_0
The standard/module of development Z_0

Z_0	2	5	6	8	10	11	12	14	15	16	17	18	19	20	22	23	24	25
	1,96	2,32	1,47	1,40	1,92	-1,05	2,05	1,70	1,29	1,27	1,75	-0,77	2,11	1,35	1,72	1,84	1,62	1,86

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 114
Table 114Antywzorzec rozwoju Z_{-0}
Anti-standard of development Z_{-0}

Z_{-0}	2	5	6	8	10	11	12	14	15	16	17	18	19	20	22	23	24	25
	-1,08	-1,34	-1,88	-2,24	-1,07	2,57	-1,01	-1,86	-1,46	-1,55	-1,19	2,52	-1,27	-1,73	-1,76	-1,45	-1,37	-0,97

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 115
Table 115

Odległość między wzorcem rozwoju Z_0 a poszczególnymi obiektami
The distance among the module of development Z_0 and individual objects

d10	7,679
d20	8,859
d30	8,886
d40	6,255
d50	10,414
d60	7,498
d70	8,063
d80	7,371
d90	8,249
d100	7,978

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 116
Table 116

Odległość między wzorcem rozwoju Z_0 a antywzorcem rozwoju Z_{-0}
The distance between the module of development Z_0 and anti-standard of development Z_{-0}

d0	13,680

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 117
Table 117

Miary rozwoju (2000 r.)
The development measurements (year 2000)

m1	0,44
m2	0,35
m3	0,35
m4	0,54
m5	0,24
m6	0,45
m7	0,41
m8	0,46
m9	0,40
m10	0,42

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 118
Table 118

Macierz znormalizowana Z (2006 r.)
The normalized matrix Z (2000 year)

	2	5	6	8	10	11	12	14
1	-0,097	0,120731	0,783773	1,389729	1,721059	-0,1676	-0,12095	-0,62049
2	-0,67974	-0,04872	-0,67205	-0,16279	-0,93884	-0,25458	-0,94958	-0,52929
3	-1,01841	-1,01245	0,417702	-0,70408	-1,18383	2,409346	0,261054	-0,3999
4	0,685255	0,34313	-0,18536	0,009716	0,64485	-0,46552	-1,11548	1,460951
5	0,906752	-1,38311	-2,27176	-2,22091	-0,6326	-1,26579	1,028186	1,369757
6	-0,60999	0,184274	-0,13458	0,019629	0,452358	-0,25285	1,11867	1,033325
7	-1,19197	-0,68414	-0,31021	0,784982	-0,09012	-0,42856	-0,41223	-0,68087
8	0,749842	0,321949	1,00807	0,918819	-0,86009	-0,55295	-0,86694	0,201489
9	-0,60862	2,302361	0,180708	-0,29365	-0,44886	0,134893	1,749745	-1,59158
10	1,86388	-0,14403	1,1837	0,258554	1,336073	0,843607	-0,69247	-0,24339

	15	16	17	18	19	20	22	23
1	-0,16461	0,793898	-0,93016	0,841531	0,39756	1,675793	1,164973	-1,11638
2	1,145435	0,19647	-0,90026	-0,94262	-1,14505	0,430094	-0,37638	0,365539
3	0,392474	-0,63791	2,073647	1,852469	1,263586	-0,8615	-0,91406	0,958305
4	-0,25806	1,052764	0,754645	-1,14531	0,776446	-0,14031	0,698984	-0,22723
5	0,789621	-0,17821	-0,47466	0,543755	-1,14505	-1,93673	0,555603	-1,01758
6	1,199347	1,848256	-0,21438	0,834024	-0,49824	0,790691	-1,02159	-1,21517
7	-1,27878	-1,03416	-0,66108	-0,06431	-0,49553	-0,25176	0,555603	-0,7212
8	0,715942	-0,43636	1,143311	-1,1278	1,336657	-0,51401	0,26884	0,760717
9	-1,24643	-1,44291	-0,14403	-0,19693	0,654661	0,731684	-1,88188	1,649866
10	-1,29495	-0,16183	-0,64701	-0,5948	-1,14505	0,076053	0,949901	0,563128

	24	25
1	0,823454	-0,54815
2	0,578293	-0,30591
3	1,183985	-0,57487
4	0,030285	-0,23112
5	0,030285	-1,27638
6	0,390816	-0,03747
7	-2,01753	0,129756
8	0,448501	-0,2389
9	0,001442	0,602088
10	-1,46953	2,480946

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 119
Table 119

Wzorzec rozwoju Z_0
The standard/module of development Z_0

	2	5	6	8	10	11	12	14	15	16	17	18	19	20	22	23	24	25
Z_0	1,86	2,30	1,18	1,39	1,72	-1,27	1,75	1,46	1,20	1,85	2,07	-1,15	1,34	1,68	1,16	1,65	1,18	2,48

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 120
Table 120

Antywzorzec rozwoju Z_{-0}
Anti-standard of development Z_{-0}

	2	5	6	8	10	11	12	14	15	16	17	18	19	20	22	23	24	25
Z_{-0}	-1,19	-1,38	-2,27	-2,22	-1,18	2,41	-1,12	-1,59	-1,29	-1,44	-0,93	1,85	-1,15	-1,94	-1,88	-1,22	-2,02	-1,28

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 121
Table 121

Odległość między wzorcem rozwoju Z_0 a poszczególnymi obiektami
The distance among the module of development Z_0 and individual objects

d10	7,182
d20	8,287
d30	9,396
d40	6,289
d50	10,065
d60	7,121
d70	9,276
d80	6,455
d90	8,009
d100	7,462

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 122
Table 122

Odległość między wzorcem rozwoju Z_0 a antywzorcem rozwoju Z_{-0}
The distance between the module of development Z_0 and anti-standard of development Z_{-0}

d0	13,546

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 123
Table 123

Miary rozwoju (2006 r.)
The development measurements (year 2006)

m1	0,47
m2	0,39
m3	0,31
m4	0,54
m5	0,26
m6	0,47
m7	0,32
m8	0,52
m9	0,41
m10	0,45

Źródło: opracowanie własne
Source: own study